Polis ve İstihbarat Etiği
Prof. Dr. İhsan BAL
Dr. Fatih BEREN
karınca

Polis *ve* İstihbarat *Etiği*

Genişletilmiş 3. Baskı

Prof. Dr. İhsan BAL
Dr. Fatih BEREN

karınca

POLİS ve İSTİHBARAT ETİĞİ

Prof. Dr. İhsan BAL
Dr. Fatih BEREN

Polis ve İstihbarat Etiği

İhsan BAL
Fatih BEREN

Kapak Tasarımı: Önder Çukurluöz
Dizgi - Baskı Hazırlık: Karınca Ajans

ISBN: 978-605-5828-47-9

3. Baskı: Kasım 2011

Baskı: Ames Matbaacılık
Gersan San. Sitesi 2306 Sk. No: 63 Ergazi/ANKARA
Tel: 0312 257 09 97/98

Karınca Yayınları
Meşrutiyet Caddesi 50/9 Kızılay-ANKARA
Tel: 0312 431 54 83 Faks: 0312 431 54 84
www.karincayayinlari.com
bilgi@karincayayinlari.com

YAZARLAR HAKKINDA

Prof. Dr. İhsan Bal

1966 Ordu doğumludur. 1984 Polis Koleji, 1988 Polis Akademisi mezunu olan yazar, 1992'de Leicester Üniversitesinde, kriminoloji alanında yüksek lisans eğitimini, 1999 yılında ise aynı üniversitede polis ve içgüvenlik alanında "Terörün Demokratik Toplumlarda Önlenmesi" başlıklı doktorasını tamamlamıştır. Halen Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Bilim Kurulu Başkanı olan yazar terörizm, organize suçlar ve polis meslek etiği alanında ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır.

İletişim için: ibal@usak.org.tr

Dr. Fatih Beren

Beren, 1976 İzmit doğumludur. 1990 İstanbul Polis Koleji, 1998 Polis Akademisi mezunu olan yazar, yüksek lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde, doktora eğitimini ise Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde tamamlamıştır. 1998-2001 yılları arasında Polis Bilimleri Dergisi'nin yayın koordinatörlüğü görevini yürüten Beren, halen Şanlıurfa Emniyet Müdürlüğünde yönetici olarak çalışmaktadır. Polis meslek etiği, güvenlik stratejileri, terörizm ve istihbarat konularında yayınları bulunan araştırmacı aynı konularda seminer ve eğitimler de vermektedir.

İletişim için: fatihberen@gmail.com

Polis etiği konusundaki bilgi deneyim ve çalışmalarını bizlerle paylaşan Prof. Dr. İbrahim Cerrah,
Prof. Dr. Mesut Bedri Eryılmaz ve Cengiz Sayın'a,
Eseri basımından önce okuyarak daha az hata ile size sunmamızı sağlayan Prof. Dr. Mehmet Özcan, Emniyet Amiri Abdullah Mollaoğlu ve Fatih Kızılkaya'ya

Ve eserin meydana gelme süresinde kendilerine ayırmamız gereken zamandan fedakârlık yaparak tüm sıkıntılarımıza katlanan ve desteklerini üzerimizden hiçbir zaman esirgemeyen ailelerimize

Sevgi ve minnettarlığımızı sunarız...

İçindekiler

POLİS ETİĞİ

ULUSAL GÜVENLİK, TERÖRLE MÜCADELE VE POLİS ETİĞİ

İSTİHBARAT ETİĞİ

ALAN ARAŞTIRMASI: GÜVENLİK HİZMETLERİNDE YÖNETİM ETİĞİ

Tablo ve Şekiller Listesi

Şekiller

Tablolar

Üçüncü Baskıya Önsöz

Polis etiği, yaygın kanaatin aksine, polislerin yaptığı hatalardan ziyade polisler tarafından ortaya konulan örnek davranışlar üzerine kurgulanması gereken bir konudur. Bu perspektiften hareketle elinizdeki bu kitapta kötü misal emsal olmayacağından dolayı, daha ziyade olumlu örneklere yer verilmiş ve ideal bir içgüvenlik felsefesi üzerine bina edilmiş bir polisliğin nasıl tesis edilebileceği sorgulanmıştır.

Demokratik toplumlardaki içgüvenlik hizmetleri ile ilgili en fazla tartışılan alanlardan olan ulusal güvenlik, terörle mücadele ve istihbarat faaliyetleri, polis etiği tartışmalarının uygulamaya/sahaya izdüşümünü daha iyi göstermesi açısından bu kitapta ayrı birer başlık altında ele alınmıştır. Bu çerçevede; "Ulusal güvenliğin tesisi bireysel güvenliğe mani midir?" veya "Kişi hak ve özgürlüklerinin korunması ulusal ya da küresel güvenliğin tesisinde zafiyet oluşturur mu?" gibi sorulara etik farkındalık ışığında yanıt aranmaya çalışılmıştır.

İstihbarat faaliyetlerinde, istihbarat etiğine ya da demokratik değer ve etik prensiplere riayet etmek içgüvenliği zafiyete mi uğratır? Yoksa içgüvenliğin daha güçlü bir şekilde tesis edilmesini mi beraberinde getirir? Polis etiği kitabının elinizdeki üçüncü baskısında bu sorular detaylıca tartışılarak, hem akademik çerçevede içgüvenlik istihbaratını çalışan teorisyenler hem de içgüvenlik istihbaratının uygulayıcıları için bu çalışmanın bir rehber olması hedeflenmiştir.

İhsan Bal ve Fatih Beren

Eylül 2011, Ankara

İkinci Baskıya Önsöz

Savaş, terör, çatışma ve kaos gibi kavramlar 11 eylül saldırıları ile birlikte eskisinden daha fazla ve iç içe olarak anılmakta ve bunun doğal sonucu olarak insanoğlu 'güven' içerisinde yaşamayı her zamankinden daha fazla arzulamaktadır. Kimi terör eylemleri ve bu terör saldırılarına verilen cevaplar göz önüne alındığında, şiddetin daha fazla şiddet ile bitirilebileceğini savunan stratejilerin başarısızlıkla sonuçlandığı görülmüştür. Hatta bu yanlış stratejiler, yeni şiddet merkezlerinin doğmasına ve şiddet kültürünün yaygınlaşmasına neden olmuşlardır. 2003 müdahalesi sonrası Irak'ta gelinen duruma bakıldığında şiddet odaklı güvenlik politikalarının Irak'ı önemli oranda "terörist yetiştirme merkezine" dönüştürdüğü açıkça görülmektedir. Çünkü kin, nefret ve düşmanlık, kendi kendini yenileyen ve üreten bir sarmaldır.

Dolayısı ile daha yaşanabilir bir dünya için çizilen güvenlik stratejileri öldürme odaklı değil yaşatma odaklı, şiddet odaklı değil uzlaşı odaklı olarak tasarlanmalı, özünde demokratik değerler ile etik ilkeleri barındırmalıdır. İkinci baskısı yapılan bu kitapta daha yaşanabilir bir dünyada profesyonel ve demokratik polisliğin nasıl uygulanabileceği ile demokratik toplumlarda nasıl bir güvenlik politikasının belirlenebileceğine ilişkin ipuçları yer almaktadır.

İhsan Bal ve Fatih Beren

Kasım 2007, Ankara

Birinci Baskıya Önsöz

Demokratik toplumlarda polis kişisel hak ve özgürlüklerin önünde bir engel değil aksine bu özgürlüklerin savunucusu ve güvencesi olarak yurttaşa huzur ve güven temin etme ile görevli memurdur. Kamu düzenini sağlamak amacıyla zaman zaman güç kullanan polisin görevini demokratik, çağdaş ve profesyonel bir şekilde yerine getirebilmesi ancak polis etiğinin varlığı ve işlevselliği ile sağlanabilir.

Polis etiğinin işlevsel hale getirilmesi ise meslek içinde görülen yönetim etiğine ilişkin sorunların en aza indirilmesi ile gerçekleşebilir. Bu doğrultuda polislik uygulamalarında görülen yönetsel etik sorunların, yönetilenlerce hangi yoğunlukta algılandığının ve polislik uygulamalarında hangi etik sorunların diğer sorunlara göre daha yoğun yaşandığının belirlenmesi, bu sorunların ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesinde önemli bir rehber olacaktır.

Burada önemli olan başka bir nokta da, demokrasinin yasayla gelemeyeceği gibi polis etiğinin de yasal düzenlemelerle günlük yaşamda işlevsel hale getirilemeyeceği gerçeğidir ki bu nedenden dolayı poliste bilinç oluşturma amacıyla böyle bir kitap hazırlanmıştır.

Polisliğin 'güç' olarak değil, 'hizmet' olarak algılanması ve demokratik polislik yaklaşımlarının incelenip analiz edilerek yaşama geçirilmesinde nasıl ki bilimsel bir metot gereksinimi varsa polis etiği ve poliste yönetim etiğini günlük yaşamda egemen ve işlevsel kılmak için de bilimsel araştırma ve metotlara gereksinim duyulmaktadır. Bu araştırmadada, poliste yönetim etiğine ilişkin etik sorunlar betimlenmeye çalışılmış ve bu etik sorunların en aza indirilmesine yönelik metot ve öneriler tartışılmıştır.

İhsan Bal ve Fatih Beren
Haziran 2003, Ankara

GİRİŞ

Son yıllarda güvenlik hizmetleri gerek işleyiş gerekse de yapısal bağlamda çok hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir. Güvenlik hizmetlerinde görülen değişimlerin en önemlisi, sunulan hizmetin niteliğinin yanı sıra hizmetin yurttaşa nasıl sunulduğudur. Çünkü yurttaşın güvenlik güçlerinden beklentilerinin başında kolluğun hizmet üretmede kullandığı yöntemlerin demokratik ve çağdaş yöntemler olması gelmektedir.

Günümüz toplumlarında sadece rakamsal veri ve sonuçlara göre değerlendirmeler yapılmamakta, hedefe nasıl varıldığı da sorgulanmaktadır. Örneğingünümüz hukuk devletlerinde yasal olmayan yollardan elde edilen delillerin hukuki bir anlam ifade etmediği açıktır. Bir mahallede, suçun önlenmesi ya da aydınlatılması amacıyla, suçlu olan ya da potansiyel suçlu görülen bireylere kötü muamele yapılması suç oranlarını azaltmış olsa bile bu o bölgedeki güvenlik hizmetlerinin başarılı olduğunu göstermemektedir. Etik ilke ve değerlerin polislik mesleğine uygulanmasının bir sonucu olarak, güvenlik hizmetlerinin başarısı sadece suçun önlenmesi değil suçun önlenmesi ya da aydınlatılması aşamasında, bireylere belli durumlarda yaptırım uygulanırken bile belirli standartlar çerçevesinde davranış sergilenmesiyle gerçekleşebilir.

Güvenlik hizmetleri ile ilgili bazı yaklaşımların temelden değiştiği günümüzde demokratik ülkelerde polis ya da polislik uygulamaları birey hak ve özgürlüklerinin kısıtlayıcısı değil bilakis

güvencesidir. Bu anlayışın herhangi bir toplumda içselleştirilebilmesi için de polis meslek etiği ayrı bir öneme sahip olduğu özellikle belirtilmelidir.

Polis meslek etiğinin bir diğer önemi de polisliğin aslında bir üniforma olduğu gerçeğini vurgulamasıdır. Yani ancak üniformayı giyen bireyle beraber polis belli nitelikler kazanır. Başarılı, dürüst, yardımsever bir insanın bu üniformayı giymesiyle polis, başarılı, dürüst ve yardımsever olur. Acımasız, adaletsiz, hileci bir insanın bu üniformayı giymesiyle de polis acımasız, adaletsiz ve hileci olur. Yani Türkiye'de görev yapan yaklaşık ikiyüz bin poliste iki yüz bin ayrı polislik uygulaması görülebilecektir. Polislik mesleğinin gerçek başarıyla sürdürülebilmesi, meslek ideallerinin korunması ve toplumla çatışmaya girilmemesi için evrensel değerler bağlamında meslek standartları oluşturulmaktadır.

28-29 Kasım 2001 tarihlerinde Avrupa Konseyi (*Council of Europe*) ile Polis Akademisi Başkanlığının ortaklaşa düzenlediği Uluslararası Polis Meslek Etiği Sempozyumu'ndaki konuşmasında Polis Akademisi Başkanı Tuncay Yılmaz'ın (2002: 37) "Avrupa 22 senedir bu konuyu tartıştığı halde Türkiye'de bu seviyede ilk defa tartışılmış olması bizim için bir eksikliktir, bunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz" anlatımından da çıkarılabileceği üzere Türk Polisi'nin bilimsel tarzdaki etik çalışmalarının uluslararası arenada yeni olduğu söylenebilir.

Polis etiği ile ilgili tartışmaların başarılı olabilmesi felsefi bilgiler ile temellendirilmiş etik eğitimini gerektirmektedir. Polis etiğini iyi kavramak ise 'etik kavramını' iyi bir biçimde anlamaktan geçmektedir. Bu nedenle kitabın birinci bölümünde etik ve yönetim etiği başlığı altında 'etik' ve 'meslek etiği' kavramları gerek felsefi gerekse günlük yaşamdaki anlamlarıyla karşılaştırmalı olarak tanımlanmış, günümüzdeki etik sorunların daha net olarak algılanabilmesi için tarihsel süreçteki etik ekoller incelenmiştir. Birinci bölümde meslek etiği kuram ve tartışmalarına olduğu gibi

yönetim etiği ve yönetim etiğine ilişkin sorunlara da yer verilmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde ise bir meslek olarak polis ve polisliğin tanımlaması yapılarak Türkiye'de ve dünyada polis etiği çalışmaları mercek altına alınıp polis etiğine ilişkin tartışmaların soyut boyutları incelenmektedir. Ayrıca dünyada ve Türkiye'deki polis etiği çalışmalarının tarihsel serüveni incelenmekte ve bilimsel bir disiplin olarak olmasa da 1910 yıllarında İstanbul ve Selanik Polis Okulları'nda okutulan 13 dersten birinin 'mesleki terbiye' adı altında polis etiğine ilişkin ilke ve tartışmaların olduğu gözler önüne serilmektedir. Bu ise Türk Polisi'nin etik çalışmaları konusunda sanılanın aksine uzun bir tarihçeye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bölümde polis etiği ilkelerinden en çok tartışılanlar mercek altına alınmıştır. Polis etiğinin daha net olarak anlaşılabilmesi için 'güvenlik hizmeti sunumu sırasında polis etiği' tartışılmış, özellikle bir profesyonel meslek olarak polislik mesleği güç kullanımı, tarafsızlık, şüphecilik, sorumluluk, şeffaflık, denetlenebilirlik ve halkla ilişkiler gibi ilkeler çerçevesinde analiz edilmiştir.

Polis etiğine ilişkin tartışmaların devamında ise polis etiğini günlük yaşama taşıma konusu ele alınmıştır. Polis meslek etiğini tanımlamak ve bu etik ilkeleri ezberlemek profesyonel bir meslek mensubu olarak bu etik prensipleri yaşama geçirmek için yeterli olamamaktadır. Bu bölümde ağırlıklı olarak günlük yaşamda yoğun bir tempoda ağır şartlar altında, polislik mesleğini icra etmeye çalışan meslek mensuplarının karşılaştıkları ikilemlerde neden etik kurallara uymadıkları veya uyamadıkları incelenmektedir. Dolayısı ile etik kuralları bilmek kadar özümsemek ve günlük yaşama geçirmek de önemlidir.

Kitabın üçüncü bölümünde polislik mesleğinin en çok tartışmalı uygulamalarını içeren ulusal güvenlik ve terörle mücadele alanındaki yaklaşımlar irdelenmektedir. Bu bölümde polisliğin spesifik görevlerinden bir bölümünü ele almak suretiyle etik ilke-

ler çerçevesinde doğru ve yanlış davranış modelleri kritik bir açıdan değerlendirilmektedir. Bu bölümde olay çalışması olarak özellikle terörle mücadelede zor koşullarla karşılaşan polisin nasıl davranması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, istihbarat polisinin etik duyarlılığı ve içgüvenlik istihbaratı ile ilgili etik tartışmaların hangi parametreler üzerinden yürütüldüğüne yer verilmiştir. Siyah (yapılmaması gerekenler) ve beyaz (yapılması gerekenler) alanlardan daha ziyade gri alanlar (o anki duruma göre belirlenen hususlar) ile uğraştığı ifade edilen etiğin, doğasında bulunan gizem ve gizlilik nedeniyle daha yoğun gri alana sahip istihbarat alanında (içgüvenlik istihbaratında) hangi tartışmalar ekseninde ortaya çıktığına ve bu tartışmalara nasıl çözüm önerisi getirdiğine detaylıca yer verilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde güvenlik hizmetlerinde yönetim etiği alan araştırmasına yer verilmiştir. Araştırmada örneklem olarak Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde asayiş polisi olarak görev yapan Asayiş Şube Müdürlüğü, Polis Merkezleri ve İlçe Emniyet Müdürlüklerine bağlı resmi asayiş (önleyici) ekiplerinde görevli rastgele seçilen 700 personel alınmıştır. Gruba verilen ankette yer alan yargıları, örneklem grubunun halen çalıştığı ya da daha önce birlikte çalıştıkları şube müdürü düzeyindeki bir yöneticilerinin davranışları ile ilgili yanıtlamaları istenmiştir.

Araştırmada, güvenlik hizmetlerinde görülebilecek yönetim etiğine ilişkin sorunların betimlenmesi, yönetim etiğine ilişkin sorunların, yönetilenlerce ne yoğunlukta algılandığının analiz edilmesi, yönetilenlerce algılanan bu etik sorunların analizlerinde rütbeler arasında anlamlı fark olup olmadığının incelenmesi ve yönetilenlerce yönetim etiğine ilişkin sorunların daha yoğun olarak yönetsel davranışlarda mı bireysel davranışlarda mı yoksa mesleki eylem ve uygulamalarda mı yaşandığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

KAVRAMSAL TARTIŞMA: ETİK VE YÖNETİM ETİĞİ

Güvenlik hizmetlerinde görülen yönetim etiğine ilişkin sorunların sağlıklı bir şekilde ortaya konulması etik kuramların, tarihsel süreçteki etik ekollerin ve tartışmaların, yönetim ve yönetim etiğine ilişkin kavram ve kuramsal gelişimin doğru bir şekilde algılanmasıyla sağlanabilir. Bu sebeple araştırmanın başında etik, meslek, meslek etiği, yönetim etiği kuram/kavramları ile siyasal yozlaşma gibi yönetim etiği ile doğrudan ilintili konulara ayrıntısıyla yer verilecektir.

ETİK KURAMLARI

Etik kuramlar ve etik tartışmanın tarihsel gelişiminin eski Yunan filozoflarına kadar uzandığı yüzeysel bir literatür taramasıyla görülebilir. Kimi yazarlara göre etik ve meslek etiklerine ilişkin çalışmalar uzun bir tarihsel sürece sahip olmasına karşın günümüzde moda olan etik (meslek etikleri) ile ilgili araştırmalara Batı Avrupa ve ABD'de 1990'lardan sonra ağırlık verildiği görülmektedir (İçli, 2002: 65). Bununla birlikte Türk polis tarihindeki meslek etiği çalışmaları incelendiğinde, 1910 yılında 'mesleki terbiye' terimiyle vurgulanan polis etiği kodlarına ilişkin çalışmalar olduğu meslek etikleri ile ilgili çalışmaların tarihçesinin 1900'lü yılların başına dek uzandığı böylece görülecektir (İbrahim Feridun, 1910).

Etik

Etik en temel anlamda ahlak felsefesi olarak tanımlanabilir. Ahlaki olanın özünü ve temellerini araştıran bilim, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaki davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalıdır (Akarsu, 1998a: 74). Başka bir anlatımla ise etik, *"İyi-kötü, ahlaklı-ahlaksız, erdem ve erdemsizlik gibi değerler ile uğraşan felsefenin disiplin alanlarından biri"* (Güney, 1998: 97) veya *"ahlakla ilgili, iyi ile kötüyü ayırmaya ilişkin değer yargıları bilimi"* (Yılmaz, 1996: 244) olarak tanımlanabilmektedir.

Kimi yazarlar yaşadığımız dünya içindeki ahlak (morality) ile bu ahlak üzerine oluşturulan düşünce ve kuramları (ethics) birbirinden ayırıyorlar. İnam'a göre etik, ahlak felsefesidir, ahlak ise toplum içinde bir arada yaşama sorunlarını düzenleyen kurallardan, değerlerden, haklardan ve görevlerden oluşur (İnam, 1998: 63). Nuttal'a göre ise ahlak, yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yapacaklarımızın sonuçlarını değerlendirme ile ilgilidir (Nuttal, 1997).

İnsanlararası iyi ilişki ve eylemlerin küresel ölçekte gerçekleşebilmesi için üzerinde asgari müştereklerde uzlaşabilecek normatif zemin kurulmasına gereksinim duyulmaktadır. İşte, insan eylemlerinin evrensel ölçekte geçerli ilkeleriyle iyi bir hayatın var olabilme şartlarını sağlama görevi en başta etiğe düşmektedir.

Etik, Yunanca'da karakter anlamına gelen 'ethos' kelimesinden türetilmiştir. İyonyalı filozoflardan bu yana 'iyi' ve 'doğru'nun ne olduğunu, 'mutlak iyi' ya da 'mutlak doğru' olup olmadığını ve bunlara ulaşılıp ulaşılamayacağını araştıran zihinsel çaba olarak da tanımlanmaktadır (Arda ve Pelin, 1995: 323). Yani etik kavramı 'teorik ahlak' olarak basitleştirilebilir. Kuçuradi'ye göre etik ilişkinin tanımı ise:

> *insanlar arası ilişki türlerinden bir tanesi ve en temelde olanı: belirli bütünlükte bir kişinin, belirli bütünlükte bir*

başka kişiyle ya da geniş anlamda insanlarla değer sorunlarının söz konusu olduğu ilişkisidir: eylemde bulunarak yaşadığı her ilişkidir" (Kuçuradi, 1999: 3).

Sheeran ise etiğin günlük yaşama çok radikal bir şüphe kattığını belirtmektedir. Sheeran'a göre etik geleceğe bakar ve kişinin bir şeyi yapmasındaki doğruluk ve güzellik ile ilgilenir. Geleceğin hatırına geçmişe göz atar... Etik dünyayı şekillendiren değerlerin mantık ve yeterliliğini araştırır. Sosyal alışverişte ortaya çıkan, görünen ahlaki olasılıkları değerlendirir (Sheeran, 1993: 50).

Felsefenin bir disiplini olan etik, kendini ahlaki eylemin bilimi olarak tanımlar ve insan davranışlarını var olan ahlaki değerler açısından araştırır. Etik üzerinde düşünmek yalnız ahlak filozoflarının veya uzmanların değil herkesin hakkı ve görevidir. Burada ahlaki değerler, bir eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem olarak tanımlamayı mümkün kılan niteliktir. Karşılıklı ahlak ve ahlakilik ilişkisi etiğin ana konusudur. Etiğin bir özelliği de ahlak üretmemesi, sadece ahlak üzerine konuşması/çalışması/düşünmesidir (Pieper, 1999: 29; Akarsu, 1998b: 7). Etiğin konusunu insan eylemleri oluşturduğundan, insanların da eylemlerini gerçekleştirirken iyi ve kötü değerlerine önem vermeksizin davranışlarını sergilemeyeceğinden dolayı bu eylemlerin itici gücünün ne olduğu araştırma konusudur. Kirsch'in, *"Doğa, gerçeklik düzlemindedir ve burada sadece 'olan' betimlenir. Ama etik, değerler koyar, kuralcıdır, yapılması gerekeni söyler. Dolayısıyla etiğin gerçekler dışında başka bir şeye dayandırılması gerekiyor. Ona tartışmasız bir otorite gerek: Tanrısal iradenin otoritesi ya da aklın otoritesi..."* anlatımında da görüldüğü üzere insanlar sürekli bir itici güç arayışının içindedir. Bu itici güç genel olarak üç başlık altında toplanabilir (Sarıalioğlu, 1999: 47):

- Tanrısal kaynak
- Toplumsal kaynak
- Bireysel kaynak

İlk olarak Aristoteles, etiği mantık, fizik ve matematik gibi kuramsal felsefeden ayırarak kendi başına bir felsefe olarak betimlemiştir. Sokrates ise eğitimi, *"etik üzerine kurulu bir öğrenme süreci"* olarak tanımlayarak (Pieper, 1999: 22-29) etiğin ve etik eğitiminin önemini öne çıkarmıştır. Etiğin tam olarak anlaşılabilmesi etik ile ahlak kelimelerinin fark ve benzerliklerinin görülmesiyle sağlanabileceğinden bu bölümde etik-ahlak ilişkisi işlenecektir.

Etik-Ahlak İlişkisi

Ahlak, Türkçe'de uzun yıllardır kullanılan Arapça kökenli bir sözcüktür. Ahlak sözcüğünün kökü yaratmak, yaradılış olduğundan, ahlak; yaradılıştan getirilen huy özellikleri biçiminde değerlendirilmiş ise de zamanla değişen anlamıyla ahlak günümüzde 'bireyin sosyal değerleri' olarak kullanılmaktadır. Ahlak kelimesinin İngilizce'de karşılığı 'ethics' ve 'morals' olduğundan ahlak kelimesinin günümüz Türkçesinde geniş bir anlam içerdiği görülmektedir (Arda ve Pelin, L995 324).

Pehlivan'a göre ahlak, nasıl davranılmasına ilişkin, yazılı olmayan standartları içerir; etik ise daha soyut kavramlara dayalıdır ve bu kavramlardan neler çıkarılabileceğine çalışır. Ahlak kavramında aynı eylem için farklı gruplarda farklı değerlendirmeler içermesi, hatta aynı grupta bile zamandan zamana göre farklı yorumlara yer vermesi söz konusudur. Fakat meslek etiğine ilişkin ilkelerin evrensel olma arayışı vardır ve kolay kolay değişmemektedir (Pehlivan, 1998: 9).

Örnek olarak, yöneticinin astlarına karşı *taraflı ve adaletsiz olarak davranmaması* ya da şüpheli ya da zanlı yurttaşlara polis merkezlerinde kötü muamele yapılmaması her zaman ve her toplumda geçerli bir etik ilke olarak sayılabilmektedir.

Ahlak ya da töre insan topluluğunda kendi aralarındaki ilişkilerde gelişen, birbirini benimseme süreçlerinden oluşan ve kendilerine norm olarak geçerlilik tanınan geneli bağlayan eylem

modellerini içerir (Pieper, 1999: 31). Ahlak öğretisi toplumdan topluma göre değişim göstermektedir. Eskimolarda yaşlı ve zayıf insanların öldürülmesinin töre olduğu ileri sürülüyor. Amaç, uygun olmayan koşullardan dolayı yaşlıların acı çekmeden ölmelerini sağlamak, gençlerin ise yaşama şanslarını arttırmaktır (Pieper, 1999: 37).

Etik, hangi somut amaçların herkes için ulaşılmaya değer olduğuna karar vermez, ulaşılmaya değer somut eylemler için ölçütleri ve bu ölçütlere göre öncelikleri belirler. Etik soruları ile ahlak sorularını ayırt etmek için etiğin yönelttiği sorular incelenebilir. Etiğin yönelttiği sorular tekil eylemlere ilişkin değil daha çok soyut olaylar ve ölçütlerle ilişkilidir (Pieper, 1999: 28-32).

Bazı yazarlara göre etik ile uğraşan bir kişinin her zaman ahlak normlarına göre davranmasının zorunlu olmadığı görüşü de benimsenebilmektedir. Değer etiği konusunda önemli bir isim olan Max Scheler'in davranış ve tutumlarında 'iyi' olarak tanımlanan töreleri çiğnediği zaman diğer yurttaşlar tarafından uyarıldığında, *"Gösterdiği yönde giden bir kılavuz tanıyor musunuz?"* şeklinde yanıt verdiği bilinmektedir (Pieper, 1999: 33).

Ceylan, evrensel olma arayışı ile doğrudan paralelliğe sahip 'global etik' tartışması yapılırken, global etiğin yeni değerler keşfetme iddiası taşımadığını, etik kuralların zaten insan aklında mevcut olduğunu, bu etik değerlerin her toplumda, her yaşam türünde var olması gerektiğini fakatfarkın bu değerlerin uygulanıp uygulanmama durumunda kendini gösterdiğini belirtmektedir (Ceylan, 2002: 250). Yine bu çalışmada Ceylan, global etiğin asıl işlevinin her türlü dünya görüşünde zaten mevcut olan etik ilkelerin önündeki engelleri kaldırıp onlara global düzeyde işlevsellik kazandırmak olduğunu ifade etmektedir.

'Etik' ile ahlak her ne kadar birebir örtüşen kelime olmasa da, 'ethics' kelimesinin Türkçe'ye 'etik' olarak geçmemesini savunan yazarlara göre; 'ethics' kelimesi Türkçe'de 'ahlakbilim' veya 'ahlak

felsefesi' olarak kullanılmalıdır (Arslan, 2001: 6; Akarsu, 1998b). Bu bölümde de yasal düzenlemeler ile etiğin arasında bir ilişki olup olmadığı ya da en azından olmalı mı olmamalı sorularının yanıtı aranmaya çalışılacaktır.

Etik-Yasa İlişkisi

Etiğin, tartışıldığı günden beri, "*Uygulayıcılar için yasa, yönetmelik ve tüzük gibi düzenlemeler varken hala etiğe neden gerek duyulduğu*" sorusu güncelliğini korumaktadır. Bu kapsamda birçok araştırmacının görüşü farklı açılardan yol gösterici olmakla birlikte, konuyu bir bütünlük içerisinde ele alan ve bu kitabın içeriği ile de örtüşen Ashvvorth'un (1994) üçlü yaklaşımı çalışmamızda tercih edilmiştir.

Ashvvorth'a göre yasaların yanında etik ilkelere de gerek duyulmasının birinci nedeni, etik ilkelerin ve etik duyarlılığın oluşturduğu değer yargılarının sadece yurttaşları ve yasa uygulayıcıları değil aynı zamanda yasa koyucuları da kapsıyor olmasıdır. Yasa yapıcıların etik değerlerinin olması yasaların da etik ilkelere uyumlu olacağı ve böylece bir yasa ve etik ikileminin yaşanmasının önüne geçilebileceği savına dayanmaktadır (Ashvvorth, 1994:50). İkinci bölümde bu yaklaşım daha detaylı ele alınacağından burada kısaca değinilmiştir.

Etik değerlere yasalara rağmen gerek duyulmasının ikinci nedeni ise şöyle özetlenebilir; yasal düzenlemeler her mesleğin işleyişi ile ilgili geçmiş tecrübeler ve karşılaşılan sorunlar da dikkate alınarak güncelleştirilmektedir. Ancak özellikle ceza adalet sistemi dikkate alındığında karşılaşılması olası her durumun bu düzenlemelerle tanımlanabilmesi ve sınırlandırılabilmesi olanaksızdır. İşte etik değerler bu boşlukları doldurmayı amaçlamaktadır. Ayrıca yine ceza adalet sisteminde özellikle polisin yetkileri düzenlenirken genel ilkeler ortaya konulmakla birlikte polisliğin profesyonelliğini, politikalarını ve inisiyatif kullanma sorumlulu-

ğunu öne çıkaran ve yasa koyucu tarafından bilinçli olarak yurttaşın mağdur edilmemesi ve hizmetin etkin bir şekilde sunulabilmesi amacıyla gri bırakılan alanlar, etik değerlerin yönlendirmesiyle sağlıklı uygulamaları ortaya çıkarmaktadır (Ashvvorth, 1994:50).

Örneğin polislik mesleğini icra eden bir memurun görev ve yetkileri yasayla düzenlenirken, çoğu defa 'makul şüphe' veya 'gereği kadar güç kullanımı' ifadelerine yer verilmektedir. Burada yasa koyucu, makul şüphenin veya gereği kadar güç kullanımının ne ve nasıl olabileceğini uygulayıcı konumundaki polise bırakmaktadır. İşte bu noktada polisin sağlıklı karar verebilmesi yani yasal sorumluluğunun yanında vicdani sorumluluğuyla da hareket edebilmesi onun etik değerlere bağlı vicdani bir bilincinin oluşmasıyla mümkündür.

Üçüncü olarak; her meslek grubunun çalışanları tarafından ortak kabul gören bir meslek alt kültürü vardır. Çoğu defa meslek alt kültürlerinde meslek dayanışması ve meslek çalışanları için oluşturulmuş tiplemeler mevcuttur. Bu dayanışma alt kültürü ve meslek tiplemeleri olumluluğunun yanında olumsuz da olabilmektedir (Ashvvorth, 1994: 50-51).

Örneğin yörecilik, devrecilik, kurt polis, baba polis gibi kimi dayanışma örnekleri doğru bir kısım polislik uygulamalarını beraberinde getirebileceği gibi çoğu defa zararlı sonuçlara yol açmaktadır. 'Kurt polis' (herşeyi bilen ve iyi/kötü ayrımını insanın gözüne baktığı gibi (!) anlayabilen) tiplemesindeki bir memurun, uzun saçlı ve küpeli bir erkeği yasanın kendisine vermiş olduğu makul şüphe gerekçesine dayanarak durdurması, araması ve hatta gözaltına alması, kendisine yüklediği, "ben yılların polisiyim, benden kaçmaz" yaklaşımının zararlı bir sonucu olabileceği gibi eğer polisin gördüğü bu makul şüphe, bireyin şekli görünümünün ötesinde yapmış olduğu bir kısım dikkat çekici davranışlar ve şüphelendirici bilgiler ile desteklenmiş ise bu halde bu yasanın öngör-

düğü 'makul şüphenin' yasal sınırları içerisinde kalınarak ve rasyonel delillere dayandırılarak duygusallıktan ve önyargıdan uzak, etik değerlere bağlı bir insiyatif kullanma olacaktır. Böylece görevli memurun yetkisini kötüye kullanması ile iyiye kullanması arasındaki ince çizgide en belirgin değer sisteminin etik ilkeler olduğu görülebilecektir.

ETİĞİN HEDEFLERİ VE SINIRLARI

Etiğin hedefinin esasen gizli olduğu öne sürülebilmektedir. Yani insan yaşamına bakıldığında, bir değerler sisteminin varlığından bahsedebiliriz. Bu değerler sistemi, doğru ile yanlışı, iyi veya kötüyü, başarı ya da başarısızlığı ve benzeri ikilemlerin ölçütlerinin açıklanmasında önemli bir kriter teşkil eder.

Etik ise, bu değerler sisteminin oluşumunda insan eylemlerinin ahlaki açıdan iyi olarak tanımlanan koşullarını araştırmaktadır. Etiğin amacı olan değerler yargısına yardımcı olacak önbilgiler, insanlığın tarih süreci içerisinde ortaya koymuş olduğu birikimlerin bir uzlaşıyla, tekrar insan yaşamına kazandırılmasının ürünüdür. Bu kazanım, insanlar için bazen pusula işlevi gören fakat çoğu defa etik özünde toplanmış birer içselleştirme modülleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, insana kötü muamele etmemek ortak bir etik ilkedir. Ancak kötü muamelenin ne olduğu, sınırlılıkları, yaşayan her bir bireyin kendine özgü dünyasındaki kurallar ve önkabullerle sınırlı olacağından bu noktada etik, bireyin değerlerinin oluşumu ve doğru karar verebilmesinde bir içselleştirme vazifesi görmektedir. Bu çerçeveden hareketle, etiğin öncelikli hedefinin kurallar koyma değil ancak her bir bireyin kendi iç dünyasında doğruları ve yanlışları tayin etmede bir pusula görevi üstlenmek olduğunu söylemek mümkündür. Etik, insanlığa yönelik yaptırımlarla donatılmış ilkeler dizgesi sunmamaktır. Aksine etik ilkeler, herkesin kendi iradesi ile kendi özgürlüğünü sınırlayabileceği zaman başvurulabilen ilkeler bütünüdür. İnsanları iyi ya da kötü yapan 'etik' değil, insanların kendi is-

tek ve kararlarıdır. Etik yalnızca eylemde bulunan bireyi/toplumu bu davranışları ile ilgili bilgilendirmektedir.

Bu kapsamda etiğin sınırlılığı konusunda en çarpıcı yaklaşımı sunan Pieper; *"Etik bir vakalar koleksiyonu değildir. İnsanlık için maddi normlar ve değerler kataloğu geliştirmediği gibi önceden belirlenen ahlaki normlara bakarak belli bir durumda neyin yapılması gerektiğine karar veren en yüksek ahlaki mercii de değildir."* (Pieper, 1999: 155), anlatımıyla etiğin dışardan müdahaleci olmaktan öte bireyin kendi iç dünyasında oluşacak değerlerine bir katılımda bulunmayı amaçladığını göstermektedir.

Etiğin ikinci önemli hedefi ise, bireyin yaşamına bakmaktan öte özellikle profesyonel meslek icrasında bulunanların davranışlarını; meşruiyeti, geçerlilik ve uygulanabilirlik açısından değerlendirmektir (Pieper, 1999: 151). Sanayi devrimi sonrası kentleşme, aydınlanma hareketleri ve modernite ile birlikte çeşitli meslek gruplarında profesyonelleşmenin oluştuğunu görmekteyiz. Örneğin polislik mesleği bu yeni profesyonellik alanlarının en önde gelenlerinden birisidir. Polislik mesleğinin icra edilmesinde iki temel meşruiyetten bahsedebiliriz. Birincisi, yasal meşruiyet diğeri ise kamusal meşruiyettir. Yasal meşruiyet en yalın ifadesi ile, yasaları uygulayan polisin, yasal sınırlılıklar içerisinde kalarak görevini icra etmesidir. Bununla birlikte yurttaş beklentilerigöz önüne alınmadan ortaya konulan dayatmacı yasaların uygulanmasında polis, yasal bir meşruiyeti gerçekleştirmiş olmakla birlikte, yurttaş nazarında (kamusal) bir meşruiyet kazanmış olmayacaktır. Çoğunlukla totaliter-antidemokratik sistemlerde görülen bu tarz polislik uygulaması, hizmetin verimliliği bakımından halk desteğini sağlayamayacağı için uygulanabilirlik, geçerlilik ve meşruiyet açısından önemli sorunlarla karşı karşıya kalacaktır.

Dolayısıyla yurttaşın kendisine hizmet sunan polisine güvenmesi, yardımcı olması ve benimsemesi, etik ilkelerin polislik mesleğinin uygulamalarına ve aynı zamanda yasaların hazırlanma

sürecinde etkin olup olmamasıyla doğru orantılıdır. Etik kavramının meslekler açısından, özelde polislik mesleği açısından, demokratik toplumlarda daha fazla tartışılıyor olması ve son olarak da Avrupa Konseyi Polis Etiği Yönetmeliğinin 2001 yılında kabul edilmiş olması bir tesadüf değildir. Bu çalışmanın ilerleyen aşamalarında polis etiği kavramı tartışmaları çoğunlukla demokratik kültür, demokratikleşme, insan hak ve özgürlükleri ve ifade özgürlüğü gibi kavramlarla birlikte yapılacaktır.

ETİK EKOLLERİ

Özellikle meslek etiklerinin uzun bir geçmişi olmadığı öne sürülse de, etik sorunların öz itibarı ile aynı veya benzer olduğu ve genel etik sorunların uzun bir geçmişe dayandığı bilinmektedir. Bu başlık altında tarihsel süreçten günümüze uzanan etik ekollerinin içeriği ve savunucuları hakkında kısaca bilgi verilecektir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde yer alan polis etiği ve yönetim etiği tartışmalarının hangi etik ekollere dayandığının görülmesi ve günümüz etik tartışmalarının doğru bir felsefi altyapıya oturtulması çabasından kaynaklanmaktadır.

Ahlak, eylemlerimizdeki yanlış-doğru, iyi-kötü ve erdem-kusur ile eylemlerimizin sonuçlarını değerlendirme ile ilgilidir. Ahlak felsefesi (etik) de ahlakı konu edinen (Nuttal, 1997: 15) ya da insan davranışlarını ahlakilik bağlamında ele alan felsefe dalıdır. Ahlak felsefesi, ahlak üzerine düşünme çabası olarak tanımlanabileceği gibi 'ahlak üzerine felsefe yapma' olarak da tarif edilebilmeketdir.

Klasik ilkçağ ahlakının temel problemi "*mutlu olmak için nasıl yaşamalıyım?*" sorusudur. Kant'ta ise gereklilik öne çıkmıştır ve soru "*mutlu olmak için ne yapmalıyız?*"a dönüşmüştür. Klasik ilkçağ ahlakında kendini gerçekleştirme görülürken Kant'ta ise kendini sınırlama göze çarpmaktadır (Akarsu, 1998b: 20).

Eski Yunan etiği 'mutlulukçu' (eudaimonist) etik idi. Mutlulukçu etik, Eski Yunan'dan sonra da uzun süre etkisini yitirmemiştir. O zamanki filozofların temel sorusunu *"Mutlu olmak için nasıl yaşamamız gerekir?"* oluşturmaktaydı. Kant'la birlikte deontolojik etik (ussal, formal yasalara dayalı etik) dönemi başlamıştır. Max Scheler ve Nicolai Hartmann'la birlikte 20. yy.'da 'değerler etiği' başlamakta ve ondan sonra da günümüzde egemen olan meta-etiğe yani norm önermelerini çözümleme ve temellendirme çabasına doğru bir geçiş yaşamaktadır (Kuçuradi, 2000: 20).

Özellikle antikçağ ahlakının özünde (eudaimonism) mutlulukçu etik anlayışı yatmaktadır. İnsan eylemlerinin son ereği olarak mutluluğu gören yaklaşımlara genel olarak mutlulukçuluk denmektedir. Tüm antikçağ etiği mutlulukçu karaktere sahiptir (Akarsu, 1998b: 23). Fakat mutluluğa giden yollarda bir dizi farklılaşmalar kendini göstermektedir. Bazen en yüksek hazza ulaşmak, en yoğun hazzı yaşamak mutluluğa götüren yol olarak tanımlanabilirken, kimi zaman da insanın kendine egemen olması, erdemli bir insan olması, insanları mutluluğa götüren yol olarak kabul edilmiştir. İslamiyet'te veya Hristiyanlık'ta da 'öteki dünya mutluluğunun varlığıyla' bir mutlulukçu yaklaşım kendini göstermektedir. Görüldüğü gibi mutlulukçu yaklaşımın geniş bir yelpazesi olmakla beraber mutluluğa giden yollar çeşitlenebilmektedir. Bu bölümde de mutluluğa giden yollar olarak tanımlanan hazcılık, erdem, bilgi/akıl ve ödev gibi etik ekolleri tanımlanmaya çalışılacaktır.

Ölçülülük ve Bilgi (Akıl) Ekolü

Mutlulukçu yaklaşımların başında 'ölçülülük' gelmektedir. Ölçülülük gerek antikçağ etiğinde gerekse sonraki düşünürlerde görülebilmektedir. Demokritos'a göre insan yaşamını ölçülü bir biçimde sürdürmelidir. Haz ve acıyı yararlı ve yararsızın ölçüsü ola-

rak tanımlamıştır. Demokritos'a göre insanı mutluluğa götüren yol yeterlilik, uyum ve ölçülülüktür (Akarsu, 1998b: 32vd).

Demokritos'a göre evrendeki her şey atomdan ve maddeden ibarettir. İnsanın duyguları, istekleri ve düşünceleri bedendeki ateş atomlarının hareketlerinin ürünleridir. Ateş atomlarının bedendeki hareketleri durgun ve ölçülü ise insan mutlu; kızışık ve ölçüsüz ise mutsuzdur. Demokritos'un *"her şey için eşitlik (ölçülülük) doğrudur, aşırılık ve azlık kanımca böyle değildir"* (Şenel, 1999: 127) anlatımında da ölçülülüğün ilke edinilişi kendini göstermektedir.

Demokritos, beden ve duyuların insanı mutlu yapmayacağını, insanı mutlu yapanın ancak akıl olduğunu da ileri sürmektedir. Demokritos'a göre:

> *"İnsanın içinde bir takım tutkular vardır ama bu tutkularla savaşmak insan için önemlidir. Bu savaşı da ancak akıl başarır. İlaç nasıl vücudu hastalıklardan kurtarıyorsa, bilgelik de ruhu tutkulardan kurtarır.*
>
> *Mutluluğu yaratan ölçü düzen ve uyumdur, insanın kendi kendisiyle ve başkaları ile uyum içinde olmasıdır. Bunu da ancak akıl sağlar." (Akarsu, 1998b: 32)*

Yani Demokritos insanı mutluluğa götüren yolun uyum ve ölçülülük olduğunu savunurken, ölçülü olabilmenin sırrının da akıl ve bilgiden geçtiğini belirtmektedir. Çünkü ona göre tüm yanılmaların nedeni bilgisizliktir.

Demokritos, insanın içinde var olan tutkularla savaşmasının önemine inanmıştır. Ona göre bu savaşı ancak 'akıl' kazanır. Gerçek bilgelik ruhu korkulardan kurtarmayı başaran bilgeliktir. Yani salt bilgi çok bir önem taşımamaktadır. Demokritos için insanı mutluluğa götüren yol, yeterlilik, uyum, ölçülülüktür. İnsanın ahlaki değerinin ölçüsü de düşünüşüdür. Demokritos sadece eylemlerimizin değil istemlerimizin de eğrilikten kurtulması gerek-

liliği üstünde durur. İnsan zorlanarak değil istekli olarak doğruyu yapmalıdır. (Akarsu, 1998b: 32)

Mutluluğa ulaşmada bilgi ve aklın önemi sofistlerde de vurgulanmaktaydı. Atina'da demokrasinin ortaya çıkışı belirli bir yetişme biçimini gerektirdi. Böylece bilgi toplumsal bir değer, bir güç oldu. Yeni ortama uyum sağlayabilmek için bilginin önem kazanmasıyla yeni bir soru ortaya çıktı: *"Başarılı bir yurttaş nasıl yetişir?"* Bu soru da sofistlerin yaklaşım tarzını ortaya koymaktadır, Yani: *"her şeyin ölçüsü insandır"* (Akarsu, 1998b: 36). Sofistlere göre 'iyi' de 'doğru'da göreceli kavramlardır, birine iyi olan bir durum bir başkasına kötü olabilir. Bu nedenle onlara göre erdem öğreticilerine gereksinim vardı ve başarılı bir yurttaşın yetişmesinin özünde de 'bilgi' yatmaktaydı.

Sokrates ise sofistlere karşın tümel bir doğrunun varlığını savunmaktaydı. Sokrates'in amacı, sağlam ve herkes için geçerliliği olan bir doğruya ulaşmaktı. Sokrates'te egemen olan düşünce *"Doğru bir yaşayış hangisidir?"* sorusudur. Sokrates'e göre 'bilgi' insanı doğru eyleme, 'bilgisizlik' ise yanlış eyleme götürmektedir. Bundan dolayı insanın kendini tanımasına ayrı bir önem vermekteydi. Çünkü kendini tanıyan insan kendine yarayanı yapacak, tanımayan insan ise kendine zararlı olanı yapacaktır. Bununla beraber Sokrates'in ahlaki yaşamak için temel aldığı bilgi, formel bakımdan da içerik açısından da belirsizdi (Akarsu, 1998b: 38)

Sokrates erdemi ve erdemli olmayı, insanı mutluluğa götüren yol olarak tanımlarken, erdemi de bilgi olarak tanımlamaktadır. Yani Sokrates eudaimonianın odağına 'bilgi'yi koymuştur. Sokrates doğruluk iyilik kavramını bir yandan da (kendi sonunu hazırlasalar bile) yasalara saygı duymak ve yasalara uymakla açıklamıştır. Sokrates'e göre insan devletin buyruğuna her zaman uymalı, beğenmiyorsa devletin izin verdiği yöntemlerle o yasayı değiştirmeye çalışmalıdır.

Erdem Ekolü

Bertrand 'erdem'i, "*iyinin bir niyete bayrak olan icrası ahlakı yerine getiren kimse nezdinde özel bir yetenek doğurur ki buna erdem denir*" (Bertrand, 2001: 39) şeklinde tanımlamaktadır. Platon'un felsefesi, başlangıç olarak Sokrates'in 'erdem' üzerindeki araştırmalarından yola çıksa bile sonraları farklılaşma göstererek metafizik, antropoloji ve fizik ile ilintili olan ahlak öğretisi şeklini almıştır. Bütün Yunan etiği gibi Platon'un etiği de mutlulukçudur (eudaimonist). Platonun etiğinde önemli olan noktalar şu şekilde maddelendirilebilir:

- Ahlaki eylemlerimizdeki en yüksek iyi,
- Erdem; iyinin tek kişide gerçekleşmesi,
- Devlet; iyinin toplumda gerçekleşmesidir.

Yani Platon'da etik ve politika ayrılmaz bir bütündür (Akarsu, 1998b: 103). Platon her şeyin ölçüsü Tanrı'dır diyerek 'iyi'yi idealar dünyasına taşımaktadır (Özgen, 1997: 15). Ona göre insanı mutluluğa götüren yol 'erdem'dir. Erdem, ruhu mutlu yapar; kötülük ise mutsuz. Yalnız erdemli kimse özgürdür. Çünkü yalnız o kendi iradesine uyar. Onun ruhunda egemen olan tek şey akıldır. Yalnız erdemli kimse kendi içinde huzurludur, mutludur, zengindir. Platon'u Sokrates'ten ayıran nokta ise; Platon'a göre erdem ne doğa vergisidir ne de öğrenilebilir bir bilgidir. Erdem Tanrı vergisidir, akılla ilintisi yoktur.

Platon'un düşünüşünde bir diğer nokta, her varlığın kendi öz bir görevi olduğudur. Bu görevi gerçekleştiren insan erdemli insandır. Bu yüzden insanların önce kendi doğalarını tanımaları gerekir. Örnek olarak işçiler ve sanatçılar devleti besler, savaşçılar devleti savunur, yöneticiler de devleti yönetir. Platon'un betimlediği erdemler; bilgelik, yiğitlik, ölçülülük ve adalettir (Akarsu, 1998b: 110 vd).

Farabi, insanın mutluluk ya da ahlak yapısını incelemeden önce ontolojiyi (varlık bilim) incelemenin gerekliliğine inanmaktadır. Farabi varlık fenomenlerinin temelini ahlaki fenomenler, insani başarılar ve bu başarılara yardımcı olan, destekleyen edimler olarak açıklamaktadır. Farabi'de insanın varlık fenomenleri bir bütündür, bu bütünün merkezinde de Tanrı vardır (Özgen, 1997: 31).

Farabi'ye göre, ontolojik anlamda insanın var oluşundaki başat amacın mutluluk olduğu (Mert, 2000: 27) *"mutluluk, erdemli toplumun gerçekleştirebileceği en yüksek değerdir"* anlatımından anlaşılabilir (Kahveci, 1996: 153). Farabi'ye göre mutluluk, mutlak biçimde iyiliktir (hayr). Mutluluğa da ancak erdemli eylemler ile ulaşılır. Farabi'ye göre mutluluk ahlaklılık ile iç içe anlam taşır. Farabi dünya mutluluğunu ruhsal mutluluk, bedensel mutluluk, toplumsal mutluluk ve erdemli toplum olarak ayrıştırmaktadır.

Farabi'ye göre insanın ahlak ve başarıları üzerinde ölüm bilincinin büyük etkisi vardır hatta bu bilincin etkisi sınırsızdır. İnsan eylemlerini ölüm bilincini göz önüne alarak seçer. Yine insan en üstün mutluluğa (eudaimonia/es-seadetü'l-kusva) özlemini ölüm bilinciyle keskinleştirir (Özgen, 1997: 31).

Farabi insanların yaratılış olarak farklılığını dikkate alarak insani mutluluğun ne olduğu ve ona ulaşmak için aşılması gerekli basamakların neler olduğunu öğrenmek için bir danışmana (öğretmene) gereksinim duyduğunu belirtir. Ayrıca insan eylemleri üzerinde etkisi olan bilgiye ve seçmeye ayrı bir önem vermektedir (Özgen, 1997: 32).

Farabi'nin*"insan ve toplum nasıl erdemli ve mutlu olur?"* sorusunu araştırırken bütüncül (toplumcu) bir yaklaşım sergilediği göze çarpmaktadır. Farabiinsanın mutlu olabilmesi için (yurttaşlar arasında işbölümü, haklar ve ödevlerden oluşan gizil bir antlaşmanın bulunduğu) topluluk halinde yaşaması gerektiğinin altını çizmektedir. İrade, seçme, sabır, direnme ve fedakarlık vb.

hasletler insanı erdemli davranmaya götüren özelliklerden bazılarıdır. Etik ekollerinin bir diğeri ise hazcılık ekolüdür ki o da ayrıntısıyla aşağıdaki bölümde işlenmeye çalışılacaktır.

Hazcılık Ekolü

Sokratesçi okullardan Kynikler'e göre en değersiz olan şey, çoğunluğun değer verdiği şey yani 'haz'dır. Onlara göre haz en büyük kötülüktür. Haz, sevgide olduğu gibi insanda tutku haline geldiğinde insanın kendi isteklerinin kölesi olacağına inanılır. Antisthenes'in "*haz duymaktansa deli olmayı yeğlerim*" (Akarsu, 1998b: 50) cümlesi bu durumu net bir biçimde açıklamaktadır. Yine Sokratesçi okullardan olan Kyrene okuluna göre ise iyi, o anda duyulan hazdır. Hazzı sağlayan şey iyidir, acı veren şey kötüdür; ikisi dışında kalan şeylere ise aldırmamak gerekir. Aristippos için ise "*sadece haz kendi başına bir erektir, sadece haz koşulsuz bir iyidir, bütün başka şeyler ancak beğeni ve hazza bir araç olabildikleri ölçüde iyi ve istenmeye değerdir*" (Akarsu, 1998b: 57).

Kropotkine'ye göre, insanı şu ya da bu şekilde davranışa iten şey zevk arayışıdır. Gerek din kaynaklı bakış açılarının gerekse farklı etik yaklaşımların özdeki aynılığını, insan davranışlarının tek güdüsünün zevk arayışı olduğunu belirtmektedir. Zevk aramanın ve acıyı ortadan kaldırmanın organik dünyanın genel yasası olduğunu, hatta yaşamın özünün de burada olduğunu eklemektedir (Kroptokine, 1999: 19).

Koptokine 'Anarşist Etik' adlı yapıtında "*insan, hayvandan başka bir şey değildir, davranışları yalnızca doğasının gereksinimine yanıt vermek içindir, bu yüzden insan için ne iyi ne de kötü davranış vardır*" (Kroptokine, 1999: 24) diyerek, iyi ve kötü düşüncesinin dinle ya da gizemli bilinçle ilişkisinin olmadığını iddia eder.

Başka bir etik yaklaşım da 'posmodern' etiktir (Bauman, 1998). Postmodern etiğe göre; "*neden ahlaklı olmalıyım?*" sorusuna yanıt arayan modern etiği içselleştiren düşünürlerin, "*özgür iradenin kendisini sadece yanlış seçimlerde ifade edeceği, özgürlüğün kontrol edilmediği takdirde her zaman ahlaksızlığın kıyısında dolaştığı ve bu nedenle iyinin düşmanı olduğu ya da olabileceği*" varsayımını savunduğu ileri sürülmektedir.

Bununla beraber Lipovetsky, eylemlerimizin ezici ve sonu gelmez ödevlerin ve yükümlülüklerin son kalıntılarından da kurtulduğunu, post-deontik çağa girildiğini belirtir. "*Aşırılığa hayır*" sloganıyla, insanların kendi sınırlarını zorlamaya, ahlaki ideallere ulaşmaya ve ahlaki değerleri korumaya itilmemesi gerektiğini söylemektedir. Lipovetsky'e göre bu; "*alkışlanması ve özgürlükten zevk alınması gereken*" bir durumdur (Bauman, 1998: 11).

Postmodern perspektiften etiği inceleyen düşünürler, modern etik anlayışına da bir takım eleştiriler getirmektedir. Bu eleştirilerden birkaçı şu şekilde listelenebilir:

- İnsan özünde iyidir ve doğasına uygun olarak hareket etmesine yardımcı olmak yeterlidir.
- Ahlaki fenomenler rasyonel değildir. Yasa gibi taraf olduğu durumlarda uygun ya da uygunsuz eylemleri tanımlaya çalışır.
- Ahlak evrenselleştirilemez.
- Ahlak ıslah olmaz şekilde aporetiktir. (örn: ötekine yönelik özen itkisi, sonuna kadar götürülürse ötekinin özerkliğinin kalkmasına/baskıya yol açar) (Bauman, 1998: 20).

Görülüyor ki hazcılık ekolü, kendi içinde farklı ve bir o kadar da zıt görüşleri barındırmakla beraber tarihin çeşitli evrelerinde savunulan bir ekol olmuştur. Bu bölümde önemli olan etik tartışmalarda 'hazzın' aldığı roldür. Kimi zaman hazzı yaşamak en

yüksek iyi olmuşken, kimi zaman ise hazdan kaçma en yüksek iyi olarak tanımlanmıştır.

İleriki bölümlerde yer alan polis etiği tartışmalarında da görülecektir ki polis, görevini yaparken (yurttaşın mağdur olmasını engellerken, yardımcı olurken vb.) mutlu olmalı, haz almalı fakat görev gereği olarak güç kullanırken kesinlikle haz almamalıdır.

Ödev (deontoloji) Ekolü

İnsanın mutluluğa ulaşması için ödev ve yükümlülüklerin gerçekleştirilmesi gerekliliğine inanan görüş ile ilgili olarak bu bölümde, Aristoteles ve Kant'ın düşünceleri irdelenmeye çalışılacaktır.

Aristoteles politika bilimini kendi içinde politika ve etik olarak iki bölüme ayırmıştır. İnsanı toplumsal bir canlı olarak tanımlayan Aristoteles'in etiği de toplumsaldır. Politikası da ahlakla ilgilidir. Tek kişi toplumun bir üyesi olduğundan, politikada da devletin erdemi teker teker yurttaşların erdemlerine bağlıdır (Akarsu, 1998b: 122).

Aristoteles çoğunluğun anlayışına uyum sağlayarak, yaşamın amacının mutluluk olduğunu kabul eder. Fakat Aristoteles'e göre iyinin eudaimonia olduğunun söylenmesi yetersizdir. Bu mutluluğu ne tür bir yaşamın kuracağının, bu mutluluğu sağlayanın ne olduğunun bilinmesinin de önemini vurgulayan Aristoteles, insana en büyük doygunluğu verecek olan yaşama biçiminin hangi yaşama biçimi olduğunu araştırır. *"Sadece insanın yapabileceği şey nedir?"* sorusunu sorarak, insana özgü görevin/ödevin ne olduğunu betimlemeye çalışır.

Bununla beraber, *Yalnızca erdemi ancak erekte ortaya çıkan en tam biçiminde inceler, zaten erkek ona en tam en yetkin insan olarak görünür"* cümlesindeki Aristoteles'in yorumu, günümüz etik anlayışı ile çelişen bir durum olarak da göze çarpmaktadır (Akarsu, 1998b: 136).

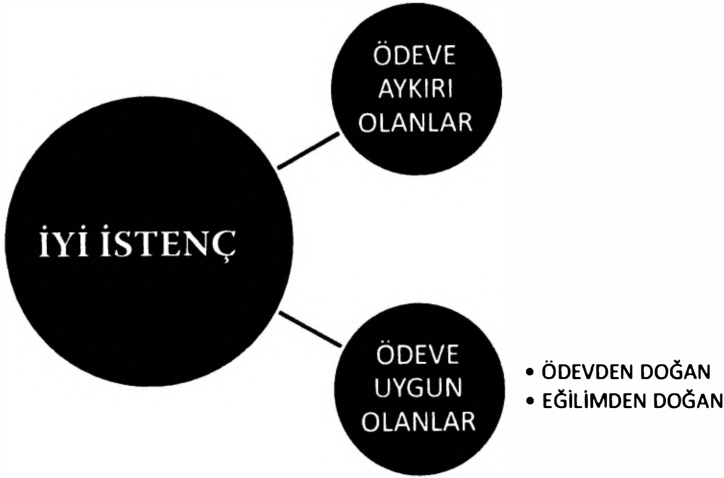
Kant ise ilkin pietist (çok ibadet eder ve çok ahlak tartışması yaparlar) bir eğitim aldı. Kant bu eğitimin ibadet yanını sevimsiz bulmuşsa da moral yanını sevimli bulmuştur (Akarsu, 1999: 9). Kant bilim (teorik fizik) ve ahlakla ilgilenmiştir. Ahlak uğraşı esnasında İngiliz ahlakçılarının ve Rousseau'nun etkisinde kalmıştır. Beğeni, ahlak duygusu, ödev idesi, onur ve iyi nitelikler kavramlarını araştırır. Kant araştırmalarında üç şeyi birbirinden ayırmaktadır; Öznel Bilinç (Bir tek kişinin bilincindeki gerçek algılar ve tasarımlar), Nesnel Görüngüler Dünyası (Genel olarak bilinç için olabilir bütün algıların toplamı) ve Kendi Başına Var Olan Gerçeklik (Algılayan bir özne ile herhangi bir bağlantısı olmaksızın var olan gerçekler dünyası. Duyulur görü kalıplarının dışında olan (metafizik) (Akarsu, 1998b: 15). Kant 'iyi' kavramıyla gereklilik olarak karşımıza çıkan yasa kavramını araştırmıştır.

Kant, ahlakın dine bağlı olmadığı, daha çok dinin ahlaka bağlı olduğu düşüncesini savunur. Ona göre insanlar ceza korkusu olmadan da iyi eylemler yapabilmeli, öteki dünyada ödül beklentisi içine girmeden de iyi insan olabilmelidirler (Akarsu, 1999: 57).

Kant, ahlakı ne doğanın dışında ne de içindeki bir olguyla temellendirmeye çalışır. İstediği onu salt akılla temellendirmektir. Kant'a göre ahlak yasası, özgürlük idesinin gerçek olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda özgürlük ahlak yasasının koşuludur. Yani, özgürlük olmazsa ahlak yasası olmazdı, ahlak yasası olmazsa özgürlüğün bilincine varamazdık.

Kant'a göre ahlakın temelinde herkes için geçerli olabilecek bir şeyin bulunması gerekmektedir. Kant ahlak kavramından salt akılla temellendirdiği ilkelere ulaşır. Bir eylemi kendi başına iyi yapan, o eylemin herhangi bir eğilimden dolayı değil, sadece ödevden dolayı yapılmış olmasıdır. Yani Kant'ta *"bu fiil emredilmiştir, çünkü iyidir"* anlatımı yerine *"bu eylem iyidir, çünkü emredilmiştir"* anlatımı egemendir (Bertrand, 2001: 114). Kant iyi istencin ödevle ilişkisini Çizim 1'de görüldüğü şekilde ilintilendirir.

Şekil 1- Kant'a göre iyi istencin ödev ile ilişkisi (Akarsu, 1999: 92)

Kant'ın ödev ahlakı tartışılırken, deontolojinin de ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasının/işlenmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. Eski Yunanca'dan gelen 'deontoloji' (deontologia), 'deonto' görev, yükümlülük, 'logia' bilgi, bilim gibi anlamlara gelmektedir. Deontoloji terimi ilk olarak 19. yüzyılın ilk yarısında Jeremy Bentham tarafından önerilmiş ve 'yükümlülükler bilgisi', 'ödev bilim' olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda deontoloji, *"ne yapmalı?"* ya da *"ne yapmamalı?"* sorularına toplumun belirlediği ve ayrıca yaptırımlarla donattığı cevabi kuralların bilgisidir (Arda ve Pelin, 1995: 324; Atak, 2002: 21).

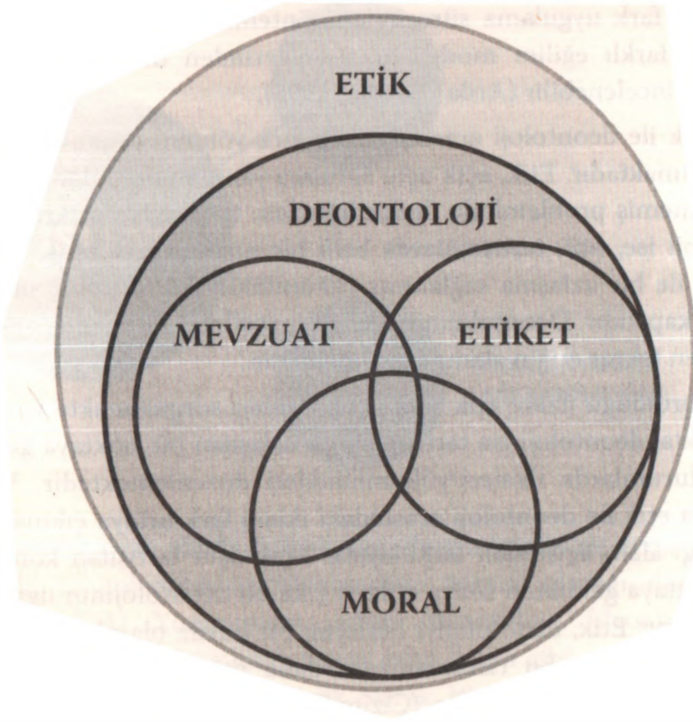
Deontoloji, meslek gruplarına özgü olarak da şekil alabilmektedir. Örnek olarak tıbbi deontoloji, tıp mesleğini uygularken, uyulması gereken hukuki ve ahlaki yükümlülükleri belirtilmektedir. Bu bağlamda yönetim deontolojisi de, yönetimin uygulanma aşamalarında uyulması gereken hukuki ve ahlaki yükümlülükleri belirtilmektedir.

Burada karşımıza *"etik ile deontoloji arasındaki fark/farklar nelerdir?"* sorusu karşımıza çıkmaktadır. Etik ile deontoloji arasındaki fark uygulama sürecinden/yöntemlerinden ve ortak konulara farklı eğilim modeli göstermelerinden olmak üzere iki grupta incelenebilir (Arda ve Pelin, 1995).

Etik ile deontoloji arasındaki ilk fark yöntem açısından kaynaklanmaktadır. Etik, açık uçlu sorulara yanıt aradığından, henüz çözülmemiş problemlerle ilgilendiğinden, tartışmaya açıktır. Deontoloji ise, etik tartışmalarda belli bir noktaya gelinmiş, ortak görüş ile bir uzlaşma sağlanmış yükümlülükleri düzenler, tartışmaya kapalıdır. Deontolojinin ilkeleri tartışılmaya başladığı andan itibaren tekrar etiğin alanına girilmektedir.

Görüldüğü üzere etik açık uçlu soruları sorgulamakta ve tartışmakta, deontoloji ise tartışmalarda uzlaşılan bir noktaya gelinmiş durumlarda ilkeleri/yükümlülükleri düzenlemektedir. Yani burada etik ile deontoloji arasındaki ikinci fark ortaya çıkmaktadır; ilgi alanı açısından farklılaşma. Açık uçlu tartışılan konular bir noktaya geldikten sonra etikten çıkarak deontolojinin ilgi alanına girer. Etik, deontolojiyi besleyen bir havuz olarak da algılanabilmektedir. Bu tanımlamanın daha net görülebilmesi için aşağıdaki şekil incelenebilir. (Çizim 2).

Şekil 2- Etik ile Deontoloji ilişkisi (Arda ve Pelin, 1995: 325)

Etik ekolleri, meslek etikleri ile ilgili yapacağımız tartışmalarda bizlere ışık tutacağından ve yön vereceğinden dolayı bu bölümde ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Bu kitapta yer alan polis etiği tartışmaları esas olarak, Farabi ve Platon'un 'erdem' öğretisi ile Kant'ın 'ödev ahlakı' öğretisi üzerine bina edilmeye çalışılmıştır. Polis, kanunların dışına hiçbir şekilde çıkamayacaktır. Aynı zamanda kendine duyulan güvenden dolayı görevini daha duyarlı bir biçimde yapması polis etiğinin özünü oluşturmaktadır. "*Yasaların dışına çıkmak zaten suç, neden Kant'ın ödev etiğine gerek var?*" Sorusuna yanıt olarak şu cevap verilebilir. Yasalarda suç olan unsur (kötü muamele, rüşvet vb.), kimsenin olmadığı yerde

ve sadece polis ile yurttaş arasında olduğunda orada ödev ahlakı ve polisin vicdanı devreye girer. Polis, yasaların kendisine ulaşamadığı durumlarda, içselleştirilmiş etik ilkelerin yönlendirme ve sınırlamalarıyla doğru davranışı bulabilecek ve görevini akıl ve vicdan birlikteliğinde yerine getirecektir.

MESLEK ETİĞİNE İLİŞKİN KAVRAM VE TARTIŞMALAR

Meslek Kavramı

Meslek kavramı genel olarak, bir kimsenin geçimini sağlamak üzere profesyonel olarak yaptığı iş olarak tanımlanabilir. Her hangi bir iş ya da uğraşın meslek sayılabilmesi için o iş ya da uğraşın en azından belli bir tekniği ve kurumsallaşmış bir değerler manzumesine sahip olması gerekir (Ertekin, 1988: 36).

Meslek kavramını etimolojik açıdan inceleyecek olursak; İngilizce'de meslek kelimesinin karşılığı olarak kullanılan 'profession' kelimesi 'profes' kökünden gelmektedir. 'Profes' kelimesinin Küçük Oxford Sözlüğündeki karşılığı ise 'dinsel düzen adına yemin etmektir' Ancak bu sözcük 1675 yılından itibaren, 'yeteri kadar nitelikli olma' anlamında kullanılmıştır. Profession kelimesi ise günümüzde herhangi bir konuyu açık bir biçimde ortaya koyma olarak kullanılmaktadır (Fındıklı, 2001: 92). Durkheim meslekleri ekonomik kurumlar olmaktan çok toplumsal yaşamın çeşitli öğelerini içeren ve toplumsal işlevleri açısından vazgeçilmez olan ahlaki topluluklar olarak tasarlamaktadır. Buna göre meslekler, toplumsal ve ekonomik yaşama ahlaki bir içerik katarak işlevsel amaçlarını gerçekleştirmiş olurlar (Durkheim, 1949: 51-52 aktaran Karasu, 2001: 45).

En kapsamlı olarak meslek kavramı tanımlanmaya çalışılırsa; "*belirgin ve tutarlı ideolojisi olan, üyelerine toplum içindeki konumlarının bilincini aktaran, nasıl ve hangi değer ölçülerine göre davranacaklarını biçimsel ya da biçimsel olmayan toplumsal mekanizmalar aracılığıyla aşılayan, birlik duygusunu ve varlığını*

temsili kuruluşlar aracılığıyla koruyan ve pekiştiren topluluk, ekonomik ve toplumsal nitelikte bir birliktir" (Saymen, 1954: 142; Öncü, 1981 aktaran Karasu, 2001: 45). Bir mesleğin 'meslek' olarak tanımlanabilmesi için aranan genel kriterler şunlardır:

- Meslek öncelikle, kişinin başlıca ve düzenli olarak yürüttüğü bir faaliyet alanıdır. Bu nedenle hobi ya da zevk için arasıra yapılan uğraşlar meslek sayılmamaktadır.
- Meslek, temel bir geçim şekli olarak bir ücret karşılığı yapılmalıdır.
- Mesleklerin açık ve standart bir tanımı yapılmalı, sistematik bir bilgiye dayanmalıdır.
- Mesleğin, kendine özgü özel bir eğitim ve uygulamasının olması ve kişisel beceriye dayanması gerekmektedir.
- Mesleklerin, mesleğin amaçlarını, mesleği icra edenlerin kişisel amaçlarından daha üstün tutan davranış standartları olmalıdır.
- Mesleklerin, kendine özgü mesleki ilke ve kuralları, meslek ahlakı ve disiplini bulunmalıdır (Gordon ve Howel, 1950: 73 aktaran Fındıklı, 2001: 90-91).

Meslek Etiği Tanımı ve Nitelikleri

Meslek etiği; "*bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu, meslek üyelerini belirli bir şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlerini sınırlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünlüğü*" olarak tanımlanabilmektedir (Pehlivan, 1998: 5). Kuçuradi'ye göre meslek etiğinin önemli bir yanı ise, aynı meslek grubuna ait etik değerlerin dünyanın her bölgesinde değişmez olmasıdır(Pehlivan, 1998: 85).

Meslek etiği sadece o meslek üyelerini sınırlar ve yönlendirir. Nasıl ki hipokrat yeminin doktorları sınırlamasında ve polis meslek etiğinin emniyet örgütü personelini sınırlayıp yönlendirmesinde olduğu gibi her meslek kendi meslek etiğini üretir ve bu etik ilkeler sadece bu mesleği seçenleri bağlar. Meslek etiğine ilişkin bir örneği ele alacak olursak:

> *1940'lı yıllarda, Trabzon Lisesi binasının tasarımını yapan mimar BrunoTaut, yapının bahçedeki manolya ağaçlarının kesilmesini gerektireceğini öğrendiğinde, yönetimden ek süre isteyerek tasarımını ağaçların kesilmesine yol açmayacak bir biçime sokmuştur. Bunda, kuşkusuz mimarın bir hukuki sorumluluğu söz konusu değildi. Ama bağlı olduğu meslek etiğinin kuralları, onu ağaçları kesmekten alıkoymuştur (Keleş, 1996: 15).*

Durkheim'a göre mesleki etik, bir grubun ürünüdür. Mesleki etik, grup tarafından korunduğu sürece yürürlükte kalabilen, bireylere emreden, onları belirli bir şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimleri sınırlayan kurallardan oluşmuştur. Meslek etiğinin bir başka özelliği olarak işlenen etik sorunların, toplumun genel kesiminden tepki görmemesi olduğu belirtilebilir (Pehlivan, 1998: 85). Fakat bu yaklaşım, meslek etiği açısından sorun olarak görülen her uygulamanın kamuoyunda tepki göreceği anlamına gelmez. Örnek olarak güvenlik hizmetleri ile ilgili meslek etiğinin (polis meslek etiği) ilgi alanına giren, karakoldaki yurttaşa kötü muamele toplumun genel kesiminde de tepki uyandırabileceği halde yine polis meslek etiğine göre olumsuz bir davranış olan karakol amirinin personeline karşı adaletsiz/keyfi davranışları toplumun geneli tarafından tepki görmeyebilir. Bunun nedeni mesleki etik ilkelerine aykırı davranışların sadece bir bölümünün toplumun genelini doğrudan etkilemesidir. Son zamanlarda meslek etiğine verilen önem arttıkça, bu konudaki araştırmaların niteliklerinin ve yöntemsel sorunların da daha fazla önem kazanmaya başladığı görülmektedir (Arslan, 2001a: 32).

Mesleki Etik İlkelerin Temel İşlevleri

Meslek etiğine ilişkin ilkelerin, meslek etiğinin hedefinde de yer alan birtakım işlevleri vardır. Juusela'ya göre mesleki etik ilkelerinin temel işlevleri üç başlık altında toplanabilir:

- Yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayırmak,
- Meslek içi rekabeti düzenlemek,
- Hizmet ideallerini korumak (Pehlivan, 1998: 86).

Mesleki etik ilkelerinin temel işlevlerinde, işgörenlerin kalitesine göre başarılı çalışanlar ile başarısızları ayırmak ve bununla birlikte sunulan ürünün (kamu hizmetlerinin) de kalitesinin yükseltilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Windahl ve Rosengren'e göre mesleki etik ilkelerinin işlevlerinden bir tanesi olarak da '*meslek üyelerinin grubun diğer üyeleri ve toplum ile ilişkilerini düzenlemek*' olduğu belirtilmektedir (Pehlivan, 1998: 87). Bu maddede görüldüğü üzere, toplum ile meslek üyeleri arasında ve meslek üyelerinin kendi aralarındaki olası gerginlikleri ve anlaşmazlıkları önlemek de meslek etiğinin işlevleri arasında yer almaktadır.

Meslek Etiği Çalışmalarına İlişkin Örnekler

Tıbbi Etik

Tıbbi etik, doktorun faaliyetlerinin (hastalarla ilişkileri, meslek içi ilişkileri vb.) genel normlar ile somutlaştırılmasıdır. Tıbbi etiğin içinde yer alan ödevlerden bir kısmı Hipokrat yemininde yer aldığı gibi diğer bir kısmı da bu yeminde ya da diğer yasal düzenlemelerde olmayan ilkelerden oluşur. Dürüstlük ilkesi, yaşama saygı ilkesi, zarar vermeme ilkesi, adalet ilkesi, özerklik ilkesi ve yasallık ilkesi tıbbi deontoloji ilkelerinden bazılarını oluşturmaktadır.

Hekimlerin bilmek ve uygulamak zorunda oldukları etik ilke ve kuralların neler olduğunu bildiren dizge anlamına gelen tıbbi deontoloji kavramıyla, tıp mesleğini uygularken uyulması gereken

yasal ve ahlaki yükümlülükler kastedilmektedir (Aydın ve Aydın, 2000: 11; Örs, Büken, 1998: 3).

Tıbbi deontoloji ilkeleri, 1960 yılında yayınlanan Tıbbi Deontoloji Nizamnamesiyle düzenlenmiştir. Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi insan sağlığına, hayatına ve şahsiyetine ihtimam ve hürmet göstermek maddesiyle başlamaktadır. Tabibin yapacağı uygulamada özgün metot kullanması, tecrübe amacıyla müdahale yapılmaması, haksız kazanç sağlanmaması gibi maddeler nizamnamenin diğer maddelerinde yer almaktadır.

Sosyal Etik

Yurttaşların yaşadıkları topluluğa karşı sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri içeren sosyal etik, bireysel etiğin tamamlayıcısı olarak da görülebilmektedir. Sosyal etik, aynı zamanda *"toplumun üstünde yükselen ve bireylerin hepsine ulaşan normların, kurumların ve sosyal sistemlerin etiği"* (Pieper, 1999 :90) olarak tanımlanabilmektedir. Irkçılık, evlilik dışı cinsel ilişki, eşcinsellik gibi konularda ahlakiliğin incelenmesi (sorgulanması) sosyal etiğin içinde düşünülebilir.

Jean Jack Rousseau'nun öncülüğünü yaptığı *'toplumsal sözleşme etiği'* de sosyal etik bağlamındadır. Rousseau'nun toplumsal sözleşme etiği şu şekilde özetlenebilir:

"Tüm bireyler toplumun ayrılmaz parçasıdır. Toplumun tüm üyeleri genel otoritenin denetimi altında hareket etmelidir. Kolektif bir hareket sergilenebilmesi için bireylerin özgürlüklerinden kısmen ödün vermeleri gerekmektedir. Fakat bununla beraber toplumun koruması ve desteğiyle bireyler önemli ölçüde özgürlüklerine kavuşur" (Rousseau, 1996).

YÖNETİM ETİĞİNE İLİŞKİN KURAM VE TARTIŞMALAR

Yönetim ve Yönetim Etiği

Yönetim teorisinin pratikte ilk uygulaması işletmelerde değil kar amacı gütmeyen kuruluşlarla devlet dairelerinde olmuştur. 'Yönetici' teriminin ise şimdiki anlamıyla ilk kez, 'şehir yöneticisi' için kullanılmış olması kamu yöneticiliği ve kamu yönetimi etiği çalışmaları için de bir ayrıcalık olarak görülebilir (Drucker, 1999: 13). "*Kendilerine göre ayırdedici özellikleri bulunan öğelerin etkileşerek yarattıkları karmaşık bir bütündür*"şeklinde (Fişek, 1979: 2), ya da "*ortak amaçları gerçekleştirmek için işbirliği yapan kişi kümelerinin eylemleri olarak*" tanımlanan yönetim (Simon, Smithburg, Thompson, 1980: 1), gerek işleyiş gerekse yapı olarak farklı şekillerde tanımlanmakta ve farklı bağlamlarda tartışılmaktadır. Yönetimin işlevsel ve örgütsel olarak tanımlamaları 1982 Anayasasında şu şekilde görülmektedir:

- Anayasanın 125. maddesinde yer alan "*idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır*" kuralıyla yönetimin örgütsel yönüne;
- Anayasanın 126. Maddesinde yer alan "*illerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır*" kuralıyla, yönetimin işlevsel yönüne;
- Anayasanın 123. maddesinde yer alan "*idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir*" kuralıyla da, yönetimin hem örgütsel yönü hem de işlevsel yönüne dikkat çekilmektedir *(Gözübüyük ve Akıllıoğlu, 1993: 1).*

Son yıllarda, demokratik değerler ile beraber kamu yönetiminin 'etik' yönü gündeme daha sık gelmektedir. Kamu yönetimi, artık sadece teknik ve siyasal bir olgu değil aynı zamanda 'etik' bir olgu olarak da değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu değerlendirme, kamu yönetiminin yönetenler ve yönetilenler ayrışıklığının yerine

yöneten-yönetilen arasındaki ilişkinin 'yönetişim' (governence) olarak tanımlanması ve algılanmasıyla başlamıştır (Çevik, 2002).

Kamu yönetiminde 'kamu yararının gözetilmesi' ilkesi gibi 'yurttaşa *güven* verilmesi' ilkesi de önemini gün geçtikçe arttırmaktadır (Tutum, 1994: 31). Kamu yönetiminde 'güven' olgusunun bir diğer boyutu da hem hizmet götürülen yurttaş için hem de meslek üyeleri için yönetimde güven ortamının oluşturulmasıdır (Tortop, 1987: 245). Yapılan araştırmalarda, kamu yönetimine güvensizliğe neden olan bütün durumların "*kamu yararına aykırı tutum ve davranışlar*" adı altında toplanılmasının mümkün olduğu görülmüştür (Şengül, 1999: 11). Kamu yararı tartışmalarının, paradoksal bir şekilde yurttaş karşıtı bir uygulama veya tutum şeklinde ortaya konulduğu gözlemlenmektedir. Ancak devletin memurlarının bireyi ön alan, onun iyiliğine ve mutluluğuna çalışan personel olması sonuçta kamu hizmeti sunanlara yurttaşın güvenini sağlayacak ve bu da dolaylı olarak devletin saygınlığını arttıracaktır. Kısacası kamu yararı ölçütü, birey öncelikli kamu hizmeti sunumunun başarı düzeyi ile doğru orantılıdır.

Hızlı bir değişim sürecinin yaşandığı günümüzde, gerek öne çıkan değerler gerekse yönetilenlerin beklentileri geçmişe göre bazı farklılaşmalar gösterse bile Demokritos'un 'ölçülü olma' ile Sokrates'in ve sofistlerin 'bilgi ve akıl' ile Farabi'nin ise 'erdemli insan' olma ile aradığı 'mutluluk' ve 'mutlu yaşam' özlemi temelde aynı etik olguya dayanmaktadır. Günümüzde tekrar yükselen bu değerlerin, insanca yaşama, insana insan olduğu için değer verme olması, bu çağda yurttaşların çağdaş ve demokratik bir anlayışla yönetilmek istenmesini de beraberinde getirmektedir.

Bu hızlı değişimin sonucunda mesleki ve toplumsal değişmeler, yönetim sürecinde yöneticileri ve yönetilenleri etik sorunlarla daha fazla karşı karşıya getirmektedir. Emre'nin, "*Örgütleri kuran ve çalıştıranlar insandır. Bir başka deyişle örgütlerin biçimsel yapıları insanlar tarafından belirlendiği gibi örgütün işleyişindeki*

biçimsel ve doğal süreçler de insanın ürünüdür" (Emre, 1993: 4) anlatımından yola çıkıldığında, "*iyi yönetim, öncelikle yönetimin insan öğesinin 'iyi' olması ve yasal düzenlemelerin ötesinde siyasal ve yönetsel ahlak anlayışının yerleşmesi ölçüsünde gerçekleşebilir*" (Emre, 1996: 72). Yönetim sürecinde ve yönetim faaliyetlerinde 'insan unsuru'nun öneminin artması ve bu konuda yapılan çalışmaların sayı ve niteliğinin çoğalması her geçen gün daha kolay gözlemlenebilmektedir (Yüksel ve Zel, 1999: 159-169). Toplumdaki en basit örgütün bile toplumun genel değerler dizgesinden etkilenen bir özel değerler dizgesine sahip olduğu söylendiğine göre (Emre, 2003: 459), yönetimin de kendine özgü değerler dizgesinin var olmaması düşünülemez. Yönetsel değerler dizgesi olarak da açıklayabileceğimiz yönetsel etiğin tanımı şu şekilde yapılabilir;

> *"Yönetsel etik, yönetsel kararların verilmesinde tutarlı, tarafsız ve gerekçelere dayalı olmayı, bireylerin varlık ve bütünlüğüne saygıyı, herkes için en iyi olacak eylemlerin seçilmesini ve eylemlerde adalet, eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, sorumluluk, saygı, açıklık, sevgi, demokrasi, hoşgörü vb. gibi evrensel değerleri temel almayı sağlayan, yöneticilere eylemlerinde yol gösteren davranış ilkeleridir" (Pehlivan, 1998: 40).*

Yönetsel etiğe ilişkin sorunlar, kişisel uygulamalar, mesleki eylemler ve günlük yönetim işleri olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. Kişisel uygulamalara, kaynakların yanlış kullanımı ve cinsel ayrım; mesleki eylemlere adam kayırma; günlük yönetim işlerine de yönetim gücünün adil bir şekilde kullanılmaması örnek gösterilebilir (Pehlivan, 1998: 41). Bazı yazarlara göre bir diğer nokta da yöneticilerin bir baskı grubunun ya da gruplarının kısmen bir temsilcisi olmalarıdır ki bu da hem yasal olarak suçtur hem de yönetim etiğine aykırı bir davranış olarak kendini göstermektedir (Chandler, 1999: 505).

Yönetim Deontolojisi

Yönetim etiğinin çerçevesini oluşturabilmek için üç soru sorulması gerekmektedir: "N*e? Neden? Nasıl?*"

Birinci soru yönetim etiğinin alanını belirler. Bürokrat-siyasi, amir-memur, yönetici-yönetilen, yönetici-yönetici ilişkileri ve en önemlisi yöneticinin kendi kendisiyle iletişimi yönetim etiğinin alanlarını oluşturmaktadır.

"*Neden?*" sorusu ise söz konusu tavır veya davranışın mutlak iyi olup olmadığı tartışmalarına evrensel bir yanıt bulma çabasıdır. "*Nasıl?*" sorusuna gelindiğinde ise yazılı olan ya da olmayan belli kuralların uygulanması sürecine geçilmiş olunmaktadır. Diğer bir anlatımla yönetim deontolojisi etik tartışmaların sonucu olan, yönetim sürecinde uyulması gereken ilke ve yükümlülüklerin belirlenmesi sürecidir.

Yönetim sürecinde uyulması gereken etik kodlar incelendiğinde, toplam kalite yönetimi veya bir dakika yöneticiliği gibi bir takım yeni yönetim modelleri olarak öne sürülen yönetim tekniklerinde de aynı ya da benzer etik ilkelerin yer aldığı görülmektedir (Blanchard, Spencer, 1982).

Yönetim sürecinde karşılaşılan etik sorunlar ya da yönetimden beklenen etik ilkeler genel olarak betimlenmeye çalışılırsa:

Yönetimin uyması öngörülen etik ilkeler: *adalet, eşitlik, dürüstlük-doğruluk, tarafsızlık, sorumluluk, insan hakları, hümanizm, örgütsel bağlılık, hukukun üstünlüğü, sevgi, saygı, hoşgörü, laiklik, tutumluluk, demokrasi, olumlu insan ilişkileri, açıklık, hak ve özgürlükler, emeğin hakkını verme, kanunsuz emirlere karşı direnme şeklinde sıralanabilir.*

Etik anlamda yönetimin uymaması öngörülen tutumlar: *ayrımcılık, kayırma, rüşvet, ihmal, yıldırma, sömürü, bencillik, yolsuzluk, işkence, yaranma, şiddet, eylemlerine politika karış-*

tırma, bedensel/cinsel taciz, yetkinin kötüye kullanımı, dogmatik davranış ve yobazlıktır (Pehlivan, 1998: 47-69).

İfade edildiği üzere yönetim deontolojisi çerçevesinde, modern çağ ve bilgi çağı toplumunun, 'yönetim'i 'yönetişim' olarak algılayıp meslek içi tecrübelerin ve birikimlerin değerlendirilmesinde etik değerler merkez alınarak meslek ilkelerinin ortaya çıkarılmasında 'doğru' ve 'yanlış' ayrımı gerçekleştirilmiş ve sonuçta meslek etiği ilkelerine her geçen gün bir yenisi eklenmiştir. Bundan sonra da bu sürecin Farabi'nin 'mutlak iyilik' (hayr) Kant'ın ise 'ödev ahlakı' yaklaşımınlarının sentezi ile postmodern veya bilgi çağı anlamında gelişeceği ve şekilleneceği beklenebilir.

Yöneticiler İçin Etik İlkeler

Yöneticiler için etik kodlar iki şekilde incelenebilir; bu yollardan ilki, yönetilenler üzerinde yapılan alan araştırmasıdır (kitabın ilerleyen bölümlerinde detaylı biçimde işlenmiş bir alan araştırması bu araştırma tekniğine örnek teşkil etmektedir). Diğeri ise önceden belirlenen lider veya yöneticilerin araştırılması/incelenmesidir. Örnek olarak Güney'in, Atatürk'ün liderliğini davranış bilimleri açısından incelemesi ikinci yol için örnek gösterilebilir (Güney, 1999). Güney'in bu çalışmasında görülen, Atatürk'ün, görev, sorumluluk, insanlık gibi temel değerlere önem vermesi, yönetim sürecinde güven ortamı oluşturmaya çaba göstermesi ve yönetimde şeffaflık ilkesine riayet etmesi liderlik uygulamalarındaki etik yönünü öne çıkarmaktadır.

Yönetim etiği kavramı bir başka açıdan incelenecek olursa, yöneticinin etik değerlere aykırı bir yönetim sergilemesinin birbirinden farklı birçok sonuçları olabileceği görülecektir. Bu sonuçların başında ise, "*yöneticilerin çeşitli nedenlerle üretkenliği, verimliliği ve başarılı çalışanları dışlamaları bunun yerine başarısız, beceriksiz, bilgisiz ve sorumsuz kişileri etkin ve yetkin konuma getirme çabası*" olarak tanımlanabilen 'yönetici engeli' gelmekte-

dir (Akdemir, 2001: 46-47). Yönetici engeli geniş anlamda, aşağıda ayrıntılı bir biçimde gösterilen yönetim etiğine ilişkin ilkelerin, uygulanmaması durumu olarak da tanımlanabilir.

Yönetimde ya da yöneticilerde görülen etik dışı uygulamalarda bireye düşen pay büyük olmasına rağmen, sorun sadece bireysel nedenlerden kaynaklanmamaktadır. Marx ve Durkheim; bireysel çabanın, insanı toplumsal sınırlandırma ve yönlendirmelerden kurtarmaya yetmeyeceğini belirtmektedirler (Cerrah, 2000: 2). Yani bu etik dışı uygulamalar sadece birey ve örgüte bakan yönleri bağlamında incelenmemeli, topluma bakan yönü de inceleme programına dahil edilmelidir.

Örneğin üst düzey devlet görevlileri veya özel sektörün banka yöneticileri tarafından işlenmiş olan 'rüşvet', 'zimmet', 'banka batırma', 'vergi kaçırma', 'hayali ihracat' ve benzeri haksız kazanç elde etme gibi sapma davranışların topluma maliyeti binlerce kişinin işlemiş olduğu sıradan suçun ekonomik maliyetinden daha fazla olabilmektedir. Üst düzey devlet personeli ile yine özel sektörün üst düzey yöneticileri tarafından beraberce işlenen bu tür sapma davranışları kriminologlar 'beyaz yaka suçları' olarak tanımlamaktadırlar (Cerrah, 200: 2).

Max Weber, insanların hayatlarını etkileyecek politik ve ekonomik karar alanların (yöneticilerin) eylemlerinin olası sonuçlarını da değerlendirmelerinin gerekliliğine dikkat çekerek, yöneticilerin sorumluluğunu öne çıkarmaktadır (Leisinger, 2000: 91). Almanya'da yöneticiler ile ilgili yazılan makalelerde, Alman yöneticilerin 'b*alık sırtı desenli elbiselerinin içindeki beceriksizler*' diye adlandırılmaları ve onların gittikçe suça kaydıklarının yazılması yöneticilere karşı güven kaybını resmetmektedir. Liderler için Goodpaster'ın önerdiği etik değerlerden bazıları şöyledir:

- *"Kimseye zarar verme.*
- *Başkalarının haklarına saygı göster.*
- *Kimseye yalan söyleme ve kimseyi kandırma.*

- *Verdiğin sözleri tut ve sözleşmelere sadık kal.*
- *Başkalarını tehlikeden koru.*
- *İhtiyacı olanlara yardım et.*
- *Adil ol!*
- *Bu buyruklara göre hareket etmek için diğer insanları yüreklendir" (Leisinger, 2000: 79-81).*

Kamu Yönetimi Etiği

Devletin amaçlarını gerçekleştirecek biçimde örgütlenmiş insan gücü ve araç gereç ile bunların idaresi olarak tanımlanabilen kamu yönetiminde (Ergun ve Bozkurt, 1998: 133), kamu yararı kavramının yaygınlaşması ve yurttaşın bilinçlenmesine bağlı olarak kamu yönetimi etiğinin önemi artmaktadır. Durkheim'a göre de, "*kamu yöneticiliğinin de meslek olabilmesi için avukat, hekim ya da askerde olduğu gibi etik kurallar dizisine sahip olması gereklidir*" (Durkheim, 1949: 51-53 aktaran Karasu, 2001: 241). Kamu yönetimindeki rüşvet, yolsuzluk ve yozlaşma gibi kötü yönetim uygulamalarının nedenlerinden biri, o yönetimde kuralların ve düzenlemelerin henüz yerleşmemiş olması iken (Emre, 2000: 44), bir diğeri, kamu yöneticilerinin dürüstlüklerini zorlamayacak parasal olanaklara kavuşmamış olmalarıdır (Bayar, 1979: 39). Kazancı'ya göre (1972: 77), yönetimin yazılı kuralları 'karşılıklı yarara dayalı olan denge unsurlarıdır'. Kazancı aynı yazısında görev ile memur arasındaki ilişkileri düzenleyen bu gayrişahsi kuralların, yönetsel örgüte bir çok yarar sağlayacağını belirtmektedir.

Kamu hizmeti personelinde (özellikle yöneticilerde) görülen 'sapma davranışlar' yasal açıdan suç, mesleki açıdan disiplin suçu olmasının yanı sıra meselenin bir de sosyal etik boyutu vardır. Görevini profesyonelce yerine getirmeyen kamu personeli görev suçu işlemesinin yanı sıra aynı zamanda sosyal açıdan, *etik dışı bir davranış* sergilemiş olmaktadır.

Kamu hizmetlerinin bazılarının özel sektör tarafından karşılanma eğilimin yaygınlaşması kamunun kaliteli hizmet yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır (Öztürk ve Coşkun, 2000: 152). Kamu sektörünün giderek ticarileştiği bir ortamda kamu hizmetine egemen olan değerlerin gün geçtikçe önemini arttırdığına ilişkin Tutum'un görüşleri şu şekildedir:

> *hemen belirtelim ki bu gelişme, bir tehlikeyi de beraberinde getirmektedir. O da kamuya ait 'etik değerlerin' aşınması ve yozlaşması tehlikesidir. Başka bir deyişle 'adalet', 'hakkaniyet', 'sorumluluk', 'duyarlılık', 'şeffaflık' gibi etik değerlerin yitirilmesi riskidir. Devlet kamusal niteliği ağır basan hizmetler üzerinde kontrol yetkisini yitirirse, toplumu etkili bir biçimde yönetme yeteneğini de yitirebilir" (Tutum, 1994: 29).*

Kamu yönetimi etiğine ilişkin sorunların çözülmesi ya da yaşanan mevcut yönetsel sıkıntıların en aza indirgenmesi ancak bu yönde yapılacak bilimsel çalışmalar ve iyileştirmeler ile sağlanabilir. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen Kamu Yönetimi Araştırması (1991) ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi ve Türk İdari Araştırmalar Vakfı'nca ortaklaşa gerçekleştirilen Türkiye'de Mülki İdarenin Geleceği Araştırması (Emre, 2002) projeleri Türkiye'de kamu yönetimini iyileştirme ve geliştirme odaklı yapılan çalışmalara örnek verilebilir.

Yerel Yönetimlerde Etik İlkeler

Kamu yönetimi alanının etik değerler açısından düzenlenmesi, Amerika'da 1924 yılında gerçekleşmiş ve bu çalışmalar International City Management Association (ICMA) tarafından başlatılmıştır. Başlatılan bu çalışmalarla birlikte 36 eyalet yönetimi etik ilkelerini belirlemiş ve uygulamaya başlamıştır (Pehlivan, 1998: 126). 1924 yılında düzenlenen etik ilkelerin belirli aralık-

larla (1938, 1952, 1969, 1976, 1987 yıllarında) tekrar gözden geçirilmesi mesleki etik değerlerin de aynı toplumlarda zamana göre değişebileceğini göstermektedir. Yerel yönetimlerin etik ilkelerine örnek teşkil etmesi açısından Pinellas İlçesi etik ilkeleri incelenecek olursa:

- "Bütün *yurttaşlara eşit olarak sorumlu ve saygılı hizmet, açık ve kolaylıkla ulaşılabilir yönetim sağlamak.*
- *Yalnızca görevimizin yasal karşılığı olan ücreti kabul etmek, iş yaptığımız bireylerin her türlü hediye veya bağış gibi önerilerini saygılı bir biçimde reddetmek.*
- *Gerçekleşen ya da algılanan çıkar ilişkilerini açıklamak ya da ilgilere bildirmek.*
- *İlçe yönetimince kabul edilmiş, tüm yasa ve düzenlemelere uymak ve bunları herkese tarafsız olarak uygulamak.*
- *Kayırma, taraflı davranma veya uygun olmayan her türlü etkileri ne kabul etmek ne de uygulamak.*
- *Zaman, ekipman ve materyali de içeren ilçe kaynaklarını ve parasını etkili olarak kullanmak.*
- *Görev nedeniyle sahip olduğumuz bilgileri korumak, sahip çıkmak, başkalarının aleyhine ya da bir kazanç elde etmek için kullanmamak" (Pehlivan, 1998: 126).*

Siyasal Yozlaşma Bağlamında Siyaset, Bürokrasi ve Etik

Siyasal ve yönetsel yozlaşmanın son yıllardaki Türk kamuoyunun başlıca sorunu haline geldiği sıklıkla dile getirilmektedir (Şaylan, 1995: 3; Karasu, 2001: 242). Buna rağmen Ergun'a göre "*herhangi bir toplumda herhangi bir zaman bölümünde yönetsel yolsuzlukların tüm olarak yok edildiği görülmemiştir, belki bundan sonra da görülmeyecektir. Ancak ağırlığı ve boyutları hiç olmazsa toplumun en az zarar görmesini sağlayacak ölçüde tutulabilecek gibi denetlenmelidir*" (Ergun, 1978, 24).

Bürokrasi, kamu hizmetini üreterek halka sunmak amacıyla birden fazla insanın bir araya gelerek uyum içinde çalışmalarını sağlayan düzenli yapı olarak tanımlanabilir (Çoker, 1995: 44). Weber bürokrasisinin doğası gereği güç örgütlenmenin tepe noktasında yer alan bir azınlığın elinde toplanmaktadır (Giddens, 1998: 84). Toplumsal barış ve güven ortamının devamı için de kamu gücünü elinde bulunduran azınlığın yönetim sürecinde etik değerlerin dışına çıkmamak için daha duyarlı olmaları gerekmektedir.

Aristo, siyaseti toplumu ilgilendiren konulara gösterilen ilgi olarak tanımlamaktadır (Bahar, 1998: 57). Farabi'nin sisteminde siyaset genel anlamda siyasal toplumun yönetimiyle ilgili konuların bilgisidir. Özel anlamda ise bir bütün olarak toplumun, hakiki mutluluğa götürecek tarzda düzenlenmesinde kendini gösterir (Erdoğan, 1993: 92). Bu anlamda siyaset, erdemli siyasal toplumda hakiki mutluluğun elde edilmesinin yolları olarak tanımlandığında, 'erdemli siyasal toplum', 'etik değerler açısından doygunluğa ulaşmış bir toplum' olarak düşünülebilir.

Kişisel etik çerçevede olumsuz anlam yüklenmeyecek bazı davranışlar politik sorumluluk seviyesine taşındığında olumsuz anlam kazanabilir. Örnek olarak: Bir yurttaşın alkol alıp sokakta sallanarak yürümesi etik sorun olmayacaktır ancak aynı davranışı bir üst düzey yöneticinin sergilemesi etik sorun olarak görülmektedir.

Politik sorumluluk çerçevesinde incelenen milletvekilleri Anayasa'ya göre görevlerine başlarken şu metne göre yemin ederler ve bu metne görevleri sırasında uymak zorundadırlar:

> *"Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma, toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve*

> *adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ve Anayasa'ya sadakatten ayrılmayacağıma büyük Türk Milleti önünde namusum ve şerefim üzerine and içerim" (Milliyet, 08.01.1996).*

Anayasa'da yer alan bu yemine uygun davranmaları zorunlu olan siyasetçilerden bir kısmının zaman zaman açık olarak Anayasa ihlallerinde bulundukları, kişisel çıkarlar için parti değişimi, partizanca yapılan atamalar, kayırmalar, milletvekillerinin iş bulma ya da hasta muayene ettirme ajansına dönüşmesi vb. gibi etik dışı davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Ancak yöneticilerde gözlemlenen bu etik sorunların tek kaynağının yöneticilerin kendileri olmadığı, yönetici, sistem ve yurttaş kültürlerine bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu da siyasal yozlaşma kavramını gündeme getirmektedir.

Siyasal yozlaşma, en geniş anlamda "*siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar ve baskı grupları) 'özel çıkar' sağlama gayesiyle toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmaları*" olarak tanımlanabilir (Aktan, 1994: 22). Siyasal yozlaşmanın türleri; rüşvet, irtikap (zorla yiyicilik), zimmet ve ihtilas, adam kayırmacılık (iltimas), patronaj, hizmet kayırmacılığı, oy satın alma, lobicilik, rant kollama, iktidarın kişiselleşmesi (lider diktası) şeklinde sıralanabilir. Siyasal yozlaşmanın bir sonucu olarak siyaset kurumunun güven sorunu, seçmenler tarafından oy verilen partilerin ülke sorunlarını çözebileceklerine inanmamalarınoktasına kadar varmaktadır (Tuncer, 2001). Görülüyor ki yozlaşmanın maliyeti sadece ekonomik değildir. Yozlaşmanın ekonomik maliyeti olduğu gibi bir o kadar da güven ortamının yitirilmesi, yönetime inanırlık düzeyinin düşmesi gibi sosyal maliyetleri de bulunmaktadır. Bu sebeple yolsuzluk ve yozlaşma davranışları bir etik sorun olmanın yanısıra

kuramsal tartışma ya da değerlendirmelere de konu olmalıdır (Şaylan, 1995: 4).

Akşin (2001:270), bir toplumu geleceğe taşımanın, 'iyi'ye doğru geliştirme ve dönüştürmenin önünü siyasal ve yönetsel yozlaşmanın tıkadığını, *"Az kullanılan otoyolları, hiç kullanılmayan havaalanları gibi yatırımlar yerine sözünü ettiğim kültür alanındaki şeyleri yaparsak çok önemli sonuçlar elde edebiliriz"* anlatımıyla dile getirmektedir.

Politik yozlaşmanın bazı özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- *"Politik yozlaşma, politik süreçle ortaya çıkar,*
- *Politik süreçte rol alan kimselerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkar,*
- *Genellikle gizlidir,*
- *Zaman içinde demokratik kurumlar işlevlerini yitirir.*
- *Kamu zararına, özel çıkar sağlama davranışlarıdır" (Aydoğan, 2001).*

Siyasi yozlaşma ve yolsuzlukla mücadele formüllerini betimlemeye yönelik yapılan bilimsel araştırmalardan biri olan MİAR projesi sonuçlarına göre, mülki idare amirlerinin yolsuzlukla savaşım stratejileri konusundaki değerlendirmeleri incelendiğinde, çözüm önerileri kabullenme yoğunluğuna göre şu şekilde sıralanmıştır:

- Devletin küçültülmesi,
- Yeniden yapılanma,
- Denetimin güçlendirilmesi,
- Mevzuatın basitleştirilmesi,
- Kültürel değerlerin değişimi,
- Yerinden yönetim,
- Yargı bağımsızlığı,

- Ahlak eğitimi,
- Temiz eller,
- Ahlak yasası,
- Örnek davranışların duyurulması,
- İhbar mekanizmaları
- Etik komiteleri şeklinde listelenmektedir (Emre, 2002).

MİAR araştırması sonuçlarına göre mülki idare amirleri yolsuzlukla mücadelenin temelini yönetimin yeniden yapılandırılması, mevzuat ve dış denetim üzerinde oluşturmuştur. Ancak Bal, toplumdaki değer yargılarının olumlu (pozitif) değerlere doğru yükselmesi veya yükseltilmesini, her türlü kanun dışılığın, ahlaksızlığın ve rüşvetin önlenmesine yönelik topyekün bir mücadele sergilenmesini ve toplumsal kültürün bilinçli bir dönüşüm sürecine sokulmasını, siyasal yozlaşma ve yolsuzlukla mücadelede birincil ve en temel aşama olarak görmektedir (Bal, 2000: 60). Bu görüşe göre her bireyin gerek yönetici gerekse yurttaş olarak denetlenmesi olanaksız olduğundan yasal düzenlemeler, yönetimin yeniden yapılandırılması ve devletin küçültülmesi gibi yaklaşımların ötesinde bireylerin değerler sisteminin ve bilinç düzeyinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Kamu Yönetimi Etiği ile İşletme Etiğinin Karşılaştırılması

Kamu yönetimi etiği ile işletme etiğini karşılaştırmaya geçmeden önce aralarında benzerlik olsa bile kamu yönetiminin devlete ait olma özelliğinin ve siyasal bir temelinin olduğunun ve bu sebeple kamu yönetiminin işletme yönetimiyle temelden bazı farklılıklara sahip olduğunun unutulmaması gerekir (Güler, 1999: 3).

Amerika'daki yurttaş-kamu hizmeti ilişkisinde, yurttaşın kamu hizmetinden beklentileri özel sektörden beklentilerinden temelde çok farklıdır. Bu kamu sektöründe çalışanların hükümet kurumlarına mensup olmasından ve ABD anayasasınınkişisel

haklara tecavüzü yasaklamasından kaynaklanır. İdeal olarak anayasada, hükümete ait kamu yönetimi görevlileri üzerindeki yetkilerin ve görevini ifa ederken sahip olacakları özgürlüklerin sınırlarıbelirtilmiştir (Lee, 1992: 3).

Kamu ve özel sektördeki değerler ve çalışma sistemleri birbirinden oldukça farklı olsa da yurttaşlarda hem kamu hem de özel sektör yöneticilerinin davranışlarının etik ilkelere uygun olmadığı yönünde bir inanç hakimdir (Öztürk, 1999: 16).

Bu bölümde, felsefi yaklaşımlar, karar alma sürecindeki değerler, uygulama sürecindeki farklılaşmalar gibi alanlarda, kamu yönetimi etiği ile işletme etiği karşılaştırılmalı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

Özel sektörün varlık nedeni hizmet veya mal üretimidir. Bununla beraber işletmelerde, verimlilik ve kar kavramı büyük önem taşır. Hatta bazı kamu yöneticileri, işletmelerin tamamen kar endeksli çalıştıklarını düşünmektedir. Kamu kurumlarında ise verimlilik önem taşısa bile, *kamu yararı ve kamu kaynaklarının ya da hizmetlerinin adil paylaşımı* daha fazla önem taşımaktadır.

Güvenlik, adalet, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin hiçbir şekilde özel sektör anlayışıyla (maksimum kar elde etmek) yönetilemeyeceği açıktır. Zira k*amu yararı, tarafsızlık, adil paylaşım/bölüşüm ve eşit yararlanma (sosyal adalet) ilkeleri* kamu kurumları için en önde gelen etik değerlerdir.

Her iki alanda da yöneticinin bireysel sorumluluklarıyla organizasyonel rolü arasında sürtüşme çıkabilmektedir. Organizasyonel değerlerle bireysel sorumlulukların sürtüşmesi durumunda aşağıda belirtilen ilkelere önem vermek var olan problemin büyümesini engelleyebilecektir. Bireysel bakımdan; dürüstlüğü sürekli kılmak, çıkar ilişkilerine karşı koymak, yurttaşa ve meslektaşlara saygılı davranmak ve kendi hataları için sorumluluk üstlenmektir.

Örgütsel değerler bakımından yapılması gerekenler ise; organizasyonel sorumluluğu geliştirerek kontrol ve denetim ilkelerini objektif olarak belirlemek, liyakat ilkelerinden taviz vermemek, organizasyonel yarar ile kamu yararını dengelemeye çalışmak ve etiği benimseyip yaygınlaştırmaktır. Her iki alanda da etik eğitiminin yararı kaçınılmazdır. Etik kurslarında üst yönetimin desteği de her iki alan için büyük önem taşımaktadır.

İşletmelerde bile artık, kar amacını ve bireysel çıkarları en önde tutan geleneksel işletme davranışının yerini, doğal ve toplumsal çevrenin de önem kazandığı yeni yaklaşıma bıraktığı/bırakacağı ileri sürülmektedir (Öztürk, 1999: 16). Bu tartışmalara paralel olarak işletme etiğine ilişkin sorunların varlığı ve bu sorunların giderilmesine yönelik araştırmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Aslında işletme etiği konusundaki literatürün genelinin hareket noktası, 'yan etkiler' sorunudur (Schulze, 1997: 39). Bu görüşe göre, işletmelerin hizmet ya da ürünlerinin 'yan etkileri' etik sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

POLİS ETİĞİ

Polis etiği ve poliste yönetim etiğine ilişkin sorunları net olarak ortaya koyabilme ve bu etik tartışmaları doğru bir felsefi zemine oturtabilme amacıyla bu bölüme kadar etik, etik ekolleri, meslek etiği ve yönetim etiği kuram ve tartışmalarına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Poliste yönetim etiğine ilişkin yapılan çalışmalar, profesyonel polisliği, polis etiğine ilişkin tartışmaları ve polis etiğinin işlevsel hale getirilebilmesi için öngörülen yöntemleri incelemeyi gerektirmektedir. Bu bölümde de polislik mesleği ve polis etiğine ilişkin kavram ve tartışmaların üzerinde durulacaktır.

Polislik günümüz dünyasında çağdaş yaşamın yeni ve vazgeçilmez meslek kollarından biri olmuştur. Kentleşme ve buna bağlı medeniyetin oluştuğu modern çağda polislik mesleği de profesyonel anlamda güvenlik hizmeti üreten bir sektör olarak gelişme göstermektedir. Polislik mesleğinin demokratik toplumlardaki gelişiminin ise anti-demokratik sistemlere göre ayrı bir seyir takip ettiği açıktır.

Polislik mesleğinin işlevi, çalışma metotları ve kendine özgü yapısı, bilim çevrelerince her geçen gün daha sıklıkla araştırma konusu olmaktadır. Suçların ve suçluların incelendiği kriminoloji, polise dair mevzuatın konu alındığı polis meslek hukuku, suçluya delilden ulaşma alanını inceleyen kriminalistik gibi yeni bilimsel disiplinler sadece geçtiğimiz yüzyılın polislik konuları arasında yer almakla kalmamış hızlıca gelişim de göstermiştir. Bu bağ-

lamda genetik (DNA) parmakizi, seri katil profilleri, elektronik gözetim ve adli tıbbın lif, boya ve uyuşturucu analizleri gibi alt başlıklardaki hızlı gelişimle beraber bu teknolojik gelişimlerin kişisel özgürlükleri kısıtlaması konusunda bir takım tartışmalarda ortaya çıkmıştır (Zonderman, 2001).

Polislik mesleğini konu alan bu profesyonelliğin davranış modüllerini oluşturma ve yeni ortak kurallar koyma ihtiyacı, polis meslek etiğini doğurmuştur. Günümüzde, polisin yurttaşa sadece *güvenlik hizmeti sunması yeterli olmamakta, polisin bu hizmeti yurttaşa nasıl sunduğu* da ayrı bir önem kazanmaktadır. Bu anlamda bir suçun aydınlatılması ya da suçlunun yakalanması için hukuka aykırı telefon dinlenmesi, özgürlüklerin keyfi olarak kısıtlanması ya da insan onurunu kırıcı tutum ve davranış sergilenmesi, polis meslek etiği açısından olumsuz davranışlar olarak tanımlanmaktadır.

Polis ile ilgili son zamanlarda yapılan araştırmalarda ortak noktanın polis etiği ya da polis etiğine ilişkin ilkeler üzerinde birleşmek olduğu görülmektedir. Örnek olarak Aydın'ın "*post modern toplumda polisin işlevi*" isimli çalışmasında, post modern polisi tanımlarken; *polis eylem ve işlemlerinde halka karşı sorumludur, halk güvenlik hizmetlerine katılır, polis-halk ilişkileri iyi düzeydedir* şeklinde değerlendirmesinde etik değerlerin öne çıktığı kolay bir biçimde gözlemlenmektedir (Aydın, 2001: 73-88).

Polis etiğine ilişkin kuram ve tartışmalara geçmeden önce "*Profesyonel bir meslek olarak polislik nedir? Özellikleri ve nitelikleri nelerdir?*" sorularına yanıt aranacaktır.

BİR MESLEK OLARAK POLİSLİK

Sosyal ve siyasal felsefenin önemli akımları (aralarında diğer konularda derin ayrılıklar olmasına rağmen) devletin temel görevlerinden birinin polisin sağladığı içgüvenlik hizmeti olduğu hususunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Bu görüş her sistemde poli-

sin aynı görev ve yetkilerle donatıldığı, polisliğin aynı şekilde işlediği anlamına gelmemekle beraber, polis organizasyonunun toplumların vazgeçilmez bir unsuru olduğunu ifade etmektedir (Bahar, 1997: 10).

Fındıklı'ya göre, *"dünyanın en eski ve en yaygın mesleklerinden biri olan 'polislik' mesleği, insanlık, uygarlık ve şehir mesleğidir. Polisliğin temelinde, iyilik etme, koruma, kollama, yol gösterme ve yardım olup, polisliğin aracı da amacı da 'insan'dır"* (Fındıklı, 2001: 90).

Polisin en iyi tanımı, icra ettiği 'fonksiyon' veya 'iş' açısından yapılabilmektedir. Fakat bu şekilde düşünüldüğünde ise birçok farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Polis kavramı genel olarak, 'örgüt' (kurum), 'fonksiyon' (görev) ve 'personel' yani kurumun tüm çalışanlarını ifade eden bir kavramdır (Aydın, 1996: 5-6).

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu madde 4'de, *üniformalı, silahlı, icra ve inzibat kuvveti* olarak tanımlanan polis (Şafak, 1994: 334), 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Madde 1'de ise:

> *"Polis, asayişi, amme, şahıs tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlere, yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerin kendisine verdiği vazifeleri yapar." şeklinde tarif edilmektedir (Şafak, 1994: 359).*

Polis, demokratik toplumlarda sivil otoritenin vazgeçilmez bir unsurudur.

> *"Polis, suçla mücadele etme ve suçluyu yakalama gibi klasik anlamda polislik uygulamasının dışına çıkarak, toplumla uzlaşma yoluna gitmelidir. Toplumla uzlaşmanın ön şartı ise polisin topluma karşı 'duyarlı' ve 'tarafsız' olmasıdır. Bu da polisin toplumun üzerinde değil, yurttaşın içinde 'üni-*

> *formalı bir yurttaş' olmasını gerektirmektedir" (Bahar, 1997: 10).*

Bahar'ın yukarıdaki anlatımında, polisin silahlı bir kuvvet olma özelliğinden öte sorun çözücü, uzlaştırıcı, barıştırıcı ve rolü öne çıkartılmıştır. Polisi *üniformalı yurttaş* olarak tanımlayarak, polisin önce yurttaş sonra polis olduğunu hatırlatmaktadır (Çevik, 2002: 315-336).

Polislik Mesleğinin Genel Özellikleri

Polis etiğine ilişkin tartışmalara geçmeden önce bir meslek olarak polislik mesleğinin özellikleri bilinmelidir. Aşağıda sıralanacak özellikler genel nitelikte olup her ülke polisi açısından söz konusu ve geçerli olan hususlardır:

"*Polislik her şeyden önce bir uygarlık mesleğidir*" (Fındıklı, 2000: 5). Polis sürekli olarak insan ve toplumun içinde ve insan ve toplumun huzur ve sükunu, mutluluğu için çalışır. Bu bağlamda polisin, yapısal ve işlevsel tüm eylemlerinde uygarlığın ve medeniyetin işaretlerinin olması beklenir.

"*Polislik güvenlik mesleğidir*"(Fındıklı, 2000: 6). Toplumda güvenliği sağlama ile görevli polis, bir yandan toplumun güvenliğini sağlama, diğer yandan bu görevi yerine getirirken topluma güven vermeyi kapsamaktadır.

"*Polislik zor kullanmayı ve statükoculuğu içeren bir meslektir*" (Fındıklı, 2000: 6). Polislik mesleği toplumsal huzur ve güveni sağlarken çok çeşitli zor kullanma araçlarına sahiptir. Polis elbette hukuk sınırları içinde görevini yerine getirmelidir. İdare Hukuku açısından polisin yetkilerinin çoğu bağlı yetki niteliğinde olduğundan polisin takdir yetkisi oldukça sınırlıdır.

Örneğin, haklı bir nedenden de kaynaklansa, yasadışı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü [illegible]'is engeller, bu olaya müdahale eder. Bu anlamda polis statükocudur.

Bu önemli özellikler yanında polisliğin; *uzmanlık, aydınlatma (dedektiflik), disiplin, kariyer, itham ve iddia ve son olarak sorumluluk mesleği olma* gibi özellikleri de sıralanabilir (Fındıklı, 2000: 6-8).

Yukarıdan anlaşılacağı üzere, polislik mesleği çok önemli ve aynı zamanda yerine getirilmesi zor nitelikler taşımaktadır. Bu niteliklere sahip bir mesleği icra edenlerin, çok önemli bir bilinç, bilgi donanımı ve bu donanıma bağlı özgüvene sahip olması gerekmektedir. Bilgi güçtür ilkesi göz önüne alındığında, polisin sadece mesleğini iyi bilmesi değil aynı zamanda uygulamadaki sınırlılıkları ve sorumluluklarını, etik normlar çerçevesinde yaşama geçirmesi önem taşıyan bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Meslek yaşamına yeni adım atan tüm personele öncelikle söylenen "Karakol adaletin ilk kapısıdır" ifadesi, güvenlik personelini tüm meslek yaşamında etik ilkelere uymaya itici bir güç anlamına gelmektedir. Bu ifade personelimizde bir itici güç etkisi oluşturduğu gibi yurttaşın da polise güvenini arttırarak güven ortamı oluşumunu sağlamaktadır. Bir meslek olarak polisin tanımı ve niteliklerinden sonra bu bölümde polis etiğine ilişkin kuramlara yer verilecektir.

POLİS ETİĞİ KURAMLARI

Polislik mesleğine başvuran bir kişide iyi-kötü, doğru-yanlış, adalet ve hizmet gibi kavramları da içeren belirli bir ahlak anlayışı vardır. Bir seçim ve sınav sonucu polislik mesleğine kabul edildiklerinde, bireylerde zaten varolan bu ahlaki anlayışın, polislik mesleğinin gereklerini yerine getirmek için gerekli olan 'meslek etiği ilkelerinin' kanıksanması ve içselleştirilmesi sürecinde ana çatıyı oluşturması beklenir. Fakat daha önce de ifade edildiği üzere, zamana ya da topluma göre değişkenlik arz eden bu ahlaki anlayış, halkınyüksek güvenini gerektiren, zor şartlar altında ve yaşamın her karesinde icra edilen polisliğin özel durumları için yeterli olmaz. Dolayısıyla bu noktada daha evrensel olma arayı-

şında olan ve daha genel prensip ve standartları barındıran meslek etiğine gereksinim duyulmakatdır.

Meslek etiği, yapılan mesleğin dayanağını oluşturan standartları idrak ederek mesleği daha ileriye götürmek için kişinin mesleğine adanmışlığını telkin eder. Bu bağlamda, meslek etiğini almış bir polis, varlık sebebinin bir gereği olarak sosyal barışı sağlamak ve sağladığı hizmeti daha ileriye götürmek için kabiliyetinin sınırları dahilinde elinden geleni yapar. Yani polis meslek etiği kodlarını özümseyen polisin öncelikli görevinin mesleğinin ilkelerini ve yasal sınırlarını iyi bilmesi ve bu doğrultuda görev yapması olduğu söylenebilir.

Polis meslek etiğini aşağıdaki şekilde tanımlamak da mümkündür; *Polisler tarafından ortaya konulan, polislik uygulamalarındaki davranışları standartlaştıran, güvenlik hizmeti sunumunda kaliteyi arttırma adına meslek içi rekabeti gerçekleştiren ve son olarak da hizmet ideallerini korumayı amaçlayan ilkeler bütünüdür.*

Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, kamu hizmeti sunan güvenlik personelinde görülen sapma davranışların, ceza hukuku ve mesleki açıdan disiplin suçu olmasının yanı sıra bir de etik boyutu vardır. Görevini profesyonelce yerine getirmeyen güvenlik personeli, bir görev suçu işlemesinin yanı sıra aynı zamanda sosyal açıdan 'etik dışı bir davranış' sergilemiş olmakatdır.

Polislik mesleğinin uygulanması sürecinde meslek üyelerinde görülen etik dışı pratiklerde bireyin payının büyük olmasına rağmen bu olumsuzluk sadece bireysel nedenlerden de kaynaklanmamaktadır. Kaldı ki Marx ve Durkheim; bireysel çabanın, insanı toplumsal sınırlandırma ve yönlendirmelerden kurtarmaya yetmeyeceğini belirtmektedirler (Cerrah, 2000: 2). Yani bu etik dışı uygulamalar sadece birey ve örgüte bakan yönleri bağlamında irdelenmemeli, topluma bakan yönü de inceleme programına dahil edilmelidir.

Polis meslek etiği, etik değerler bağlamında yalnızca polisin yurttaşa karşı olan davranışlarını incelememektedir. Polis meslek etiğinin çerçevesine polisin yurttaşla olan ilişkilerinin yanında buna etken olan diğer davranışlar da girmektedir. Yani polis meslek etiği, polisin meslek içi (yönetim ve eş düzey) ilişkilerinin mevzuat ve yasal düzenlemelerdeki ve güvenlik hizmeti üretme esnasındaki münasebetlerin tümünü kapsamaktadır. Bu konuda geniş ve kapsamlı bilgilendirme kitabın ilerleyen bölümlerinde yer alacağından burada özlü olarak değinilmiştir.

Tarihsel Süreçte Polis Etiği Çalışmaları

Polis etiği sorununun varlığı polis teşkilatlarının kuruluşlarına kadar gitmekle birlikte, bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar yeni sayılabilir. Bilimsel olarak polis etiği çalışmalarına Batı Avrupa ve Amerika'da son on beş içinde ağırlık verildiği görülmektedir (İçli, 2002: 65).

Cerrah'a göre ise, bu alandaki çalışmalarda hiç bir ülkenin diğerine karşı öncelik veya üstünlük iddiasında bulunması mümkün değildir. Aksine eğer böyle bir öncelik durumu söz konusuysa da bu hiç de övünülecek bir durum sayılmamalıdır. Çünkü insan hakları ve polis etiği gibi alanlardaki çalışmalarda önce ve ileri olmak her zaman bir ülke ve toplum için olumlu bir gösterge değildir. Bu gün Batı Avrupa ve ABD`nin insan hakları gibi alanlarda dünyanın bir çok ülkesine kıyasla ileri oldukları bir gerçektir. Ancak, bu başarının arkasındaki neden, tarihte bu ülkelerde yaşanmış olan insan hakları ihlalleri ve etik sorunların çokluğudur. Kısacası, Batı kendi geçmişindeki hatalarından ders alarak kendisini geliştirmiş ve halen de geliştirmektedir (Cerrah, 2002: 279). Şu da unutulmamalıdır ki insan hakları ve polis etiği gibi alanlarda bazı ülkelerde ve Türkiye`de yeterli çalışmanın olmayışı ne geçmişte ne de günümüzde insan hakları ihlalleri ve etik sorunların olmadığı anlamına gelmektedir.

Türkiye'de Polis Etiği Çalışmaları:

1995 yıllarından itibaren Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde düzenlenen hizmet içi eğitimlerde ilk önce 'polis altkültürü' başlığı altında, daha sonra da bağımsız bir ders olarak polis etiği dersi verilmeye başlanmıştır. Sonraları ise Emniyet Genel Müdürlüğünce düzenlenen tüm kurslarda halkla ilişkiler, insan hakları ve polis etiği derslerinin zorunlu verilmesi, özellikle çevik kuvvet, özel harekat ve asayiş polisleri için de farklı zamanlarda konferans ve paneller şeklinde polis etiğinin sunulması teşkilat çapında polis meslek etiği alanındaki duyarlılığı arttırmıştır.

2001 yılı itibarıyla iki yıllık polis meslek yüksek okulu statüsüne getirilen polis okullarında, 'polis meslek etiği'dersinin müfredata eklenmesi, hizmetiçi eğitim seminerlerinde polis etiği dersinin zorunlu ders olması, güvenlik personelinde polis etiği konusunda mastır/doktora yapanların sayısının her geçen gün artması ve bu konudaki yayınların giderek çoğalması Türkiye'de konunun öneminin giderek arttığının bir göstergesidir. Bu bölümde ise etik kodları içeren belgeler merkez alınarak polislik uygulamaları incelenmeye çalışılacaktır.

Aslında Türkiye'de polis etiği çalışmalarının tarihçesi yalnızca üç-beş yıl ile sınırlı değildir. Örneğin Cumhuriyetin erken döneminde (1939 yılında) İstanbul Polis Okulu'ndan mezun olan Selanikli Mehmet ÖREN`e ait mezuniyet diplomasında, o günkü adı ile 'Mesleki Terbiye' isimli (bu gün `polis etiği` olarak bilinen) bir dersin okutulduğu görülmektedir (Beren, 2002). Oyıllar için polis okullarında sadece 13 dersin okutulduğu da aynı diplomada görülmektedir. Okutulan 13 dersten birinin 'Mesleki Terbiye' adıyla polis meslek etiğine ilişkin eğitimi oluşturması, cumhuriyetin ilk yıllarında polis etiğine verilen önemi göstermektedir.

Yine aynı yıllara ait bir başka belge de, Öğretmen Emniyet Müdürü İbrahim Feridun'un 1910 yılında kaleme aldığı '*Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye*' isimli ders

kitabıdır. Söz konusu çalışma, Osmanlı Devleti döneminde, Selanik ve İstanbul'da açılan polis okullarında ders kitabı olarak okutulmak üzere hazırlanmıştır (Şahin, 2001: 76). Günümüzden yaklaşık olarak 93 yıl önce (1910 yılında), Öğretmen Emniyet Müdürü İbrahim Feridun tarafından yapılan söz konusu çalışmada, polis etiği kavramının polislik uygulamaları merkezli olarak ayrıntılı bir şekilde incelendiği görülmektedir.

Bu bölümde 2001 yılında Avrupa Konseyi'nce hazırlanan Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği ile İbrahim Feridun tarafından kaleme alınan Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-I Meslekiye çalışmasının karşılaştırılması yapılacaktır.

Avrupa Konseyi Polis Etiği Yönetmeliği'nin Türk Polis Etiği Çalışmalarıyla Mukayeseli İncelenmesi:

Avrupa Konseyi'nin çalışmaları arasında polis etiği ile ilgili çalışmalara geniş yer verildiği görülmektedir. 19 Eylül 2001'de kabul edilen Avrupa Konseyi Polis Etiği Yönetmeliği şu alanları kapsamaktadır:

- *"Polisiye hizmetlerin amaçları,*
- *Hukuk kuralı altında polisin yasal temeli,*
- *Polis ve hukuk sistemi*
- *Polisin örgütsel yapısı,*
- *Polis personelinin kalifiyesi, çalıştırılması ve muhafaza edilmesi,*
- *Polis personelinin eğitimi*
- *Polisin işleyiş kılavuzu"* (Bal ve Eryılmaz, 2002).

Türk polis tarihinde de 'mesleki terbiye' terimiyle polis etiği çalışmalarına rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde açılan Selanik ve İstanbul Polis Okulları'nda ders kitabı olarak okutulmak üzere Öğretmen Emniyet Müdürü İbrahim Feridun tarafından kaleme alınan eserde, polis etiği kavramının polislik uygula-

maları merkezli olarak ayrıntılı olarak incelendiği görülmektedir. Bu çalışmada merkez alınan konular maddeler halinde sıralanırsa:

- Polis yöneticilerinin personeli ile ilişkisi/yönetim etiği (admisitrative ethics),
- Halka karşı sorumluk ve hesap verilebilirlik (responsibility and accountability),
- Yurttaş polisliği (community policing),
- Polisin güç kullanması ve keyfi uygulamalar
- Polis yurttaş ilişkilerinde güven ortamının oluşturulması, vb...

Görüldüğü üzere gerek Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğiyle gerekse çağımızda yapılan polis etiğine ilişkin diğer yapıtlar ile, 1910 yılında kaleme alınan söz konusu kitapta yer alan etik ile ilgili bölümün genel anlamda birbirine benzediği hatta aralarında 'şeffaflık', 'halka karşı sorumluluk' ve 'hesap verilebilirlik' gibi polis etiğine ilişkin temel ilkeler bakımından bir fark olmadığı söylenebilir (Cerrah ve Eryılmaz, 2001; Bal ve Eryılmaz, 2002). Bu da meslek etiğinin evrensel olma arayışını ortaya koymaktadır.

Örnek olarak 'halka karşı sorumluluk' ve 'hesap verilebilirlik' ilkesi polis etiğine ilişkin temel ilkelerdendir. Yeri gelmişken burada 'vergi mükellefinin parası' kavramına değinilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Polis, güvenlik hizmetini sunarken kullandığı sarf malzemeden, araç-gereçten, her ay düzenli olarak aldığı maaşına kadar tüm finansmanı, yurttaşın ödediği vergiler ile karşılanmaktadır. Polisin bu yaklaşımı öne çıkarması, polis meslek etiği adına önem arz etmektedir. Çağdaş polis etiği çalışmalarında yer alan ve Amerikan filmlerinde sıklıkça görülen 'vergi mükellefinin parası' (tax payers money) ifadesi, kamu kaynaklarını kullanmada ve halka karşı güvenlik hizmetini sunmada etik duyarlılığın yerleşmiş olduğunun bir göstergesidir (Cerrah, 2000: 5).

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 16'da "Polis, bütün seviyede, yaptıklarından ve ihmallerinden ve emri altındakilere verdikleri emirlerden şahsen sorumlu olmalı ve hesap vermelidir" şeklinde, madde 58'de ise "Polis devlete yurttaşa ve onların temsilcilerine karşı sorumlu olmalıdır. Polis etkin bir dış kontrole tabi olmalıdır" biçiminde ifadeler yer almaktadır (Cerrah ve Eryılmaz, 2001: 58-92).

İbrahim Feridun'un eseri incelendiğinde ise, halka karşı sorumluluk ve hesap verilebilirlik ilkeleri şu şekilde ortaya konmaktadır:

> *"Hazine-i milletten aldığı maaşla şahsını efradı ailesinin geçindiren memurun aldığı paraya kendini müstahak bulması ve o parayı veren millet arasında alnı açık, yüzü ak, göğsü gergin, bir halde gezebilmesi için işine hile, hurda, namussuzluk karıştırmayarak bütün istikamet ve namusuyla tekmil şevk ve gayretiyle çalışması iktiza eder."*
>
> *"Hükümetin memurini muzafaası iyi bilmelidir ki Cenab-ı Hak'tan sonra kendilerinin asıl velinimetleri onları bulundukları memuriyetlere tayin eden zevat değildir. Belki her ay aldıkları maaşları vergi suretinde hazine-i maliyeye teslim eden zenaatkarlar emsali efradı millettir.*
>
> *Bu sebeple mademki zabıta memurları da hükümetin memuru mevzufiyedirler. Şu halde maaşların menba-ı alisi olan efrad-ı millete siyanenhüsn-i muamele etmeye ve onların işlerini şevk ve gayretle bitirmeye mecburdurlar. Zira hizmet hararetle ifa edilemez" (İbrahim Feridun, 1910: 61).*

Bu yazıda seçilmiş ya da atanmış olsun, kamu görevlisi ya da yöneticileri olarak da halkın patronu değil, halka karşı hizmet sunan bireyler olma bilinci idealize edilmiş ve öne çıkarılmıştır. Bu bilinç, özellikle güvenlik hizmeti sunan polis açısından hayati öneme sahiptir. Zira polislik mesleği sadece kamusal düzenin sağlanması, kurumsal anlamda devletin korunması olmayıp bun-

ların yanında bu görevi icra edenlerin bizatihi parasını ödeyen halkın, huzur ve sükununu temin etme esasına dayanmaktadır. Demokratik toplumların belirleyici hizmet anlayışı, devlet kurumlarının ve bu kurumlar içerisinde görev yapanların, hizmet verdiği yurttaş tarafından denetlenmesi temeline dayanmaktadır. Bu yaklaşımın gerçekleşebilmesi, yurttaşa hizmet sunan kamu görevlisinin yine aynı yurttaştan elde edilen vergiler ile güvenlik hizmeti sunduğunu idrak etmesiyle doğru orantılıdır. Kamu görevlisinde bu şekilde bir profesyonel meslek anlayışının oluşması, kendisini yurttaşın hizmetkarı şeklinde tanımlaması sonucunu doğurur. Bu sonuç, kamu görevlisini hesap vermeye ve denetlenmeye hazırlıklı hale getirecektir.

Polis etiğine ilişkin temel ilkelerden bir diğeri de tarafsızlık ilkesidir. Bu ilke iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi,polis amirlerinin personeline karşı tutum ve davranışlarında (meslek içi ilişkiler) ikincisi, polis-yurttaş ilişkilerinde. İbrahim Feridun, "Üst, maiyetinde bulunan astlarından her birinin iktidarına, istidadına, ahlakına, bedeni kabiliyetine tamamıyla hakim olmalı ve her işte sadece ehlini tayin etmelidir" ifadesiyle (İbrahim Feridun, 1910: 60), meslek içi ilişkilerde kayırmacılıktan uzak durulması ve liyakat esasına göre davranılmasını tavsiye ederken, yöneticinin personelini, gerek bedeni kabiliyeti gerekse ahlaki yetkinliği gibi her yönden tanıması gerektiğinin de altını çizmektedir.

Polis etiğine ilişkin olarak unutulmaması gereken bir diğer ilke 'profesyonellik'tir. Bu polisin tutum ve davranışlarında yurttaşı tahrik etmemesi ve tahrike kapılmaması anlamına gelir. Bir profesyonel olarak polis, yurttaşın tutum ve davranışlarına göre kendi davranışını şekillendirmemelidir. Yurttaş polise karşı bağırsa da, küfür dahi etse, polis söz konusu kişinin bu davranışlardan doğan cezayı alması için gerekli işlemleri yapmalı fakat yurttaşa bağırmamalı, küfür etmemeli ve yersiz kuvvet uygulanmamalıdır. İbrahim Feridun'un anlatımı içinde bu durum şöyle şe-

killenmiştir: *"Bir milletin heyet-i zabıtası o milletin hissiyatı kanuniyeden başka hiçbir his, hiçbir emel taşımayan, hiçbir tesire kapılmayan hiçbir tehdide boyun eğmeyen bir uzv-u mühime olmalıdır ki millet emin ve müsterih bir halde yaşayabilsin"* (İbrahim Feridun, 1910: 64).

Polis etiğinin bir diğer boyutunu polis-halk ilişkileri oluşturmaktadır. Polis halkla ilişkilerinin özünde karşılıklı güven yatmaktadır. Etik dışı davranışların egemen olduğu durumlarda ise karşılıklı güvenden söz etmek olanaksızdır. İbrahim Feridun yazısında, halkın polise olan güvenini işleyerek buna karşı polisin tutum ve davranışlarında daha duyarlı olması gerektiğini öne çıkarmıştır.

> *"Zira onlar bilmelidir ki mağazalarında yüzlerce, binlerce liralık mallarını terk edip ikametlerine gelen tacirler, evlerinin kapılarını ufak bir kilitle kapayan insanlar ancak heyet-i zabıtanın vezaif-i mevdualarını büyük bir istikamet ve cansiperane bir gayretle ifa edeceklerini bilerek, onların vazifeşinaslıklarına güvenerek hanelerinde hiçbir tereddüte hiçbir endişeye düşmeksizin bir emniyet-i kam ile istirahkezin olurlar.*
>
> *Yine onlar bilmelidir ki erkekleri bulunmayan kadınlar, zevceleri ve oğulları, orduda yahut taşrada bulunan aileler, babaları gurbette yahut müdafayı vatan için meydan-ı harbe gitmiş olan yavrular, hükümetin devri endiş bir peder gibi kendilerini düşünüp himaye ettireceğini bu sebeple her saat her dakika polis devriyelerinin kendi sokaklarından eksik olmadığına, binaenenaleyh kimsenin kendilerine fenalık etmeye cesaret edemeyeceğine itimat ederek evlerinde korkusuz bir halde yaşarlar "(İbrahim Feridun, 1910: 60).*

İbrahim Feridun'un anlatımı içerisinde polisin görevini profesyonelce icra etme mecburiyetinin bir gerekçesi de, yurttaşın polise güveni ve polisten beklentileridir. Yurttaş, polisin gerçek

anlamıyla eksiksiz bir biçimde güvenlik hizmetini sunduğunu varsaydığı için evinde rahat şekilde yaşamını devam ettirmektedir. Bu nedenle polis, kendine duyulan güveni ve iyi niyeti boşa çıkarmamak, kötüye kullanmamak için gerek nöbet gerek devriye gerekse diğer görevlerinde son derece dikkatli ve duyarlı olmalıdır.

Polis etiği kodlarının personel tarafından içselleştirilmesi ve işlevsel hale getirilmesi adına yönetim etiği ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü, polisin yurttaşa etik açıdan doğru davranması polis amirinin polise etik açıdan doğru davranmasına bağlıdır. Bir meslek olarak polisliğin profesyonelleşmesi, meslek mensuplarının tutum ve davranışlarının olumlu yönde değişmesiyle mümkündür. Bu davranış değişimi sürecinin başlayabilmesi için gerekli olan lokomotif görevini de doğal olarak amir sınıfı personel üstlenmelidir. Çünkü çalışanlar genelde yöneticiyi örnek alır, yöneticiye göre şekillenir. Şayet yönetici polis etiği ilkelerini dikkate alan bir güvenlik personeli ise çalışanlar da polis etiği ilkelerine isteyerek ya da istemeyerek uymaya çalışacaklardır. .

2001 yılında hazırlanan Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 20de, poliste liderlik ve yönetim olgularının önemini ve meslek etiğinin kurum tarafından içselleştirilmesi için ayrı bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Cerrah ve Eryılmaz, 2001: 61). İbrahim Feridun'un yazdığı metinde de yönetim "*en büyük silah ve başarı vasıtası*" olarak tanımlanırken ve yönetimin ve yönetim sürecindeki etik sorunların önemi şu şekilde vurgulanmaya çalışılmıştır:

> *"Unutulmamalıdır ki bir üst için en büyük silah, en büyük başarı vasıtası astlarının kalplerine hükmedebilmektir. Fakat bu saadet asta karşı bağırıp çağırmak, hukukunu çiğnemek ve onu hor görmekle elde edilemez. Ancak ast da herkes gibi şahsi hukuka sahip bir insan, devletin haysiyet*

ve şerefini taşıyan, hakkı yüceltmeye ve geliştirmeye, halkın huzur ve istirahatına sahip bir memur...

Astlarını insan yerine koymayan başarı ve mesai haklarını vermeyen üstler emin olmalıdırlar ki kendi silahlarını kendi elleriyle köreltirler. Gerçi gerekli bir iş üzerine o silahlarını kullanmayı istedikleri zaman silahların kesmediği görmekle hakikati anlarlarsa da ne yazık ki bu acı denemeden yalnız kendileri değil meslek de memleket de zarar görür" (İbrahim Feridun, 1910: 63).

Polisin birey ve kurum olarak doğruluk ve dürüstlükten ayrılmaması gerektiğine dair görüşler söz konusu yazıda şöyle geçmektedir:

"Polisin kıymet-i maneviyesini âlâ edecek, onu memuriyetinde payidar ve erbab-ı namus arasında namdar eyleyecek fezail-i ahlakiyeden biri de muamelatında göstereceği istikamettir.

İrtikap ve suiistimalat bir şahsı beynel halk zelil ve bednam ederek manen öldüreceği gibi memurları mürtekiplerden suiistimal eşhasından terkip etmiş olan hükümetleri de encamkarmahvü münferit eder. İstikametsizlik insanlar için bir bela-yı azimdir." (İbrahim Feridun, 1910: 64).

Polisin günlük yaşamdaki kurallara uymada gösterdiği duyarlılık da polis etiğinin bir diğer boyutunu ortaya koymaktadır. İbrahim Feridun'a göre, polisin manevi değerini yükseltecek, namuslu insanlar arasında 'iyi namlı' bir kişi yapacak ve bununla beraber iş yaşamını sürekli kılacak ahlaklı faziletlerden biri de davranışlarındaki dürüstlük ve doğruluktur. İrtikap ve suiistimaller kişiyi halk arasında alçak ve kötü namlı yaparak manen öldüreceği gibibu davranışları yapan memurlardan oluşmuş hükümetlerin de sonu perişan olur. Doğruluk ve dürüstlükten uzak olmak insanlar için bir büyük beladır.

Yaklaşık bir asır önce (1910 yılında) yazılmış olan bu kitapta dikkat çeken bir başka bölüm ise polisin kaybolmuş çocuklara karşı olan davranışlarını düzenleyen kısımdır. İbrahim Feridun'a göre, ebeveynlerini ve evlerini kaybetmiş çocuklara karşı son derece mülayim ve nazik bir şekilde davranılmalı, bu çocuklara şeker, yemiş gibi yiyecekler ile çay, meşrubat gibi içecekler ikram edilmeli, bu esnada da anne ve babalarının isimleri evlerinin nerede olduğu gibi sorulara cevap aranmalı ve bir şekilde en kısa zamanda çocukların evlerine dönmeleri sağlanmalıdır (İbrahim Feridun, 1910: 62). Bu anlatımdan, Türkiye'de 1910'lu yıllarda polisliğin sadece suçu aydınlatmak ve suçluyu yakalamak olarak algılanmadığı, polisliğin yurttaşa sunulan bir güvenlik hizmeti olarak algılandığı kanısına da varılabilmektedir.

Polis etiğinin ve etik kodlara aykırı davranışlarının neticesinde ortayaçıkan mesleki yaptırımın yanı sıra bir de vicdani boyut vardır. İbrahim Feridun'un yazısında vicdani boyuta da değinilerek, karanlık gecelerin, ıssız yerlerin, insanların bilmeleri ve görmelerinden uzak mekanların varlığından bahsedilerek bu gibi durumlarda polisin yanlış bir tutum ve davranış sergilememesi için vicdani boyut öne çıkarılmıştır. İbrahim Feridun (1910: 63), " *Allah'ın mevcudiyeti hiçbir zaman unutulmamalı*" ifadesiyle vicdan boyutunu dini değerler çerçevesinde şu şekilde işlemiştir:

> *"Filhakika karanlık geceler, kuytu köşeler, ıssız yerler pek çok şeyleri insanların nazarından saklar. Nice gizli emeller esrarengiz ameller şayan-ı nefret muhaveleler bazen same-i beşere vasıl olamaz fakat bütün görülmediği, duyulmadığı zannedilen bu gizli muameleleri rezilane muhavereleri gören bir Allah'ın mevcudiyeti hiçbir zaman unutulmamalı ve Kadiri Mutlak'ın insanlara bahşetmiş olduğu Vicdan'ın o muhakeme-i kübra adaletinin bu gibi iğfal ve amali gayri meşruanın cezayı maneviyesinibehemahal vereceğine de şüphe edilmemelidir.*

Şu halde namusun kıymetini takdir eden helal ekmek yemek isteyen, vicdanın muahezesinden masun kalmak, yurttaşların arasında alnı açık dolaşmak arzusunda bulunan namuslu polis efendiler, kendilerine tevdi olunan vazifeyi suiistimal etmemelidirler" (İbrahim Feridun, 1910: 63).

İbrahim Feridun'a göre polis bizatihi kendisi emin kişi, güvenilen kişi olmak durumdadır. Bu ilke Fındıklı'nın polislik mesleğinin nitelikleri sayılırken ortaya koymuş olduğu 'polislik bir güven mesleğidir' ifadesiyle de örtüşmektedir. Polis etiği çalışmalarında güven, itimat, dürüstlük, adalet gibi prensiplere önemle yer vermiştir. Türkçe'ye yerleşmiş olan "*balık kokarsa tuz kullanılır, ya tuz kokarsa?*" özlü ifadesinde yer aldığı gibi, yurttaşın polise olan güveninin sarsılmaması için itimat, güven, dürüstlük, erdem gibi değerlerin öncelikle polislik mesleğini icra edenlerde bulunması gerekmektedir.

2002 yılı ağustos ayı İngiliz toplumu için büyük şokların yaşandığı bir zaman dilimidir. Holly ve Jesica adlı 9 ve 11 yaşındaki iki kız çocuğu okul dönüşü kaybolmuşlardır. Tüm İngiltere medyası olayı birinci haber olarak vermekte ve her gün gazete köşe yazarlarının yazılarını kaybolan iki çocuğun hikayeleri doldurmaktadır. Bir hafta sonra polisin yoğun çalışmaları sonucu iki kız çocuğunun okullarında kendilerine rehberlik yapan öğretmeni tarafından kandırıldığı ve bilahare aynı öğretmen tarafından çocuklara tecavüz edildiği ve ardından öldürüldüğü ortaya çıkmıştır. Orta ölçekli bir kasabada meydana gelen bu olay kasaba halkını mateme bürümüş ve çocuklar için kilisede büyük bir cenaze töreni düzenlenmiştir. Ülkenin tüm TV kanallarında canlı olarak yayınlanan cenaze töreni çeşitli konuşmalara sahne olmuş ve en saygın konuşmalardan birini de Holly-Jesica operasyonunu yürüten polis şefi yapmıştır. İngiliz halkı ve özelde kasaba halkı bu olayın acısını unutmaya çalışırken daha büyük bir şokla irkilmiştir. Gazete başlıkları bu sefer, operasyonu yürüten polis şefinin

birkaç meslektaşı ile birlikte çocuk pornosu ticareti yaptıklarını yaymaktadır. İngiliz kamuoyu, iki çocuğa tecavüz edip öldüren kişiye duyulan tepkiden daha büyük bir tepkiyi polislere göstermiştir. Birinci olaydaki kızgınlık yerini büyük bir hayal kırıklığına bırakmıştır. Zira saygın bir meslek olan polislik, hiç beklenmeyecek bir davranışı sergileyen meslek mensuplarının yanlışı sonucu önemli bir prestij kaybına uğramıştır.

Dikkat edilirse, yukarıdaki olayda çocukların öldürülmesi ve tecavüze uğraması daha ciddi bir eylem iken yurttaşın tepkisi öfke şeklinde oluşmuş, boyutları bir birey ile sınırlanmıştır. Polis şefinin ve arkadaşlarının çocuk pornosu ticareti yapmaları diğer eylemle kıyaslandığında yasal olarak çok daha küçük bir müeyyideyi gerektiriyor olmakla birlikte bu mesleğin içinde barındırdığı nitelikler sonucu büyük bir infiale ve hayal kırıklığına yol açmıştır.

Bu temel mantıktan hareket edildiğinde polis disiplin tüzüklerinin bir kısım olaylarda ve davranışlarda normal yurttaş için öngörülmeyen müeyyideleri öngördüğü ve hatta polislik mesleğinin niteliklerinden dolayı ağırlaştırıcı cezalara yer verdiği görülecektir. Örnek olarak meskun mahalde tabancayla ateş etmek gibi bazı olaylar yurttaşlar için küçük cezaları gerektirirken polis için meskun mahalde silahla ateş etmenin cezası meslekten ihraçtır.

Profesyonel polisliğin mesleki etik ilkelerini oluşturma çabası olan polis meslek etiği, meslek mensubuna, yasalarda çözüm bulamadığı, toplum beklentisi ve meslek alt kültüründen dolayı, karşı karşıya kaldığı ikilemlerde, ne yapması gerektiği hususunda doğru bir şekilde karar vermesinde rehber olmaktadır. Burada görüldüğü üzere polis meslek etiği, meslek mensuplarına zorda kaldıkları etik ikilemler karşısında çözüm önerileri sunmaktadır.

Bununla beraber dikkatlerin çekilmesi gereken bir diğer nokta da, polis etiğinin yasalardan farklı olarak bir de vicdani boyutunun bulunmasıdır. Örneğin mahalle sakinlerinin polise duydukları güven sayesinde evlerinde rahatça yaşamaları, beraberinde

polisin de kendine duyulan bu güveni bilmesinden ve hissetmesinden dolayı görevini daha duyarlı, dikkatli ve daha özenli yapmasını getirmektedir.

İngiltere'ye hizmet içi eğitim için giden bir güvenlik personelinin gördüğü ve hayretle anlattığı olay, 'güven' üzerine kurulu bir sistemi göstermektedir. Olayı anlatan güvenlik personeli, İngiltere'deki resmi araçlarda bulunan bir düğmeden bahsediyordu. Arabanın gittiği kilometreyi hesaplamak için konulmuş, üzerinde 'özel' ve 'resmi' yazan bir düğme. Bu sayede kamu görevlisi, resmi iş için araçla giderken düğmeyi 'resmi' konumuna, özel işi için giderken de düğmeyi 'özel' konumuna getiriyor. Güvenlik personeli görevliye *"bunu istediğinde 'resmi' istediğinde 'özel' konuma getirebiliyorsun. Bunun denetimi nasıl oluyor?"* diyereksorduğunda görevli: *"Devlet bana bu konuda güveniyor, ben nasıl bu hususta yanlış yapabilirim ki?"* diye soruya soruyla yanıt veriyor.

Görülmektedir ki en etkin denetim mekanizmalarından biri de karşılıklı 'güven' ortamıdır. Bu güvenin oluşmasında da en etkin rollerden birini polis etiği çalışmaları ve polis etiği prensiplerinin profesyonel yaşama geçirilmesi almaktadır. Bir sonraki bölümde güvenlik hizmetinin sunulması esnasında karşılaşılabilecek etik sorunlardan bazıları farklı açılardan mercek altına alınarak incelenecektir.

GÜVENLİK HİZMETİ SUNUMUNDA POLİS ETİĞİ

Polis etiği çalışmalarının genelini, güvenlik hizmeti sunulması esnasında karşılaşılan etik ikilemler ve tartışmalar oluşturmaktadır. Çok değişkenli sorunlarla karşılaşan polis karşılaştığı olayları çözümlemede sadece yasal çerçeveler ve öğrendikleri verilerle sonuca gidememektedir. Bu durumda üniformalı bireyin, mesleğini nasıl tanımladığı önem kazanmaktadır. Eğer birey mesleğini tanımlarken sadece yasal parametreleri göz önüne alarak hareket edecek olursa çok değişkenli durumlar karşısında zorlanacaktır.

Bilindiği üzere yasalar, tüzükler, yönetmelikler ve benzeri düzenlemeler olmuş olan vakalardan edinilen tecrübeler sonucu, aksayan yönlerin düzenlenmesi için ortaya konmaktadır. Halbuki günlük yaşamımızda birçok yeniyle karşılaşmamız söz konusu olabilmektedir. Bu noktada etik ilkelerin olası boşlukları doldurma işlevi gördüğü söylenebilir.

Yolsuzluk ve yozlaşma, *"kamu gücünün özel çıkarlar için kötüye kullanılması"* olarak tanımlandığında (Kar ve Balcı, 1999: 139), bir polisin akraba ya da arkadaşına trafik kuralı ihlalinde ayrıcalık yapması ya da yapmaması veya karşılık bekleme amacıyla ikram edilen bir yemek ya da bir bardak çayı içip içmeme ikilemine düşmemesi doğrudan yozlaşma olarak tanımlanabileceğinden dolayı polis etiğinin ilgi alanına girebildiği gibi, hem etik sorun hemde yasal olarak suç sayılan ve *"herhangi bir kamu görevlisi ya da politikacının pozisyonundan doğan yetkilerini, bilinçli bir şekilde kullanıp, bir kişi ya da belli bir gruba çıkarlar sağlayıp, karşılığında bir takım çıkarlar elde etmesi"* (Tekeli ve Şaylan, 1974: 92) olarak tanımlanabilen rüşvet olgusu da polis etiğinin ilgi sahasına girebilecektir (Göksu ve Bilgiç, 2002: 85-96). Öyle ki rüşvetin en önemli maliyetini, güvenlik personeline duyulan güvenin her geçen gün kaybolması şeklinde tanımlayan yazılar ve araştırmaların sayısı da her geçen gün artmaktadır (Steinberg ve Austem, 1996: 68).

Güvenlik hizmeti personeli olarak mesleğe yeni başlayan adayların üniformasıyla gittiği restoran, kafeterya ve benzeri yerlerde başına gelecek bir durum olan; *"bir çorba, bir yemek veya efendim bir çayımızı içseydiniz?"* gibi tekliflerin nasıl karşılanacağına dair yasaların bile tam tanımlama içerisinde olmadığı görülebilir. Ancak etik açıdan bakıldığında, sorulması gereken soru, yazılı metinlerde bir yaptırım olup olmadığı veya bu konunun düzenlenip düzenlenmediğinin yanı sıra, vicdanda sorunun pozitif veya negatif yanıtlanmasıyla da ilgili olacaktır. Dolayısıyla etik

kavramının polislik profesyonel yaşamına yansıması, bireyin karşılaştığı her olayı kendi kendine vicdanıyla baş başa cevaplaması ilkesine dayanmaktadır ki bu da karşılaşılabilecek her yeni olayı kapsayıcı bir vicdan muhasebesi özelliğini yansıtacaktır.

Bu bölümde ise, güvenlik hizmet üretiminde karşılaşılan etik ikilemlere ayrıntılı şekilde değinilmeye çalışılacaktır. Bunlar en genel anlamda, polisliğin temel felsefesi -polislik güç müdür?/hizmet midir?-, profesyonel polislik, polislik uygulamalarında kuvvet uygulama ve ölçülülük, tarafsızlık, şüphecilik, halka karşı sorumluluk, denetlenebilirlik ve şeffaflık gibi temel yaklaşımlardır.

Güvenlik Hizmetinin Tanımlanması: Polislik Güç müdür? Hizmet midir?

Polislere "*sizce polis ne yapar?*" sorusu yöneltildiğinde, genellikle "*suçluları yakalar*" cevabı ile karşılaşılması, polisin temel hedefini bireysel bazda bu şekilde belirlediğini, mesleğini giderek bu alana hapsettiğini ve polisliğin hizmet boyutunu zamanla göz ardı ederek, devre dışı bıraktığını göstermektedir (Çağlar, 2001: 134). Bu sebeple meslek mensuplarının mesleğini daha iyi bilmeleri ve bunun sürekliliği bir şekilde sağlanmalıdır.

Güvenlik hizmeti sunumunda polislik uygulamalarını temelden etkileyen bir diğer unsur görevin tanımlanmasıdır. Cerrah, güvenlik hizmetine yeni yaklaşımları tanımlarken, polisliğin önceleri 'güç' (force) olarak kavrandığını, günümüzde ise 'güç' olarak değil 'hizmet' (service) olarak tarif edildiğini belirtmektedir (Cerrah, 2000: 5). Crawshaw (2002: 155) ise polis hizmetini, "*etkili, kanuna uygun ve insani bir hizmet*" anlatımıyla tanımlamaktadır.

Güvenlik hizmetini üretirken polisin çoğu zaman güç kullandığı görülür. Bu güç kimi zaman bir takım yaptırımların uygulanması esnasında görülürken, kimi zaman caydırıcı güç olarak da

karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal olaylardaki çevik kuvvetin engelleyici tutumu ya da istihbarat polisinin suç işlenmeden önce bilgi edineceğinin bilinmesi veya mahalle ve sokaklarda, yankesicilik ve hırsızlığa karşı devriye gezen yaya devriyelerin her biri polisin caydırıcı gücünü göstermektedir.

Bütün bunlar incelendiğinde polis 'güç' olarak tanımlanabilir mi? "Hayır" Çünkü polis, kanunun öngördüğü şartlar gerçekleştiğinde, devlet otoritesini ve kamu gücünü 'kanun namına', kanunda belirtilen şekil ve ölçülerde kullanan bir yapıdadır. Yani polisliğin salt güç olarak tanımlanması yanlış olur. Diğer kamu kurumlarının topluma eğitim ve sağlık hizmeti sunması gibi polis de yurttaşa güvenlik hizmeti sunmaktadır. Bu güvenlik hizmetini sunarken de, gerekli koşullar gerçekleştiğinde usulüne uygun olarak güç kullanmaktadır.

Bununla birlikte unutulmaması gereken bir diğer ilke de şudur ki; ülke içinde yurttaşa güç kullanılmaz, güç sadece dış ülkelere karşı olur. Örnek olarak, hava kuvvetleri (air force) ve silahlı kuvvetlerin (armed force) ülke dışına kullanılması gibi. Eğitim ve sağlık hizmetleri ise ülke içinde yani yurttaş için sunulmaktadır. Aynı zamanda güç, savunma veya saldırı amaçlıdır. Polislik ise savunma veya saldırı amaçlı değil, yurttaşın güvenliği ve huzurunun amaçlandığı bir hizmet sektörüdür.

"Polis, hukukun toplumda hakim olması için çalışan ve halka hizmet sunan, halkın saygısını kazanma amacı olan bir meslek grubu olarak yapılandırılmalıdır" ifadesinde görüldüğü gibi, Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinin 12. maddesinde de, güvenlik hizmetinin 'güç' yerine 'hizmet' olarak tanımlanması gerektiği öne çıkarılmaktadır. Gücün biçimsiz ve kontrolsüz kullanılmasının Sokrates'i rahatsız ettiği, Sokrates'e göre esas olanın güzellik ve ahenk (uyum) olması gerektiği bilgisi (Türkdoğan, 1985: 114), bu konudaki duyarlılığın çok eskilere/öncelere dayandığının bir göstergesidir. Wilson, polisliğin sosyal hizmetler için

varolduğunu öne sürerken, Friedmanda polisi üniformalı bir sosyal hizmet uzmanı olarak tanımlamaktadır (Bahar, 1997:24-25).

Görevin güç ya da hizmet olarak tanımlanması, polislik uygulamalarını temelden etkileyebilecek bir unsurdur. Polis, yaptığı görevi güç kullanmak olarak gördüğünde, ezici, baskıcı yönünü öne çıkartabilecek iken, hizmet sektörü olarak gördüğünde yurttaşı daha çok anlayabilme ve kendisini anlatabilme adına anlayışlı olma ve hizmet sunma yönlerini öne çıkartacaktır. Polislik mesleğine bakıldığında, tarihsel süreçte devletin gücü olarak tanımlandığını, zamanla bu tanımlamanın halkın polisi şekline evrildiğini görmekteyiz. Gerçekte polis, devlet tüzel kişiliği içerisinde konuşlanmış, halk adına yurttaşa güvenlik hizmeti sunan kamu otoritesinin bir ünitesidir. Bu bağlamda, kamu hem devleti hem de yurttaşı ifade etmektedir. Toplumların demokratikleşme ölçütleri, onlara hizmet sunan polisin tanımlanmasında da belirleyici ölçüt olmaktadır.

Demokratik toplumlarda polislik mesleğinin kamu otoritesini temsilen halka hizmet veren bir birim olduğu ifade edilir. Bu ifade doğrultusunda, polis güç kullanır ancak kendisi bir güç olarak tanımlanmaz. Zira tanımlama güç odaklı yapıldığında otoriter devlet yapılarının öngördüğü 'devletin polisi' kavramı ortaya çıkacaktır ki, bu kavramsallaştırmada halk karşıdakiler, ötekiler veya ıslah edilmesi gerekenler olarak betimlenmektedir. Bu durumun doğal yansıması olarak, halka güvenlik hizmeti götürülmeyecek ancak gerekli görüldüğü hallerde cezalandırılacaktır.

Polislik mesleğinin tanımlanması güç ve hizmet ikilemi içerisinde iken bu tanımlamada hukuk devleti, insan hakları ve meslek etiği kavramları belirleyici olmuştur. Bu kavramlar dikkate alındığında yukarıdaki tanımlama, polisliği bir hizmet ünitesi olarak görmemizi sağlayacaktır.

Profesyonel Polislik

Profesyonellik, meslek etiğiyle doğrudan ilişkili bir kavram olmanın ötesinde, meslek etiğinin de birincil koşuludur. Profesyonellik tanımlanmaya çalışılırsa; "bir malı veya hizmeti, o mesleğin gerektirdiği makul bir süre eğitim aldıktan sonra para karşılığında kurallara uygun olarak yapan kişiye profesyonel, onun ortaya koyduğu meslek uygulamalarına da 'profesyonellik' denir" şeklinde bir cümle ortaya çıkacaktır (Cerrah ve Eryılmaz, 2001: 15).

Bir mesleğin profesyonelce yapılması, mesleğin belli kurallar dizgesine bağlı olarak icra edilmesi gerektiğini anlatmaktadır. Karasu'ya göre, *"bir uğraşın profesyonelleşmesi için gerekli öğelerden biri, o uğraş alanının, üyelerinin davranışlarını biçimlendirecek normları, değerleri ve standartları ifade eden 'profesyonel etik'e sahip olmasıdır"* (Karasu, 2001: 241). Örnek olarak 'polislik mesleği' düşünüldüğünde; profesyonel polislik yapılırken, tahrik olunmamalı, soğukkanlı kalınmalı, ayrımcılık ve kayırmacılığa tevessül edilmemelidir. Ancak meslek mensuplarının davranışlarını bu gibi etik ilkelerin sınırladığı polislik uygulamalarına 'profesyonel polislik' denebilir.

Güvenlik hizmeti sunulan yurttaş eğitimsiz, yanlış yapabilen kimseler olabilirse de, polis belli eğitim almış, mesleği profesyonelce yerine getiren, maaş alan, bazı hak ve yetkilerle donatılmış meslek üyesi olarak yanlış tutum ve davranış sergilememelidir. Yani yurttaşın polise yanlış davranması, polisin de yurttaşa yanlış davranmasını meşrulaştırmayacaktır. *'Burada efendiye karşı beyefendice, dayıya karşı kabadayıca davranılır'* sözüne yer kalmadığı günümüzde polisin hizmet sunduğu yurttaşa karşı nasıl davranması gerektiği düzenlemeler ve kurallar çerçevesinde belirlenmiştir. Polisin yurttaşa o anki davranış şeklini o esnada hizmet sunulan yurttaşın pozisyonu etkilemeyecektir.

Burada önemli olan bir fark da polisin mesleğini en ince ayrıntısına varana dek bilmesindedirdir. *Polis şayet aksiyon*

adamı ise toplumsal olayları analiz etmesini de bilmelidir" (Gleizal ve Domenach ve Journes, 2000: 330). Anlatımında görüldüğü üzere, polis sadece jop kullanan ya da grubu dağıtan bir güç değil bunun yanında adli ve toplumsal olayları analiz edebilen öncesi ve sonrasıyla bir bütün olarak gözlemleyebilen bir güvenlik personeli olmalıdır.

Profesyonel polislik uygulamalarının bir diğer boyutu da tahrik etmemek/tahrike kapılmamaktır. Polisin yurttaşı tahrik etmemesi 'bilgi' ile doğru orantılıdır. Polis merkezi mıntıkasında polisin yurttaşı tahrik etmemesi için öncelikle o bölgenin sosyokültürel yapısını iyi bilmesi gerekmektedir. 'Müslüman mahallesinde salyangoz satmak' deyiminde olduğu gibi, hizmet sunulan yurttaşı tahrik etmemek için özen göstermek polis meslek etiği ilkelerinden sayılmaktadır.

Kitlelerin kışkırtılma yeteneği incelendiğinde görülecektir ki, kitleler tamamen bilinçaltınca yönetilmektedirler. Yani fiilleri beyinden ziyade omuriliğin kontrolündedir. Bu sebeple kitleler çok kolay kışkırtılabilir ve dışarıdan gelebilecek tüm etkilere açıktırlar (LeBon, 1997: 32). Buna karşılık güvenlik personelinin bilmesi gereken bir diğer nokta da kitlelerin telkine kapılma yeteneğinin de en az kışkırtılma yeteneği kadar kuvvetli olduğu hususudur (LeBon, 1997: 35). Güvenlik personeli hizmet sunduğu grubu/kitleyi tahrik etmemek için bu noktalara duyarlı olacak bir biçimde görevini yerine getirmelidir.

Tahrike kapılmamak ise yine hem polis meslek etiğiyle hem de profesyonellikle ilişkilidir. Özellikle toplumsal olaylarda grubu provoke etmek amacıyla gelmiş provokatörler, olay çıkartmak amacıyla polisi tahrik etmeye çalışmaktadırlar. Polisin bu durumda serinkanlılığını koruyarak tahrike kapılmaması gerekmektedir. Polisin tahrike kapılmaması ile ilgili bir başka örnek, polisin sarhoş bir yurttaş ile olan ilişkileridir. Sarhoş polise her an küfür edebilir, hakaret edebilir. Polis yine burada da soğukkanlılığını korumalı ve yasal çerçevede hareket etmelidir.

Profesyonellik bireyin mesleğinin ilkelerini bilme, özümseme ve özümsediği bu ilkeleri en iyi şekilde hayata geçirmesi esprisine dayanır. Bu çerçevede polisin en fazla tenkit aldığı konu, mesleğinin gereklerini yerine getirirken güç kullanmasında ortaya çıkmaktadır. Güç kullanmada dengenin kurulabilmesi önemli bir yasal ve etik kural olarak kendini göstermektedir.

Kuvvet Uygulama ve Ölçülülük İlkesi

Polisliğin yeniden tanımı yapılırken, bu mesleğin 'güç' anlamına gelmediği fakat polisin görevini yaparken, kanunların yetki verdiği durumlarda ve şekillerde güç kullanabildiği belirtilmişti. En temelde, polisin gücünü kanunların dışına çıkarak kullanması durumunda, polis meslek etiği kodlarına aykırı bir davranış gerçekleştirmiş olmaktadır. Bundan dolayı polis, planladığı her uygulama ve operasyondan önce uygulamanın yasallığını kontrol etmelidir.

Polisin kuvvet uygulamasında Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği, madde 34'de *"herkesin yaşama hakkına saygılı olunmalı"* prensibini, madde 35'de *"hiç bir şart altında, herhangi bir işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı davranış yapılmayacağını ya da yapılmaya ön ayak olunmayacağını"*, madde 36'da ise *"sadece zorunlu olan durumlarda ve sadece meşru bir amacı gerçekleştirmek için, gerekli olan kadar kuvvet kullanabilir"* prensiplerini tavsiye etmektedir.

Polis etiğine ilişkin sorunların evrensel olduğu göz önüne alınırsa, Alman polis literatürüne geçen 'Hamburg kazanı'[*], tüm ülke polislerinin zaman zaman gereksiz yere baskı/kuvvet uygulayabildiklerine örnek teşkil edebilir.

Hamburg kentinde yüz dolayında kalkanlı polis, bir gösteri sırasında yüzlerce göstericiyi çevreleyip, yanyana zorlukla durabilecekleri daracık bir alanda altı saate yakın bir süre bekletmiş ve bu olay literatüre Hamburg kazanı olarak geçmiştir; (aktaranSuch, 1989 : 19).

Bununla beraber polisin kuvvet uygulamasıyla ilgili bir diğer konu da, polisin kuvvet uygularken zevk (haz) almaması hususudur. Polisin kuvvet uygularken zevk ya da haz alması meslek etiğine aykırı bir davranış olarak görülmektedir. Örneğin, topluluğu dağıtmak için göz yaşartıcı bomba kullanmak zorunda kalan veya rehine kurtarma eyleminde rehin alan kişi ya da kişilere ateş eden güvenlik görevlisinin, profesyonelliğinin gereği olan bu davranışları sergilemesi zorunlu olabilir. Ancak bundan haz duyulması, etik bir davranış değildir. Bu durum sadece polis için söz konusu değildir. 'İdam mahkumunun infazını yapan cellat da görevini yerine getirirken haz duymamalı' ilkesi yaygın bir kanıdır (İbrahim Feridun,1910).

Tıp cerrahı, bir insan bedenini isteyerek mi keser? Doğal olarak bir başkasının vücudunu istemeye istemeye keser. Polis de devlet ve millet otoritesini temsilen güç kullandığı anlarda görevini 'cerrah' gibi yapmalıdır. Görevini yaparken mutlu olmalı, haz almalı ama kuvvet uygularken/baskı uygularken 'haz' almamalıdır.

Ülkemizde polis teşkilatını en güç durumda bırakan davranış kalıbının, polislik mesleği mensuplarının bir kısmının aşırı güç kullanması olduğu söylenebilir. Bu güç kullanımı sonucu hiçbir memurumuz daha başarılı ve verimli bir hizmet sunmuş olmaktadır. Teşkilatı, halkın nazarında negatif imajlı duruma getirmekte, istenilen polis halk işbirliğinin önüne büyük bir set çekmektedir. Halbuki, profesyonelliğini yerine getiren meslek mensubu, yasaların öngördüğü ölçüde güç kullansa ve bunu nasıl yapabileceğini iyi bilmiş olsa, hem kendisi, hem teşkilatı hem de ülkesi bakımından çok önemli bir görev yapmış olacaktır. Çalışmasının hazzını duyacak, amirleri tarafından takdir edilecek, halkı tarafından da sevilip sayılacaktır.

Görüldüğü üzere polisin güç kullanmasındaki en önemli nokta, gücü hangi şartlarda, hangi şekilde ve ne kadar kullanması

gerektiği yani güç kullanımında olması gereken orantılılık ilkesine ne derece uyduğudur. Polis, karşılaştığı her olay ile ilgili ne kadar güç kullanacağına dair ölçütü yasalarda her zaman göremez.

Güvenlik personeli meslek etiğine ilişkin ilkeler çerçevesinde ve vicdani sorgulamasının sonucunda bu ölçütü kendisi belirleyecektir. Güvenlik personelinin yasalardaki boşluktan dolayı yine kendi vicdanıyla baş başa kalarak, etik ilkeler doğrultusunda karar vermeye mecbur kaldığı bir diğer konu da 'tarafsızlık' ilkesidir.

Tarafsızlık İlkesi

Polislik uygulamalarında tarafsızlık ve hizmet sunulan yurttaşlara eşit davranmak, polis etiği çalışmalarında olduğu gibi, toplum destekli polislik ve post-modern toplumda polisin işlevi gibi çağdaş polislik uygulamalarında da önemli bir yere sahiptir (Akalın, 1997: 224).

Polis meslek etiğinde 'tarafsızlık' ilkesinin iki farklı açıdan incelenmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, meslek içi ilişkilerde tarafsızlık ilkesidir. Meslek içi ilişlerde tarafsızlık ilkesinin çiğnendiği kurumlarda, müşteriye ya da yurttaşa karşı da tarafsızlık ilkesinin çiğnendiği görülecektir. Bu yüzden personel yönetiminde tarafsızlık ilkesi benimsenmeli ve tüm yönetsel uygulamalarda liyakat esas alınmalıdır. *"Üst, maiyetinde bulunan astlarından, her birinin iktidarına, istidadına, ahlakına, bedeni kabiliyetine tamamıyla hakim olmalı ve her işte sadece ehlini tayin etmelidir"* ifadesi, liyakat esasının önemini vurgulanmaktadır (İbrahim Feridun, 1910: 60).

Tarafsızlık ilkesinin incelenmesinde ikinci boyut ise, yurttaşa karşı tarafsız olmaktır. Tarafsızlık ilkesinin çiğnenmesi, Türk toplumunun genelinde görülen yaygın bir hastalıktır. Din, mezhep, ideoloji, hemşehricilik gibi hususlarda kayırmacılık her konuda, her an görülebilmektedir. Kamu sektöründeki bir müdür 'A' şehirli ise çaycısı da, şoförü de koruması da hemşehrisi ola-

bilmektedir. Fakat bu, polislik uygulamalarında daha da önem kazanmakta ve toplumsal rahatsızlığa ve halkın tepkisine daha fazla odak olabilmektedir.

Polis merkezinde görev yapan bir güvenlik personeli, ölümlü trafik kazasına karışmış ve ölüme sebep olduğu iddia edilen şoförün karakola intikal ettirileceğini telsizden duyurdu. Olay ilk duyulduğunda hem mağdur olan tarafın saldırısından korumak hem de kaçmaya teşebbüs edebileceğinden şüphelinin nezarethanede yatması gerektiği öngörülüyor. Fakat ekip arabası geldiğinde, şüphelinin güvenlik personelinin birinci dereceden yakını olduğunu öğreniliyor. Bu durumda ne yapılmalı? Güvenlik personeli ölümlü trafik kazasına karışan kişiyi nezarethaneye mi koyar yoksa nezarethane yerine odasında mı misafir eder? Ya da nezarethaneye konulduğu halde çay, yemek veya sigara ihtiyacı gibi konularda nezarethanedeki diğer şüphelilere davranıldığı gibi mi davranılır, yoksa ayrıcalıklı mı? İşte bu sorulara güvenlik personeli, meslek terbiyesi ve etik ilkeler çerçevesinde vicdani sorgulamanın sonucu olarak yanıt verme durumundadır. Bu olayda olduğu gibi, nezarethanede bulunması gereken şüphelinin nezarethanede bulunmaması ya da nezarethanede olmasına karşın diğer şüphelilerden ayrı olarak her istediğinde sigara içebilmesi ya da yemek ısmarlanması gibi masum görülebilecek bazı durumlar diğer yurttaşları rahatsız edecektir. Bu da beraberinde polisin yurttaş nazarında olumsuz bir imaj edinmesini getirecektir.

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 39'da, *tarafsızlık ve ayrım yapmama* ilkesinin üzerinde durulduğu göze çarpmaktadır. Daha önce de ifade edilği üzere kanun koyucular ve kanun uygulayıcılar, yasalara en fazla uyması gereken kişilerdir. Yasaların uygulanmasında ve güvenlik hizmetinin yerine getirilmesinde eşitlik, tarafsızlık ilkesi hem bağlayıcıdır hem de polislik hizmetinin niteliği gereği vazgeçilmezdir. Güvene dayalı olan polislik mesleği, en önemli kazanımını yurttaş karşısında tarafsız ve eşitlik ilkelerini gözeterek elde etmektedir.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, polisin mesleğini icra ederken etik ikileme düştüğü 'şüphecilik' konusudur.

Şüphecilik İlkesi

'Polis septik (şüpheci) olmalıdır' ifadesine polislik uygulamalarında ve polis eğitiminde sıkça rastlanmaktadır. Bunun nedeni, polisin bir olayı aydınlatabilmesi için etrafa şüpheci gözlerle bakabilmesi, alternatif düşünebilmesi, olaylara farklı açılardan yaklaşabilmesi gereğinden kaynaklanmaktadır.

Polis etik kodlarının ortak bir özelliği olan 'dengeli olma' ve 'ölçülülük', kuvvet uygulamada, bireylerin özgürlüğünü kısıtlamada olduğu gibi polisin olaylara/bireylere karşı şüpheci yaklaşımında da kendini göstermektedir. Polisin hiçbir şeyden şüphe etmemesi onu mesleki anlamda başarısızlığa götüreceği gibi, her şeyden ve herkesten aşırı derecede şüphe etmesi, onu bu defa hastalık boyutuna (paranoya) taşıyacaktır.

Şüphecilikte ölçü ne olmalıdır? Nereye kadar şüphelenmek makul oluyor da nereden sonra paranoya boyutuna geçiyor? Bu soruların yanıtını hem belgelerde hem de uygulamalarda aramak doğru olur.

Türk toplumunun adalet ve polislik literatüründe yer alan 'beraat-ı zimmet asıldır' (suçu sabit olana kadar herkes masumdur) ifadesi, Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 46'da da ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir: *"Polis soruşturmaları, en azından gerçek (işlenmiş) veya işlenmesi muhtemel bir suç ile ilgili makul bir şüphenin üzerine bina edilmelidir."*

Uluslararası Polis Etiği Sempozyumuna İrlanda'dan katılan John Grant'ın anlatımı içinde, *"kişinin aranmamayı istememesi şahsın suçlu olduğunu göstermez."* Grant, ülkelerinde 'huzur operasyonu' (genel üst/araba araması) tarzındaki uygulamaların olmadığını ve bu uygulamanın tasdik edilmediğini belirtmektedir (Grant: 2001). Türkiye'de ise, 'beraat-i zimmet asıldır' anlatımının

sıkça söylenmesine karşın kamu ile ilişkilerde 'temyiz kağıdı'(adli sicil kaydı) istenmesi ya da ailesi ile güzel bir akşam geçirmek isteyen yurttaşların da 'genel arama'dan geçirilmesi bu anlatıma tezat teşkil etmektedir. Çünkü özellikle 1990'lar ve 2000'li yılların başlarında yoğun olarak uygulanmasına rağmen günümüzde pek uygulanmayan genel aramalarda, 'polisin arama yaptığı herkes potansiyel suçlu, üzerinde suç unsuru bulunmadığını ispat edenler ise suçsuzluğunu ispat etmiş' gibi bir portre ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte zorunlu hallerde veya makul şüphe durumunda, stadyum girişlerinde veya toplumsal olaylara müdahalede üst araması yapılması normaldir. Burada makul veya normal kelimeleri üzerine sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Gerek Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği gerekse ülkemiz mevzuatı sürekli "makul" kelimesine vurgu yaparak şüpheyi veya şüpheciliği içgüvenliğin icrasında başat unsur olarak kabul etmiştir. İşte bu noktada "makul şüpheye" karar verebilecek olan mesleği icra eden üniformalı yurttaş, polisin vicdanı, kalbi, mesleki terbiyesidir. Yani polis meslek etiği makul şüphenin oluşup oluşmaması konusunda da meslek mensubu üzerinde belirleyici bir role sahiptir. Buradaki en önemli açmaz şüphenin makul bir nedene bina edilip edilmediğidir. Şüphe konusunda aşırıya kaçılması durumunda paranoya ve kurumsal paranoya kavramları kendini gösterir.

Kurumsal Paranoya

Kurumsal paranoya kavramına ve kurumsal paranoyanın günlük yaşama yansımasına geçmeden önce paranoya kavramının tanımlanması gerekmektedir. Psikologlara göre paranoya, özellikle büyük hezeyanların ve kendilerine kötülük yapılacağı kuşkularının belirgin olduğu bir ruhsal bozukluk durumudur (Öztürk, 1990 aktaran Cerrah, 2001: 15). Bu durumdaki birey çevresine güvenmemekle birlikte kendine karşı da güvensizlik duygularını taşımaktadır. Birey, kendisine yönelik aşırı bir tehdit ve tehlikenin

var olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle hiçbir zamam tam anlamıyla mutlu olamamaktadır. Bu bireylerin bir özelliği de, ruhsal bozukluğa sahip olduklarını şiddetle reddetmeleridir. Paranoya ile ilgili bu bilgiler kurumsal paranoyanın tanımında da ölçüt olabilmektedir.

Kurumsal paranoya ise, bir meslek grubu ya da bir kurumun, sürekli olarak kendilerine yönelik aşırı bir tehdit ve tehlikenin yönelmiş olduğu düşüncesine sahip olma durumudur. Bir kurumda kurumsal paranoyanın var olup olmadığının teşhisi, o meslek grubunun tutum ve davranışlarının analizi ile mümkündür. 'Havadan nem kapmak' deyimi doğrultusunda yerli yersiz sebeplerden şüphelenmeleri, sürekli olarak tehlike içinde olduklarını düşünmeleri ve davranışlarında da bunu göstermeleri bu teşhisin sağlıklı bir biçimde konulabilmesi için önemli göstergelerdir.

Örnek olarak o tarihe kadar "özgürlükler ülkesi"olarak bilinen Amerika'da, 11 Eylül (9/11) saldırılarının ardından binlerce kişinin göz altına alınması, kurumsal paranoyanın başlangıcı olarak görülebilir. Çünkü polis etiğine ilişkin ilkelere göre, göz altına alınma için gerekli şüphe, makul bir neden üzerine bina edilmelidir. Oysa 11 Eylül sonrasında, binlerce kişi sadece Arap orijinli veya Müslüman olmalarından dolayı gözaltına alınmıştır.

Cerrah'a göre kurumsal paranoyanın özünde meslek içi dayanışmanın çok yoğun bir biçimde yaşanması yatmaktadır (Cerrah, 2001:14). Yoğun bir şekilde meslek içi dayanışma yaşayan meslek mensupları, bir zaman sonra kendileri dışındaki toplum fertlerine güven duymamaya hatta onları potansiyel suçlu olarak görmeye başlamaktadırlar. Bunun devamında meslek mensuplarınca potansiyel suçlu görülen toplum fertlerine karşı haksız uygulamaların başlaması ise kaçınılmaz olmaktadır. Örnek olarak, polis-yurttaş ilişkilerinde, yurttaştan öncelikle kendisinin suçsuz olduğunu ispat etmesinin beklenmesi veya polise ya da devlete her an zarar verebileceği düşüncesiyle yurttaşın tüm davranışlarının iz-

lenmesi ya da hukuka aykırı olarak telefonlarının dinlenmesi gibi uygulamalar kurumsal paranoyanın bir göstergesidir.

Kurumsal paranoyanın yaşandığı birimler arasında güvenlik teşkilatları önemli bir risk profesyonelliği oluşturmaktadır. Güvenlik teşkilatlarının, topluma güvenlik hizmetini profesyonel bir biçimde sunabilmesi için, 'karşılıklı güven' unsuru ön plana çıkmaktadır. Hayatları karşılıklı bağlılık ve güvene dayanan güvenlik birimleri arasında sadakat değerinin ayrı bir anlam taşıdığı yazarlarca sıkça dile getirilmektedir (Pasquerella ve Killilea ve Vocino, 1996: 141). Yurttaşın polise, polisin ise yurttaşa güvenmediği bir ortamda, profesyonel polislik hizmeti beklenemez. Yurttaş, malını ve canını polisin koruyacağına inandığı için geceleri evinde huzur içinde istirahat etmektedir. Hatta halk, polisin kendisini ve ailesini koruyacağına inandığı ve güvendiği için onu*göz altına alma, arama hatta yeri geldiğinde mahkemeye çıkarma* gibi bir takım yetkilerle donatmıştır. Polis de yurttaşın kendisine duyduğu bu güvenden dolayı görevine daha fazla özen göstermelidir.

Aynı şekilde polisin yurttaşa güven duyması da ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü hizmet sunduğu yurttaşa güven duymayan hatta onu potansiyel suçlu gören polis, tutum ve davranışlarında polis etiği ilkelerine riayet etmeyecektir/edemeyecektir. Örnek olarak şüphelinin üst araması ya da gözaltına alınması ancak şüphenin makul bir neden üzerine bina edilmesiyle normal karşılanabilir. Oysaki potansiyel suçlu olarak görülen birey polisler için her zaman makul bir şüpheyi üzerinde taşımaktadır. Bu nedenle kurumsal paranoyanın bir meslekten arındırılması için en birinci şart *güven ortamının* oluşturulmasıdır.

Polis meslek etiğinin belirleyici role sahip olduğu bir diğer konu ise, üniforma ile kamu otoritesi ve millet adına güç kullanarak görev yapan polisin, polislik uygulamalarının kontrol edil-

mesi, uygulamalarından dolayı yurttaşa karşı sorumlu olması ve mesleki uygulamalarında şeffaflığın gözetilmesidir.

Halka Karşı Sorumluluk, Denetlenebilirlik ve Şeffaflık İlkeleri Çerçevesinde Demokratik Polislik

Güvenlik hizmetleri için önemli ilkelerden birisi de, halka karşı sorumluluk duymaktır. Burada 'vergi mükellefinin parası' kavramına değinilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Polisin güvenlik hizmetini sunarken kullandığı sarf malzemeden, araç-gereçten, her ay düzenli olarak aldığı maaşına kadar tüm finansmanın yurttaşın ödediği vergiler ile karşılandığına çalışmanın önceki bölümlerinde değinilmişti. Polisin bu kavramı öne çıkarması, polis meslek etiği için ayrı bir önem arz etmektedir. Örnek olarak Amerikan filmlerinde sıklıkla görülen 'vergi mükellefinin parası' (tax payers money) ifadesi, kamu kaynaklarını kullanmada ve halka karşı güvenlik hizmetini sunmada (bu genel olarak kamu hizmeti için de geçerlidir) yeterli bir duyarlılığın yerleşmiş olduğunun bir göstergesidir (Cerrah, 2000: 5). Türkiye perspektifinden bakıldığında ise bu ilkeye ilişkin çalışmalar, İbrahim Feridun'un yazısında açıkça kendini göstermektedir:

> *"Hükümetin memurini muzafaası iyi bilmelidir ki; Cenab-ı Hak'tan sonra kendilerinin asıl velinimetleri onları bulundukları memuriyetlere tayin eden zevat değildir. Belki her ay aldıkları maaşları vergi suretinde hazine-i maliyeye teslim eden zenaatkarla, emsali efrad-ı millettir.*
>
> *Bu sebeple mademki zabıta memurları da hükümetin memuru mevzufiyedirler. Şu halde maaşların menba-ı alisi olan efrad-ı millete siyanenhüsn-i muamele etmeye ve onların işlerini şevk ve gayretle bitirmeye mecburdurlar. Zira hizmet hararetle ifa edilemez" (İbrahim Feridun, 1910: 61).*

Örnek olarak vergi dairesinde ya da başka bir kamu kurumunda görevlinin, yurttaşa karşı, maaşını aldığı halkın bir üyesi

olarak hizmet sunması, etik sorunlardan bir çoğunu ortadan kaldıracaktır. Seçilmiş ya da atanmış olsun kamu yöneticileri olarak halkın patronu değil müşterisi olma bilinci ile hizmet sunulmasıyla daha demokratik bir ortama geçişin yaşanacağı düşünülmektedir.

'Devlet parasız yatılı okulları' gibi tanımlamaların yanında, 'vergi mükellefi parası' gibi anlatımlar da yaygınlaştırılarak, bu doğrultudaki bilincin oluşması ve sürekliliği için kamu görevlilerine yurttaşın önemi sık sık hatırlatılmalıdır. Halka karşı sorumluluk ile beraber sürekli hatırlanması gereken bir diğer kavram da 'hesaba çekilebilir olmak'tır.

Halka karşı sorumluluğun yanında aynı zamanda hesaba çekilebilir olma yaklaşımları, yine demokratik kamu hizmetine ya da profesyonel polisliğe geçiş için önemli bir basamak teşkil etmektedir. Polisin *görev başında karşılaşabileceği, kendisine ve meslektaşlarına çeşitli şekillerde zarar verebilecek olan her türlü olumsuz durum* olarak tanımlanabilen iş kazalarına ilişkin yapılan bir araştırmada, polisin iş kazalarının önlenmesinde bir etken olarak polisin yurttaşa hesap verebilirliği gösterilmektedir (Gökçe ve Semiz, 2001: 177,183). Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 16'da *"Polis, bütün seviyede, yaptıklarından ve ihmallerinden ve emri altındakilere verdikleri emirlerden şahsen sorumlu olmalı ve hesap vermelidir."* madde 58'de ise *"Polis devlete, yurttaşa ve onların temsilcilerine karşı sorumlu olmalıdır. Polis etkin bir dış kontrole tabi olmalıdır." anlatımlarında,* gerek polisin gerekse polis yöneticilerinin yurttaşa karşı sorumluluğu ve hesap verilebilirliğinin önemi ortaya konmaktadır.

Cerrah, hesaba çekilebilir bir güvenlik hizmetini şu şekilde açıklamaktadır:

> *"Güvenlik birimlerinin 'personeli', halktan toplanan vergilerden ödenen bir ücret karşılığında yine halka güvenlik 'hizmeti' sunan kamu görevlileridir. Dolayısıyla, bu hizme-*

tin içeriği konusunda doğal olarak halkın söz hakkı vardır. Hizmetlerin ince detaylarını en iyi bu hizmeti sunan personel bilecektir. Ancak, hizmetin genel politikalarının belirlenmesinde halkın istek ve beklentileri her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Halk için üretilmiş olan güvenlik hizmetlerini en iyi değerlendiren ve herhangi bir aksama olduğunda da en iyi denetleyen yine halkın kendisidir (Cerrah, 2000: 14).

Lynch'e göre pek çok polis kendilerinden halka karşı hesap verebilir durumda olması istenirken medyadan böyle bir şey beklenmemesini çifte standart olarak görmektedir. Edward Delattre, bu tür durumlarla ilgili pozisyonlarda amacın polisi suçlu ilan etmek olmadığını ancak halkın polisten yetkisini ve güç kullanmasını haklı çıkartacak bir gerekçe göstermesini beklediğini ifade etmekte ve eklemektedir: *Bu ateşten gömleği giymek istemeyen kendisine başka bir iş aramalıdır* (Lynch, 1999).

Gerek "*kol kırılır yen içinde kalır*" deyiminde gerekse Kleinig'in (2002:175) "*mavi sessizlik duvarı*" anlatımı içerisinde söylediği, polisin kapalı kutu olması, kurum içindeki mevcut hataların ayıklanmasına bir engel teşkil etmektedir. Polisteki bu hataları çözüme ulaştırmak için öncelikle 'sorun tespiti' gereklidir. Polis etiğini işlevsel kılmak için gerekli olan 'sorun tespiti' de ancak ve ancak polis örgütünün ve işleyişinin şeffaflığı ile orantılıdır.

Polislik uygulamalarındaki şeffaflık polis etiğinin temel ilkelerinden biridir. Polisin uygulamalarında şeffaf olmaması yurttaşı doğrudan rahatsız edecektir ve polis meslek etiğine aykırı bir davranış olarak tanımlanacaktır. Şeffaflık sadece polislik uygulamalarında ve polis etiğinde değil, yönetim etiğini iyileştirme adına da gündeme gelmektedir (Eken, 1994: 45).

Polisin varlık sebebi yurttaş huzurunu temin etmek ve güvenliğini sağlamaktır. Bu varlık nedenine bağlı olarak yurttaştan polise yasal yetki haricinde meşruiyet yetkisini de vermesi bekle-

nir. Moskova'daki, Londra'daki, Ankara'daki ve Trablus'daki polisin hepsi, yasalar çerçevesinde meşrudur. Ancak, *kanun ölçütünde meşru olan farklı ülke polislerinin, halkın nazarındaki meşruiyetleri aynı değildir.* Demokratik bir ülkedeki polisin, halk nazarındaki meşruiyeti, anti-demokratik bir ülkedeki polisin halk nazarındaki meşruiyetinden daha fazladır. Çünkü demokratik ülkedeki polislik uygulamaları denetlenebilir, sorgulanabilir ve şeffaftır. Tabii ki, en demokratik ülkede bile her şeyin yüzde yüz berrak ve şeffaf olduğunu, denetlenebilir olduğunu ileri sürmek zordur. Burada kastedilen mümkün olduğu ölçütte şeffaflık, denetlenebilirlik ve sorgulanabilirlik ilkelerini uygulamaktır. Bununla beraber Amir'e göre (2001:37) demokratik polislik yaklaşımı, prosedürle birlikte içeriği de kapsar. Böylelikle, polisin ayrımcılığı destekleyen kuralları -yasalaşmış bile olsa- uygulamasını çağdaş standartlara göre demokrasi ile bağdaştırmak oldukça zorlaşacaktır. Demokratik prosedürleri belirtmek, içeriği belirtmekten daha kolaydır. En genel düzeydebu tür bir içerik, kişinin itibarına ve evrensl yurttaşlıkla ilintili fikirlerine saygıyı ve devletin kişinin özel hayatına müdahale gücü üzerinde kısıtlamaya gidilmesini ve halka karşı hesap verilebilir olmayı içerir.

Bu ilkeleri meslek yaşamına mümkün olduğunca fazla oranda geçiren ülke polislerinin, halk nazarındaki meşruiyetlerinin arttığı ve buna bağlı olarak da hizmet üretirken halk desteğini yanlarında hissettikleri, toplum destekli polislik çalışmalarında görülmektedir. Aydın'a göre:

> *"Sözcük anlamı ile 'meşruiyet', bir şeyin sadece yasalara uygun olması şeklinde anlaşılmamalıdır. Yasallık ile meşruiyet ve hatta yasallık ile hukukilik farklı kavramlardır. Yasallık bir işin mevcut ve geçerli yasalara uygun olarak yapılması, hukukilik ise o işin aynı zamanda yazılı olmayan, toplumsal ve kültürel normlara da (örf ve adetler gibi) uygun olması demek olurken; meşruiyet için bir işin hukuki ve yasal olması yetmez, önemli olan o iş üzerinde işi yapan ile*

> *muhatap kitle (örneğin polis ile halk) arasında bir konsensüs (uzlaşma) sağlanmış olmasıdır."* (Aydın; 2001:80)

Aydın'ın da ifadesinden anlaşılacağı üzere, yapılan bir işlemin veya eylemin muhatabı tarafından benimsenmesi yani polislik uygulamalarının halkın büyük çoğunluğu tarafından destekleniyor olması (bir uzlaşının olması) meşruiyetin güvenlik hizmeti ölçeğindeki temel göstergesidir. Burada, polisin yasalardan kaynaklanan zor kullanıcı tutum ve davranışları muhatap (gözaltına alınan ya da zor kullanılan kişi) tarafından benimsenmeyebilir. Zaten meşruiyette ifade edilen benimsenme ve katılım, polisin tutum ve davranışlarının güvenlik hizmetini sunduğu geniş toplum kitlesi tarafından nasıl karşılandığını ifade etmek içindir.

Yani polisin bir mahallede yüksek sesle müzik dinleyen bir kişiyi uyarması ya da kavga eden kişilere gerekli adli işlemleri yapıyor olması o kişileri (eylemleri gerçekleştirenleri) rahatsız ediyor olabilir. Polis güvenlik hizmetini eylemleri yapan kişilere değil genel olarak mahalle sakinlerine sunduğundan dolayı polisin davranışlarının eylemleri gerçekleştirenlerce değil, mahalle sakinlerince benimsenmesi ve desteklenmesi esas alınmalıdır.

Ayrıca polislik uygulamalarında meşruiyet şeffaflıkla da doğru orantılıdır. Ancak ulusal güvenliği gerektiren veya açıklanmasında sakınca bulunan polis uygulamalarında şeffaflık ilkesinin uygulanmadığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Örneğin organize bir operasyonda istihbarat öncelikli hareket eden güvenlik personelinin duyum alınması durumunda kaçması muhtemel örgüt mensuplarını eksiksiz bir şekilde yakalamak ve mahkemeye çıkarmak için basına haber vermemesi ya da polisin organize bir uyuşturucu çetesiyle ilgili yakaladığı bir kişi hakkında çete mensuplarının çözümlenebileceği nedeniyle basına bilgi vermemesi, polisin şeffaflık ilkesini çiğnediğini göstermez. Dahası ulusal güvenlik ve operasyonun istikrarı açısından bu durum vazgeçilmez bir prensiptir.

Şeffaflık, yapılan her şeyin kamuoyu ile anında paylaşılması değildir. Şeffaflık polislik uygulamalarının doğru bir şekilde, bilgi kirliliğine yol açmadan halka aktarılmasıdır. Polislik uygulamalarında şeffaf olmanın yanısıra polisin görev yaptığı sırada kullandığı kamu kaynaklarına yönelik duyarlılığı da ayrı bir önem arz etmektedir.

Kamu Kaynaklarının Kullanılması

Polis meslek etiği kodlarının önemli bir bölümünü de kamu kaynaklarının en verimli bir biçimde kullanılması ve şahsi çıkarlar için kullanılmaması ilkesi oluşturmaktadır. Bunun için öncelikle yapılması gereken, kamu kaynaklarının yeniden tanımlanmasıdır. Kamu kaynakları sadece devlet tarafından verilmiş üniforma ya da masa, sandalye değildir. Kamu kaynaklarının en önemlisi, 'insan' kaynağıdır. 'İşe göre personel yerine personele göre iş bulma' politikasının yaygın olduğu ortamlarda meslek etiğinden de söz edilemeyecektir.

Personelin verimli bir biçimde kullanılmadığı bir kurumda, diğer kamu kaynaklarına özen gösterilmesi hiç bir değer taşımayacaktır. Bu yüzden kişi hak ve özgürlükleri dikkate alınarak personelden maksimum verim elde edilmelidir. Yeteri kadar verim elde edilmedikten sonra "*çok kaliteli, iki üniversite bitirmiş, becerikli ve kapasiteli personelimiz var*" sözlerinin çok önem taşımadığı görülmektedir. Çünkü *harekete geçirilmeyen potansiyel, harekete geçirilmediği sürece bir hiçtir.*

Polis meslek etiğinde, kamuya ait diğer maddi kaynakların kullanımında özen gösterilmesi gerekmektedir. Kendisini sadece devlete borçlu hissedecek şekilde eğitim almış olan birey, kamuya ait maddi imkan ve kaynakların kullanımında yurttaşa karşı sorumluluk duymayacaktır. Daha önce ifade edildiği üzere 'vergi mükellefinin parası' anlatımı, kamu kaynaklarını kullanmada bu duyarlılığın yeterince yerleşmiş olup olmadığının bir göstergesi-

dir. Kamu yönetimine ilişkin etik kodlar incelendiğinde, kamu kaynaklarının şahsi çıkar için kullanılmasından öte, bu kaynakların en verimli bir biçimde kullanılmaması de etiğe aykırı bir davranış olarak öne çıkartılmaktadır

Kamu kaynaklarına dahil edilebilecek bir diğer kaynak ise zamandır. Polisin mesai saatleri içerisinde kamusal görevler yerine özel işlerle meşgul olması polis meslek etiğine aykırı bir davranış olarak kabul edilebilecektir. Yani bir devlet memurunun rutin işleri bitmeden kendi özel işlerini yapması ya da rutin işi bittiğinde de "işim bitti artık kendi özel işlerime zaman ayırabilirim" yaklaşımı kamu kaynağı olarak görülebilen zamanı kendi kişisel çıkarları doğrultusunda kullandığını göstermektedir. Daha ötesinde rutin işleri biten görevli, *"mesleğimi daha iyi nasıl yapabilirim?"* sorusunun cevabını aramak ve yeni şeyler geliştirmek durumdadır. Gelişmiş ülkelerin gelişmişliği rutinin dışına çıkan bireylerinin çokluğunda gizlidir.

Polisin Halkla İlişkiler Uygulamalarında Etik Duyarlılık

Polisin halkla ilişkiler uygulamalarında etik duyarlılık da öne çıkartılması gereken bir husustur. Polisin halkla ilişkiler uygulamaları ile polis uygulamalarındaki şeffaflık ilkesi benzer gibi görünse de temel esaslar itibarı ile farklılık arz etmektedir. Şeffaflık ilkesi istisnalar dışında polislik uygulamalarının gizlilik ya da ketumluk içerisinde yürütülmemesini öne sürerken polisin halkla ilişkiler uygulamaları ise hizmet sunulan yurttaşa, bu hizmet ile ilgili doğru ve tarafsız bilgiler verilmesini sağlamaktadır. Burada temel amaç, polisin ne yaptığını ve bunu nasıl yaptığını bilen yurttaşın, bu bilinç doğrultusunda polise güvenlik hizmeti sunumunda yardımcı olmasını sağlamaktır.

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinin 19. maddesi polis-halk ilişkilerine ilişkin olarak düzenlenmiştir: *"Polis teşkilatı, gizli bilgileri açıklamadan, yerine getirdiği görevler hakkında halka doğru*

ve tarafsız bilgi sunmaya hazır olmalıdır. Medya ile ilişkileri düzenleyen bir yönerge hazırlanmalıdır."

Başka bir açıdan konuya bakacak olursak; Bal'ın anlatımıyla (2002), bir operasyonda bir taraftan polis, operasyonun sağlıklı bir şekilde devam ettirilerek sonuçlandırılması için bilgi vermek (sızdırmak) istemeyecek fakat diğer yandan da medya, doğal olarak operasyon hakkında bilgi almak, bir şeyler yazmak isteyecektir. Böyle durumlarda ortaya çıkan en önemli sorun, bilgi kirliliği veya yanlış bilgilerin ortada, kulaktan kulağa dolaşmasıdır. Böyle aksaklıkların önlenebilmesi için; polis operasyona da zarar vermeyecek bilgileri kontrollü bir şekilde medyaya vermelidir.

Polis-halk ilişkilerinin polis etiği bağlamında ele alınması gereken diğer bir noktası da, halkın güvenlik hizmetleri konusunda ayrıntılı bir biçimde bilgilendirilmesi hususudur. Emniyet Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığınca 2002 yılında yayınlanan "*Polisle İlişkilerinizde Rehberiniz*" isimli yayın (2002) bu konuda bir adım olarak görülebilir. Yayında yer alan "*haklarınızı biliyormusunuz?*" bölümünde tutuklama, özel hayatın gizliliği, avukat isteme hakkı, geçersiz ifade, delil toplama hakkı gibi bir çok konuda ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Aynı yayında bu bilgilerin dışında, sürücülere yönelik trafik bilgileri ve kuralları, hırsızlık, konut güvenliği, yaşlılara güvenlik önerileri, kredi kartı sahteciliği, şüpheli paketler, Polis Koleji ve Polis Akademisi'ne başvuru bilgileri, dernekler ve silah ruhsatlarına ilişkin bilgilere kadar yurttaşa gerekebilecek her konuda yeterli malumata rastlanabilmektedir.

Bu konudaki literatür incelendiğinde görülecektir ki, polisin halkla ilişkilerinin iyileştirilmesi çabaları yeni değildir. Örnek olarak Kasım 1937 ile Kasım 1938 arasında görev yapan Celal Bayar hükümetinin programında birtakım öneriler yer almıştır. "*Polis ve amirlerinin halkla olan münasebetlerinin mükemmelleştirilmesi ve halka karşı vazife ve hizmetlerinin daha iyi verilebilmesi için*

hususi mahiyette kursların tertipleneceği" anlatımı, Bayar hükümetinin o dönemki programında yer almaktadır (Dağlı ve Aktürk, 1988:54 aktaran Kazancı, 1996: 23).

Polisin halkla ilişkilerinde etik sorun olarak görülebilecek belki en önemli noktanın polis ile ilgili gerçeğin değil, yalnızca imajın değiştirilmesi ve bu değişimin öne çıkartılması çabası olduğu söylenebilir. Polis halk ilişkilerinde esas olan, polisin iyiye doğru değişen ve gelişen yönlerinin halka tanıtımıdır. Yoksa sadece imaj değiştirerek, gerçekte iyiye doğru bir geçiş yaşanmayan bir durumun, halka iyiymiş gibi tanıtılması, 'güven ortamının' kaybına yol açacağından, polis-halk ilişkilerindeki en önemli etik sorun olarak ortaya çıkabilecektir.

Sonuç olarak güvenlik hizmetlerinde meslek etiği, halkla ilişkiler uygulamaları da dahil olmak üzere polisin güvenlik hizmeti sunma aşamasındaki tüm çalışmalarında kendini gösteren bir olgudur. Bununla birlikte 'güvenlik hizmeti sunumunda polis etiği' bölümünde kendini ortaya koyan bir diğer nokta, polislik uygulamalarının tümünde polisin makul ve ölçülü olmasıdır. Polis topluma hizmet üretirken, halkın güvenliğini sağlarken, onu huzursuz etmeden yani maksimum fayda ve minimum zarar prensibini gözden kaçırmadan hareket etmelidir. Bunu gerçekleştirmede başta gelen ölçüt, hukuk kuralları, insan hakları ve polis meslek etiği ilkelerinin özümsenerek profesyonel yaşama geçirilmesidir.

POLİS ETİĞİNİ İŞLEVSEL KILMA

Her ne kadar polisin yaptığı işlerin zorluğu, tehlikeli oluşu, yoğunluğu, taşıdığı stres ve ağır çalışma şartları bir realite de olsa, bu durum polisin insanlara haksız muamele etmesine bir gerekçe teşkil etmemelidir. Fakat madalyonun diğer yüzünde, bu olumsuz şartlar ve ortamın, polis etiğini işlevsel kılmanın önünde engel teşkil ettiği görülmektedir. Bu sebeple polis yöneticileri, hem personeli için hem de polis etiğine ilişkin kodları işlevsel kılmak için

bu olumsuzlukları tespit ederek ortadan kaldırmaya ya da mümkün olduğunca en aza indirmeye çalışmalıdır.

Durkheim'in, endüstri devrimi ile ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik sorunların ve ahlaki yozlaşmanın ancak o dönemde sayıları her geçen gün artan, yüksek düzeyde eğitim almış profesyonellerce giderilebileceğini savunmasından yola çıkılırsa, polis etiğine ilişkin yaşanan sorunların ortadan kaldırılması için profesyonel polislere ya da polislerin profesyonelleşmesine gereksinim duyulduğu anlaşılacaktır (Karasu, 2001: 44). Bununla birlikte, Wilson'un (1961: 55) *"bir anayasayı uygulamak, bir anayasayı meydana getirmekten daha güçtür"* anlatımında olduğu gibi, polis etiğini günlük yaşamda işlevsel kılmak polis etiği konusunda yazıp çizmekten elbette daha güçtür.

Polis etiğini işlevsel kılma bölümünde, polisi diğer kurumlardan ve sosyal kültürden soyutlayarak söz etmek mümkün değildir (İçli, 2002: 69). Çünkü polis sürekli toplumun diğer birey ve kurumlarıyla yüz yüze iletişim kurmakta ve ortak çalışmalar yürütmektedir. Bu sebeple polis etiğini işlevsel kılma adına yapılan projeler ve eğitimlerde cezaevi görevlileri, hakim-savcı gibi görevliler de göz önüne alınmalıdır. Hatta profesyonel polisin yurttaşa karşı görev ve sorumlulukları olduğu gibi yurttaşların da polisin profesyonelleşmesi için yapması gereken ödev ve yükümlülüklerin olduğu unutulmamalıdır. Böyle düşünüldüğünde ise polis etiğini işlevsel kılmak adına yapılan projelerde 'yurttaşı bilinçlendirme' basamağı akılda tutulacaktır.

Polislik uygulmalarında meslek etiğini günlük yaşamda işlevsel hale getirebilmenin aşamaları, Acar'ın *Etik Değerlerin Kurumsallaştırılması Üzerine Bir Araştırma* isimli tezinden esinlenerek şu şekilde verilebilir:

Birinci aşama, polislik uygulamalarında meslek etiğinin yaşama geçirilebilmesi için öncelikle uygulanacak etik programın doğrudan tepe yönetici tarafından desteklenmesi gerekir (Acar,

2000: 52). Eğer tepe yönetimi, uygulanacak etik programı tamamen desteklemezse ya da etik programa uygun olmayan eylemleri yapar/yaptırırsa, bu durum meslek mensuplarında bir ikiyüzlülük durumuyla karşı karşıya oldukları hissini uyandıracaktır. Bu ise beraberinde polislik uygulamalarının, etik program öncesi durumdan daha kötüye gitmesini getirecektir. Önemli olan, tepe yönetiminin tutarlı bir şekilde bu programa liderlik etmeyi sürdürmesidir.

İkinci aşama, birimde (merkez ya da taşra) yönetim kurulu seviyesinde bir 'etik komitesi' oluşturulmalıdır (Acar, 2000: 52). Komite; etik yönetim programının işletilmesinden ve geliştirilmesinden sorumlu olmalıdır. Etik yönetim programı, her şeyden önce tutum, davranış ve beklentilerin mevcut durumu ile ilgili tespit ve iyileştirme olarak kendini göstermektedir. Bir önceki aşamada yer alan, tepe yönetiminin bu programı tam desteklemesi öncelikli gereksinim olduğu gibi mesleğin her alanını etkileyecek bir programın devamı ve eksiksiz bir biçimde uygulanması da yönetim kurulu seviyesinde oluşturulan etik komitesinin varlığı ve işlevselliği ile sağlanabilir.

Üçüncü aşama, 'etik yönetim' kurulu oluşturmak (Acar, 2000: 52). Bu kurul etik yönetim programının yönetilmesinden ve yürütülmesinden sorumludur. Etik konusunda uzman personelden kurulan bu kurul, etik programın yaşama geçirilme süresinde koordinenin sağlanması ve eksikliklerin ilk elden görülüp düzeltilmesi ile görevlidir. Bu kurulun görevleri arasında polis etiğine ilişkin politika ve prosedürlerin belirlenmesi ve geliştirilmesi ile polis etiğine ilişkin etik sorunların çözümüne ilişkin çalışma yapılması vardır.

Dördüncü aşama, birim içinde 'etik uzmanı' yetiştirmek ve bu işle ilgili olarak görevlendirmektir (Acar, 2000: 52).Bu uzman, polis etiğine ilişkin konularda bilgili ve etik değerlendirme becerisine sahip olarak yetiştirilir. Ondan polis etiğine ilişkin etik çık-

mazların çözümü noktasında yeni açılımlar bulması ve öneriler getirmesi beklenir.

Son aşama ise, 'şikayet takipçisi' (ombudsman) atamaktır (Acar, 2000: 52). Şikayet takipçisinin sorumluluğu, politika ve prosedürlerin geliştirilmesi için koordinasyona yardım etmektir. Şikayet takipçisi, gelen şikayetleri değerlendirerek etik komitesine bildirir ve bu polislik uygulamalarındaki mevcut etik sorunların betimlenmesi için önemli bir etkendir.

Polis etiğini işlevsel kılabilmenin önünde birtakım engellerin bulunduğu da gerçektir ki bu engelleriyargıdaki aksaklıklar, yönetimin aksaklıkları ve bütçe aksaklıkları olarak üç ana çatı altında toplamak mümkündür (Yılmaz, 2002: 81). Bu engellerin arasındaki bir diğeri ise güvenlik personelinde görülen yoğun stres durumudur. Bu bölümde stres yönetiminin üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Polis Etiğini İşlevsel Kılmada Stres Yönetimi

Üniformanın verdiği resmiyet, ilişkilerin genelde ve yoğun olarak hiyerarşik bir yapı içerisinde işlemesi ve toplumsal olaylarla ve diğer görev alanlarında farklı şekilde çok fazla eleştiri ve şikayete maruz kalınması sonucunda polis kendini oldukça stresli bir ortam içerisinde bulmaktadır. Bir diğer önemli ve hassas konu da sorumluluk duygusudur. Görevi gereği yurttaşların can ve mal güvenliğinden sorumlu olan polis, birçok insanı ilgilendiren hayati kararlar almak ve hayati değer taşıyan uygulamalarda bulunmak zorunda kalmaktır (Geleri, 2002: 150).

Örgüt psikologlarının stresin elementleri ve sonuçları üzerinde giderek daha fazla durmalarının başlıca nedenlerinden ilki, stresle ilgili hastalıkların her geçen gün artması ve yaygınlaşması, diğeri ise stresin verimliliği düşüren, işte hata ve kazaları arttıran bir etmen olmasıdır (Ertekin, 1993: 26).

Polisten beklenen iş ve görevler bir çok meslekten beklenenden daha fazladır. Çok miktardaki çeşitlilik işleri yerine getiren polisin her koşulda cesur olması, korku, şok, tedirginlik, şaşırma, incinme yaşamaması ve hatta çok daha ciddi olan yaşam-ölüm ikilemiyle karşılaştıklarında dahi soğukkanlı olması beklenir. Bu ve benzeri her türlü koşul altında sakin ve rasyonel davranmaları istenen polisin çabuk karar vermesi ve en doğru karar ile en doğru uygulamayı gerçekleştirmesi istenir. Bunun yanı sıra, tehdit edildiği, incitildiği, sözlü ve fiziksel olarak taciz edildiği durumlarda dahi kontrollü olması, yurttaşlara saygılı davranması beklenen polisin, dünyada en zor rolü üstlenen bir aktörden çok daha fazla bir yük ve stres altında olduğunu söylemek herhalde yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Polisin görev başındaki verimliliğini etkileyen başlıca faktörleri Geleri şöyle sıralamaktadır: *iş yükünün fazlalığı, sınırlı zaman, denetime dayalı eksiklikler, yetkinin sorumlulukları karşılamada yetersiz oluşu, politik havanın yarattığı güvensizlik, rol belirsizliği, sorumlulukların yarattığı endişe, çalışma koşulları, teşkilat içerisindeki kişilerle olan ilişkiler, yabancılaşma, dinlenme ve diğer sosyal aktiviteler için yeterli zamanın olmayışı, ücret yetersizliği, mevzuatın karışık olması, önemli kararlar verme zorunluluğu, üstlerle ve astlarla anlaşmazlık, mesleğin statüsünün düşük olması* (Geleri, 2002: 155).

Bu bağlamda, polis memurlarında görülen stres üzerinde anahtar rol oynayan unsurlardan birisi, ‘erkeksi davranış’ stilidir. Stres gerçeğini kabullenmeme, duyguları ve sorunları bastırmaya çalışma, hiçbir şey olmayacağını düşünme ve bir anlamda da bu tür bir kabullenmeyi bir zaaf olarak değerlendirme eğilimi erkek polisler arasında çok yaygındır.

İnkar etme ve kabullenmeme, olağan stresle başa çıkma yolu olarak bu personelde ziyadesiyle görülür. İşin esasında bu tür bir yaklaşım halk ve medya tarafından da teşvik edilmektedir. Bu iki grup, koşullar ne olursa olsun polisin her türlü olumsuzluklarla ve

stresle mücadele etmesini ve akla gelebilecek her şeyin üstesinden gelmesini beklemektedir. Polis, cesaret ve korku arasında bir çatışma yaşar. Bir yanda cesur olma ve korkusuzca davranma isteğini duyarken diğer taraftan da bu tür bir yaklaşımda bulunmanın kişisel sağlık veya emniyeti için tehdit unsuru olabileceğini ve yüksek risk içerdiğini düşünür.

Stresin derecesinin artması, uzun bir süre devam etmesi ve kronik bir hale gelmesi polisin sağlığı ve yaşam şekli üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilir. Stres, polisin hastalıklar karşısında daha zayıf olmasına, hassasiyet göstermesine ve çabuk hastalanmasına neden olmaktadır. Bu, tıbben kabul edilen bir gerçektir.

Bunun yanında stresin yol açtığı sağlık sorunları nedeniyle meydana gelen işgücü kaybı küçümsenemeyecek kadar üst seviyededir. Aşırıya kaçması halinde stres tam bir illete dönüşebilir. Günümüzde Batılı ülkelerde doktora başvuranların üçte ikisinin ya stresten ya da stres kaynaklı sorunlardan dolayı rahatsız oldukları görülmektedir. İşte bu nedenle, stres ciddi anlamda üretim kaybına yol açmakta ve ulusal ekonomilere zarar vermektedir.

Yüksek stres bombardımanı altında bulunan insan beyni, diğer zihinsel fonksiyonları feda ederek gelen girdileri hızla eritir ve tepkileri (karşılıkları) de bir anda dışarı atar. Beynin geniş çaplı kas kontrolünden sorumlu olan kısmı (kaçmak, kavga ve mücadele etmek için kullanılan kısım) genel düşünme eyleminden sorumlu olan beynin diğer kısmının önünde bir önceliği ele geçirir. Konsantre olma yeteneği bozulur, dikkatin yoğunlaştırılması gereken uygun uyaranın seçiminde hata yapma riski artar, verilecek kararda zorlanılır ve bu kararların uygun olma olasılığı oldukça düşük olur. Bunların yanı sıra analitik düşünme, durum değerlendirme ve analiz yapma yeteneği de darbe alır. Bunlara bağlı olarak en rasyonel ve geçerli strateji ve taktiği seçmek, alternatif yolları düşünmek de oldukça güçleşir. Üretken ve yaratıcı kapa-

site gittikçe zayıflar ve hedefe yönelik etkili bir müdahale yapma ve mücadeleden başarılı bir şekilde çıkma düşünce ve umudu adeta buharlaşır. Kısaca, endişe ve kaygı, işlevlerin önüne geçer ve onları pasifize ederek bir kenara iter.

Ülkemizde 168 polisi içine alan bir araştırmada özellikle terörle mücadele alanında çalışan personelin memnuniyetsizlik, mutsuzluk ve endişe seviye puanlarının psikolojik rahatsızlık geçiren hastalarınkine yakın olduğu görülmüştür. Aynı şekilde, polis memurlarının endişe ve kaygı seviye puanlarının diş tedavisi, diyaliz, genel ameliyat ve açık kalp ameliyatı süreci içerisinde bulunan bir grup hastanın duyduğu kaygıdan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Geleri, 2002: 160).

Polisin, profesyonel yaşamının gereği olan yasaları bilmesi ve etik ilkeleri özümsemesi her zaman yeterli olmamaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere yoğun stres altında görevini yerine getirmeye çalışan polislik mesleği mensuplarının rasyonel davranışlarının kaygı ve güven bunalımıyla duygusal karar verme derecesine inebilmesi söz konusudur. Bu durumla karşılaşan polis, genelde mesleğinin yüksek seciyeleriyle motive edilmeye çalışılır. Bu bir yöntemdir. Ancak polisin hizmet verimliliği ve rasyonel davranış göstermesi, aynı zamanda onun sosyal/bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla orantılıdır. Bu durum göz önünde bulundurularak ülkemizde polisevleri, polis tatil kampları, lojmanları, kreşleri ve polis yurtları gibi sosyal hizmet üniteleri kurulmaktadır.

İnsanların ihtiyaçlarının ve taleplerinin sınırsız, kaynakların da sınırlı olduğu düşünüldüğünde, polisin görevini yerine getirirken en önemli motivasyon kaynağının polislik mesleğinin üstün vasıfları olması gerektiği ortaya çıkacaktır. Yani mesleği ile gurur duymayan bir meslek mensubunun başarılı olması ve buraya kadar ifade edilen ilkelere uyabilmesi mümkün olmayacaktır. Aksi durumda kişinin yanlış bir meslek seçimi yaptığı meydana çıkacaktır. Meslek etiğinin ilkelerinden birisi de, yetersiz ve ilkesiz

üyeleri tespit etmek, onları eğitmek ya da meslekten ayıklamaktır. İşte bu noktada üstün meziyetlere sahip olması gereken, zor şartlarda çalışan, stres yükü altında görev yapmaya çalışan polis, polislik mesleğinin ilkelerini daha iyiye taşımak, yaşatmak ve verimli kılmak ile yükümlü olmaktadır. Her memurun bunu gerçekleştirmesi beklenmemeli ancak bunu gerçekleştiremeyen memurun da görevi başarıyla yerine getiremediği görülünce, mesleği ile bireysel direnci arasında bir tercih yapmaktan kaçınılmamalıdır.

Yasal Düzenlemeler, Toplum Beklentisi ve Vicdani Sorumluluk Çerçevesinde Etik İlkeler

Yurttaşın polisten beklentileri, polis etiği ilkeleri doğrultusunda görev yapan veya yapmayı isteyen güvenlik personeli için önem arzetmektedir. Erdoğan'ın araştırmasına göre (2000: 187), *"halk polisten görev bilincine sahip olmasını, halka olumlu yaklaşıp iletişim kurmasını, şiddete başvurmamasını, herkese yansız davranmasını, güler yüzlü, konuşmalarının terbiyeli ve düzgün olmasını beklemektedir"*. Görülüyor ki, polisin görev bilincine sahip olmasının tek kaynağı sadece yasalar ya da polis etik ilkeleri değildir ve doğrudan yurttaş da polisten böyle bir beklenti içerisindedir. Argo ya da küfürlü konuşma toplum içinde aşırı bir tepki görmemesine rağmen yurttaş, polisten küfür ve argo konuşmamasını, güleryüzlü, terbiyeli ve düzgün konuşmasını beklemektedir. Bir süre önce sadece polisin halktan beklentisi olan terbiyeli ve düzgün konuşma artık terazinin diğer kefesinde de yer almaktadır. Bu ise toplumun değerler sisteminin bu yönde değiştiğini göstermektedir.

Erdoğan'a göre yurttaş, polisten hizmet talebinde bulunan kişinin dış görünüş, konuşma ve aksan, yaş ve cinsiyet vb. etkenlere aldırmadan, yansız polislik uygulamalarını sergilemesini beklemektedir (Erdoğan, 2000: 187). Yine polis etiği prensiplerinden biri olan 'tarafsızlık ilkesi', sadece polis etiği literatürü ve yasal

düzenlemelerde değil yurttaşın beklentilerinde de kendine yer bulmuştur.

Polis yurttaşla ilişkilerini öncelikle insan ve yurttaş merkezli görmeli ve ilişkilerini karşılıklılık (mütekabiliyet) ilkesinden farklı olarak eşitler arası ilkesi çerçevesinde düzenlemelidir. Polis yasal olarak kanun gücünü elinde bulundurduğu için bu bağlamda birey üzerinde gerekli hallerde zorlayıcı yetkilerle donatılmıştır. Burada kastedilen eşitler arası ilişki, polisin görevini ifa ederken suçun taraflarıyla ve görevi haricinde ise yurtaşlarla olan ilişkilerinin niteliğidir. Yoksa polis yasaları uygulama noktasında kendisine verilen yetkileri yine vicdani sorumluluk ve sınırlılık içerisinde eşitler üstü bir konumda uygulamakla mükelleftir.

Erdoğan'ın araştırmasındaki bulgulardan bir diğeri ise "polis, karşısındaki yurttaşı kolay ikna edememekte; aynı şekilde kolay kolay da ikna olmamaktadır" (Erdoğan, 2000: 188) anlatımıdır. Burada görüldüğü üzere, polis alt kültüründe yer alabilen 'biz ve onlar' anlayışı polis-yurttaş arasında ortak iletişim zeminin oluşmamasına ve empati kurulamamasına neden olmaktadır. Burada yurttaşın kusuru da bulunsa, polis bir profesyonel olarak yurttaşla etkin iletişim kurma ve empati yapma çabası içinde bulunmalıdır. Yurttaşın burada olumsuz katkı yapması ya da hiç katkı yapmaması temel belirleyici unsur olmamalıdır.

Polisin uygulatmak istediği kurallara, kanun adamı olarak önce kendisinin uyması ve birey olarak kötü alışkanlıklarından arındırılması, Erdoğan'ın araştırmasında yurttaş beklentileri arasında geçmektedir (Erdoğan, 2000: 188). Sokrates'in kendi ölümünü getirse bile devletin kurallarına uyma duyarlılığı, güvenlik personeline ve polis etiği çalışmalarına ışık tutmaktadır.

Konuya bir örnekle devam edebiliriz: Ekip arabasıyla devriye görevinde bulunan bir güvenlik personeli, hareket halindeki aracında kırmızı ışıkta durdu. Trafik lambasının kırmızıdan yeşile geçmesiyle hareket eden araçlardan birinin tehlikeli araç kullan-

dığını tespit etti. Ekip arabasının tepe lambasını açarak ve sirenlerini çalarak aracı durdurdu ve ekip arabasından çıkıp durdurduğu araçtaki sürücüyü dışarı davet ettiğinde, kişinin sadece tehlikeli araç kullanan birisi değil, aynı zamanda sarhoş ve birinci derecede yakını olduğunu gördünüz. Bu durum karşısında güvenlik personeli ne yapmalıdır?

Meslek yaşamı boyunca her polis memurunun bu ve benzeri olaylar ile karşılaşması kaçınılmazdır. Bu durumla karşılaşan kamu hizmeti yapan polislerin içinde bulunduğu ikilem, yasal kurallar-etik ilkeler ile bireysel tercihler, meslek altkültürü ve toplumsal beklentiler arasında yaşanmaktadır. Polis kendi adına değil kamu otoritesi adına görev yapmaktadır. Dolayısıyla örnek olayda bahsi geçen polisin, hem yasal kurallar hem de etik ilkeler bakımından yasal çerçevede davranması gerekmektedir. Zira üniforma onu bireysel kimliğinin dışına çıkararak profesyonel bir kimliğe taşımıştır. Devriye polisi bireysel öncelikleriyle hareket etmesi halinde mesleğinin gereği olan eşitlik ve adalet ilkelerinden sarfınazar etmiş ve aynı zamanda yasal olarak da suç işlemiş sayılacaktır.

Polislik mesleğinin şekillenmesi ve ortak bir profesyonellik disiplini olarak algılanması bir çok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Polis altkültürü dayanışması, toplumsal beklentiler ve bireysel tercihler bazen etik kurallarla çatışmaktadır. Her meslekte olduğu gibi polislik mesleğinin de bir altkültürü ve bu altkültür içerisinde bir meslek dayanışmasının olması doğal, kaçınılmaz ve meslek mensupları arasında beklenen bir olgudur. Ancak meslek altkültüründeki dayanışma olgusunun yol açtığı ikilem, profesyonelce görev yapan kamu görevlisinin hukuk ve etik ilkelerden taviz vermesini gerektirmemektedir.

Bir Karakolun Penceresinden

Hüseyin Bulut'un, Ankara Emniyet Müdürlüğüne bağlı bir karakolda (polis merkezinde) çalışırken şahit olduğu olay, polis etiği

eğitimin önemini, profesyonel yaşam ile duygusal/vicdani sorumluluğun arasında kalınan ikilemi net çizgilerle ortaya koymaktadır.

Bulut'un görevli olduğu karakola bir kadın gelir ve eşinin 10 ve 12 yaşlarındaki biri erkek diğeri kız iki çocuğuna tecavüz ettiğini söyleyerek şikayette bulunur. Bunu öğrenen karakol personeli söz konusu kişiyi sorgulamak ve çocukların ifadelerini almak üzere aile fertlerini karakola getirirler. Çocukların ifadelerinden babanın son iki yıldır çocuklara sürekli tecavüz ettiği öğrenilir, hatta kız çocuğunun Bulut'a "*ben tüm babaların çocuklarını hep bu şekilde sevdiğini zannediyordum*" ifadesi hem Bulut'u hem karakol personelini işin içinden çıkılmaz bir ruh haline sürükler. Karakol personeli ailenin içine düştüğü kötü durumdan dolayı hakkında şikayet olunan 'baba'ya orada anında cezasını vermek istiyordu. Fakat karakolda grup amiri olarak görevli Bulut, sanığı nezarethaneye koyarak personelin sanığa kötü muamele yapmasını önlemişti.

Belki de yaşamlarının en zor etik ikilemi ile karşı karşıya kalan karakol personeline grup amiri, duygusal yaşamın yerine profesyonel yaşamı ve buna uygun davranışı yaptırmaya çalıştı. Belki de içlerinden gelen ses o anda anında çocukların öcünü almanın gereğini savunsa da, yasal düzenlemeler ve meslek etiği polisin orada ceza verici değil yalnızca hakim karşısına çıkaran bir memur olduğunu hatırlatıyordu. Gerçekten de burada polisin esas yapması gereken, olaya ilişkin delil olabilecek tüm verileri ve ifadeleri ayrıntısıyla ve profesyonelce toplayarak, mahkemeye sunmaktır.

Görüldüğü üzere polis, toplum beklentisi ve içinden gelen ses ile yasal düzenlemeler ve etik kodlar arasında seçim yapmak zorunda kalabiliyor. Önemli olan polisin bu durumlarda duygularının söylediğini değil de profesyonel yaşamın gereğini yapmasıdır.

Polis etiğini işlevsel kılmanın bir diğer basamağını ise yasal düzenlemelerdeki etik duyarlılık oluşturmaktadır.

Yasal Düzenlemelerde Etik Duyarlılık

Polis meslek etiğinin gerek kurumsal gerekse bireysel olarak içselleştirilmesi ve söz konusu etik kodlara işlev kazandırılabilmesi için kurum ve bireyler bir bütün olarak ele alınmalıdır. Kurum ve bireyler ile ilgili yasal düzenlemelerin etik ilkelere uygun olmaması durumunda, kitabın etik eğitimi bölümünde 'gizli müfredat' olarak değinilen olgu ortaya çıkmakta, birey ya da kuruma etik değerlerin kazandırılması olanaksız hale gelebilecektir. Bu nedenle yasal düzenlemelerin etik değerlerle örtüşmesine dikkat edilmelidir.

Yasal düzenlemelerde etik değerlere tezat teşkil eden uygulamalar bahsinde şu örnek verilebilir; "*Harika eşitliği ile hukuk, zengine ve fakire, köprü altında uyuma, sokaklarda dilenme ve ekmek çalmayı yasaklar*" (Benyon, Bourn; 1989: 15, aktaran Cerrah, 2000). Bu anlatımda olduğu gibi zengin ve fakirin sadece söylemde eşitlik ilkesine uyar gibi göründüğü, yasal olmayan bu eylemlerin zenginin hiç yapmayacağı hatta aklına bile gelmeyeceği eylemler olduğu fakat aslında fakirler için özel olarak düzenlenmiş, yazılmış bir kanun metninden başka bir şey olmadığı göze çarpmaktadırlar. Bu örnek düzenlemede gizli bir şekilde 'kayırmacılık' yapıldığı anlaşılmaktadır ve yasal düzenlemelerin adaletli olması ilkesine tezat teşkil etmektedir. Yani yasal düzenlemeler herkese eşit mesafede olmakla birlikte, bireylerin bu düzenlemelerden eşit olarak yararlanabilmesi, onların ulaşabileceği olanaklarla doğru orantılıdır.

Her polis, yasal olarak tatil yapma hakkına sahiptir. Ancak bu yasal düzenleme sadece tatil yapabilme olanağı olanları veya çalışma koşulları bakımından bu zamanı kullanabilme duruma sahip polisleri ifade eder. Bir çok polisin, meslek yaşamları boyunca

tatillerini çalışarak geçirdikleri bilinmektedir. Burada söz konusu olan, iş yoğunluğunun ve yönetimin zaman planlamasının doğru bir şekilde yapılmamasının yanında meslek mensubuna gerekli maddi olanağın sağlanamamasıdır. Emniyet mensupları arasında, uzun yıllar çalışıp tatillerini kullanamayan yönetici ve memurların bunu yüksek meslek ideali doğrultusunda yaptıkları da gözlemlenmektedir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, meslek ideallerinin verdiği haz ve görevini yerine getirmenin mutluluğu, yasaların vermiş olduğu bir kısım olanakları kullanmanın ötesine geçmekte ve meslek mensubu farklı haz ve buna bağlı motivasyon gerçekleştirebilmektedir.

Meslek İçi İlişkilerde Etik

Meslek etiği alanında problemlerin oluştuğu bir diğer alan da örgüt içi ilişkilerdir. Örgüt içinde personel arası (dikey ya da yatay) ilişkiler kopuk ya da olması gerektiği gibi değilse, bu sorunlar diğer etik problemleri de beraberinde getireceklerdir. Eyüp Şahin'e göre, bir grup çevik kuvvet personelinin 13 Aralık 2000 tarihindeki yürüşünde, gösteriyi durdurmak isteyen il emniyet müdürlerinin başarısız kalmasının özünde, müdürlerin çalışanlarıyla iletişim kuramaması hatta o gergin ortamda grubuyla iletişim çatışmasına girmesi yatmaktadır (Beren, 2001: 113).

Meslek içi ilişkilerin etik bağlamda daha kolay incelenebilmesi için ast-üst ilişkilerinde ve eş düzey ilişkilerde konuyu ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Türk kamu yönetiminde ast-üst ilişkileri ya da amir-memur ilişkileri daha çok bir mevzuat konusu olarak ele alınmakta, iş ilişkilerinin sosyal ve psikolojik yönleri üzerinde durulmamaktadır. Özellikle kamu kesimindeki yöneticilerin astlarına karşı takındıkları tavır gereğinden fazla otokratik olmaktadır (Aytürk, 1990: 50). Bu durum toplumsal yapımızın ve aileden başlayan otokratik eğitim modelimizin bir ürünüdür.

Aslında ast-üst ilişkilerinin otokratik olup olmamasından daha önemli olan, bu ilişkileri nasıl kurduğumuzdur. Hatta ara-

daki rütbe sayıları arttıkça önemli olan iletişim kurup kurmadığımızdır. Emniyet Müdürü Eyüp Şahin, sadece 29 Ekim ve 10 Nisan gibi resmi törenlerde astlarıyla iletişim kuran (burada iletişimin gerçekleşmesi için taraflardan geri bildirim alınması gerektiğine dikkat çekilmek istenmektedir) il emniyet müdürlerinin başarı parametresinde sorunlar yaşayacağını söylerken, başarılı bir yöneticiliğin temelini astlar ile olan sağlıklı ilişkilerin oluşturduğunu vurgulamaktadır (Beren, 2001: 113).

Gerek polis memurları gerekse polis amirleri kendi aralarındaki ilişkilerde oldukça duyarlı olmalıdır. Özellikle üniformalı bir mesleğin üyeleri olarak her an izleniyormuşçasına davranış ve tutumlarına özen göstermelidirler. Devleti ve otoriteyi temsil etmesi sebebiyle, kendi aralarında yapacakları her olumsuz davranış, devletin ve otoritenin değerini yurttaş önünde düşürmeye yol açabilmektedir. Buna örnek olarak milletvekillerinin Aralık 2000'de yapılan Küba ziyaretindeki laubali tutumlarının, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne etkileri incelenebilir (Hürriyet Gazetesi, 2000). Yani milletvekillerinin Küba gezisindeki kendi aralarında yaptıkları laubali davranışlar ve el şakaları, yurttaşın milletvekillerine ve dolayısıyla da Meclis'e olan saygısını olumsuz biçimde etkilemiştir.

Yönetim Etiği

Polis etiğini işlevsel kılmada etkin rol oynayan hususların başında 'yönetim etiği' gelmektedir. "*Ne ekersen onu biçersin*" anlatımında da görüldüğü üzere, polis memurunun yurttaşa etik açıdan doğru bir davranış sergilemesi, polis amirinin memurlarına etik açıdan doğru davranmasıyla özdeştir. Yani polis memurunun yurttaşa karşı davranışlarını belirleyen öğelerden biri de kendi polis amirinin tutum ve davranışlarıdır. İbrahim Feridun bu konuya ilişkin yazısında yönetim etiğinin önemini şöyle açıklamaktadır:

> *"Unutulmamalıdır ki bir üst için en büyük silah, en büyük başarı vasıtası astlarının kalplerine hükmedebilmektir. Fa-*

kat bu saadet, asta karşı bağırıp çağırmak, hukukunu çiğnemek ve onu hor görmekle elde edilemez. Ancak ast da herkes gibi şahsi hukuka sahip bir insan, devletin haysiyet ve şerefini taşıyan, hakkı yüceltmeye ve geliştirmeye, halkın huzur ve istirahatına sahip bir memur..." (İbrahim Feridun,1910:10).

İbrahim Feridun'un yazdığı metinde yönetim, *"en büyük silah ve başarı vasıtası"* olarak tanımlanıyor ve yönetimin ve yönetim sürecindeki etik sorunların önemi vurgulanmaya çalışılırken, astların da bu süreçte yöneticiler kadar asli rol oynadığına yer veriliyor. Memurun vasıfları arasında şahsi hukuka saygılı olmak, devletinin menfaatlerini gözetmek, halkın huzur ve istirahatı için çalışmayı prensip edinmek ön plana çıkarılmaktadır. Bu bağlamda üstlerinden doğru davranış bekleyen memurun bu beklentisinin gerçekleşebilmesi kendisinin meslek hayatında prensip haline getireceği ilkeler ile doğru orantılı olacaktır. Nitekim bu, hakkettiğiniz şekilde yönetilirsiniz ilkesini de doğrulamaktadır.

2001 yılında hazırlanan Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 20'de ise, poliste liderlik ve yönetim olgularının önemini ve meslek etiğinin kurum tarafından içselleştirilmesi için yönetim etiğinin ayrı bir yere sahip olduğu betimlenmektedir.

Devlet çoğu zaman genel kamu çıkarlarını koruyarak tüm topluma hizmet etmektedir. Ancak marksist yaklaşımın da vurguladığı gibi, birçok toplumda devlet 'yönetici sınıfın' bir aracı olabilmektedir. Böyle durumlarda devleti ve onun kurumlarını etkisi ve hatta kontrolü altına alan güç odakları ve 'yönetici bloklar', devletin perdesi arkasında kendi çıkarlarını devam ettirmektedirler. Güvenlik hizmeti odaklı düşünüldüğünde ise, polisin hizmet ideallerinin biraz daha öne çıkartılması durumunda birey, kamunun yararını öne çıkaracak ve devletin kurumlarını etkisi altına alan güç odaklarının olumsuz etkisi azalacaktır (Cerrah, 2000: 8).

Yönetimin polis etiğini işlevsel kılmada etkisi bilindiğinden dolayı bu konuda çalışmalar gün geçtikçe yoğunluk kazanmaktadır. Araştırmacılar siyasal ve yönetsel yozlaşma ile mücadelenin artık ulusal sorun olmaktan çıkarak evrensel boyut kazandığına dikkat çekmektedir (Tezcan, 1998:15-23). Poliste yönetsel yozlaşmanın önlenmesine ilişkin yapılan çalışmalardan biri de poliste stratejik yönetimin uygulanabilmesi ile ilgili yapılan bir araştırmadır. Bu araştırmada vazgeçilmez ön koşul olarak belirlenen iki husustan ilki, siyasal bürokrasinin idari bürokrasi üzerindeki partizan müdahalesinin en aza hatta sıfıra indirilmesidir (Çevik ve Göksu, 2000: 93). *Bir mevki için, daha yeterli ve daha uygun olduğu varsayılan bir kimse varken parti çıkarları açısından daha yararlı olacağı düşünülen bir başka adayın tercih edilmesi* olarak tanımlanabilen siyasi amaçlı atamalar, siyasi otorite tarafından yapılan atamalar olarak kamuoyunda oldukça dikkat çekmektedir (Tutum, 1979: 43).

Cerrah'ın yaptığı araştırmada; İngiltere'nin Leicestershire eyaleti polis teşkilatında kuruluşundan (1839) 1998 yılına kadar 159 yılda toplam 8 emniyet müdürü değişmiş ve emniyet müdürlerinin çoğu 20 yılı aşkın süre görev yapmıştır. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün kuruluş tarihi olan 1930 yılından 1998 yılına kadar geçen 67 yıllık süre içerisinde ise 34 emniyet müdürü görev yapmış ve ortalama görev süreleri 1 yıl ile 3 yıl arasında kalmıştır (Cerrah, 1998: 55-72).

Etik açıdan kurumsal bazda sorun olup olmadığını belirlemek için, kurumda yönetime katılım ve danışma mekanizmalarının düzenli bir şekilde çalışması da önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde, hangi düzeyde olursa olsun bir yönetimin demokratikliğinin ölçütlerinden biri de 'katılma' olgusudur (Çito, 1996: 5). Katılım, yönetsel politika belirleme süreci ve belirlenen politikaları uygulama süreci olmak üzere iki şekilde görülebilir.

Katılım hangi süreçte olursa olsun, katılımın sonunda bireylerin işlerini (yöntem ve zaman) benimsemeleri, sahiplenmeleri ve

motivasyonlarının yükselmesi sonucunu doğuracaktır. Yönetim açısından ise yönetsel katılımı sağlamakla yönetim hem çalışanlarıyla arasındaki iletişimini kuvvetlendirmiş ve kurumsal politikaların çalışanlar tarafından benimsenmesini sağlamış olacak hem de çalışanların fizyolojik ve psikolojik durumlarını daha yakından takip edip olumsuz tavırlarını önceden sezerek belli olumsuzlukların önüne geçebilecektir. Cerrah'ın yaklaşımıyla (2000) 'yönetime katılım' sistemleştirilmeli, yöneticiden yöneticiye ya da zamana göre değişmeyen bir yapı haline gelmelidir.

Güvenlik hizmetlerinde yönetim etiğinin bir diğer boyutu da yöneticilerin, yönetilenin (polisin) bazı haklara sahip olduğunu bilmesi ve bu haklara göre davranması hususudur. Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 30'da *"Polis diğer yurttaşların sahip olduğu medeni ve siyasi haklara sahiptir. Bu haklara getirilecek sınırlamalar ancak demokratik bir toplumda polisin görevini gereği gibi yapması için gerekli olduğu durumlarda hukuka ve AİHS'e uygun olarak yapılabilir."* ifadesi içinde yönetim etiğine ilişkin bu boyut öne çıkarılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, polisliğin özde bir 'üniforma' olduğu esasen ise bu görevi yapan meslek mensubunun 'insan' olduğundan dolayı öncelikle belli haklara sahip olduğu ortaya konulmaktadır. Buradaki medeni ve siyasi haklar, çalışma koşullarını, görev tazminatı ve riskini, ekonomik durumunu, mesleğin sosyal konumunu ve yaşam standardının arttırılmasını da içermektedir.

Etik Eğitimi

Eğer polisin mesleğini profesyonelce icra etmesi isteniyorsa, personele normların ezberletilmesinden ziyade hem hizmet öncesi hem de hizmet içi eğitimlerde değerlendirme eğitimi, etik eğitimi ve insan hakları eğitimi gibi dersleri görmeleri sağlanmalıdır. Haberfeld (1998: 41-54), tüm dünyada polis güçlerine yüklenen kanunun uygulanması, suçu önleme, problemleri çözme, halkın ihtiyaçlarını karşılama görevlerini ve bütün bu görevleri polislerin

nezaketle, saygıyla ve *profesyonelce* yapma zorunluluğunun planlanabilir ve uygulanabilir eğitim ile gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır.

Etik eğitimi açık müfredat ve gizli müfredat olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Açık müfredatta standartlar öğretilebilir. Hangi davranış kalıplarının meslek etiğine aykırı davranış olarakhangilerinin ise meslek etiğine uygun davranış olarak kodlandığı öğretilebilir. Örnek olarak, polisin makul bir şüphe olmadan bir insanın özgürlüğünü kısıtlaması ya da meşru bir amacı elde etmek için bile olsa gereğinden fazla kuvvet uygulamasının polis meslek etiğine aykırı davranışlar olduğunun güvenlik görevlilerine öğretilmesi gerekmektedir.

Fakat bazı değerler aynı eğitim sistemi kullanılarak öğretilemez. Mesela adalet, tarafsızlık, sadakat gibi değerler açık müfredattta öğretildiği gibi öğretilemez ya da aynı sistemle personelin içselleştirilmesi sağlanamaz. Bunun için gizli müfredat uygulanmalıdır. Yöneticinin o değerlere sahip olması ve bunu davranışlarında göstermesi/gösterebilmesi gerekmektedir. Söz konusu kurumda diğer bireylerin de o değerlere sahip olması ve o şekilde davranış sergilemeleri, yeni gelen bireylere o değerlerin öğretilmesine olanak tanıyacaktır. Mesela, kırık camlar teorisi, etik değerler eğitimi içinde düşünülebilir. Kırık camlar teorisini kısaca özetlemeye çalışırsak; bir sokağın köşesine bir araba getiriyorlar. Araba gayet temiz ve bakımlı. Arabayı bıraktıktan sonra üç beş gün geçiyor, araba yerinden hala kaldırılmamış olmasına rağmen arabaya hiçbir şekilde zarar verilmiyor. Sonra arabanın ön camı ve yan camını kırdıktan sonra araştırmacılar arabayı uzaktan izlemeye devam ediyorlar. Aradan birkaç gün geçmesine rağmen bu sefer arabaya oldukça zarar verilmiş oluyor. Kimi aynasını kırmış, kimi camlarını, kimi ise kaportasını tekmelemiş. Görüldüğü üzere insan davranışlarına çevrenin etkisi oldukça fazladır.

Meslek etiğine aykırı bir davranışın etrafında hiçbir şekilde yapılmadığını gören birey, meslek etiğine aykırı davranmaya karşı eğilime sahip olsa bile artık o davranışı yapmamaya çalışacaktır. Bunun tersi olarak çevresinde meslek etiğine aykırı davranışların sıkça sergilendiğini gören bireyler için ise bu değerlerin içselleştirilmesi bir o kadar zor alacaktır.

Kuçuradi (2002:45-52), etik eğitiminde bireye değerlendirme becerisi kazandırılması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü Kuçuradi'ye göre, polisin karşılaştığı ya da karşılaşabileceği tüm durumlar için etik ilkelerin düzenlenmesi olanaksızdır. Önemli olan personelin içinde bulunduğu durumda doğru ile yanlışı, yapması ile yapmaması gerekeni doğru değerlendirebilmesidir. Çünkü etik kodlar bile yeri geldiğinde tam olarak güvenlik personeline yardımcı olamamaktadır ve bu kodlar ancak güvenlik personelinin değerlendirme becerisine göre bir anlam kazanmaktadır. Örneğin:

> *Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği Madde 36: "Polis, kesinlikle zorunlu olan durumlarda ve sadece meşru bir amacı elde etmek için gerekli olan kadar kuvvet kullanabilir."*
>
> *APEY. Madde 40: "Polis, bireyin özel hayatına saygı duyulmasını isteme hakkına sadece kesinlikle gerekli olduğu durumlarda ve meşru bir amacı elde etmek için gerekli olduğu derecede müdahale etmelidir."*

Görüldüğü gibi her iki maddede de net bir tanımlama yoktur. "Gerekli olan kadar kuvvet kullanılabilir", *"...gerekli olduğu durumlarda..."* ve *"...gerekli olduğu derecede müdahale etmelidir"* tümcelerinden, *"İçinde bulunduğum durumda kuvvet uygulamam gerekiyor mu?"* ve *"Bu durumda ne kadar kuvvet uygulamalıyım?"* sorularına gerekli cevabı, içinde bulunduğu kısa bir süre içinde güvenlik personelinin kendisinin vereceği anlaşılmaktadır.

Etik eğitimine hem hizmet öncesi eğitimlerde hem de belli sürelerde ve belirli periyotlar çerçevesinde gerçekleştirilecek olan hizmet içi eğitimlerde ciddi anlamda yer ve önem verilmelidir. Bu eğitimde en fazla dikkat edilmesi gereken husus, etik eğitiminden personelin soğutulmaması ve hatta nefret ettirilmemesidir. Örnek olarak düzenlenen tüm hizmet içi eğitim seminerlerinde zorunlu ders olarak 'polis etiği'nin konulması, yarardan çok zarar getirmektedir. Bunun ilk nedeni ders saati, ders müfredatı, eğitimciler, eğitim materyalleri ve eğitim metodunun belirsiz olmasıdır. Etik ile alakasız bir kursun ders programına yerleştirilmiş bir saatlik polis etiği dersi ne katılanlara, ne de o kursu düzenleyenlere isteneni kazandırmaktadır. Bunun yerine belli periyotlarla, ciddi bir müfredat, eğitim materyalleri ve eğitim metodu belirlenerek bir-iki hafta gibi bir süreyi kapsayacak bir "polis etiği eğitimi" güvenlik perşoneline verilmelidir.

Polis etiği eğitimlerinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da eğiticilerin seçimi, eğitimi ve takibidir. Polis etiği eğiticileri çok iyi seçilmeli, profesyonel bir eğitimden geçirilmeli ve daha sonra bu eğiticilerin takibi yapılarak sürekli kendilerini yetiştirmeleri ve geliştirmeleri sağlanmalıdır. Etik eğitimi ezbere dayalı bir eğitim olmadığından/olmaması gerektiğinden eğiticilere drama destekli video görüntülerini veya olayların analizi gibi eğitim tekniklerini kullanarak eğitim yapabilme becerileri kazandırılmalıdır. Aksi takdirde etik eğitimi ezberden öteye geçemeyecek ve hiçbir şekilde işlevsellik kazandırılamayacaktır.

Kitabın ana temasını her ne kadar, polis etiğine ilişkin her alanda etik ilke belirlemektense etik değerlendirme becerisinin personele kazandırılması fikri oluştursa da, personele mesleki uygulamalarında rehber olmak ve yol göstermek için Uluslararası Polis Etiği Sempozyumu'nda ortaya konan (Türk Polisi'nce belirlenen) polis etiği kodlarının bu bölümde yer almasının yararlı olacağı düşünülmüştür.

Türk Polisinin Meslek Etiği Kodları*

Bilimsel olarak ele alınmış olmamakla birlikte, Türk Polisi için meslek etiği ilkeleri kavramı yeni olmadığı söylenebilir. Türk Polis yıldızı etrafında yer alan Atatürkçü, cumhuriyetçi, tarafsız, bilgili, yurt sevgisi, ulus sevgisi, bayrağa saygılı, üniformaya saygılı, sorumluluk sahibi, sebatkar, uyumlu, terbiyeli, temiz ve sıhhatli, vicdan temizliği, allah korkusu, saygılı, namuslu, disiplinli, aile sevgisi, görev sevgisi, meslektaş sevgisi, çalışkan, ketum, başkalarını düşünen, kültürlü, yardımsever, yasaya saygılı, azimli, adil, düzenli, fedakar, özverili, ağırbaşlı, güçlü, soğukkanlı, temkinli, cesur, mert, alçakgönüllü, doğru, sabırlı, haysiyetli, nezaketli, faziletli, iyi ahlaklı olmak üzere toplam 54 ilke Türk Polisinin şu ana kadar bağlı olduğu ilkeler ola gelmiştir. Fakat günümüzde bu ilkelere yenilerinin eklenmesi ve bu ilkelerin yeniden formüle edilmesi gereği açıktır.

Kanımızca, hukuk devletinin geçerli olduğu demokratik bir toplumda, bir polis meslek mensubu, bu kitabın ve hazırlanmasında Türk Polis uzmanlarının da rol aldığı Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinin ortak önerisini oluşturan bu yeni minimum etik ilkelere uymalıdır ve yapılan kanuni ve idari düzenlemelerde de bu yeni ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır;

1. Polis toplumda suçu önlemek, suçla mücadele etmek, suçu ortaya çıkarmak, kamunun huzurunu, kamu düzenini ve hukukun üstünlüğünü sağlamak, halka yardım etmek ve halkın hizmetinde olmak noktalarında mesleği ile tam bir adanmışlık ilişkisi içinde olmalıdır.

2. Polis, görevini yerine getirirken Anayasa m.2'de yer alan Cumhuriyetin niteliklerine bağlı kalmalı, insan onurunu ve ulusal

* Bu bölüm Uluslararası Polis Meslek Etiği Sempozyumu Bildiri Kitabı'nın sonuç kısmından derlenmiştir

ve uluslararası belgelerde korunan temel kişi hak ve özgürlüklerini korumalı ve saygı göstermelidir.

3. Polis, yetkilerinin kaynağını kanundan almalıdır.

4. Polise ve polisliğe yön veren kanunlara halkın ulaşabilmesi (gizli olmaması ve herkesçe temin edilebilir olması), bu kanunların açık ve net kaleme alınması, ihtiyaç halinde yine halkın ulaşabileceği düzenlemelerle desteklenmesi gerekir.

5. Polis, toplumu oluşturan diğer kişilerin tabi olduğu kurallara tabi olmalı, istisnalar ancak demokratik bir toplumda polisin görevini gerektiği gibi yerine getirmesini haklı kıldığı durumlar için kabul edilmelidir.

6. İddia, savunma, yargı ve infaz sisteminin rolleri arasında net bir ayrım olmalıdır. Polisin bu sistemler üzerinde bir kontrol yetkisi olmamalıdır.

7. Polis, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına kesinlikle saygılı olmalıdır. Mahkeme kararlarına bağlı olmalı ve mahkeme kararlarının uygulanmasına engel olmamalıdır.

8. Polis, genel bir kural olarak yargısal bir görev üstlenmemelidir. Polise verilecek yargısal görevler kanuna uygun olarak verilmeli ve oldukça sınırlı tutulmalıdır. Polisin işlemlerine karşı her zaman yargı yolu kullanılabilmelidir.

9. Polis ve savcı arasında fonksiyonel ve uygun bir işbirliği geliştirilmiş olmalıdır. Polis savcıdan suç araştırma politikalarına ilişkin ve araştırılan belirli bir suçla ilgili öncelikler hakkında net emirler alabilmelidir. Polis, verilen emirlerin gereğinin yerine getirilip getirilmediği ve özellikle araştırmanın seyri hususunda üstlerini düzenli olarak bilgilendirmelidir.

10. Polis, ceza adaleti sürecinde şüpheli avukatının üstelendiği role saygı duymalıdır ve gerekirse özellikle özgürlüğü kısıtlanarak gözaltına alınan kişilerin avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkını etkili kullanımı için yardım etmelidir.

11. Acil haller dışında polis, güvenlik ile ilgili olmayan (tebligat işleri gibi) herhangi bir rol üstlenmemelidir.

12. Polis, hukukun toplumda hakim olması için çalışan ve halka hizmet sunan bir meslek grubu olarak halkın saygısını kazanma amacı olan bir kurum olarak yapılandırılmalıdır.

13. Polis, sivil yetkililerin sorumluluğu altında çalışmalıdır.

14. Polis görevi sırasında üniformalı ve kolaylıkla tanınabilir olmalıdır.

15. Polis, kendisine verilen görevleri yerine getirirken diğer devlet kurumlarından bağımsız, yeterli çalışma alanına sahip olmalıdır.

16. Polis, bütün seviyede, yaptıklarından ve ihmallerinden ve altındakilere verdikleri emirlerden şahsen sorumlu olmalı ve hesap vermelidir.

17. Polis, teşkilatı içinde emir komuta zincirini net olarak oluşturmalıdır. Hangi amirin emrindeki memurların görevlerinden ve kusurundan dolayı, neticede sorumlu olacağına karar vermek her zaman mümkün olmalıdır.

18. Polis, polis-halk ilişkilerini geliştirecek, diğer kurum ve mahalli topluluklarla, sivil toplum kuruluşları ile ve halkı temsil eden diğer kuruluşlarla etkili işbirliği kuracak ve geliştirecek şekilde organize edilmelidir.

19. Polis, gizli bilgileri açıklamadan, yerine getirdiği görevleri hakkında halka doğru ve tarafsız bilgi sunmaya hazır olmalıdır. Medya ile ilişkilerini düzenlenecek bir yönergeye göre yürütmelidir.

20. Polis teşkilatı, amir ve memurlarının dürüstlüğünü ve görevini gerektiği gibi yapmasını sağlamak için, ulusal ve uluslararası hukukta korunan kişi hak ve özgürlüklerine saygılı olmalarını garanti altına almak için etkili tedbirleri almalıdır.

21. Polis teşkilatı, bütün seviyelerde, polisin mesleğini kötüye kullanmasını önleyicek etkili tedbirler almalıdır.

22. Polislik mesleğine girişte, polisliğin amacına uygun ve adayın niteliklerine ve tecrübesine göre bir seçim yapılmalıdır.

23. Polis mantıklı karar verebilmeli, açık, olgun, adil olmalı, iyi iletişim kurabilmeli ve gerektiğinde liderlik ve yönetim kabiliyetlerine sahip olmalıdır. Ayrıca içinde bulunduğu sosyal, kültür ve toplumsal problemleri bilmelidir.

24. Ciddi suçlardan dolayı mahkum olanlar polislik mesleğinden uzaklaştırılmalı, basit suçlardan dolayı mahkum olanlara da işlediği suça uygun gerekli ceza verilmelidir.

25. Polis adayları, geçmişleri de araştırılarak, objektif ve ayrımcılık gözetmeyen kriterlere göre belirlenmelidir. Ayrıca polisin hizmet ettiği toplumu yansıtabilmesi için toplumun değişik kesimlerinden kadın ve erkek polis adayları almak, teşkilatın bir politikası olarak benimsenmelidir.

26. Çoğulcu demokrasinin temel değerleri, hukuk devleti ve insan haklarının korunması prensiplerine dayanan bir polis eğitiminde polisin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik program uygulanmalıdır.

27. Genel polis eğitimi halka olabildiğince açık olmalıdır. Genel eğitimi, düzenli aralıklarla staj eğitimi ve gerektiğinde uzmanlık, yönetim ve liderlik eğitimi takip etmelidir.

28. Kuvvet kullanma gibi polise takdir yetkisi bırakılan alanlarda temel insan hakları prensiplerinin sınırlarının ve etik değerlerin öğretilmesi, bütün seviyelerdeki polis eğitimine dahil edilmelidir.

29. Polis, diğer yurttaşların sahip olduğu aynı medeni ve siyasi haklara sahip olmalıdır. Bu haklara getirilecek sınırlamalar ancak demokratik bir toplumda polisin görevini gereği gibi yapması için

gerekli olduğu durumlarda, ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak yapılmalıdır.

30. Polis, kamu hizmetlisi olarak, sosyal ve ekonomik haklardan gerektiği kadar yararlanmalıdır. Polis, özellikle uygun ücret almak, sosyal güvenlik ve sağlık imkanlarına kavuşmak, güvenliğini sağlamak adına, polislik görevinin özel karakteri dikkate alınarak, kendisini temsil eden kuruluş kurma veya bu kuruluşlarda görev alma hakkına sahip olmalıdır.

31. Polis, kendisine verilen disiplin cezalarına karşı bağımsız bir kuruluş veya mahkemeye itiraz edebilmelidir.

32. Kamu kurum ve kuruluşları polisi, görevini yerine getirirken karşılaştıkları dayanaktan yoksun suçlamalara karşı ve yaptığı görevden dolayı desteklemelidir.

33. Polis, hiçbir şart altında herhangi bir işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı (aşağılayıcı) muamele veya cezalandırma yapmamalı, yapılmasına önayak olmamalı ve bu tür davranışlara hoşgörü göstermelidir.

34. Polis görevi sırasında, kesinlikle zorunlu olan durumlarda ve sadece meşru bir amacı elde etmek için gerekli olduğu kadar kuvvet kullanmalıdır.

35. Polis her zaman gerçekleştirmeyi planladığı uygulamaların yasallığını önceden kontrol etmelidir.

36. Polis kendisine üstleri tarafından usulüne uygun şekilde verilen emirleri yerine getirmelidir. Ancak yasa dışı olduğu açık olan emirleri yerine getirmekten kaçınmak ve bu tür emirleri rapor etmek de görevidir.

37. Yasa dışı bir emri yerine getirmeyi reddeden bir polise hiçbir adli veya disiplin cezası verilmemelidir.

38. Polis, görevlerini dürüst bir şekilde yerine getirmeli özellikle de tarafsızlık ve ayrım-yapmama prensiplerini rehber edinmelidir.

39. Polis, bireyin özel hayatına saygı duyulmasını isteme hakkına, sadece kesinlikle gerekli olduğu durumlarda ve meşru bir amacı elde etmek için gerekli olduğu derecede müdahale etmelidir.

40. Bireyler hakkında polis tarafından veri ve bilgi toplanması, depolanması ve kullanılması uluslararası veri ve bilgi koruma prensipleri doğrultusunda yapılmalı ve özellikle de yasal, meşru ve spesifik bir amacın gerçekleştirilmesi için gerekli olan ile sınırlı tutulmalıdır. Tutulan veriler ve bilgiler kullanım sonrası veya gereksiz olduğu ortaya çıktıktan sonra yok edilmelidir.

41. Polis, görevinin gerektirdiği ağır başlılık ve dürüstlük içinde, halka karşı saygılı ve özellikle de toplumdaki hassas grupların ihtiyaçlarını göz önüne alarak hareket etmelidir.

42. Polis olaylara müdahale sırasında normal şartlarda polis olduğunu bir kimlikle açıklamalıdır.

43. Polis, kurum içerisindeki her türlü bozulmaya (mesleği kötüye kullanmaya açık olan davranış biçimlerine) karşı tavır içinde olmalıdır. Kurum içindeki bozulmayı kendi üstlerine veya polis içerisindeki diğer ilgili birimlere bildirmelidir.

44. Polis soruşturmaları en azından gerçek (işlenmiş) veya işlenmesi muhtemel bir suç ile ilgili makul bir şüphenin üzerine bina edilmelidir.

45. Polis, bir suç ile itham edilen herkesin suçluluğunun bir mahkeme tarafından ispat edilene kadar masum kabul edilmesi prensibine göre hareket etmelidir. Yine aynı şekilde polis bir suç ile itham edilen bir kimsenin sahip olduğu belli asgari hakların özellikle de kendilerine yapılan itham hakkında hemen bilgilendirilmesinin ve savunmalarını kendi tercihlerine göre kendileri tarafından bizzat veya bir avukatın hukuki yardımı ile yapılmasının gereğini yerine getirmelidir.

46. Polis soruşturmaları objektif ve adil (dürüst) bir şekilde yürütülmelidir. Soruşturmalar çocuklar, gençler, yaşlılar, azınlıklar ve savunmasız kişiler gibi özel durumları olan grupların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yürütülmelidir.

47. Sorgulamaları yapılan şüphelilere adil bir sorgulama imkanı sağlamalı ve bu kişiler sorgulanma nedenleri ve diğer gerekli konular hakkında bilgilendirilmelidir. Polis sorgulamalarının sistematik olarak kaydı tutulmalıdır.

48. Polisin kişi hak ve özgürlüklerine müdahale ederek elde ettiği hukuka aykırı deliller mahkemede delil olarak kullanılmamalı ve polis bu konuda bilgilenmeli ve bilinçlendirilmelidir.

49. Polis tanıkların özel ihtiyaçlarını bilmeli ve özellikle de tanıkların tehdit altında olduğu durumlarda onların korunmasına yönelik kurallara riayet etmeli ve soruşturma sırasında gerekli desteği sağlamalıdır.

50. Polis, suçun mağduruna gerekli desteği, yardımı ve bilgiyi sağlamalıdır.

51. Polis, soruşturma boyunca gerekli olan durumlarda gerekli açıklamaları yapmalıdır.

52. Kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanmasını mümkün kılan durumlar oldukça sınırlı tutulmalı ve bu işlem gözaltına alınan her bir kimsenin onuru, savunmasızlığı ve kişisel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Göz altında tutulan herkes için gözaltında yapılan her işlemi gösteren bir kayıt tutulmalıdır.

53. Polis, özgürlüğünü kısıtladığı kişilere özgürlüklerini kısıtlamanın nedenlerini ve onlara yöneltilen suçlamanın ne olduğunu derhal bildirmesi gerektiğini ve yine kendilerine uygulanacak olan prosedür ve haklarının neler olduğunu hiç gecikmeden söylemesi gerektiğini hatırda bulundurmalıdır.

54. Polis, gözaltında bulunan kimselerin güvenlik, sağlık, temizlik ihtiyaçları ile uygun beslenmelerini temin etmelidir. Polis

nezarethaneleri makul büyüklükte olmalı, uygun aydınlatma ve havalandırma koşulları ile dinlenmek için uygun eşyalara sahip olmalıdır.

55. Özgürlükleri kısıtlanan kişiler bu durumlarını kendi tercihleri olan üçüncü bir şahsa bildirme ve mümkün olduğunda ve tercih ettikleri takdirde hukuki yardım alma ve bir doktor tarafından muayene edilme haklarına sahip olmalıdır.

56. Gözaltına alınan bir kişinin tıbbi bakımı gerektiren bir durumu ortaya çıktığında, durumu hemen sağlık görevlisine bildirilmeli ve kişinin sağlığını koruyucu tedbirler alınmalıdır.

57. Suç işlemiş olma şüphesinden ayrı bir nedenden dolayı özgürlüğü kısıtlanmış olan (muhafaza altına alınan) kimseler, şüpheli olarak tutulan kimselerden ayrı bir yerde tutulmalıdır. Gözaltına alınan bayan ve erkekler gibi yetişkinlerle çocuklar da ayrı yerlerde bulundurulmalıdır.

58. Polis devlete, yurttaşa ve onların temsilcilerine karşı sorumlu olmalıdır. Polis etkin bir dış kontrole tabi olmalıdır.

59. Devletin polis üzerindeki kontrolü yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında bölüştürülmelidir.

60. Kamu otoritelerinin, polise yönelik şikayetlerin araştırılması noktasında takip edilen prosedürün etkin ve tarafsız işlediği konusunda bir şüphesi olmamalıdır.

61. Kendisine karşı ceza veya disiplin soruşturması başlatılan polisin kendini bizzat veya devlet tarafından sağlanacak bir avukat vasıtası ile savunmaya hakkı olmalıdır. Karar, makul bir sürede adil olarak verilmelidir.

62. Toplum ile polis arasında karşılıklı iletişim ve anlayış üzerine kurulusorumluluk mekanizmaları geliştirilmelidir.

63. Polis, daha mükemmele ulaşma adına polislik üzerine yapılacak bilimsel araştırmaları teşvik etmelidir.

Aslında polis, mesleğini icra sırasında toplumda karşılaştığı bir çok etik problemi hukuk kurallarına müracaat ederek çözebilir. Fakat bazen, hukuk kuralları açık ve net olmayabileceği gibi hukuk sistemi de bazı konularda sessiz kalarak her durum için müracaat edilecek kural koymamış olabilir.

Bu durumlarda mesleğin gereklerinin icra edilebilmesi için, hukuk kurallarının genel ruhunu yansıtacak, hukuk çerçevesi içinde kalmayı tavsiye eden, takdir yetkisi nasıl kullanılırsa kişilerin hak ve özgürlüklerine saygı duyulmuş olunacağını gösteren yukarıda sayılan tipte ahlaki içerikli, referans kaynaklarına ihtiyaç vardır.

Bu durumlar için hazırlanan etik kurallar bir çok yazarın da ifade ettiği gibi, bir grubun üyesinin mesleğini yaparken karşılaştığı spesifik bir durumda nasıl bir hareket tarzı içinde olunmasının istendiğini gösteren, grubun ortak değerleri yansıtan, genel ve standart bir rehber niteliği taşırlar. Profesyonel davranış ilkelerini belirleyen bu rehber hangi durumda kişinin kendisinden ne beklendiğini hatırlatarak grubu dış etkilerden korumanın yanında grupta zararlı bir altkültür oluşmasına da engel olur.

Etik kurallarının prensip olarak hukuki anlamda bağlayıcılığı yoktur. Dolayısı ile bu kurallara uymamanın müeyyidesi de hukuki olamaz. Kişi, grubun diğer üyelerince veya etik dışı davranışın muhatabınca kınanır, yadırganır veya dışlanır. Kişinin bu kurallara uyma noktasında arkasında bulunan itici güç, kişinin vicdanı olabileceği gibi, vicdanın şekillenmesinde de kısmi rol oynayan eğitim ve bilinç seviyesi de olabilir. Bu anlamda, etik kurallar ulaşılması gereken hedefi belirleyen bir idealler listesidir.

Fakat bazı etik kurallar vardır ki, aynı zamanda birer hukuk kuralıdır. Bu durumda etik kuralların sadece hukuk kuralı olmadığı zamanlarda devreye giren kurallar olmadığı ortaya çıkacaktır. Kişi bu durumda, yukarıdaki sosyal yaptırımların yanı sıra hukuki müeyyidelerle de karşılaşacaktır.

Görüldüğü üzere polis etiğini işlevsel kılma, etik eğitimiyle, meslek içi ilişkilerle, yasal düzenlemelerle ilave edilebilecek mesleğe ilişkin bir çok unsur ile bir bütün olarak ele alınmaktadır. Polis etiğini işlevsel kılmada tüm bu unsurları, yap-boz un parçaları gibi görmek gerekmektedir. Nasıl ki yap-bozun tüm bu parçaları birleştiğinde ancak resim oluşuyorsa, polis etiğinin işlevsel kılınması da ancak tüm bu unsurların yerine getirilmesiyle gerçekleşebilecektir.

ULUSAL GÜVENLİK, TERÖRLE MÜCADELE VE POLİS ETİĞİ

Polisin çalışma alanları arasında en önde gelen ve kamu düzeninin korunması noktasında önem arz eden konu terörle mücadeledir. Ulusal güvenliğin sağlanmasında terörle mücadele eden polis, yasaların kendine vermiş olduğu bu alana yönelik yetkileri kullanmakta diğer birimlerdeki polislerin uygulamalarına göre daha titiz davranmak zorundadır. 11 Eylül saldırıları sonucunda ABD'nin terörle mücadele anlayışı dikkate alındığında sorunun üzerine daha çok yasal yetkilerin genişletilmesi çerçevesinde gidilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Ancak yaklaşımın ABD'de ne tür sonuçlara yol açacağı henüz belli değildir. Halkın şimdilik suskun kalması ve ortaya atılan Ortadoğu'lu terörist profilinin göreceli destek bulması kısa zaman diliminde başarılı gibi görülmekle birlikte gelecekte ne tür sorunlar doğuracağı henüz bilinmemektedir. Terörizm düşüncesinin doğuşu ve bu düşünce etrafında buluşan kişilerin örgütlü eylemlere geçmesinin birkaç senelik zaman aldığı hesaba alındığında zorlayıcı politikaların gelecek bakımından önemli riskler içereceği söylenebilir.

Bu örnek çalışma, etik ve ulusal güvenlik arasındaki dengeyi ve bu dengede polisin rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlantıda özellikle demokrasi, hukukun üstünlüğü, özgürlükler ve ulusal güvenlik kavramları değerlendirilecek ve güvenlik etiği bağlamında anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Yazılı metinlerde

yer alan argümanların gerçek yaşamla örtüşüp örtüşmediği de bu çalışmanın ana iskeletini oluşturmaktadır. Zira en çok ortaya atılan argümanlardan birisi 'gerçek yaşam kitaplarda olduğu gibi değil' şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak unutulmaması gereken, doğru ve yanlışları saptamadaki referanslarımızın neler olduğu veya olabileceğinin yazılı eserlerdeki kritiklere göre şekillendiği gerçeğidir.

İşte bu noktada, üzerinde uzlaşıya varılabilmiş, ortak standartları yansıtan polis etiği ve genel anlamda güvenlik etiği gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu uzlaşı değerleri bu bölümün ilerleyen başlıklarında ayrıntılı olarak değerlendirilecektir. Bu çalışmanın tartışmaya açtığı bir diğer alan ise, ulusal güvenlik kaygısıyla istenen hedef veya sonuca ulaşmada, araçları doğruluğu ve meşruluğunun nasıl ölçüleceğidir. Bir başka ifadeyle, güzel ve önemli hedef araçları meşru kılabilirmi? Burada, etik ve ahlaki değerlere uyulması, bu değerlerin profesyonel yaşama geçirilmesi, etik değerlerin güvenlik hizmetlerine getireceği standartlar ve yararları tartışmaya açılacaktır. Bu bölüm, ulusal güvenlik, terörle mücadele ve etik bileşkesindeki önermelerle sona erecektir.

TERÖRLE MÜCADELE VE POLİS AÇISINDAN ETİK

Ulusal güvenliğin sağlanması ve terörle mücadelenin rasyonel bir biçimde yaşama geçirilmesi, bu görevi yerine getiren güvenlik personelinin sadece yaptığı işi iyi bilmesi ile değil aynı zamanda bu görevi yerine getirme şekliyle de yakından ilgilidir. Konunun teorik tartışmasına geçmeden önce, ayrılıkçı terörle mücadelenin yoğunlukla yaşandığı (1984-1999) Doğu Anadolu bölgesinde görev yapan bir polis memurunun görev hikayesine yer veriyoruz:

> *"Güney doğuda göreve başladığım ilk günlerde yoğun baskı altında olacağımı düşünüyordum. Çünkü kültürü, yaşantısı ve geleneklerine oldukça yabancı olduğum bir toplum içerisine gitmiştim. O insanlarla iletişim kurmak, onların güve-*

nini kazanmak ve o insanlara yabancı olmadığımı ispatlamak, göstermek zorundaydım. Herşeyden öte buraya onlar için geldiğimi ve onlara hizmet için bulunduğumu göstermek istiyordum.

İlk izlenimim, halkın sorunlarını ve özelliklede güvenlikle ilgili sorunlarını devlet görevlileriyle paylaşmaması olmuştu. Aradaki bu mesafe sanırım halkın kaygısından kaynaklanmaktaydı. Bazı yetersiz veya bilinçsiz devlet görevlileri o insanları yıldırmış ve hor görmüş bu da kopukluğun nedenlerinden biri olmuştu.

Devletin sıcaklığından, şefkatinden ve gücünden habersizdiler. Kendileri birtakım kişilerce kandırılmış, kullanılmış, temiz duyguları istismar edilmiş ve hırplanmışlardı. Bu da kendilerinde güvensizliğe neden olmuştu.

Onlara bu büyük ülkenin yurttaşları olduklarını, devletimiz için önemli ve değerli olduklarını, ülkenin Batı'sında yaşayan hiçbir ferdin kendilerinden daha ayrıcalıklı olmadığını, bu vatan için zamanında hep birlikte hareket ettiğimizi, ortak bir geçmişi paylaştığımızı ve ortak bir geleceği paylaşacağımızı ve bu ülkenin geleceği için hep birlikte aynı kaderi paylaşan insanlar olarak çalışmamız gerektiğini anlatmamız gerekliydi.

Bizimde kamu görevlileri olarak tavır ve hareketlerimizle örnek olup doğru attıkları her adımda devletimizinde yanlarında olacağını bilmelerini sağlamamaz ancak terör örgütüne katılanların da devletin gücü karşısında duramayacaklarını göstermemiz çok önemliydi.

Terörle mücadelede bence en önemli olan hususlardan biri de, insanların gönlünden, ruhundan ve kafasından hainlik duygusunu silmek, onlara yeterli düzeyde eğitim sağlamak, ülke ve millet sevgisini ve bilincini aşılamak ve bunuda her şeyden önemlisi adil bir yönetim uygulamasıyla sağlamak-

tır. Her şeyden önce o insanların ülkelerine, vatanına, bayrağına, milli ve manevi duygularına kin duymalarına sebep olacak hangi nedenler varsa bilmemiz ve bunları ortadan kaldırmamız gerekirdi.

Geçmişte neleri paylaştığımızı, birlik ve beraberliğin bize neleri kazandırdığını hatırlatmak gerekirdi. Ben görevim sırasında bu düşüncelerle hareket etmeye çalıştım. Düşüncelerimi sadece bir sessizliğe büründürmedim, bunu yaşama geçirmeye çalıştım. Onların düğünlerine eşlik ettim, hastalarını ziyaret ettim, cenazelerinde bulundum yani onlarla onların olduğu her ortamı paylaşmaya çalıştım. Onların sevinç ve kederlerini paylaştım, onlara değer verdim ve değer verdiğimi göstermeye çalıştım. Hiç yalan söylememeye özen gösterdim. Sözümde durdum, onların zor anlarında hiçbir zaman yararlanmadım. Alışverişlerimde dürüst oldum, zorda kaldığımda borç aldığım kişilere parasını zamanında geri ödedim. Onların iyilik duygularını suiistimal etmeyip yeşermesi için çalıştım. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir görevlisi olarak, devleti temsil ettiğimi hiç aklımdan çıkarmadım ve sanırım terörle mücadelenin en önemli adımı böylece atılır diye düşündüm. Burada bir anımı da paylaşmak isterim:

Bir sabah ilçe (Silopi)devlet hastanesi önünde ekip arkadaşımla birlikte görevimize devam ederken genç bir adam kucağında baygın vaziyette bir çocukla kapıdan içeri girdi. Arkasından da ağlayarak bir kadın geliyordu. Her ikisi de durumun ciddiyetinden olsa gerek ayaklarına bir şey giymeye fırsat bulamamışlardı. Hemen acil girişine yöneldiler ve nöbetçi doktor sordular. Doktor odasında uyuyordu. Hemşire acil bir hasta geldiğini söyleyerek doktoru odasından çağırdı. Ancak nöbetçi doktor, bu konunun kendisini alakadar etmediğini, nöbetinin çoktan bittiğini, ye-

rine gelecek olan diğer doktorun geciktiğini, hep nöbetine geç kalıp aynı şeyi yaptığını, diğer doktorun nöbet saatine denk gelen hastalara bakmayacağını söyledi. Baksa bile, gerekli tıbbi malzemenin ellerinde olmadığını söyleyip yurttaşı azarladı ve tekrar odasına gitti. İki-üç yaşlarında olan kız çocuğu, nefes almakta güçlük çekiyor, arasıra nefesi tamamen gidiyor hata ölecek gibi oluyordu. Bu duruma fazla dayanamayıp, olaya müdahale ettik. Doktoru görevi yapması konusunda uyardık. Ancak doktor ikna olmuyor, hastaya bakmayacağını söylüyordu. Fazla kaybedecek zaman olmadığı için, nöbetçi hemşireden bir şeyler yapmasını rica ettik. O da ancak serum takıp damar yollarını açabileceğini söyledi. Kabul ettik. Serum takıldıktan sonra, nöbetçi amirimize olay hakkında bilgi verip, çocuğu tıbbi müdahale için, daha teferruatlı ve gelişmiş olan, uzman bir doktorun bulunduğu diğer ilçe hastanesine göndermeyi önerdik. Olumlu emre istinaden 40 km. uzaklıktaki ilçeye çocuğu yetiştirip gerekli müdahaleyi yaptırdık. Çocuk birkaç gün o hastanede yatıp sağlığına kavuştuktan sonra taburcu oldu. Daha sonra duyduk ki bu olay ilçe halkını çok duygulandırmış ve çok mutlu etmiş. Bize bir grup halinde ziyarete gelerek teşekkür ettiler."

Görev sürem içerisinde bu ve benzeri olaylarla sıklıkla karşılaştım. Sanıyorum bu bölgede görev yapan her polisin buna benzer bir anısı olmuştur. Doğru yaklaşımların teröristi bizzat yakalamak kadar hatta bazı durumlarda teröristi yakalamadan daha etkin olduğunu düşünmekteyim. Görevim sona erdiğinde ilçe halkının 10 gün aralıksız ziyaretlerle evimi doldurduğunu ve ayrılırken de bir konvoy yaptıklarını hiç unutmam. Bu sevgi sadece şahsıma değil aynı zamanda görevli olduğum polis teşkilatına ve devletime karşı da bir sempatiyi ifade etmektedir." (Ahmet Kekeş, 2003)

Terörle mücadele eden polis, zor şartlarla ve normal suçlu davranışlarının dışında bir yapı gösteren örgüt militanlarına karşı mücadele etmektedir. Bu nedenledir ki terörle mücadele eden güvenlik görevlilerine daha fazla güç veren özel kanunlar Türkiye dahil çeşitli ülkelerde düzenlenmektedir. Polise tanınan bu yetkilerin terörle mücadele uygulamalarında ve operasyonlarında hukukun içerisinde kalınarak ve etik kurallara dikkat edilerek kullanılması oldukça zor bir durumdur. Çünkü terör olayları sonucunda oluşan panik, tedirginlik ve gerilime karşılık polisin soğukkanlı, kendinden emin ve hukuka saygılı kalabilmesi oldukça güçtür. Bu zoru başarabilmek yüksek bir eğitim, bilgi ve teknoloji donanımını gerektirmektedir. Zira terörle mücadelede kısa dönem başarılarının ötesinde uzun dönem ve kalıcı başarıları planlamak önem taşımaktadır.

Terörün önlenebilmesi ve terörizmle mücadelede başarılı bir güvenlik hizmetinin sunulması doğal olarak bu alanda görev alan polislerin diğer meslektaşlarına göre daha fazla donanımlı olmalarını gerekli kılmaktadır. Bu donanımlar mesleki rolümüzü, halkın istek ve gereksinimlerini hukuk içerisinde ve profesyonelce gerçekleştirmeyi öngörmektedir. Güvenlik hizmeti sunan polisin temel donanımı, etik ve ahlaki değerleri dikkate alarak profesyonelliğini uygulamasını gerektirmektedir. Bu bağlamda özellikle dikkat edilecek konu, hizmet sunulan halkın etik ve ahlaki değerleri ile hizmeti sunan güvenlik güçlerinin etik ve ahlak değerleri arasındaki örtüşme derecesi ve bunun güvenlik hizmetlerine yansıması olacaktır.

Temel değerleri (etik, ahlak, hukuk, demokrasi ve çoğulculuk) korumak suretiyle terörle mücadele önem ifade etmektedir. Gelecekte ortak noktalarda buluşabilmek şimdiden yapılan mücadelelerin ayrımcılığı artırıcı ve tırmandırıcı olmamasına bağlıdır. Hassas olan ve ideolojik yapıyı öncelikli propagandasında kullanan terör örgütlerini uygulamalarla masum, haklı veya çaresiz gösterecek tutumlardan uzak olmak etik kurallara sıkı bağlılıkla mümkündür (Goh; 2002: 150).

Büyük terör vahşetleri sonucunda toplumda gerilim artar. Başta halk olmak üzere çeşitli kesimler hızlı ve devletin gücünü gösterici güvenlik politikalarının uygulanmasını bekler. Böylesi şok ve kızgınlık dönemlerinde kanunların dışına çıkılmasını dahi hesaplayanlar olabilir. Ancak kanunlar, kurallar, demokratik kurumlar ve bunlara bağlı karar verme mekanizmaları uzun yıllar sonucunda kurulmuştur. Bu yüzden bu zor dönemlerde uzun yılların birikimi olan kurumsallaşmaların ve dengelerin dışına çıkılmamalıdır. Çünkü zor günlerde uygulanması gereken politikalar ve kurallar aynı zamanda bu birikimlerin sağlamlığının da test edildiği dönemler olmaktadır.

En zor zamanlarda dahi, güvenliği sağlamada yapacağımız hareketlerden önce, kanun ve hukukun neye izin verdiğini, neyi yasakladığını hesap etmekte ve yapacağımız uygulamaları yasaların ruhuna ve yazılı metinlerine en yakın ve uygun olanlar arasından seçmekte yarar vardır (Goh; 2002: 153). Yasalara uygun ve yasaların içeriğine sadık uygulamalar güvenlik görevlilerini yasal kılmanın yanında meşruluğunu da ortaya koyacaktır. Bu, etik ve ahlaki değerlerde bizi yüksek kılmak suretiyle toplumun farklı görüşleri paylaşan gruplarının desteğini sağlamada gereklidir.

Teröre karşı mücadelede ekonomi, sosyal düzenlemeler, eğitim, sağlık ve diğer alanlarda yapılacak çalışmalar dikkat dışı tutulmamalıdır. Çünkü teröristlerin ortadan kaldırılması veya minimuma indirilmesi ve güvenlik güçlerinin alandaki mücadelelerinin netice verebilmesi yeni teröristlerin üretilmemesi ile mümkündür.

GÜVENLİK VE HÜRRİYETLER DENGESİNDE HUKUKUN, ETİĞİN VE AHLAKIN YERİ

Avrupa Polis Etik Kodundan Nasıl Yararlanılabilir?

Yukarıdaki bölümde ifade edildiği üzere, ülkede ulusal güvenliğin korunması ve bireylerin öncelikli hakları arasında olan yaşam hakkının garanti altına alınması ilkesi güvenlik hizmeti sunan

profesyonelleri zor durumda bırakmaktadır. Şaşkınlık, şok ve panik anlarında insanların güvenliğe gereksinimleri ve güven duyabilecekleri kurumlara ihtiyaçları yüksek düzeye çıkmaktadır. Bu zamanlardaki ekstra beklenti güvenlik görevlilerini daha fazla yük ve sorumluluk altına sokmaktadır. Bu beklentiyi karşılama duygusu veya sorumluluğu bazen, güvenlik ile hürriyetler arasında seçim yapılması gerekliliği gibi algılanabilmektedir. Bunun yaşanmış birçok örneği de mevcuttur. En çarpıcılarından biri Birleşik Krallık Ordusunun 1969 yılında Kuzey İrlanda'da Protestan ve Katoliklerin arasındaki terör olaylarını durdurmak için bu bölgeye güvenlik amaçlı gitmesinde yaşanmıştır. Ordunun güvenliği sağlamada kullandığı aşırı güç, hukukun dışına taşması ve Katoliklere karşın ayrımcılık yapması günümüze değin tartışılmış ve sonuçları bakımından bölgedeki gerginliğin devamında çok etkin olduğu inancı yayılmıştır (Mc Grath; 1990).

Polisin, özellikle terör olaylarının yaşandığı dönemlerde, halkın beklentilerine cevap verebilmesi daha fazla bilgi, beceri, donanım ve hepsinden önemlisi soğukkanlılık gerektirmektedir. Zira yapılacak yanlış ve aceleci uygulamalar tarih sahnesinde kamu güvenlik kurumlarının peşini bırakmamaktadır. Dolayısı ile güvenlik görevlilerinin mazeret üretme ve hatta "halk böyle istedi öyle yaptık"şeklinde savunma yapma hakları bulunmamaktadır. Çünkü yanlışlıklar kurumsal olarak algılanır ve devlete karşı propaganda olarak kullanılma riskini içinde barındır. Bu bakımdan polis uygulamalarının uzlaşıya dayalı standartlarının ortaya konulması ve bu doğrultuda güvenlik hizmeti sunulması zorunludur. Herkesin birer doğrusunun değil uzun çalışmalar sonucu üzerinde uzlaşılabilmiş ortak doğruların yaşama geçirilmesinde önemli yararlar vardır.

Türkiye'nin de üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi polislerinin ortak çalışması ürünü olan 'Polis Etik Yönetmeliği' polisliğin ortak hedeflerinde uygulamalarında rehber edinmesi gerekli ortak değerleri de ortaya koymaktadır. Polis örgütünde sadakat, onay,

tarafsızlık, karar verebilme yetkisi ve profesyonellik gibi anahtar kavramlar hep yönetmeliğin olanaklı kıldığı ortak referanslar, ortak bilgi paylaşımı ve dolayısıyla ortak anlayışa dayalı olarak oluşur (Cerrah, Eryılmaz; 2002: 27). Örneğin bu yönetmeliğin 35'inci maddesinde 'Polis hiçbir şart altında herhangi bir işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele veya cezalandırma yapmayacak, yapılmasına önayak olmayacak veya tolere etmeyecektir' (Cerrah, Eryılmaz; 2002: 73) denilmektedir.

Polisin, özelde de terörle mücadele polisinin ulusal güvenliği tehdit eden suçlarla mücadelesinde yukarıdaki ifadeye uyması zarar mı yoksa yarar mı getirir? Önce zarar olasılığını tartışmaya açalım. Varsayalım ki bir veya daha fazla zanlıyı yakaladık. Önemli bilgilere sahip olduklarını düşünüyoruz, umuyoruz ve hatta neredeyse eminiz. Bu bilgileri elde etmemiz halinde ülke güvenliğine de çok büyük yarar sağlayacağız. Zanlılar normal sorgu yöntemleriyle bilgi vermiyorlar. O zaman hem halkın bizden beklentilerini yerine getirmek, hem devletimizi korumak ve ulusal güvenliğe önemli bir hizmet etmek için zor kullanmak, kötü muamele yapmakta bir sakınca olmadığını veya az sakınca çok yarar var olduğunu düşündüğümüzü farz edelim. O halde zor kullanıyorsak bilgimiz ve delillerimiz az demektir. Ev ödevimize iyi çalışmamışız, örgüt ile ilgili gerekli ön çalışmaları yapmamışız ve hazırlıksız yakalanmışız. Sadece elimize geçirdiğimiz ve suçu işlediğine inandığımız kişilerden sonuca gitmeye çalışıyoruz demektir. Burada ortaya çıkan ürün hukukun dışına çıkılarak ve suç işlenerek elde edilmiştir. Kayıp ise mücadele ettiğimiz ve terörist olarak suçladığımız insanlarla paralel davranış sergileme olmaktadır. Her ikimiz de hukuk, kanun, etik ve ahlak kuralı tanımıyoruz demektir. Oysa bu bir devlet gücünün halkına karşı asla kullanamayacağı ve meşru sayamayacağı bir yöntemdir.

İkinci yöntem ise yukarda ifade edilen etik koduna uymak şeklinde olsun. Öncelikli olarak polis şunu bilecek ki şüpheliden

sonuca ulaşamam. Bu durumda yapılması gereken polis profesyonelliğinin inceliklerine inerek, ön hazırlık ve takibatları yapmak, suçluya ulaşma ve suçları önleme noktasında gelişmeleri takip etmektir. Yani tembel olmamak demektir. Bu yönteme örnek olarak polisin Hizbullah terör örgütüne karşı 1999 yılında gerçekleştirdiği seri operasyonları gösterebiliriz. Bu yöntemde polis kendi kaderini ve başarısını yine kendi profesyonel çalışmasına dayandırmaktadır. Başarılı olunduğunda geniş halk desteği, güveni, örgütün izole edilmesi, desteğinin azaltılması ve en önemlisi güvenlik personelinin uygulamalarının meşruluğunun tartışmaya açılmamış olması ortaya çıkmaktadır. Bu durum uzun süreçte sürekli devletin ve güvenlik güçlerinin lehine sonuç vermektedir. Bu yöntemle yapılan bir operasyonda başarısız olunduğunda sadece bir operasyon başarılı olamamıştır o kadar. Hemen nerede hata yapıldığına bakılmalı ve yeni bir operasyon veya uygulamada aynı yanlışa düşülmemek için çalışmalıdır.

İkinci yöntemin en önemli avantajı hatadan dönülmesi ve yeni alternatiflerin geliştirilmesinin mümkün olmasıdır. Çünkü güvenlik personelinin beyni farklı yaratıcılıkları ortaya koymaya yönlendirilmiştir. Polislikteki birçok gelişme (bitkilerden suçluya gitme, suçlu profili çıkarabilme, kriminalistikteki hızlı gelişmeler, suç psikologlarının geliştirdiği yöntemler vb.) ikinci yöntemin uygulanması sonucu ortaya çıkan gelişmelerdir. Birinci yöntemde sadece zor kullanma türleri üzerine bir gelişme söz konusu olabilir ki bu, polisin halk tarafından desteklenmesini ve ona güven duyulmasını olanaksız hale getirebilir.

Bu konuyu 'Avrupa Polis Etiği' yönetmeliğinin açıklamaları kısmında ele alan Cerrah ve Eryılmaz şu değerlendirmede bulunmaktadır:

> *Emniyet güçlerinin hukuk devleti ilkesini uygulama hedefi, birbirinden farklı ama birbiriyle ilişkili iki görevi kapsamına almaktadır. Bunlardan birincisi, genel kamusal sü-*

kuneti güvenceye almak da dahil olmak üzere kurallara uygun olarak yürürlüğe konmuş devletin kanunlarını uygulama, diğeri ise keyfi uygulamalardan kaçınarak, toplum bireylerinin bireysel hak ve özgürlüklerine saygı duyarak, çerçevesi çizilmiş yetkilerini kesinlikle aşmamaktadır Hukuk devleti sadece ne yapıldığı ile değil nasıl yapıldığıyla da ilgilenir. Hukukun üstünlüğünü korumada ve uygulamaya geçirmede emniyet güçlerinin rolü o derece önemlidir ki, demokrasinin nasıl işlediği genellikle sadece onların davranış biçimine bakılarak değerlendirilebilir (2002: 29-30).

Polisin doğru amaca doğru yöntemlerle ulaşması ona sadece halk desteğini kazandırmaz bunun yanında polis yasalar ve hukuk önünde de kolay hesap verebilir duruma gelir. Her polis temelde ulusal menfaatleri ve hizmet verdiği yurttaşlarının önceliklerini düşünerek hizmet üretmektedir. Fakat polisin yasal olmayan veya hukuk dışına çıkan davranışlara tevessül etmesi kötü niyet değil iyi niyetten de kaynaklanabilir. Bu eserde böylesine iyi duygulara sahip olan güvenlik görevlilerinin etik kurallara uyması halinde daha verimli olabilecekleri savunulmaktadır. Zira bu kurallara uyulması halinde polis kabiliyetlerini delilleri toplamada yoğunlaştırabilecek, halkın yardımıyla birçok suçu aydınlatabilecek ve uygulamalarında meşruiyetini korumak suretiyle moral açıdan kendini güçlü hissedebilecektir.

Ülkemizin de taraf olduğu Avrupa Polis Etiği kodlarının bazı maddelerine bakmak suretiyle yukarıdaki ifadelerimizi test edebiliriz.

Polis teşkilatı, gizli bilgileri açıklamadan, yerine getirdiği görevler hakkında halka doğru ve tarafsız bilgi sunmaya hazır olmalıdır. Medya ile ilişkileri düzenleyen bir yönerge hazırlanmalıdır (Madde 19) Polis, mantıklı karar verebilmeli, açık, olgun, adil olmalı, iyi iletişim kurabilmeli ve gerektiğinde, liderlik ve yönetim kabiliyetlerine sahip olmalı-

dır. Ayrıca, içinde bulunduğu sosyal kültürü ve toplumsal problemleri bilmelidir (Madde 23). Polis ve tüm polis operasyonları herkesin yaşam hakkına saygılı olmalıdır (Madde 34. Polis, kesinlikle zorunlu olan durumlarda ve sadece meşru bir amacı elde etmek için gerekli olan kadar kuvvet kullanabilir (Madde 36) (Avrupa Polis Meslek Etiği, 2002; aktaran Cerrah ve Eryılmaz, 2002).

Polisin kendi icraatları hakkında halkı doğru bilgilendirmesi her şeyden önce kendi hizmet verimliliğine katkıda bulunmaktadır. Bilgi kirliliğinin ve fısıltı gazetelerinin hayal eseri ortaya koydukları senaryoların güvenlik güçlerini daha zor duruma düşürdüğü açık bir gerçektir. Polisin birinci elden gerekli bilgilerle toplumu aydınlatmaması çoğu kez sadece polisi değil devleti de töhmet altına bırakacak, komplo teorilerini geliştirecek ve komploculara yeni fırsatlar oluşturacaktır. Bu durumda beklenen ve özlenen halk- devlet yakınlaşması bir türlü gerçekleştirilememektedir. Yine aynı etik kodların 23'üncü maddesinde polisin, kendi toplumunu tanıması, polisin açık, adil, olgun olması ve toplumuyla iletişim halinde bulunması önerilmektedir. Bu davranış ve vasıflara sahip güvenlik görevlilerinin ancak iyi bir eğitim ve öğretimle kazanılabileceği dolayısıyla polis eğitimine önem verilmesi ve bu eğitimde hızlı karar verebilen liderlik özelliklerinin verilmesi gerekmektedir.

Böylesine vasıflara sahip polisin çalışması daha verimli, birey ve ülke güvenliğinin sağlanması da kuşkusuz daha fazla mümkün olacaktır. Çünkü toplumsal yapı ve özellikleri bilen güvenlik güçleri bölgelerindeki suç haritalarını çıkarma ve suçlu profillerine ulaşma suretiyle suçlulara doğrudan ulaşabilme şansını oldukça arttıracaklardır. Böylesi ön verilerle ve bilgilerle suçu aydınlatmaya çalışan güvenlik görevlisinin zor kullanımını gerektirecek bir durum da ortadan kalkmış olabilecektir.

Ancak polisin çalışma verimliliği sadece kendi çabalarıyla gerçekleşebilecek bir durum değildir. Haksız suçlamalar, çalışma koşulları, ücret dengesizliği ve benzeri sorunların çözüme kavuşturulması da zorunludur. Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği bu konuda da çeşitli önerilerde bulunmak suretiyle etiğin sadece polisin davranışlarıyla sınırlandırılamayacağı, o davranışlara etki eden etmenlerin de önlenmesi veya düzenlenmesi gereği üzerinde durmuştur (Madde 33). Özellikle yukarıda ifade edilen temel veriler doğrultusunda hareket eden polisin güvenliğini sağlamaya çalıştığı toplum tarafından desteğe, övülmeye ve savunulmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Çalınan arabası polis tarafından bulunan bir yurttaşın mutluluğunu ifade eden bir teşekkür, en az bulunamaması durumundaki şikayet veya suç mağduru kişilerin sesleri en az, suç işleyenler kadar gür çıkmak durumundadır.

Güvenlik etiğinin yaşama geçirilmesinde bir başka önemli konu da bu alanda çalışan personele maddi olanaklar bakımından eşit yaklaşılması hususudur. Güvenlik hizmetlerinde aynı işi yapan kişilere aynı ücretin ödenmesi etik ve adil olma bakımından önemlidir. Çünkü başka meslek gruplarıyla kendi maaşını ve statüsünü kıyaslamayı pek sık yapmayan bir polis, kendisiyle aynı hizmeti üreten diğer güvenlik güçlerinin ücretleriyle kendi maddi kazanımını çok doğal olarak karşılaştırılabilmektedir. Aradaki fark birinin diğeri aleyhine gelişmesi, hizmet verimliliğinde olumsuzluklar yaratmaktadır. Kendisine adil davranılmadığına inanan bir güvenlik görevlisinin etik bakımdan tarafsız ve adil kalması oldukça güçtür.

ULUSAL GÜVENLİK VE ETİK

Ulusal güvenliğin sağlanması toplumsal çıkarın ve ortak hedeflerin en önemlilerinden biri olmasının yanında, hukukun üstünlüğü ve etik değerler de günümüz polislik uygulamalarının ortak kıymetlerini oluşturmaktadır. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında birinin diğerini engelleyici değil tam tersine güçlendirici içerikler ta-

şıdıkları ve birbirleriyle örtüşen toplumsal ortak hedefler olduklarını kabul etmek durumundayız.

Özellikle terör olaylarının yoğun yaşandığı dönemlerde teröristlerin birinci hedefigüvenlik güçlerini zor kullanmak için tarik etmek ve bunu başarmaları halinde de güvenlik görevlilerini uygulama meşruiyeti noktasında yıpratmaya ve onlara karşın halk desteğini eritmeye çalışmak olduğu bilinmektedir (Bal; 2002). Terör örgütlerinin bu stratejilerinde başarı şansı güvenlik görevlilerinin etik ve hukuk dışı davranışlara sapmaları oranıyla ölçülmektedir. Dolaysıyla ulusal güvenlik gereksinimini karşılama noktasında heyecanlanan, paniğe kapılan veya yetersiz bilgiyle operasyonlar yapan güvenlik personelinin farkına varmadan terörün manipüle alanına girdiği söylenebilir. Bu durumda gayrımemnunların sayısı artabilir ve bu mutsuz kitleden yeni teröristler avlamak isteyen örgütler avantaj elde edebilirler.

Ulusal güvenliği tehdit eden terör örgütlerinin bir diğer stratejisi de ülkede ulaşılan demokratik değerleri ve kazanımları tersine çevirmek suretiyle hükümetleri gayrı meşru ilan etmektir. Bu konuda da güvenlik görevlilerine çok önemli görevler düşmektedir. Demokrasi alanının daraltılmasını isteyen teröristlere en güzel karşılık, güvenlik güçlerinin sağduyulu ve soğukkanlı uygulamalarıyla demokrasinin alanını geniş tutulması ve uzun yılların birikimi olan demokratik değerlerin devamlı kılınmasıyla verilebilir. Ulusal güvenlik anlayışının bu çerçeveye yerleştirilmesi demokrasiler bakımından zorunludur. Zira bir taraftan hiçbir etik, ahlak ve hukuk kural tanımayan teröristler diğer taraftan bu kuralların savunucusu konumundaki demokratik sistem polisleri kendi alanlarını korumak durumundadırlar. Tersi bir davranış ve güvenlik politikası, terör örgütlerinin güvenlik güçlerini kendi alanlarına ve mücadele yöntemlerine çekmesi anlamını taşır ki bu durum ülkedeki değerler zincirini tersine çevirebilir. Bu bakımdan demokrasilerde hizmet üreten güvenlik görevlilerinin bu de-

ğerlerin içerisinde kalarak sonuca gitmeleri zorunludur. Çünkü bu değerler birbirini tamamlayan bütünün parçalarıdır. Birinden veya bir kısmından vaz geçerek sonuca gitmek oldukça zordur.

Etik değerlerine bağlı hizmet üretmeyi görev edinen polisin en önemli üstünlüğü, moral değerler ve meşruiyet bakımından teröristlere propaganda alanı bırakmamasıdır. Yani sadece görünen teröriste değil uzun vadede kalıcı terör sempatisi olgusuna karşı da önemli bir üstünlük böylece sağlanabilecektir. Çünkü polisin etik değerlere bağlı çalışma stratejisi, onun terör sorununu sadece kendisiyle terörist arasında bir düello olarak görmekten öte, halkıyla işbirliği içerisinde çözmesi gereğinin önemine ve farkına vardığının göstergesidir. Sonuçta alan kazanma mücadelesinde uygulamalarıyla kendi kurumsal meşruiyetinin yanında devletinin ve sisteminin de meşruiyetini sağlamlaştıran polis, ülkesine en sağlıklı ve doğru hizmeti vermiş olacaktır.

Ulusal güvenliğin tehdit altında olduğu dönemlerde güvenlik güçlerinin hürriyetleri bir tehdit olarak algılaması önemlidir. Bunun yanında hürriyetler aynı zamanda toplumsal dayanışmanın sağlanmasında ve ülkeye karşı yöneltilen tehditlerin önünde önemli bir set oluşturulmasıyla da önemlidir. Ünlü düşünür Karl Poper'in ifade ettiği üzere devlet ve devlet güçleri, toplumun bir uzlaşı içerisinde onlara kendi hürriyetlerinden bir kısmını vermek suretiyle daha geniş hürriyetlerinin garanti altına alınmasını beklemektedirler. Devlete toplumun bu desteğinin devamlılığı devletin bu sözleşmeye ve uzlaşıya uygun hareket etmesiyle mümkündür. Böylesine bir uzlaşının devlet güçlerinin ve özellikle polisin tarafında olması, sistemin, devletin ve toplumun savunulmasında çok önemlidir. Etik değerler bu bağlamda aradaki uzlaşının vazgeçilmezi olarak ortaya çıkmaktadır.

Etik veya konumuz bağlamında güvenlik etiği, güvenlik güçlerinin tehdit algılamalarını tayin etmeleri bakımından da önemlidir. Örneğin bir ülke içerisinde ayrılıkçı terör örgütü olduğunu

kabul edelim. Örgütün en önemli manifestosu, adına eylem yaptığını iddia ettiği etnik grubun ayrışmasını ve farklı bir kimlik oluşumuna yönelmesini sağlamak olacaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için, PKK örneğinde olduğu gibi, farklılıkları ön plana taşımak suretiyle ayrımcılık yapıldığını ve bu ayrımcılığının ortadan kalkabilmesinin ancak bu etnik grubun kendi kaderine sahip olması halinde gerçekleşeceğini iddia etmektedir. Böylesi bir durumla karşılaşan güvenlik güçlerinin etik kurallara her zamankinden daha fazla uyması gerekmektedir. Tarafsız ve adil davranış sergilenmesi, teröristin propagandasında kullanabileceği ayrımcılık malzemelerini yersiz, kanıtsız ve haksız kılabilecektir. Aksi takdirde geniş tehdit tanımlamaları ve algılamaları, taban bulmak isteyen örgütlere önemli küskünler grubu ikram edebilecektir.

Ulusal güvenlik ve etik bağlamında konuyu değerlendirdiğimizde, güvenlik hizmetlerinde verimliliğin, rasyonelliğin ve güvenlik özgürlük dengesinin sağlanmasında güvenlik etiğinin çok önemli olduğunu görmekteyiz. Yukarıdaki argümanların ışığında konuya yaklaşıldığında güvenlik güçlerinin kendi öncelikleri bakımından da etiğe ihtiyaçları olduğu ve profesyonelliklerinin vazgeçilmezlerinden birinin güvenlik etiği olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ, KULLANILAN YÖNTEMİ MEŞRU KILAR MI?

Tarih boyunca ve özellikle Fransız ihtilalinden günümüze kadar yoğun bir şekilde tartışılan sonuç ve ona götüren yöntemlerin meşruluğu meselesinde bir uzlaşı sağlanabilmiş değildir. Örneğin 1789 devriminin önde gelen düşünür ve savunucularından Robespierre 1791 senesinde iktidarı ele geçiren jakoben sınıfın baskıcı ve hukuk dışı uygulamalarını savunmuştur. Çünkü Robespierre'e göre özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık gibi güzel sonuçlara ulaşmak için bazen kaçınılmaz şekilde geçici süreyle zor kullanılabilir ve hukuk dışına çıkılabilirdi. Yani engizisyon iyi sonuca ulaşmakta vazgeçilmezler arasında yer alabilirdi (Furet; 1992:101).

Eğer iyi ve ulusal bakımdan yüksek menfaatlere ulaşmada kullanılan yöntemlerin kural dışı, etik ve ahlak dışı olması kabul edilebilir bir davranış olarak ifade edilirse toplumdaki diğer grupların da bu ilkeyi uygulamaya koymasına karşılık savunulacak argüman kalmayacaktır. Sonuçtan ilkelere gitmek ve sonuca bağlı olarak yöntemleri tartışmak bizleri başka paradokslarla karşı karşıya getirir. Modern Çağ Terörizmi'nin çıkışı ve terörizmin felsefi ve etik bağlamda kendini savunması yukarıdaki ilkeyle yakından ilgilidir. Tarih, Jakoben'lerin baskıcı ve herşeye ve her türlü bedele rağmen sonuca ulaşma dönemini takip eden yıllarda, Avrupa'da aynı argümanları kullanan ve hızla artan terör örgütlerinin kurulduğuna tanıklık etmektedir. Terörizmin teorisyenlerinden Karl Heinzen şöyle der;

> *Eğer öldürmek, işkence yapmak suç ise bu herkese yasak olmalı. Eğer bunun tersi doğru ise bu yine herkes için geçerli olmalı. Biz katliamı, öldürülmeyi hak etmiyoruz ancak düşmanlarımız, karşıtlarımız bu düşünceleri paylaşmıyor ve hatta katledilmemizi meşrulaştırmanın ötesinde bunun yapılmasını özel bir görev olarak tanımlıyorlarsa buna karşı gelmek zorundayız. İnsanlığın çıkarı uğruna binlerce kişinin boğazlanmasını meşru gösteren Robespierre bizi yapacaklarımızda daha haklı kılmakta (Heinzen; 1849: 54-55).*

Sonucun haklı gerekçeleri ve önemi ne kadar fazla olursa olsun, ona ulaşmada kullanılan yöntemlerin meşruluğu dikkat dışı bırakılacak olursa her grup kendi haklılığını ön plana çıkarmak suretiyle gayrı hukukiyöntemleri aynı argümanlarla meşru gösterme yoluna gidebilir. Bunun terörizm tarihinde yüzlerce örneğini göstermek mümkündür. Zayıfın güçlüye karşı silahı, mazlumun zorbaya karşı mücadele yöntemi, savunmasızların zalim egemenlere karşı savaşı tanımlamasını birçok terör örgütünün manifestosunda görmek mümkündür. Bu söylemlerin hepsinin

temelinde ulaşılacak hedefin önemi, kutsallığı, yüceliği ve mücadelenin yürütüleceği karşı güçlerin haksızlığı, kullanılacak yöntemleri meşrulaştırma gayretleri olarak ortaya çıkmakta.

Ancak varılmak istenen hedefin önemi, önceliği ve doğruluğu kullanılan yöntemlerin meşrulaştırılması koşulunu tek başına oluşturamaz. Bir hizmetle varılmak istenen hedefin gerçekleştirilmesi kadar o hizmetin nasıl sunulduğu da önem taşımaktadır. Aksi bir durum moral, etik ve hukukun üstünlüğü kavramlarının yok sayılmasını ve sonuçta herkesin veya her grubun kendi önceliklerine göre doğrular tanımlamasını getirmektedir. Bu durumda ise dünyada evrensel meşruiyet ve uzlaşı alanlarından bahsetmek olanaksız olacağı gibi kaos ve anarşizmin öne çıkması da kaçınılmaz olacaktır.

Polislik uygulamaları sonuç itibarıyle kamunun güvenliğini sağlama gibi önemli ve haklı bir gerekçeyle dahi olsa yaptırımlarında ve uyguladıkları metotlarda moral ve etik değerlerin dışına çıkabilirmi? Bu soruya çıkabilirler istisnasını koyduğumuzda aşağıdaki gerekçeye de katılmış olmaz mıyız?

> *Öldürme, yalan ve zor kullanma işçi ve köylünün devrime giden yolunda engel ise gayri ahlaki ve insanlık suçudur ancak bu davranışlar proletaryanın devrimine yardımcı ise ve bu sonuca ulaştırmada belirleyici ise tolere edilebilir ve kabul edilebilir (Cheka, aktaran Kleinig; 2001)*

Yukarıdaki Rus işçi devrimini anlatmada ve algılamada Cheka'nın bakış açısı, yanlışla doğruları sonuca göre belirlemeden hareket etmiştir ki bu tutum yanıltıcıdır. Bu bağlamda devletin, toplumlarına güvenlik hizmeti sunma işlevlerini yerine getiren güvenlik güçleri ve bu eserde ele alınan polislerin, ortak değerler olan demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve bunların temelinde yer alan etik ve ahlak kurallara uyması zorunludur. Bu zorunluluk öncelikle sunulacak hizmetin halklar tarafından desteklenmesi, savunulması ve benimsenmesi açısından çok önemli-

dir. Aksi takdirde bir polisin zor kullanması ile sıradan bir kimsenin zor kullanması arasındaki belirleyici farkı ortaya koymak zor hatta imkansız hale gelecektir. Ayrıca polisin yaptırım gücü yasalardan ve hukuksal dayanaklardan kaynaklanmaktadır. Yasalardan ve hukuktan alınan güç, yasalara ve hukuka uyulduğu sürece meşruiyetini koruyabilir ve sürdürebilir.

Neticede, güvenlik güçlerinin davranışları, uygulama ve operasyonları, sonuçları topluma yararları ve daha güzel bir gelecek kurmada faydalı olacağı umutlarına göre meşrulaştırılamazlar. Ulaşılması umulan son, davranış ve uygulamalarımazur gösteremez. Her ne kadar davranış ve uygulamalarda, eylem ve sonuç ilişkisi var ise de doğru ve yanlışın belirlenmesinde, varılması planlanan sonucun tanımlanmasına göre eylem meşrulaştırılamaz (Pontora, aktaran Kleinig; 2001).

ULUSAL GÜVENLİK VE TERÖRLE MÜCADELEDE ETİK ÇIKARIMLAR

Güvenlik güçlerinin hizmetlerini üretirken profesyonelliklerinin ve davranışlarının ortak bir standardı tutturabilmesi için ortak etik değerlerin belirlenmesi gerekir. Profesyonelleşen ve eğitim süreçleriyle ortak etik davranışlarını mesleklerine yansıtmayı başaran güvenlik güçlerinin toplumdaki konumu yükselmekte ve saygınlığı artmaktadır. Bu, güvenlik görevlilerine korkudan öte güvene dayalı bakışı ve bu bakışın doğal sonucu olarak da önemli ölçüde halk desteğini sağlayacaktır. Güvenliği sağlamakla görevli bireylerin inandırıcı olabilmeleri, öncelikle kendilerinin yasalara ve hukuka uymaları ile orantılıdır. Örneğin trafikteki kırmızı ışık kuralı öncelikle güvenlik görevlilerinin uyması zorunlu bir kuraldır.

Güvenlik etiğine uymada kararlı olan güvenlik görevlilerinin önemli kazançlarından biri de moral değerler olarak kendini sağlıklı hissetmesi ve kendine veya kurumuna yöneltilebilecek eleşti-

riler karşısında rahat olabilmesidir. Gerekli etik normlara uyumlu hale gelen güvenlik personeli, çağımızın liberal demokrasilerinin gereği olan açıklık, hesap verebilirlik ve şeffaflık konularında sorun yaşamayacaktır. Polisin, özellikle terörle mücadele polisinin sıklıkla karşılaştığı 'insan hakları ihlâlleri suçlamalarına meydan vermemek' polisin kendi çalışmalarını halka ve soruşturmalara açık tutabilecek kadar etik kurallara bağlı olmasıyla olacaktır.

Etik kuralların uygulanması polisi, profesyonelliğini daha başarılı gerçekleştirmeye yönlendirmektedir. Özellikle nitelikli suçlar, organize suçlar ve terör suçlarına karşı mücadele eden polis, bu suç türlerine yönelik profil çıkarmayı, izden ve delillerden suçluya gidebilmeyi ve bilgi teknolojisini kullanmayı güvenlik önlemlerinin en önemli aşamaları olarak görmektedir. Böylece gereksiz güç kullanma ve bunun sonucu doğabilecek sorunlarla karşılaşma riski daha başlangıçta bitirilmiş olacaktır. Güvenlik görevlilerinin ülkesine hizmet kaygısıyla yapabilecekleri yanlışlıklar, onları toplum ve hukuk karşısında zor durumda bırakmaktadır. Böylesi durumlara düşmemenin en etkin yolu etik kurallara uymak olacaktır.

Etik kurallara uyulması halinde güvenlik hizmetlerinde bir eksilme veya ulusal güvenlik konusunda herhangi bir sorun yaşanmayacağı da bu eserin en önemli argümanlarından olmuştur. Çünkü, kurallar sistem bütünlüğü içerisinde yaşama geçirilebildiği ölçüde işlerlik kazanabilir ve toplum tarafından savunulur hale gelir. Ülkede sistemin, kuralların, hukukun ve demokrasinin savunucusu, bir kurum veya öncelikli bir zümre değil bütün ülke bireyleri olduğu ölçüde sistem işler, güvenlik sağlanır ve özgürlüğün yitirilmesi korkusu yaşanmaz.

Polis etiği etiği sadece Türkiye'deki güvenlik güçlerini kapsamamaktadır. Etik kodlar Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin hepsini kapsamaktadır. Bu ulaşılan uzlaşının ve ortak doğruların en önemli amacı güvenlik hizmetlerine ortak bir standart yaratmak

olmuştur. Çünkü küçülen dünyada ulusal polis teşkilatları sadece kendi ülkesinin yurttaşlarına hizmet vermek ve onları mutlu etmek durumunda değildir ve ülkelerine gelen diğer ülke yurttaşlarına da hizmet verilmektedir. Özellikle Türkiye'ye her sene artan sayıda yaklaşık yirmi beş milyonun üzerinde turistin gelmesi ve hatta örneğin Antalya iline bağlı Alanya ilçesinde sürekli ikamet eden binlerce Alman yurttaşına hizmet verilmesi polisin Avrupa'daki meslektaşlarıyla paralel davranışlar göstermesini şart kılar. Bu zorunluluk, suçluların uluslararası ve sınır aşan dayanışmalarına karşılık, polis teşkilatları arasındakiişbirliğinde de ortaya konulur.

Etik değerlere bağlı güvenlik hizmetinin bilgi ve yüksek teknolojiye dayalı polisliği de beraberinde barındırdığı gözlemlenmektedir. Fazla güç kullanımı ve hukuk dışı uygulamaları önlemenin dört temel öğesi olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi eğitim ve öğretim açısından çağı yakalama ve bilimsel veriler ışığında sorunları çözme yetisini kazanmak; ikincisi, yüksek teknolojiyi kullanma; üçüncüsü, özgürlüklerden korkmadan, özgürlükler ve güvenlik arasındaki dengeyi kurabilme ve dördüncüsü güvenlik görevlilerine gereken desteğin ayrımsız olarak kamu kuruluşları ve halk tarafından verilmesidir. Ayrımsızlık, sosyal haklar, eleştiri, ekonomik haklar ve benzeri alanların hepsini kapsamaktadır. Burada sayılı dört temel öğenin dışında da sayılabilecek birçok unsurun varlığı söz konusudur. Ancak burada böylesi bir genellemeyi uygun bulduk.

Bu çalışmada ifade edilen ulusal güvenlik, hürriyetler ve etik arasındaki bağlantılar yukarıdaki dört temel öğenin hassas bir şekilde uygulanmasıyla mümkün olur. Bu öğeler birbiriyle bağlantılıdır ve birinin eksikliği halinde diğerlerinin tam olarak ortaya çıkması oldukça zordur. Ayrıca bu unsurların birinin diğerine önceliği değildir fakat eşgüdümlü olarak yaşama geçirilmeleri söz konusudur.

İSTİHBARAT ETİĞİ

"İstihbarat etiği" başlıklı bu bölümde, polisliğin bir türü olarak içgüvenlik istihbaratına ilişkin etik tartışmalar ile ilke ve prensipler hem teorik tartışmalar hem de güncel olaylar ışığında ele alınmaya çalışılacaktır. Polis etiğinin ne denli önemli bir konu olduğu ve bunun insanların yaşamına (özellikle de toplumsal yaşama) etkisi çalışmanın önceki bölümlerinde detaylıca ele alınmıştı. Doğası gereği polislik uygulamaları, siyah (yapılmaması gerekenler), beyaz (yapılması gerekenler) ve gri (o anki duruma göre belirlenenler) alanlardan oluşmaktadır ve polis etiği daha ziyade doğru karar vermekte güçlük çekilebilen gri alanları düzenleme çabası içerisindedir. İçgüvenlik istihbaratı da doğasında bulunan gizlilik nedeniyle özellikle genel polis etiğine nazaran gri alanların daha fazla bulunduğu bir alandır ve bu niteliği ile de etik ilke ve prensiplere genel polis etiğinden daha fazla gereksinim duymaktadır.

İstihbarat etiği tartışmalarında şu soru da gündeme taşınmaktadır: "*Ulusal güvenliğin bu kadar önemli olduğu ve hiçbir değer tanımayan teröristlere karşı 'savaş' verildiği günümüzde, neden dolayı istihbaratçıların etik ilkelerle sınırlandırılmasına gerek duyulmaktadır?*" (Andregg, 2009: 52). Bu noktada göz önüne alınması gereken iki temel husus vardır. Bunlardan ilki teröristlerin doğaları gereği şiddet kültüründen beslendikleri, demokratik bir atmosferde yaşamadıkları/yaşayamadıkları ve hiçbir değer sistemine tabi olmadıklarıdır. Oysaki toplum içindeki bi-

reylerin temel sözleşmesi ile var olan devletler, kuruluşlarından itibaren değerler sistemi ve sınırlılıklar üzerine bina edilmişlerdir. O nedenle terörle mücadele eden devletlerin mücadelelerinde daha etkin olma amacıyla teröriste benzemeleri, başarı değil başarısızlık olarak kabul edilmektedir. Zaten teröristin istediği de mücadele ettiği devleti bu noktaya getirmektir. Çünkü terörist, hiçbir devletin şiddet ve vahşet noktasında terör örgütleri ile yarışamayacağını bilmektedir (Bal, 2006).

Burada unutulmaması gereken ikinci husus ise istihbaratın her şeyden önce bir 'meslek' olduğudur. Herhangi bir iş ya da uğraşın meslek sayılabilmesi için, o iş ya da uğraşın en azından belli bir tekniği ve kurumsallaşmış bir değerler manzumesine sahip olması gerekir (Ertekin, 1988: 36). İster ulusal istihbarat ister askeri istihbarat isterse de içgüvenlik istihbaratı olsun, bu faaliyetler öz itibarı ile meslek olduklarından dolayı belli ilkeve değerlere sahip olmalıdır. Dış istihbarat, etik ilkelere riayet edilmeden yapılan bir faaliyet olarak değil belki ulusal amaçlar noktasında etik ilkelerin biraz daha genişletildiği/standardın biraz daha düşürüldüğü bir aktivite olarak ifade edilse de içgüvenlik istihbaratı için bu ifade geçerli olamayacaktır(Godfrey, 2004: 399).

Etik ile ilgili kavramsal analiz ve tartışmalara kitabın önceki bölümlerinde detaylı bir şekilde yer verilmesi nedeniyle konunun daha net olarak anlaşılabilmesi için bu bölümde sadece istihbarat ve içgüvenlik istihbaratı ile ilgili kimi kavramsal analizlere yer verilecektir.

İSTİHBARAT VE İÇGÜVENLİK İSTİHBARATI

İstihbarat kelime olarak Türkçede haber ve bilgi alma anlamlarına gelen Arapça kökenli bir kelime iken İngilizcede akıl, zekâ, anlayış, haber, bilgi ve istihbarat anlamlarına gelen 'intelligence' kelimesi kullanılmaktadır. İstihbarat için Almancada "haberler" anlamına gelen "nachrichten", Fransızcada "işaret, aydınlanma, öğ-

renme ve öğretme" anlamlarına gelen "renseignement" kelimeleri kullanılırken, Rusçada ise anahtar kelime olarak "güvenlik" karşımıza çıkmaktadır (Tılısbık ve Akbal, 2006: 11). Buradan yola çıkarak Özdağ, istihbaratın Batı toplumlarında (özellikle de ABD ve İngiltere) "malumatın değerlendirilmesi", ülkemizde ise "malumatın derlenmesi" olarak algılandığını vurgulamaktadır (Özdağ, 2008: 17-18).

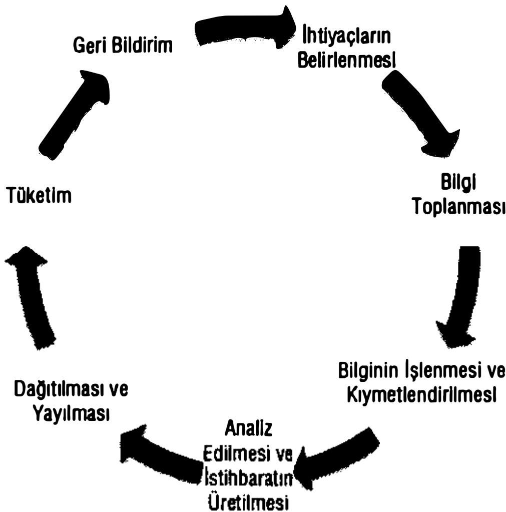
Literatürdeki istihbarat tanımlarının farklılık göstermesi kimi yazarların istihbaratı ürün merkezli, kimilerinin faaliyet/süreç merkezli kimilerinin ise hedef merkezli olarak tanımlamalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin Kahn'ın istihbaratı "*bilginin en geniş manadaki hali*" olarak tanımlaması, istihbaratı bir ürün olarak değerlendirdiğini göstermektedir (Kahn, 2008: 4). Çınar ise istihbaratı, "*çok eski zamanlardan beri kullanılan bir eylem çeşidi*" olarak ifade ederken istihbaratı faaliyet odaklı olarak görmektedir (Çınar, 1997: 107). Benzer şekilde Serim istihbaratı; "*haber toplama ve maksada göre haber yapma faaliyeti*" olarak tanımlarken istihbaratı bir faaliyet/süreç olarak değerlendirmektedir (Serim, 1940: 7). Ayrıca Kent başka bir yerde istihbaratı, "bilginin özellikli türünün peşini kovalayan, aktif kişilerin oluşturduğu fiziksel bir organizasyon" olarak ifade ederken, bu organizasyonun yabancı ülkeleri izleme ve o ülkelerin geçmişlerini, şimdiki zamanlarını ve muhtemel geleceklerini yorumlamaya hazırlıklı olmasının gerektiğini vurgulamaktadır (Kent, 2003: 1). Kent'in bu ifadeleri de istihbaratı bir kurum olarak gördüğünü ve istihbarat tanımını aynı zamanda hedef merkezli olarak inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

Atay istihbaratı, "*salt bilginin ne kadarının yararlı ve güvenilir sayılacağını belirlemek amacıyla işleme konulması ya da analizi*" olarak tanımlamaktadır (Atay, 1996: 79-92; aktaran Tılısbık ve Akbal, 2006: 12). Avcı ise istihbarata günümüz yorumunu da ekleyerek şu şekilde bir tanım getirmektedir; "*istihbarat, muhtelif imkân ve vasıtaları kullanarak, herhangi bir konuda enformatik*

materyal temini ve temin edilen bilgilerin ham halden kurtarılarak işlenmesi, kıymetlendirilmesi ve yorumlanarak bunlardan bir netice çıkarılmasıyla ilgili faaliyettir" (Avcı, 2004: 11). Farklı noktalara odaklanan bu istihbarat tanımlarının nitelikleri bakımından ortak unsurlar içerdiği anlaşılmaktadır.

Daha kolay anlamayı sağlamak için basitleştirme yaklaşımını tercih eden Lowenthal ise istihbaratı, "*soru sormak, bilgi toplamak ve soruyu yanıtlamak*" olarak tanımlamaktadır. Lowenthal ayrıca bu yalın anlatım ile beraber esas önemli hususların detaylarda gizli olduğunun da altını çizmekte ve konuyu 7 aşamadan oluşan istihbarat çarkı içerisinde detaylandırmaktadır (Lowenthal, 2003: 28):

Şekil 3*. İstihbarat Çarkı (Lowenthal, 2003: 42-53)*

İstihbaratın farklı biçimlerde tanımlanmasının altında istihbarata farklı noktalarda durarak bakmak ya da farklı noktalarına odaklanmak yatmaktadır. Bütün bu farklı bakış açıları değerlendi-

rildiğinde ise istihbarat genel anlamda şu şekilde tanımlanabilir; ***istihbarat, belli bir amaca yönelik olarak açık ve gizli kaynaklardan bilgi toplanması, bu bilgilerin anlamlandırılması, değerlendirilmesi, analiz edilmesi ve sentezlenmesi, bunun sonucunda elde edilen yorumun ilgili birimlere dağıtımının zamanında yapılması sürecidir.***

İstihbaratın amaçlarına, tüketicilerine, metotlarına, gizlilik tiplerine ve son olarak da istihbarat çarkına göre tanımlanmasından yola çıkıldığında, tüm bu değişkenlerin farklılaşması veya değişmesi durumunda yeni/farklı istihbarat türlerinin ortaya çıktığı, istihbarat ile ilgili kavramsal tartışma yapılırken ifade edilmişti (Randol, 2009: 2). Farklı istihbarat türlerinin amaç, tüketici, metot ve gizlilik gibi temel yapıtaşları ile ilgili değişkenlere sahip olmaları farklı istihbarat türlerinin hem doğalarının (yaşam alanlarının) hem metotlarının hem başarı kriterlerinin hem de değerler sistemin birbirinden farklı olacağına işaret etmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde ***içgüvenlik istihbaratı en yalın ifade ile toplumsal huzur ve güvenliğin tesisi amacıyla yapılan istihbarat faaliyetleri olarak tarif edilebilir.***

İçgüvenlik istihbaratı faaliyetlerinin içeriğine bakıldığında, bu faaliyetlerin yeni olmadığı görülmektedir (Güney, 2009; Randol, 2009; McGarrell, Freilich ve Chermak, 2007). Bununla birlikte içgüvenlik istihbaratı konusunda yapılan çalışmalardaki önemli artışın, özellikle 9/11 terörist saldırıları sonrası yoğunlaşması, gerek güvenlik (uygulama) alanında gerekse de akademik alandaki odaklanmanın bu konu üzerine yoğunlaştığına işaret etmektedir (Hulnick, 2009; Oliver, 2009; Olson, 2008). Bu ilgi yoğunlaşması kimi hususları eskiye nazaran daha da netleştirirken kimi hususları muğlaklaştırmıştır. Örneğin 9/11 saldırılarından önce iç istihbarat ve dış istihbarat ayrımı net olarak görülmekte iken 9/11 saldırıları sonrası terörist örgütlerin aynı zamanda ulusal güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmesi sonucu istihbarat çalışmaların-

daki bu ayrım da belirginliğini yitirmiş ve zamanla kaybolmuştur. Diğer bir ifade ile dışarıdan toplanan istihbarat, zaman zaman içgüvenlikle ilgili tehditlerle ilişkili olabilmekte veya tam tersi bir durum olabilmektedir (Randol, 2009). Bununla birlikte küresel teröre karşı yapılan içgüvenlik istihbaratındaki uygulamaların, kişi hak ve özgürlüklerini koruma zemininde şekillenmesinin zorunluluğu, aksi durumda ise toplumun terörün doğuracağı güvensizlik ortamından dolayı çok daha olumsuz bir atmosfere taşınabileceği gerçeği de bu süreçte daha netleşmiştir.

Randol tarafından 2009 yılında hazırlanan "İçgüvenlik İstihbaratı" isimli rapor, içgüvenlik istihbaratının coğrafi, yapısal, yasal ve bütüncül yaklaşımları içeren bir kavramsal modelinin nasıl yapılandırılabileceğini tartışmakta ve içgüvenlik istihbaratı için en uygun stratejinin hangisi olduğunu sorgulamaktadır (Randol, 2009: 3). Randol'a göre en uygun strateji aşağıdaki soruların sorulmasının ardından ortaya çıkar:

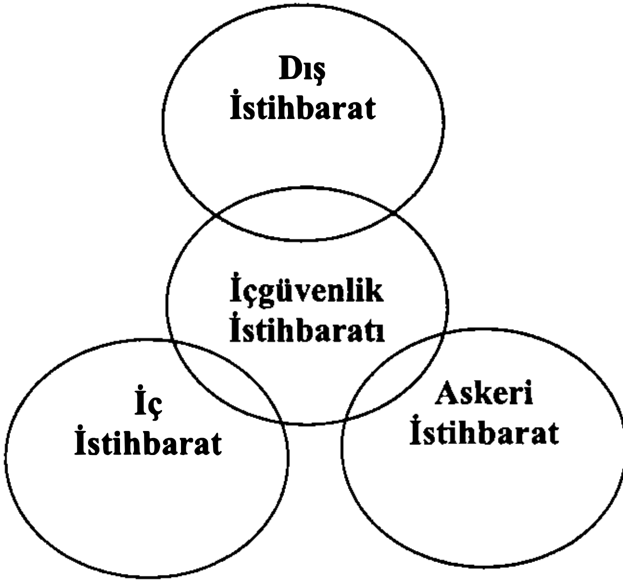
- Yukarıdan aşağı bir strateji olarak merkezi yönetimin (federal kuruluşların) baskın olduğu ve klasik metotların kullanıldığı bir tarz mı?
- Aşağıdan yukarı bir strateji olarak, yerel kuruluşlarda (yerel polis teşkilatı ve polis istihbarat birimleri vb) çalışan çok sayıdaki istihbarat toplayan kişilerin baskın olduğu bir model mi?
- Yoksa iki uç örnek arasında dengeyi hedefleyen bir ortaklığın teşkil edildiği bir strateji mi?

Üçüncü modelin, merkezi olmayan bir ilişkiler ağının olması, rol/görev ve sorumlulukların merkezi ve yerel teşkilatlar arasında paylaştırılması ve yerel uygulayıcıların (kurum, amaç, metot ve ilke olarak) net şekilde belirlenmiş olması, geleneksel istihbarat teşkilatları ile yerel teşkilatlar arasında etkin bir bilgi paylaşımı ve daha yakın bir koordinasyonun sağlanması şeklinde tasarlanabileceği ifade edilmektedir (Randol, 2009: 4).

Farklı ülke güvenlik yapılanmaları (polis teşkilatları) incelendiğinde, kiminin merkezi kiminin ise yerel nitelikler gösterdiği görülmektedir. Güvenlik yapılanmasında görülen bu farklılaşmanın devletlerin siyasal nitelikleri ile de doğrudan ilişkili ve hatta onunla aynı paralelde olduğu söylenebilir. Merkeziyetçi devletlerdeki polis yapılanmasının merkezi nitelik göstermesi, adem-i merkeziyetçi devletlerdeki polis yapılanmasının ise yerel nitelik taşıması buna işaret etmektedir. Her iki modelin de kendilerine göre avantaj ve dezavantajlara sahip olması yukarıda söz edilen üçüncü modelin yani rol, görev ve sorumlulukların paylaştırılarak ortak çalışma zemini oluşturulmasının önemini göz önüne sermektedir.

Randol, Büyükelçi John Negroponte'in askeri istihbarat, dış istihbarat ve iç istihbarat olmak üzere istihbaratın üç farklı yönü bulunduğunu ifade ettiğini vurgulayarak bir diğer (dördüncü) yönün ise içgüvenlik istihbaratı olabileceğini ifade etmektedir (Randol, 2009: 4). Ona göre içgüvenlik istihbaratı, Şekil 4'te görüldüğü gibi, bazı açılardan üç istihbarat türü ile ayrışmakta ise de bazı açılardan örtüşebilmektedir.

Şekil 4: İstihbarat Türlerinin Sınırları (Randol, 2009: 5)

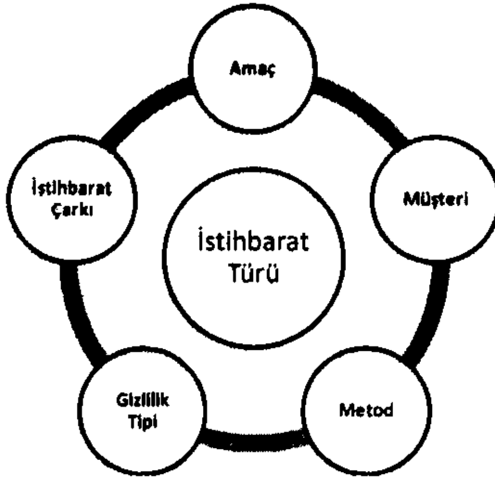

İçgüvenlik istihbaratı, konusu itibarıyla diğer üç istihbarat faaliyeti ile örtüşebilmektedir. Örneğin, bir ülke için tehdit oluşturan bir terör örgütünün başka bir ülke istihbarat teşkilatı tarafından illegal silahlı/politik eğitimden geçirilmesi, içgüvenliği tehdit eden önemli bir durumdur. Bunun tespiti ve belki de sonlandırılması dış istihbaratın sorumluluk/uzmanlık alanına girmekte ise de aynı zamanda içgüvenlik istihbaratının da sorumluluk ve faaliyet alanında kalmaktadır. Bu nedenle özellikle bu ve benzeri alanlarda ortak çalışma yürütülmesi gerekmektedir. Örneğin PKK terör örgütüne yönelik Mart 2010 tarihinde Belçika'da gerçekleştirilen ve örgütün üst düzey militanlarının da aralarında olduğu 18 kişinin gözaltına alındığı operasyon, farklı istihbarat birimlerinin istihbarat paylaşımını ve ortak çalışmanın neticesini göster-

mektedir (www.cnn.com, 04.03.2010). Benzer durum diğer istihbarat türleri için de geçerlidir.

Randol'a göre Amerikan iç istihbaratı, ABD'yi çoğunlukla dış menşeli olan tehditlere (kitle imha silahları üzerine çalışan kişi veya örgütler, uluslararası teröristler, organize suç örgütleri, uyuşturucu kaçakçılığı yapanlar ile ABD'nin menfaatlerini hedef alan ülkeler vb.) karşı korumaya odaklanan faaliyetleri gerektirmektedir. Geniş bir faaliyet alanı bulunmakla beraber temel hedef olarak düşmanları (teröristleri) eylemlerinden önce durduracak merkezi kurumlar, yerel kurumlar ve özel sektörün de dahil edildiği bir güvenlik ağının teşkil edilmesinin zarureti vurgulanmaktadır (Randol, 2009: 6). Bu farklı istihbarat türlerinin kapsadığı alanlar zaman zaman ortak alan ve konulara sahip olsa da Randol'un sınıflandırması içerisinde "istihbaratın amaçlarına, tüketicilerine, metotlarına ve gizlilik tiplerine ve istihbarat çarkına (uygulamalarına) göre" keskin hatlarla belirli farklılıkların da bulunacağı açıktır (Randol, 2009:2). Dolayısıyla farklı istihbarat türleri yapısal ve düşünsel anlamda birbirinden bir o kadar farklı ve kendi aralarında karıştırılmaması gereken alanlardır.

Şekil 5: İstihbarat Türlerini Oluşturan Temel Unsurlar

İçgüvenlik istihbaratı kavramsal olarak bu yaklaşım içerisinde analiz edildiğinde, daha iyi algılanabilecektir. Dolayısı ile bir istihbarat türünün doğru bir şekilde ortaya konulabilmesi için şu soruya yanıt aranması gerekmektedir: "Hangi amaçla, kim için, hangi metotları kullanarak, ne kadar gizli dereceli ve hangi uygulamalarla yapılacak bir istihbarat faaliyetidir?"

Dikkat çeken bir diğer husus da, içgüvenlik tesis edilirken ya da içgüvenlik istihbaratı faaliyetleri ·yürütülürken, üçgen (birey, toplum ve devlet) içerisindeki tüm unsurların 'güvende' olmasının amaçlanması gerektiğidir. Tüm güvenlik seviyelerinin birbiri ile ilişkili olduğu dikkate alındığında, güvenliğin herhangi bir seviyede (bireysel, toplumsal ve devlet güvenliği) soyutlanmayıp konunun bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir (Baldwin, 1997: 7). Yani içgüvenlik bir bütün olarak ele alınmalı ve bireyin güvenliği sağlanırken devlet güvenliği, devlet güvenliği sağlanırken de bireyin güvenliği ihmal veya ihlal edilmemelidir.

***İçgüvenlik istihbaratının toplumsal huzur ve güvenin tesis edilmesi amacıyla toplum ve devlet için, yasa ile belirlenen şartlar ve sınırlar çerçevesinde mutlak bir gizliliğin aksine denetlenebilir bir gizlilik alanı içerisinde ihtiyacın belirlenmesi, bilgi alma, değerlendirme, analiz ve dağıtım aşamalarından oluşan özel bir istihbarat türü* olduğu ifade edilebilir.**

İSTİHBARAT VE ETİK: BİRBİRİ İLE ÇELİŞİR Mİ, YOKSA BİRBİRİNİ TAMAMLAR MI?

Gerek akademik çalışmalarda gerek medya haberlerinde gerekse de sinema dünyasında istihbaratın genellikle skandallar, başarısızlıklar, aldatma ve yalanlar ile anılmasından dolayıistihbarat ve etik kavramlarının birlikte kullanımına pek fazla rastlanılmamaktadır. Özellikle istihbarat denildiğinde ilk akla gelenin "ulusal istihbarat" ile ajanlar olması ve bu tür faaliyetlerin daha ziyade "yalanlar üstüne" (body of lies) kurgulanması bu hususta önemli bir etkiye sahiptir. Oysaki uzmanlaşmanın, branşlaşmanın ve profesyonelleşmenin yükselen değer olduğu günümüzde nasıl ki istihbaratı sadece ulusal istihbarat ile de sınırlamak doğru değilse askeri istihbarat, ekonomik istihbarat, teknolojik istihbarat, içgüvenlik istihbaratı ve kültürel istihbarat gibi farklı istihbarat türlerini de birbirine benzetmek ya da birbiri üzerinden diğerini tanımlamak da doğru değildir. Çünkü bu farklı istihbarat türlerinin yaşam alanları da, uygulamadaki temel ilke ve prensipleri de, bu faaliyetlerinin yürütüldüğü yasal zemin de birbirinden oldukça farklı ve hatta kimi zaman birbirine taban tabana zıt olabilmektedir.

Burada özellikle demokratik toplumlardaki içgüvenlik istihbaratından söz edildiği hatırda tutulursa bireyin, devletin ve toplumun güvenliğini sağlamayı amaçlayan ve çoğu zaman kendi toplumu için/kendi toplumu içerisinde faaliyet yürüten içgüvenlik istihbaratı için etik ilke ve prensiplerin yaşamsal öneme sahip olacağı görülecektir.

Devlet güvenliğini tesis etme adına da olsa yapılan antidemokratik uygulamalar, bireyin ve toplumun değerlerini tehdit/taciz edeceğinden dolayı zaten içgüvenlik ihlal edilmiş olacaktır ve bu çerçevede yapılan içgüvenlik istihbaratının başarısından da hiçbir şekilde söz edilemeyecektir. Dolayısıyla başarılı bir içgüvenlik istihbaratı, sadece ihtiyaç duyulan konularda zamanında bilgi almakla/değerlendirmekle sınırlı değildir ve bu faaliyetin nasıl ve ne şekilde gerçekleştirildiğiyle de doğrudan ilgilidir. "Zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir" prensibi uyarınca yasal zemine dayanmayan ve demokratik yollardan elde edilmemiş bilgi ile ulaşılan istihbarat da başarı değil aksine başarısızlık örneği olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak etik prensiplere/ilkelere uyum, içgüvenlik istihbaratı için artı bir değer değildir. Aksine olmazsa olmaz bir önkoşuldur. Diğer bir ifade ile etik çizgiden uzak içgüvenlik istihbaratı, içgüvenliği tesis edemeyeceği gibi bizzat kendisi toplum için bir içgüvenlik tehdidi sayılabilecektir.

İSTİHBARAT ETİĞİNE İLİŞKİN TEMEL TARTIŞMALAR

İstihbarat etiği, meslek etiği tanımından yola çıkılarak tanımlandığında yukarıda ifade edildiği gibi hem beyaz, hem siyah hem de gri alanları yani hem yapılması gerekenleri hem yapılmaması gerekenleri hem de ikilemde kalınan durumları ifade eder. Bu durumda istihbarat etiği ile ilgili ele alınması gereken konular başlı başına bir kitabı kapsayacak niteliktedir. Dolayısıyla bu çalışmada istihbarat etiğinine ilişkin tartışmalardan tarafımızca önemli olanlar seçilmiş ve okuyucu ile buluşturulmuştur.

İstihbaratın gizliliği, gizemi ve bilinmeyenleri doğasında barındırması nedeniyle, istihbarat etiğine ilişkin temel tartışmaların merkezinde öncelikli olarak istihbaratın denetlenebilirliği bulunmaktadır. Dolayısıyla polis etiği ile ilgili de ifade edilen "kontrolsüz güç, güç değildir" yaklaşımının istihbarata yansıması, denet-

lenebilirlik ve hesap verilebilirlik çizgisinde gerçekleşmektedir. İstihbarat etiğine ilişkin temel tartışmalarda ayrıca istihbaratın (kurumun, personelin ve ürünün) güvenilirliği, istihbarat faaliyetlerinin tarafsızlığı, ölçülülüğü, şüpheciliğin paranoyaya dönüştürülmemesi ve istihbaratın toplumla aynı değerler sisteminde buluşabilmesi ve toplumu temsil edebilmesi yer almaktadır. Bu noktalar kitabın bu bölümünde hem teorik yaklaşımlar hem de pratik deneyimler ışığında detaylıca tartışılmaya çalışılacaktır.

İçgüvenlik İstihbaratında Gizlilik-Saydamlık Dengesi

"Gizlilik demokrasinin düşmanıdır. Çünkü gizlilik istismarı teşvik eder." (Pat Holt, 1995).

Lowenthal istihbaratta etik ve ahlaki konuları incelemeye, 'gizlilik' kavramı ile ilgili şu soruları yönelterek başlamaktadır: *"Gizlilik istihbarat için gereklimidir? Eğer öyleyse bu gizlilik ne kadar olmalıdır ve bunun bedeli nedir?"* (Lowenthal, 2003: 206). Çünkü özellikle içgüvenlik istihbaratında gizlilik, hem başarıya hem de başarısızlığa neden olabilen önemli bir etkendir. İstihbarat faaliyetlerinde gizliliğin olmaması (mutlak saydamlık durumu) nasıl ki başarıyı getirmez ise maksimum veya mutlak gizlilik anlayışının hakim olduğu istihbarat aktiviteleri de-kısa vadede başarı getireceği değerlendirilse de- özellikle demokratik toplumlarda uzun vadede kurumu başarısızlığa götürmektedir (Jones, 2006: 605). Çünkü içgüvenlik istihbaratı, denetlenebilir ve sınırlandırılabilir bir gizliliğe sahip olmalıdır. Aksi halde yukarıda da ifade edildiği üzere, toplumsal huzur ve sükun ortamı tesis etme amacı taşıyan bir faaliyetin bizzat varlığı (kendisi) başlı başına toplumsal huzura yönelik bir tehdit olabilmektedir.

Öncelikle nasıl ki demokratik toplumlardaki polis teşkilatları sınırsız/denetimsiz yetki ile donatılmamışlarsa, içgüvenlik istihbaratında da mutlak gizlilikten bahsedilemeyecektir. İçgüvenlik

istihbaratında gizlilik, alanları ve sınırları net bir şekilde belirlenmiş denetlenebilir bir alanolarak yapılandırılmalıdır. Diğer bir ifade ile hangi bilgilerin kime/kimlere karşı ne kadar süre ile gizli tutulacağı net bir şekilde bilinmelidir.

Bütün ülkelerde ve istihbarat kuruluşlarında istihbarat yapma becerisi, kapasitesi veya yeterliliği yüksek dereceli gizlilik gerektiren bir konudur (Lowenthal, 2003: 58). Örneğin terörle mücadele istihbaratı yapılırken hangi teröristlerin, ne zaman ve nasıl takip edileceğinin gizli olması tabii karşılanmalıdır. Veya bu kişileri takip eden personelin deşifre olmaması/açığa çıkmaması, görevlerini olması gerektiği gibi (profesyonelce) ifa etmeleri açısından hayati derecede önemlidir.

Halbuki polisin genel olarak kimleri takip ettiği (suça karışmış veya suça karışması kuvvetle muhtemel kişileri), bu faaliyeti gerçekleştirirken hangi temel prensiplere göre hareket ettiği (telefon dinlemesinin belli suçlara yönelik olarak hakim kararı ile belli bir süre için yapılabildiği) gizlilik içeren bir husus değildir. Kısaca, gizli olması gereken hususların kontrol edilebilir bir gizlilik içinde kalması buna karşılık neyin gizli neyin saydam olduğunun kamuoyu ile paylaşılması, gizlilik-saydamlık dengesi için bir fikir verebilecektir.

Çoğu akademisyen, hükümetin (ekseriyetle) kendi vatandaşları üzerinde, gizli olarak bilgi toplama faaliyeti şeklinde de tanımlanabilen içgüvenlik istihbaratının anayasal haklar, ifade özgürlüğü ve demokratik katılım gibi kişi hak ve özgürlükleri ile anayasal sistem üzerinde tehdit oluşturduğu şeklinde görüş taşımaktadır (Martin, 2004:7; Subcommittee on Intelligence, 2009: 3). Bu düşüncenin ortaya çıkmasının asıl nedeni, gizli olarak yürütülmesi gereken bir dizi aktivitelere karşılık güç ve yetkinin suiistimal edilmesinin önlenmesine yönelik kontrol ve denge sisteminin istenen ölçüde kolay tesis edilememesidir (Martin, 2004:8). Bu problemin çözümü ile ilgili olarak hazırlanan raporlarda,

içgüvenlik istihbaratının tanımının ve faaliyet alanının daraltılmasındansa aşağıda yer alan hususların netleştirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır:

- Hangi ilkeler doğrultusunda faaliyet göstereceği,
- Hangi bilgilerin toplanıp hangilerinin arşivleneceği,
- Bu faaliyetlerin hangi denetim mekanizması altında gerçekleştirileceği,
- Toplanan istihbaratın kiminle ya da hangi kurumlarla paylaşılacağı,
- Yine toplanan istihbaratın nasıl kullanılabileceğinin net olarak belirlenmesi (Subcommittee on Intelligence, Information Sharing and Terrorism Risk Assessment, 2009: 3).

Denetlenebilir ve Hesap Verebilir İstihbarat

"Eğer insanlar melek olsaydı hükümetlere ihtiyaç duyulmayacaktı. Eğer melekler insanı yönetselerdi yönetim üzerinde ne iç ne de dış kontrol gerekli olacaktı"
(Holt, 1995: 2).

Demokratik toplumlarda, kamu gücü ile donatılan yönetimlerin eylemleri ve kararları nasıl ki denetim ve kontrol altında tutuluyorsa istihbarat faaliyetleri de (özellikle içgüvenlik istihbaratı) benzer şekilde denetim ve kontrol altında tutulmalıdır. Çünkü bilgiyi kontrol edebilme imkanı ister demokratik isterse de despotik olsun, bütün ülkelerde önemli bir güçtür. Bilginin önemli bir bölümünü kontrol edebilme, takip konusunda uzmanlık, dinleme faaliyetleri ve gizlilik içerisinde operasyon yapabilme gücü ile istihbarat, bir anlamda hem yönetime (hükümet başkanlarına)hem de anayasal sistemin sürekliliğine karşı potansiyel bir tehdit olarak görülebilmektedir (Lowenthal; 2003: 153).

Oysa güçlü bir dış gözetim mekanizması, ortaya çıkabilecek insan hakları ihlalleri gibi negatif uygulamaları minimize edebilecek en etkili yollardan biridir (McCulloch ve Tham, 2005: 409). Peki bu denetim nasıl sağlanacaktır? Herkes istihbaratı gözetleyebilir veya işi yapan birim kendi kendini denetleyebilir mi?

Demokratik toplumlarda istihbarat biriminin kendi kendini denetlemesi riskli görülmektedir (Bruneau ve Dombroski, 2006: 162). İstihbarat faaliyetlerinin kontrol ve denetlenebilirliğinin zorlukları üç başlık altında özetlenebilir:

- İstihbarat terim ve kavramlarının muğlak olması,
- İstihbaratın doğasında gizlilik olması,
- İstihbarat ve demokratikleşme alanında yeterli çalışmanın bulunmaması (Bruneau ve Dombroski, 2006: 145).

İstihbarat literatürü incelendiğinde, demokrasi ve istihbarat ile ilgili akademik çalışmaların daha ziyade demokrasisi gelişmiş ülkelerde yapılmış olduğu görülmektedir (Born ve Tuler, 2002; Caparini, 2002; Filip, 2005; Gill, 2007; Liberatore, 2007; Born, 2007; Banisar, 2007; Caparini, 2007). Bu durum bir açıdan gelişmiş ülkelerin istihbarata verdikleri önemi gösterirken diğer açıdan da istihbaratın ancak demokratik ve gelişmiş toplumlarda sorgulanabildiğini, eleştirilebildiğini ve yazılabildiğini ortaya koymaktadır.

Karşılaşılan bir diğer sorun, gizlilikle içi içe olan içgüvenlik istihbaratı faaliyetlerine yönelik denetleme ve hesap sorabilme mekanizmasının nasıl kurgulanıp ve nasıl işlettirileceği hususudur. Holt bu konuda, idari denetim, meclis denetimi, medya ve halk denetimi olmak üzere dört farklı seviyede denetim mekanizması önermektedir (Holt, 1995: 2). Leigh ise istihbaratın denetimini üç başlık altında toplayarak idari denetim, parlamenter denetim ve yargısal denetim olarak özetlemektedir (Leigh, 2008: 68). Lowenthal de demokratik toplumlarda istihbaratın denetlenmesi sorumluluğunun yasal ve yönetsel mercilerce paylaşıldı-

ğını ifade ederek istihbaratın denetleme konularını; bütçe, politik ihtiyaçlara cevap verip vermeme, operasyonların kontrolü ve eylem/aktivitelerin uygunluğu olarak sıralamaktadır (Lowenthal; 2003: 153).

Lowenthal ayrıca istihbaratın gözetiminin, eylemlerinin dikkatle denetlenmesi ve başarısızlık durumunda uyarılması olarak iki yönlü gerçekleşebileceğini ifade etmektedir (Lowenthal; 2003: 154). Dolayısı ile istihbaratın denetimi hem belli aralıklarla rutin kontroller şeklinde hem de bir problemle/başarısızlıkla karşılaşıldığında durum tespiti için yapılabilir. Farklı akademisyenlerin değerlendirmeleri bir arada ele alındığında istihbaratın denetlenebilirliği şu dört temel başlık altında toplanabilecektir (Watts, 2007; Born ve Jensen, 2007; Lowenthal, 2003):

- Demokratik denetim
- İdari denetim,
- Yargısal denetim
- Parlamenter denetim ve gözetim

Demokratik denetimden kasıt; medya, sivil toplum örgütleri (STÖ) gibi demokratik kurumların istihbaratı denetlemeleridir ki bu genelde bir problem/başarısızlık yaşanması durumunda dikkatlerin istihbarat birimleri ve olası hataları üzerine çekilmesi halinde ortaya çıkmaktadır (Gill ve Phythian, 2006: 169). Parlamentolararası Birlik (IPU) ve Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi (DCAF) tarafından 2003 yılında hazırlanan 'Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi' isimli çalışmada belirtildiği gibi hükümet dışı organizasyon olarak da ifade edilen sivil toplum, medya ve araştırma kuruluşları, güvenlik sektörünün parlamenter gözetim ve denetimine şu yollarla katkı sağlayabilirler:

- *"Güvenlik sektörü, askeri meseleler ve savunma konuları hakkında bağımsız analizler ve bilgileri parlamento, medya ve kamuya yayarak,*
- *Güvenlik sektöründe hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygıyı yakından izleyip teşvik ederek,*
- *Topluma mal olmuş önemli güvenlik meselelerini siyasi gündeme taşıyarak,*
- *Eğitici dersler ve seminerler yoluyla parlamentonun yetkinliği ve kapasitesinin arttırılmasına katkıda bulunarak,*
- *Hükümetin güvenlik siyaseti, savunma bütçesi, tedarik ve kaynak seçenekleri hakkında alternatif uzman görüşü sunarak, bu konulardaki kamusal tartışmayı destekleyerek ve farklı siyaset seçenekleri oluşturarak,*
- *Ulusal güvenlik siyaseti kararları ve bu kararların uygulanma biçimleri hakkında geri bildirim sağlayarak,*
- *Kamuyu eğiterek ve kamusal alanda alternatif tartışmaların doğmasına yardımcı olarak" (Born, 2003: 37).*

Demokratik denetimin bir çeşidi de, hükümetin iç kontrolündeki güçler ayrılığı ilkesidir (Holt, 1995: 2). Bu ilke içgüvenlik istihbaratı örnekleminde detaylandırıldığında, önleyici istihbarat yetkisi ile operasyon yetkisinin aynı birime verilmemesi olarak ifade edilebilir. Ülkemizdeki ceza adalet sistemi incelendiğinde benzer bir yapının tesis edildiği görülmektedir. Daha ziyade terör ve organize suçlarla mücadeleye ilişkin konularda önleyici güvenlik istihbaratı, Emniyet İstihbarat Şube Müdürlükleri tarafından yapılmakta, suç oluşması ile ilgili kuvvetli şüphenin olması durumunda konu Terörle Mücadele Şube Müdürlükleri veya Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüklerine iletilmekte ve yetkili Cumhuriyet Savcının talimatı ile kriminal istihbarat süreci başlatılmaktadır.

Kriminal istihbaratın olgunlaşmasıyla da dosya operasyona dönüştürülerek sonuçlandırılmaktadır. Görüldüğü gibi önleyici istihbarat ile operasyonel birimler idari şemada birbirinden bağımsız olarak yapılandırılarak güçler ayrılığı ilkesi yaşama geçirilmiştir.

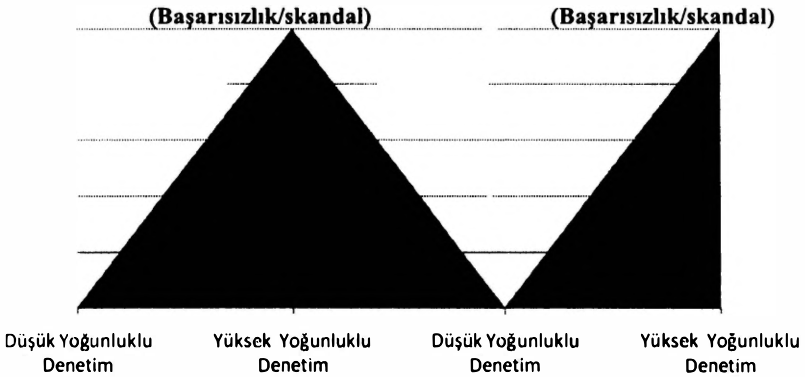
Ayrıca istihbarat gücünün kötüye kullanılmasına karşı en iyi koruma, bir bireye yönelik yapılacak istihbarat çalışmasından önce o şahsın suçla ilişkisini gösterir bir bilgi-belge veya durumun (mevzuatta ifade edildiği gibi makul şüphe)mevcut olması gerekliliğidir. Dolayısıyla hükümetler, vatandaşlarına karşı yaptıkları istihbarat çalışmalarında sınırlandırılmışlardır. Diğer bir ifade ile hükümetlerin iç istihbarat yapmasını meşru ya da zorunlu kılacak delillerin mevcut olma zorunluluğu, vatandaşların muhtemel muhalif fikirleri, dinleri ya da etnik kimlikleri yüzünden hedef alınmalarını ortadan kaldıracaktır. Bununla istihbaratın politik çıkar gözetilerek yapılmasının önüne geçilmesi ve bu suretle, vatandaşların korunması amaçlanmaktadır (Martin, 2004: 9).

İdari denetim, istihbarat biriminin üst yöneticileri tarafından veya onların üstü konumundaki idareciler/bürokratlar tarafından gerçekleştirilir. İdari denetimdeki temel soru, istihbarat biriminin faaliyetlerini uygun şekilde gerçekleştirip gerçekleştirmediğidir. İstihbarat çarkının ilk aşamasında, doğru soruları sorup sormadıkları, karar alıcıların (güvenlik politikalarının) gereksinimlerine cevap verip veremedikleri, yapılan analizlerin istenen seviyede olup olmadığı ve sahip olmaları gereken operasyonel becerilere sahip olup olmadıkları soruları idari denetimin ilgi alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca istihbarat birimlerinin dışındaki/üstündeki üst düzey yöneticiler (başbakan, bakan vb.) bu konular üzerinde sürekli olarak uyanık kalamayacakları için düzenli aralıklarla idari denetimin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Lowenthal, 2003: 154).

Yargısal denetim ise, ceza adalet sisteminin aktörlerinden biri olan içgüvenlik istihbaratının tüm eylemlerinin kanunilik ilkesine uygun olduğundan/olması kabulünden yola çıkılırsa, kanuni çerçevenin dışına çıkan kişi ve uygulamalara karşı yasal prosedürün açık olması olarak ifade edilebilir. Bu şekilde gücü elinde bulunduran kişi ya da kurumların yetkilerini kişisel çıkar ya da menfaat temini amacıyla kullanmalarının önüne geçilecektir.

İstihbaratın denetlenebilirliğinin, şok durumlarında uyarıcı olarak etki yaptığı da ifade edilmektedir. Yaşanan herhangi bir şok, skandal ya da başarısızlık durumunda istihbarat yoğun bir şekilde denetlenir ve sonra zamanla denetleme yoğunluğu azalır. Diğer bir şok dalgası ile denetleme yoğunluğu artar ve zamanla tekrar azalır. Ta ki diğer şok dalgası gelene kadar (Şekil 6).

Şekil 6. Şok Duyarlı Denetim Sistemi (Johnson, 2009: 343-345)

Meclis denetimi olarak da ifade edilen parlamenter gözetim ise Meclis'in kurduğu uzman komisyonlar aracılığı ile istihbarat faaliyetleri ve kurumlarını denetlemesi durumudur. Lowenthal, modern istihbaratın oluşumunun ilk 28 yılı olarak tanımladığı 1947-1975 yılları arasınınSoğuk Savaş atmosferinin de etkisiyle istihbarat üzerinde oldukça gevşek bir ortam

sağladığını ve parlamenter gözetimden uzak kaldığını ifade etmektedir. 1975'ten sonra ise parlamenter gözetim aniden değişmiştir, istihbarat bünyesinde görevli müfettiş yöneticilerin yanı sıra kongre (meclis) bünyesinde belirlenen komisyonlar da denetimde aktif rol almıştır. Parlamento bu tarihte itibaren istihbarat sürecine tam bir katılım sağlamış ve istihbaratın başlıca tüketicisi olmuştur (Lowenthal; 2003: 17,161; Bruneau ve Dombroski, 2006: 162).

İstihbaratın parlamenter gözetimi ile ilgili değişik ülkelerdeki mekanizmalar, ülkelerin siyasi ve kültürel dokularına göre farklılıklar gösterse de "*güvenlik hizmetlerinden yürütme sorumludur, yürütme de parlamentoya karşı sorumludur*" temel prensibinden yola çıkıldığında, denetim mekanizmaları arasında benzerliklerin de bulunduğu ifade edilebilir (Born, 2003: 75).

İstihbaratın Güvenilirliği

İstihbarat etiği ile ilgili bir diğer önemli husus ise güvenilirliktir. CIA'in karşı istihbarat şefliğini uzun süre yürüten James Angleton'ın "*Aynaların yanılsaması, karşı ajanların yanıltması, yalanların doğruluğunun ve doğruların yalanlığının ne zaman yalan ne zaman doğru olacağı bilinemeyeceğinden dolayı sizi karmaşaya ve yanılsamaya götürecektir*" ifadesi istihbarat ile ilgili yapılacak her türlü düzenlemenin eksik kalacağını, bu durumda istihbarata güvenin maksimum düzeyde olması gerektiğini vurgulamaktadır (Bruneau ve Dombroski, 2006: 150).

İstihbaratın güvenilirliği denildiğinde, hem kurumun hem personelin hem de ürünün güvenilirliğinden söz edilmektedir. Bu üç husustan sadece birinin dahi güvenilir olmaması diğer iki unsura da doğrudan zarar vereceğinden dolayı "güvenilirlik" noktasında maksimum derecede hassas olmak gerekmektedir. Kurumsal olarak güvenilirlik denildiğinde, toplum hafızasında kurum ile ilgili olumsuz sicilin bulunmaması ya da mümkün olduğunca az

bulunması anlaşılır. Bu da ancak kurumun adının skandallar ile anılmaması ve suç işleyen personelin kurum içerisinde korunmaması ile tesis edilebilir. Örneğin Türkiye'de 1990'ların sonunda organize suç çetelerine yönelik yapılan operasyonların neredeyse her birinde bir veya birkaç asker ya da polisin yer aldığı bilinmekteydi. Suçla mücadelenin tarafsız ve ilkeli olarak yürütülmesi neticesinde suç organizasyonları ile ilişkili olan emniyet personeli de ceza aldı ve meslekten uzaklaştırıldı. Suçla mücadelede bu tarafsız ve ilkeliduruş günümüze kadar devam etti ve halen de sürmektedir. Son zamanlarda suç şüphesi ile hakkında soruşturma açılan, gözaltına alınan ve meslekten uzaklaştırılan çok sayıda emniyet müdürü de vardır. Kurumlara güven anketlerine bakıldığında Emniyet Teşkilatına duyulan güvenin özellikle 2005 yılından sonra önemli oranda arttığı da görülmektedir. Emniyet'in kurumsal güvenilirliği tesis etmesinde ve toplumun kuruma karşı güveninin artmasında birden fazla neden etki etmiş olsa da, suç işleyen personelini içinde barındırmaması (çürük elmaları temizlemesi) ve kendisini çağın gereklerine uygun olarak sürekli yenilemesi bu hususta önemli bir etki alanına sahiptir.

"Balık kokarsa tuzlanır, peki ya tuz kokarsa ne yapılır?" anlatımında olduğu gibi istihbarat personelinin güvenilirliği içgüvenliğin etkin bir şekilde tesisinde de önemlidir. Bu çerçevede içgüvenlik personelinin seçimi, eğitimi ve denetimi personelin güvenilirliğinde yaşamsal öneme sahiptir. Aslına bakıldığında kurumun güvenilirliği ile personelin güvenilirliği birbiri ile doğrudan ilişkili ve iç içe geçmiş iki kavramdır. Kurumun güvenilirliği adına suç işleyen personelin korunmaması ve cezalandırılması, diğer personele ibret olacağından hareketle personelin güvenilirliğine de olumlu yönde etki etmektedir. Bu noktadan hareketle istihbarat personelinin hem iş yaşamına hem de özel yaşamına (ilişki ve irtibatlarına) azami derecede dikkat etmesi gerekmektedir.

İçgüvenlik istihbaratında ürünün güvenilirliği hem etik duyarlılıkla hem de kapasite ve profesyonellikle doğrudan ilgilidir. İyi niyetli ve etik farkındalığı gelişmiş bir kurum dahi olsa kaliteli hizmet vermiyorsa veya veremiyorsa orada ürünün güvenilirliğinden söz edilemeyecektir. Örneğin bir istihbari bilgi (ürün) ya kasıtlı olarak amaca hizmet etmemektedir -ki bu durumda etik farkındalık ve iyi niyetten söz edilemez- ya da kapasite ve beceri olmadığından amaca hizmet edecek kalitede istihbari bilgi (ürün) üretememektedir. *"PKK'lı teröristlere zayiat verdiren heronların (insansız hava araçlarının) bir çaresine bakılması (!)"* ile ilgili iki güvenlik personelinin medyaya düşen ses kayıtları, iyi niyetin ve etik farkındalığın olmadığı durumlara örnek olarak verilebilir (Bugün Gazetesi, 26 Temmuz 2010).

Etik farkındalığın ve iyi niyetin bulunmasının ötesinde kapasite ve becerinin ne denli önemli olduğuna ilişkin bir başka örnek olay da terör operasyonları için verilebilir. 1990'lı yıllarda (şehir merkezlerinde) yapılan tüm terör operasyonlarında gecenin ilerleyen saatlerinde evlerin kapıları kırılarak uzun namlu silahlar ile eve girilir ve evdeki şahısların tümü güvenlik güçlerine direnecekmiş ön kabulü ile önce etkisiz hale getirilir sonra aranan kişinin tespiti, yakalaması ve ev aramasına geçilir. Oysa hem polisin demokratik ve etik duyarlığının hem de istihbarat becerisinin ve profesyonelliğinin gelişmesiyle beraber 2000'li yıllardan sonra manzara önemli oranda değişmiştir. Artık şehirlerde gerçekleştirilen terör operasyonlarında tekdüze sistem geride bırakılmış ve terör örgütünün kapasitesine, militanların örgütsel pozisyonuna ve sahip oldukları silahlara göre farklı operasyon modelleri uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin (ülkemizde) silahlı mücadeleden ziyade bildiri dağıtmayı esas alan Hizbut-Tahrir örgütüne ya da PKK'nın gençlik yapılanmasına yönelik yapılan operasyonlarda çoğu zaman özel harekât şubesi yerine terörle mücadele şubesinin operasyon birimi yeterli olurken, El-Kaide terör örgütünün üst düzey militanlarına yönelik yapılan operasyonlarda özel hare-

kât şubesine ilaveten polis helikopterleri de kullanılmaktadır (örneğin Ocak 2008'de Gaziantep'te El-Kaide terör örgütüne yönelik yapılan operasyon). El-Kaide terör örgütüne yönelik Temmuz 2011'de Ankara'da yapılan operasyonda, polisin evin içinde silah ve patlayıcıların bulunduğunu tespit etmesi ve operasyon yapılması durumunda militanların güvenlik güçlerine silahla karşılık vereceklerini değerlendirmeleri neticesinde teröristin evden çıktığı anda yakalanması sağlanmış ve böylelikle herhangi bir silahlı çatışmaya meydan verilmemiştir (Habertürk, 15 Temmuz 2011). Bu örnekler artık güvenlik birimlerinin terörü bir bütün olarak değil daha spesifik ve detaylı olarak tanımlayabildiğini ve ona göre taktik ve strateji belirleyebildiğini göstermektedir.

İstihbarat Faaliyetlerinde Tarafsızlık

Tarafsızlık, ulusal çıkarların korunması amacıyla ekseriyetle yabancı ülke topraklarında yapılan ulusal istihbarat faaliyetlerinde çok fazla tartışılan bir kavram olmasa da özellikle demokratik toplumlardaki içgüvenlik sektöründe ve polis etiği çalışmalarında yaşamsal öneme haizdir. Ayrıca tarafsızlık ve yurttaşlara eşit davranma ilkesi, toplum destekli polislik ve postmodern toplumda polisin işlevi gibi tüm çağdaş polislik uygulamalarında da önemli bir yere sahiptir (Akalın, 1997: 224).

Tarafsızlık ilkesi istihbarat çarkının her aşamasında yer alması gereken önemli bir ilkedir. Bu durum istihbaratın amacında tarafsızlık, bilgi toplama faaliyetlerinde tarafsızlık, bilginin işlenmesi sürecinde tarafsızlık ve bilginin ilgili makamlara sunumunda tarafsızlık olarak açıkça ifade edilebilir.

İstihbaratın amacında tarafsızlık derken, içgüvenlik karşısında tehdit oluşturabilecek tüm alan ve konular ile ilgili etkin şekilde çalışma yürütülmesi ifade edilmektedir. Yani yapılması gereken konu rasyonel olarak ele alınmalı, etkin bir risk analizi ve tehdit değerlendirmesi yapılarak içgüvenliğe karşı gerçek tehditler be-

lirlenmelidir. Bunun dışındaki yaklaşımlarda "tarafsızlık" ilkesinin zedelenme riski oldukça yüksektir. Çünkü rasyonellikten uzak böylesi durumda istihbaratın amacı/amaçları belirlenirken duygusal veya ideolojik etkinin gerçekleşmesi kaçınılmazdır.

Bilgi toplama ve bilginin değerlendirilmesi faaliyetlerinde tarafsızlık ise hem pozitif hem negatif açıdan değerlendirilebilir. Pozitif açıdan ele alındığında, istihbarat personelinin yakınlarından aldığı bilgiye aşırı değer vermesi ve o konu ile aşırı (gereğinden fazla) ilgilenmesi nasıl ki tarafsızlığı zedelerse, (negatif açıdan bakıldığında) ön yargısı bulunduğu bir kişi ya da gruptan gelen bilgiye değer vermemesi ya da ilgilenmemesi/gereğinden az ilgilenmesi aynı şekilde tarafsızlık ilkesine zarar verecektir. Polisin etnik azınlıktan, dini azınlıktan ya da sosyo-ekonomik statüsü düşük birisinden gelen ihbarları yeteri kadar önemsememesi aksine sosyal veya ekonomik statüsü yüksek birinden gelen en küçük bir ihbarın ise gereğinden fazla önemsenmesi tarafsızlık ilkesinin ne şekilde bozulabileceğini açıkça göstermektedir.

İstihbarat Faaliyetlerinde Ölçülülük

Johnson, "Stratejik istihbarat teorisine doğru" isimli makalesinde, istihbarata ilişkin en önemli soruların başında "*ne kadar istihbarat?*" sorusunun geldiğini ifade etmektedir (Johnson, 2003: 638). Adı geçen çalışmanın birinci bölümünde güvenlik kavramının analizi yapılırken ifade edilen "mutlak güvenlikten söz edilemeyeceği" kanaati, belki istihbarat için de ifade edilebilir. Bilgi toplamayı ve elde edilen bilgiyi diğer bilgilerle sentezleyerek analiz etmeyi temel alan istihbarat faaliyeti için, bilgi çağı olarak da nitelenen çağımızda sınırsız bilginin varlığı göz önüne alındığında mutlak istihbarattan söz edilemeyeceği açıktır. Dolayısı ile hangi amaca ulaşmak için ne kadar istihbarat yapılması gerektiği net olarak belirlenmelidir. Çünkü ancak bunun doğru tespit edilmesiyle istihbarat faaliyetleri/gizli aktiviteler sınırlandırılabilir, kişi

hak ve özgürlükleri göreceli olarak daha az ihlal edilebilir. Bu durum ameliyat olacak bir kimseye verilecek olan narkoz miktarı gibi değerlendirilmelidir. Burun ameliyatı olacak bir hastaya verilecek narkozla kalp ameliyatı olacak hastaya verilecek narkoz oranı nasıl farklı ise küçük suçlardan dolayı aranan bir kişi için uygulanacak istihbarat faaliyeti ile organize suç şebekesi lideri için uygulanacak istihbarat faaliyeti birbirinden farklı olacaktır. Bu sayede hem yurttaşın hafif suçlardan dolayı hak ve özgürlüklerinin maksimum derecede güvenceye alınacağına inanması ve güvenmesi sağlanır hem de istihbarat personeli ve maliyeti açısından kaynakların etkin kullanımı temin edilmiş olur.

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 36'da yer alan "sadece zorunlu olan durumlarda ve meşru bir amacı gerçekleştirmek için gerekli olan kadar kuvvet kullanabilir" anlatımı, polisin kuvvet uygulamadaki ölçülülüğü ile ilgili polis etiğine ilişkin önemli bir ilkeyi ortaya koymaktadır. İçgüvenlik istihbaratına ilişkin faaliyetlerde "hangi suça yönelik ne kadar istihbarat?" sorusu da aslında bir anlamda istihbarat kuvvetinin ölçülüğünü tartışmayı ve bunun özgürlükçü ve minimal düzeyde nasıl tesis edilebileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çerçeveden hareketle kamu kurumunda çalışacak biri ile ilgili yapılan istihbarat faaliyeti (güvenlik tahkikatı) ile sınırdan sokulan muhtemel bir bombanın eylemden önce yakalanabilmesi için yapılacak istihbarat faaliyetlerinde aynı ölçüde istihbari metot ve taktiklerin kullanılmaması gerektiği ifade edilebilir. İlk örnek için sadece şahsın çevresinden bilgi alınması ve bunun değerlendirilmesi yeterli iken ikinci örnek durumunda hem şahsın ve çevresinin incelenmesi, mahkeme kararı ile şahsın faaliyet ve irtibatlarının fiziki takip altında tutulması ve her tür iletişiminin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu iki örnekte uygulanan istihbari metot ve taktik arasında hem (mahkeme kararı ile de olsa) hak ve özgürlüklerin ihlali hem de ekonomik maliyet açısından önemli oranda fark bulunmaktadır. Do-

layısıyla hangi amaç için ne kadar istihbarat sorusu net olarak yanıtlanmalı ve istihbari metod ve yetkiler yeteri kadar kullanılmalıdır.

Şüphecilikte Dengenin Tesis Edilmesi

Polislik üzerine yapılan çalışmalarda 'polis septik (şüpheci) olmalıdır' ifadesine sıkça rastlanıldığı önceki bölümlerde ifade edilmişti. İstihbarat faaliyetleri de merak ile başlayan bilgi toplama, sorgulama ve analiz ile devam eden bir süreci ifade ettiğine göre septik (şüpheci) olma polislik uygulamalarında olduğu gibi istihbarat faaliyetlerinde gerekli bir nitelik olarak kendini göstermektedir.

İstihbarat personelinin hiçbir şeyden şüphe duymaması onu mesleki anlamda başarısızlığa götürebileceği gibi her şeyden ve herkesten aşırı derecede şüphe duyması da onu kesinlikle başarıya ulaştırmayacaktır. Çünkü herkesten ve her şeyden aşırı şüphe duyma durumu paranoya olarak da ifade edilen bir psikolojik rahatsızlığı ifade etmektedir.

Cerrah güvenlik hizmetlerindeki sapma davranışları ve paranoyayı anlatırken meslek dışındaki herkesin (ötekilerin) potansiyel suçlu görülebilme riskine dikkat çekmektedir.

> *"Güvenlik birimlerinin temel görevi toplumun sadece belli bir kısmının güvenliğini sağlamak ve çıkarlarını korumak değil aksine o ülkede yaşayan tüm insanlara aynı yakınlıkta olmak ve eşit hizmet götürmektir. Güvenlik birimlerinin bunu başarabilmeleri için toplumun tüm kesimleri ile fiziki ve sosyal olarak yakın bir ilişki içinde olmaları gerekir. Ancak eğitim, görev ve özel yaşamının büyük bir kısmını sivil toplumdan uzak ortamlarda gerçekleştirilen ve dolayısı ile yoğun bir kurum içi sosyalleşme yaşayan meslek mensupları arasında zamanla çok sıkı bir mesleki dayanışma ve birlik duygusu gelişecektir. Bu yoğun duygu zamanla o meslek dı-*

şındaki herkesi bir tehlike ve düşman olarak görme boyutuna da ulaşabilecektir." (Cerrah, 2002: 150)

Cerrah, bu ifadesi ile güvenlik çalışmalarında 'kurumsal paranoya' kavramını tartışmaya açmış ve bu kavramı, kendisini demokrasinin tek teminatı olarak gören, yaşanan her şeye normal bir yaklaşımdan daha fazla şüphecilikle bakan ve neredeyse tüm toplumu potansiyel suçlu olarak görebilen bir sapma davranış olarak tanımlamıştır (Cerrah, 2002: 147).

İçgüvenlik istihbaratındaki şüpheciliğin makul seviyeye çekilebilmesiiçin ön şart bilgilerin analiz ve değerlendirilmesinde rasyonel ve bilimsel yöntemlerin etkin olarak kullanılabilmesindedir. Günümüzde istihbarat analizi ile ilgili azımsanmayacak metot ve yöntemin bulunduğu bilinmektedir. Böylece bilimsel ve rasyonel analizler sonucu, şüphelenilmesi gereken şahıs ya da gruplar daha objektif belirlenebilir ve bu süreçte yanlış yapma olasılığı da minimize edilebilir.

İstihbaratın Toplumu ve Değerlerini Temsil Etmesi

İstihbaratçılar, yaptıkları işin taşıdığı önem ve ülke güvenliğine ilişkin kritik olaylarla uğraşmaları nedeniyle kendilerini diğer kamu çalışanlarından ya da toplumdan daha farklı, toplumun içinden bir birey olarak değil de toplumun üstünde görme eğilimine sahip olabilmektedirler. Bu da toplumla istihbarat birimleri/çalışanları arasında kurgulanması gereken güven ortamını zedelemektedir. Oysaki istihbarat birimleri ile toplum arasında karşılıklı olarak kurulacak güven köprüsü, hem toplumu rahatlatacaktır (daha huzurlu bir ortam tesis edecektir) hem de toplumun desteği ve katkısını alacaklarından dolayı istihbaratın başarısını da arttıracaktır. Bu güven köprüsünün inşa edilmesinde istihbarat biriminin profesyonel olarak çalışması, terörist eylemleri engelleyebilmesi, başarılı operasyonlara imza atabilmesi, adının skandallarla anılmaması ve -özellikle heterojen toplumlar için-istihbarat kuruluşlarının toplumu temsil edebilmesi (yani her

ekonomik ve sosyal statüdeki kişilerin kuruma girebilmeleri) önemli rol almaktadır (Beren, 2011).

İstihbarat kuruluşlarının toplumu temsil etmesi sadece etnik, dini ya da farklı bir gruba mensup olma anlamında algılanmamalıdır. Yurttaş ile iletişim kurarak bilgi/destek alması gereken istihbarat çalışanının öncelikle o yurttaş ile iletişim kurabilecek donanıma sahip olması gerekmektedir. Bir kentin en yüksek noktasından yayın yapan radyonun dinlenebilmesi için öncelikle verici ve alıcının aynı frekansta buluşabiliyor olması gerekmektedir. Aynı şekilde; toplu taşım araçlarını hiç kullanmamış, halkın genel olarak gittiği kafeterya ve restoranlar yerine daha elit kesimin gittiği mekanları tercih etmiş, halk sanat müziği veya türkü dinlerken sadece klasik müzik dinlemiş, kısaca giyim kuşamı, yaşam tarzı ve dünyayı anlamlandırma noktasında toplumla taban tabana farklı olan bir istihbarat çalışanının, halk ile etkin iletişim kurması, halkın güvenini kazanması ve halktan bilgi/destek alması mümkün olmayacaktır. Dolayısı ile özellikle içgüvenlik istihbaratı anlamında, bir istihbaratçının toplumun üzerinde/dışında değil içinde olmasının çok önemli olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Kurumun değerleri ile toplumun değerlerinin örtüşmesi, içgüvenlik istihbaratında toplumsal desteğin kazanılmasını da beraberinde getirecektir. Ayrıca kurumun değerleri ile toplumsal değerlerin örtüşmemesi durumu, güvenlik sosyolojisi çalışmalarında da sıkça tartışılmaktadır (Cerrah, 2002; Köksal, 2010; Gökçegöz ve Birinci, 2010). Cerrah'ın yaklaşımına göre kolluk birimleri gibi sosyal kontrol fonksiyonuna sahip kurumlar, aşırı meslek içi sosyalleşme sonucu toplumun dışında olmayı ifade eden 'sosyal izolasyona' (social isolation), daha sonra toplumdan uzaklaşmaya (distance), oradan da yabancılaşmaya (alienation) başlamaktadır (Cerrah, 2002; ayrıca kurumsal yabancılaşma ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Köksal, 2010). Toplumun dışına çıkan, kişi/kurumlar o aşamadan sonra toplumu 'öteki' olarak görmeye başlamakta ve içlerinde geliştirdikleri mesleki değer ve ilkeleri

topluma dayatma eğilimine kapılabilmektedirler (Köksal, 2010: 113). Bu durum aslında, toplumla aynı değerler zemini üzerinde bulunulmadığının da bir göstergesidir.

Aynı değerler düzleminde buluşamayan aktörlerin 'diğer'lerini öteki/tehdit olarak görmeleri durumunda toplum hem tehdit olarak algılanabilir hem de aynı toplumun üyeleri, bu defa yöneticileri ya da kurumları tehdit olarak görebilir. Her iki durum da hem toplum hem de bireyler için bir güvenlik problemi olarak algılanacağından dolayı, toplumla kurumun aynı değerler sistemi üzerinde buluşamamış olması, bir yönü ile de içgüvenlik problemi olarak tanımlanabilecektir. Hatta Laçiner, kurumlar ile toplumun o an yaşanılan zamana ait değerler düzleminde buluşması gerektiğini vurgularken, geçmişte yaşanmış değerlerde kalınması ya da gelecekte olabilecek fakat henüz ulaşılmamış değerler düzleminde bulunulmasının da benzer sorunları doğurabileceğini ifade etmiş ve toplumla kurumların tam bir senkronize (uyum) içerisinde bulunmaları ve hareket etmelerinin gerekliliğinin altını çizmiştir (Beren, 2011).

Sonuç Olarak

Lowenthal"*Amaç kullanılan yöntemi meşru kılar mı?*" sorusu ile istihbarat etiğini tartışmaya açmıştır (Lowenthal, 2003: 208). Ceza adalet sistemimizin insan hakları, demokratik değerler ve hukukun üstünlüğü prensipleri üzerine kurgulandığı dikkate alındığında ve kanunsuz elde edilen delillerin ceza soruşturmasında delil sayılmadığı göz önünde tutulduğunda, *içgüvenlik istihbaratı için amacın hiçbir şekilde kullanılan yöntemi meşru kılamayacağı ve hatta başarılı bir içgüvenlik istihbaratı için etik duyarlılığın geliştirilmesinin yaşamsal öneme sahip olacağı söylenebilir.*

Dolayısı ile, demokratik toplumlarda faaliyet yürüten içgüvenlik istihbaratı için etik farkındalık olmazsa olmaz bir koşuldur. Keyfi davranışların sergilendiği, yasallık ve meşruiyetin önemsenmediği ve etik duyarlılıktan uzak bir içgüvenlik istihba-

ratı, içgüvenliği tesis edemeyeceği gibi aksine kendisi bir içgüvenlik tehdidine dönüşebilir.

İçgüvenlik istihbaratında etik duyarlığın geliştirilebilmesi için öncelikle paradigma değişimi daha sonra ise beceri ve kabiliyetin arttırılarak profesyonelleşmesi gelmektedir. Paradigma değişiminden kasıt, içgüvenlikistihbaratının diğer istihbarat türlerinden ayrı olduğunun, farklı bir atmosfere sahip bulunduğunun, kendine has metot, taktik, değerler sistemi ve denetleme mekanizmalarının olduğunun anlaşılması hususudur. Bu perspektife göre bireyin, toplumun ve devletin güvenliğini tesis etme olarak tanımlanan içgüvenliğin tesisi amacıyla yapılan istihbarat faaliyetlerinde hiçbir şekilde yasanın dışına çıkılmaz ve hiçbir şekilde bireyin, toplumun ve devletin değerlerinin taciz edilmesine olanak verilmez. Kısaca topluma rağmen toplumun değerleri korunamayacağından dolayı toplum ile aynı değerler düzleminde buluşmaya özen gösterilmelidir.

Etik duyarlılığın geliştirilmesinde bilgi, beceri ve kapasitenin arttırılarak profesyonelleşmenin sağlanması ile ilgili olarak ise tarafsız, ölçülü ve güvenilir bir istihbaratın, ancak bilimsel ve objektif bir çalışmanın/analizin ürünü olabileceği söylenebilir. Risk analizi ve tehdit değerlendirmesi çalışmaları ile ortaya konan ürün (istihbarat), önleme faaliyetlerini ve başarılı operasyonları beraberinde getireceğinden dolayı kuruma duyulan toplumsal güveni de arttıracaktır. Dolayısıyla içgüvenlik istihbaratında etik farkındalık başarılı operasyon ve çalışmaları, başarılı çalışmalar toplumsal güveni, toplumsal güven de kurumun etik duyarlığını geliştirecek ve bu süreç bir başarı sarmalı oluşturacaktır.

ALAN ARAŞTIRMASI: GÜVENLİK HİZMETLERİNDE YÖNETİM ETİĞİ

ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Araştırmanın birinci amacı, poliste görülen yönetim etiğine ilişkin sorunların tanımlanarak ortaya konulmasıdır. Yönetilenlerce yönetim etiğine ilişkin sorunların ne yoğunlukta algılandığının analiz edilmesi ile yönetilenlerce algılanan etik sorunlarda rütbeler arasında anlamlı fark olup olmadığının incelenmesi de araştırmanın bir diğer amacını ortaya koymaktadır. Bu araştırmadaki üçüncü amaç ise, yönetim etiğine ilişkin sorunların, daha yoğun olarak yönetsel davranışlarda mı, bireysel uygulamalarda mı, yoksa mesleki eylemlerde mi yaşandığının analiz edilmesidir.

Kamuoyundaki yeri ve önemi her geçen gün artan polis etiğinin günlük yaşamda işlevsel kılınabilmesi için önerilen yöntemlerin başında yönetim etiği gelmektedir. Çünkü polisin yurttaşa etik açıdan doğru davranması ancak polis amirinin memurlarına etik açıdan doğru davranmasıyla gerçekleşebilir. Yani polis memurunun yurttaşa karşı davranışlarını belirleyen öğelerden biri de polis amirinin tutum ve davranışlarıdır. İbrahim Feridun'un 1910 yılında yazmış olduğu metinde yönetim, *"en büyük silah ve başarı vasıtası"* olarak tanımlanırken, yönetimin ve yönetim sürecindeki etik sorunların önemi vurgulanmakta idi.

Yönetim etiği çalışmalarının birinci amacı, yönetim etiğine ilişkin sorunların betimlenmesi ve en aza indirilmesidir. Polislik uygulamalarındaki yönetim etiğine ilişkin sorunların en aza indirilmesi de meslek içinde yaşanan yönetim etiğine ilişkin çeşitli sorunların tespiti ve ortaya konulması ile sağlanabilir.

Araştırmada dikkat çekilmesi gereken bir nokta da yönetim etiğine ilişkin sorunların yönetilenlerin görüşleri doğrultusunda betimlenmesidir. Gerek Türk yönetim kültüründe gerekse Emniyet Teşkilatı'nın meslek kültüründe alışılmamış bir uygulama olarak tanımlanabilen *yöneticilerin davranışlarının yönetilenlerce değerlendirilmesi*hususu araştırmanın önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Yönetim etiğine ilişkin sorunların kaynağı genel olarak, yönetsel davranışlar, bireysel davranışlar ve mesleki eylem ve uygulamalar olmak üzere üç başlık altında toplanabilir; Araştırmanın sonucunda, polis yöneticileri tarafından yapılan etik sorunların kaynağının hangi başlıkta yoğunlaştığı da belirlenerek daha sonraki polis etiği eğitimlerinde eksikliği belirlenen konulara yoğunluk verilmesi için öneriler geliştirilecektir.

Araştırma, yurttaş ile doğrudan ilişki kuran asayiş polislerinin, araştırma tarihinde ya da daha önce birlikte çalışmış oldukları şube müdürlerinin yönetim becerileri, mesleki uygulamaları ve bireysel davranışları ile ilgili görüşleriyle sınırlı tutulmuştur. Örneklem grup Ankara İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı, il ve ilçe asayiş şube/bürolarında görevli polis memurları, komiser yardımcıları, komiser ve başkomiserler ile sınırlıdır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu başlık altında araştırmanın modeli, çalışma evreni, verilerin toplanması, çözümü ve yorumlanması ele alınacaktır. Araştırmada yönetim etiğine ilişkin etik sorunları betimlemeye yönelik olarak ankete dayalı tarama modeli kullanılmıştır. Anket beş dereceli likert tipi olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın evrenini Ankara İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı il ve ilçe asayiş şube polisleri oluşturmaktadır. Araştırmada Ankara ilindeki asayiş şube polislerinin mevcut sayısı 4.250 (dört bin iki yüz elli) olduğundan, rasgele seçilen 700 kişilik (%16) bir grup, örneklem olarak belirlenmiştir.

Alandaki kuramsal verilere ulaşmak amacıyla etik, meslek etiği, yönetim etiği, polis, polis etiği, yozlaşma vb konularda yayınlanmış kitap, makale, araştırma, bildiri tez vb. kaynaklar taranmıştır. Ayrıca literatür taraması yoluyla elde edilen veriler anket formlarının oluşturulmasında ve bulguların yorumlanmasında da kullanılmıştır.

Araştırmada yönetim etiğine ilişkin etik sorunları betimlemeye yönelik olarak, ankete dayalı tarama modelinin kullanılmasından dolayı, amaca yönelik bir anket geliştirilmiştir. Ankette sorulacak sorular ile görüş istenecek yargılar, literatürde yer alan etik ilkeler arasından seçilen yönetim etiğine ilişkin 34 yargıdan oluşmaktadır. Oluşturulan anket ile ilgili olarak tez danışmanı ve alan uzmanı ölçme değerlendirmecilerce görüşülmüştür. Tüm görüşmeler ve incelemeler sonucunda ankete son şekli verilerek uygulanmıştır.

Anket uygulaması bizzat araştırmacı tarafından örneklem grubun iş yerlerine (karakol, şube, ekipler vb.) gidilerek uygulanmıştır. Ankara Emniyet Müdürlüğünde yaklaşık 800 kişiye anket ulaştırılmış, 700'ünden dönüt alınmıştır. Toplanan anketlerden 657'si geçerli olarak değerlendirilmiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Literatür tarama tekniği ile toplanan veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda gruplandırılarak problemin tanımlanmasında ve açıklanmasında kullanılmıştır. Anket yolu ile toplanan verilerin analizi için öncelikle SPSS Windows 10.0 paket programında veri girişi yapılmıştır. Veri girişi tamamlandıktan sonra araştır-

manın amaçları doğrultusunda istatistiki teknikler kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans (f), yüzde (%), kaykare (x^2) ve korelasyon (r) teknikleri kullanılmıştır. Araştırmaya katılan personelin kişisel bilgilerinin analizinde 'f' ve '%' teknikleri kullanılmıştır. Yönetilenlerin, yönetim etiğine ilişkin etik sorunlara ilişkin görüşlerinin rütbelere göre değişip değişmemesine yönelik verilerin analizinde ise kaykare (x^2) tekniği kullanılmıştır.

Kaykare (x^2) tekniği ile ankete katılan personelin rütbelerine göre yargılara verdikleri görüşler bakımından aralarında $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiştir. Yönetim etiğine ilişkin sorunların yönetilenlerce algılanma bulgularının rütbelere göre analizinde, beklenen değeri 5'ten küçük olan gözenek sayısının toplam gözenek sayısının %20'sini aştığı (%33) görülen durumlarda tablolarda kaykare (x^2) değerinin sağ üstü üzerinde "*" işareti konulan), anlamlılık testine ilişkin sonuçların yorumlanması doğru olmadığından, yorumlar sadece frekans ve yüzdeler kullanılarak yapılmıştır.

Daha önce de değinildiği üzere yönetim sürecindeki etik sorunlara ya günlük yönetim davranışlarında ya bireysel uygulamalarda ya da mesleki eylemlerde rastlanılmaktadır. Araştırmaya katılan personele göre bu üç bölümden hangisinde etik sorunların daha fazla yoğunlaştığına ve bu görüşler arasında anlamlı farklılık olup olmadığına korelasyon analizi ile, 05 düzeyinde bakılarak yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Örneklem Grubun Betimsel Analizi

Anketin birinci bölümünde örneklem grup hakkında rütbe, medeni durum, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslekte hizmet süresi ve polis eğitiminden önceki yaşamış olduğu sosyal çevre hakkında sorular yer almaktadır. Bu bölümde yukarıda belirtilen bağımsız

değişkenlerin yanıtlarına göre örneklem grubun kültürel ve mesleki nitelikleri bakımından profili çizilecek ve "*Örneklem grubun özellikleri nedir?*" sorusuna yanıt aranacaktır.

Araştırmaya memur (polis memuru) ve amir (komiser yardımcısı, komiser ve başkomiser) sınıfı personel dahil edildi. Araştırmanın analizinde amir personel ile memur personelin etik sorunları algılama ve betimlemeye yönelik görüşlerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılacaktır.

Araştırmaya katılan örneklem grubun %84,2'sini memur, %15,8'ini amir personel oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan örneklem grubun %6,8'ini bayan, %93,2'sini ise erkek personel oluşturmaktadır. Örneklem grubun %80,4'ü evli, %19,6'sı bekardır. Örneklem grubun, %6,8'i 19,25 yaş arası, %34,9'u 26-30 yaş arası, %28,0'ı 31-35 yaş arası, %14,0'ı 36-40 yaş arası, %16,3'ü 41 yaş ve üstünü oluşturmaktadır. Örneklem grubunun %11,3'ü meslekte 1-3 yıl arası, %23,7'si meslekte 4-6 yıl arası, %21,8'i meslekte 7-10 yıl arası, %43,2'si ise meslekte 10 yıl ve daha fazla süreden beri çalışmaktadır. Örneklem grubunun %47,6'sı polis okulundan önceki yaşamını şehirde geçirmiştir, %38,4'ü büyükşehirde, %14'ü ise köyde geçirmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Örneklem Grubun Betimsel Analizi

	F	%
Rütbe		
Memur	553	84,2
Amir	104	15,8
Cinsiyet		
Bayan	45	6,8
Bay	612	93,2
Medeni Durum		
Evli	528	80,4
Bekar	129	19,6
Yaş		
19-25 yaş arası	45	6,8
26-30 yaş arası	229	34,9
31-35 yaş arası	184	28
36-40 yaş arası	92	14
41 yaş ve üstü	107	16,3
Hizmet Süresi		
1-3 yıl arası	74	11,3
4-6 yıl arası	156	23,7
7-10 yıl arası	143	21,8
10 yıl ve daha fazla	284	43,2
Yaşamını Geçirdiği Yer		
BüyükŞehir	252	38,4
Şehir	313	47,6
Köy	92	14

Yönetim Etiğine İlişkin Sorunların Yönetilenlerce Algılanması ve Rütbelere Göre Analizi

Bu bölümde, emniyet örgütünde yönetim etiğine ilişkin sorunların yönetilenlerce algılanması analiz edilecek, amir sınıfı (komiser yardımcısı, komiser, başkomiser) personelin etik sorunları algılamasıyla, memur sınıfı (polis memuru) personelin etik sorunları algılaması arasında anlamlı farklılık olup olmadığı yapılacak kay kare testi sonucunda ortaya konulacaktır. 'Sonuç ve Tartışma' bölümünde ayrı ayrı ve derinlemesine yorumlanacak olan araştırma bulguları, aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- "Günlük çalışmalarında personeline güven verdiğine" maddesinde, memurların (%30.8) ve amirlerin (%44,7) en fazla "katılıyorum" seçeneğinde birleştiği görülmektedir. Memurların %20,2'sinin amirlerin ise %18,4'ünün bu görüşe katılmadığı aynı tabloda görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [X2(4)=8,889, p>.05].
- "Personeline hoşgörü ile yaklaştığına" maddesinde ise memurlar (%33,2) ve amirler (%44,7) en fazla *"katılıyorum"* seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Memurların %21,3'ünün amirlerin ise %18,5'inin bu görüşe katılmadığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur. [$X^2_{(4)}$=9,932, p<.05].
- "Yasalara aykırı emir vermediğine" maddesinde, memurların (%37,2) ve amirlerin (%45,6) en fazla *"katılıyorum"* seçeneğinde birleştiği görülmektedir. Memurların %11,0'unun amirlerin ise %10,7'sinin bu görüşe katılmadığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=4,709, p>.05].

- "Biriminde takım çalışmasını gerçekleştirdiğine" maddesinde memurların (%34,6) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde, amirlerin (%34,6) ise en fazla "*kısmen katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=6,884, p>.05].
- "Personeli tarafından eleştiriye açık olduğuna" maddesinde memurların (%26,9) ve amirlerin (%27,5) en fazla "*katılmıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=6,684, p>.05].
- "Yönetim sürecinde şiddet ya da baskı uygulamadığına" maddesinde memurların (%34,9) ve amirlerin (%44,2) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=3,490, p>.05].
- "Yönetim sürecinde personelini sömürü ve istismardan kaçındığına" maddesinde memurların (%39,3) ve amirlerin (%48,5) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=7,626, p>.05].
- "Yönetici olarak sır sakladığına" maddesinde memurların (%39,2) ve amirlerin (%50,0) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=5,780, p>.05].

- "Personelinin özel yaşamına saygılı olduğuna" maddesinde memurların (%35,6) ve amirlerin (%38,8) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=1,780, p>.05].
- "Yönetim sürecinde eşitlik ilkesine uyduğuna" maddesinde memurların (%31,7) ve amirlerin (%39,8) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=4,847, p>.05].
- "Yönetim sürecinde adalet ilkesine uyduğuna" maddesinde memurların (%32,7) ve amirlerin (%35,0) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=2,034, p>.05].
- "Yönetim sürecinde tarafsızlık ilkesine uyduğuna" maddesinde memurların (%34,7) ve amirlerin (%35,3) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=,662, p>.05].
- "Yönetim sürecinde hukukun üstünlüğü ilkesine uyduğuna" maddesinde memurların (%43,2) ve amirlerin (%40,8) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=3,435, p>.05].
- "Yönetim sürecinde dürüstlük ilkesine uyduğuna" maddesinde memurların (%39,7) ve amirlerin (%45,5) en

fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}=2,873$, $p>.05$].

- "Özel işleri için personelini çalıştırdığına" maddesinde memurların (%27,1) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde, amirlerin (%45,5) ise en fazla "*kısmen katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur. [$X^2_{(4)}=10,955$, $p<.05$]. Anlamlı fark incelendiğinde, yönetilenlere göre yöneticinin personelini özel işleri için çalıştırdığına ilişkin etik sorunun varlığı görülmekle beraber, bu görüşe memurların, amirlere göre daha çok katıldığı da söylenebilir.
- "Trafik işaret ve işaretçilerine çoğu zaman uyduğuna" maddesinde memurların (%41,7) ve amirlerin (%51,6) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur. [$X^2_{(4)}=9,894$, $p<.05$]. Yöneticilerinin trafik işaretlerine çoğu zaman uyduğunu düşünmeyen personelin diğer personele oranı amirlerde %8,5 iken bu oran memurlarda %14,5 yükselmiştir. Buradan hareketle memurların bu görüşe daha az katıldığı söylenebilir.
- "İş arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde dürüst olduğuna" maddesinde memurların (%41,1) ve amirlerin (%51,0) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}=7,122$, $p>.05$].
- "Günlük yaşamında karşısındaki bireyi kırmamak için hassas davrandığına/davranmaya çalıştığına" maddesinde

memurların (%35,0) ve amirlerin (%38,8) en fazla *"katılıyorum"* seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=6,288, p>.05].

- "Görev içinde olabildiğince tutumlu çalışmaya davrandığına" maddesinde memurların (%39,4) ve amirlerin (%44,2) en fazla *"katılıyorum"* seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=1,546, p>.05].
- "Üstlerine yaranma için uygun olmayan davranışlarda bulunmadığına" maddesinde memurların (%35,8) ve amirlerin (%41,7) en fazla *"katılıyorum"* seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=4,462, p>.05].
- "Kişisel bilgi, beceri ve davranışlarıyla örnek kişi olduğuna" maddesinde memurların (%38,0) ve amirlerin (%40,4) en fazla *"katılıyorum"* seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=3,116, p>.05].
- "Günlük yaşamında karşısındaki bireyi kırmamak için hassas davrandığına/davranmaya çalıştığına" maddesinde memurların (%35,3) ve amirlerin (%43,3) en fazla *"katılıyorum"* seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=6,098, p>.05].
- "Kişilik olarak bencil olmadığına" maddesinde memurların (%40,4) ve amirlerin (%38,8) en fazla *"katılıyorum"*

seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=6,412, p>.05].

- "Mesleki eylemlerinde görevini geciktirmemek için hassas davrandığına" maddesinde memurların (%41,1) ve amirlerin (%43,7) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=2,612, p>.05].
- "İş ilişkilerine siyaseti karıştırmadığına" maddesinde memurların (%28,7) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde, amirlerin (%43,7) ise en fazla "*kesinlikle katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=9,228, p>.05].
- "Polislik uygulamaları sırasında topluma güven verdiğine" maddesinde memurların (%47,0) ve amirlerin (%48,5) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=2,487, p>.05].
- "Hizmet sunduğu halka, topluma karşı görevi esnasında saygılı davranmaya özen gösterdiğine" maddesinde memurların (%45,2) ve amirlerin (%41,3) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=2,474, p>.05].
- "Yolsuzluklara karışmadığına ya da göz yummadığına" maddesinde memurların (%37,3) ve amirlerin (%40,2) en

fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=6,275, p>.05].

- "Rüşvet ve hediye kabul etmediğine" maddesinde memurların (%32,9) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde, amirlerin (%38,6) ise en fazla "*kesinlikle katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunmuştur. [$X^2_{(4)}$=13,318, p<.05]. Anlamlı fark incelendiğinde ise, yöneticilerinin rüşvet veya hediye kabul etmediğine ilişkin görüşe katılmayanların oranı amirlerde %10,0 iken bu oran memurlarda %24,6'ya çıkmaktadır. Buradan yola çıkılarak memurların amirlerine göre bu görüşe daha az katıldığı söylenebilir.
- "Polislik uygulamalarında aşırı şüpheci davranmadığına" maddesinde memurların (%40,4) ve amirlerin (%38,2) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=4,054, p>.05].
- "Polislik uygulamalarında gereksiz yerde aşırı kuvvet uyguladığına" maddesinde memurların (%46,3) ve amirlerin (%36,9) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=5,756, p>.05].
- "Polislik uygulamalarında kendine yakın gördüğü kimselere ayrıcalıklı davranmadığına" maddesinde memurların (%31,8) ve amirlerin (%35,0) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupla-

rın belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=4,243, p>.05].

- "Polislik uygulamalarında soğukkanlı davrandığına, kolay kolay tahrike kapılmadığına" maddesinde memurların (%44,5) ve amirlerin (%39,8) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu maddeye grupların belirttikleri görüşler arasında yapılan kay kare sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. [$X^2_{(4)}$=4,375, p>.05].
- "Polislik uygulamalarında halkı tahrik etmemek için hassasiyet gösterdiğine" maddesinde memurların (%49,7) ve amirlerin (%44,7) en fazla "*katılıyorum*" seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Yönetim Etiğine İlişkin Sorunların Kaynağına Göre Analizi

Daha önce de değinildiği üzere yönetim sürecindeki etik sorunlara; ya günlük yönetim davranışlarında, ya bireysel uygulamalarda ya da mesleki eylemlerde rastlanılmaktadır. Araştırmaya katılan personele göre, bu üç bölümden hangisinde etik sorunların diğerlerine nazaran daha fazla yoğunlaştığının analizi ve bu görüşler arasında anlamlı farklılık olup olmadığına korelasyon analizi ile, 05 düzeyinde bakılarak yorumlanmıştır.

Tablo 2- *Yönetim etiğine ilişkin sorunların kaynağına göre betimsel analizi*

Gruplar	**N**	**x**	**s**
Yönetsel Davranışlar	657	37,25	13,03
Bireysel Uygulamalar	657	19,19	7,03
Mesleki Eylemler	657	24,98	9,19

Tablo 3- Etik sorunların kaynakları arasındaki korelasyon sonuçları

Gruplar	**r**
Yönetsel Davranışlar-Bireysel Uygulamalar	,811*
Yönetsel Davranışlar-Mesleki Eylemler	,772*
Bireysel Uygulamalar-Mesleki Eylemler	,777*

*p<.05

Çizelge 41'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan personelin etik sorunların daha çok yönetim davranışlarında görüldüğüne ilişkin toplam katılım puanı ortalaması x:37.25, bireysel davranışlarda görüldüğüne ilişkin toplam katılım puanı ortalaması x:19.19, mesleki eylemlerde görüldüğüne ilişkin toplam katılım puanı ortalaması ise x:24.98'dir. Bu puanlar arasında anlamlı farklılık olup olmadığına bakmak için yapılan korelasyon analizi sonucunda yönetsel davranışlar ile bireysel uygulamalar arasında yönetsel davranışlar ile mesleki eylemler arasında ve bireysel uygulamalar ile mesleki eylemler arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Yani araştırmaya katılan personelin etik sorunların kaynağına ilişkin görüşleri farklılaşmaktadır.

Bu anlamlı farklılık incelendiğinde ise etik sorunların en çok yönetsel davranışlarda (x:37.25), yönetsel davranışlara göre daha az oranda mesleki eylemlerde (x:24.98), en az yoğunlukta ise bireysel davranışlarda (x: 19.19) görüldüğü söylenebilir. Bunun sonucu olarak, güvenlik hizmetlerinde özellikle yöneticilerde yönetsel davranışların geliştirilmesine yönelik eğitim ya da verilmekte olan etik eğitimlerinde, yönetsel davranışlarda görülen etik sorunların üzerinde daha çok durulmasına gereksinim olduğu görülmektedir.

Bu gelişim ise yönetici olarak yapılması ve yapılmaması gereken şeylerin bilinmesi, içselleştirilmesi ve günlük hayata geçiril-

mesi ile sağlanabilir. Polis etiği eğitim ya da seminerlerinde öne çıkarılan konular; polisin toplumsal olaylarda aşırı ya da usulsüz güç kullanması ve polisin rüşvet alması gibi bazı medyatik konulardır. Fakat araştırma sonuçlarında da görülüyorki en az onlar kadar, yönetsel davranışların iyileştirilmesi için Kant'ın *ödev ahlakı* öğretisi ve bireysel uygulamalardan doğan etik sorunların azaltılabilmesi için de Farabi'nin *erdem* öğretisi, önemle üzerinde durulması gereken iki konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Güvenlik Hizmetlerinde Yönetim Etiğine İlişkin Alan Araştırmasının Sonucu

Araştırmada güvenlik hizmetlerinde yönetim etiğine ilişkin ağırlıklı olarak; yöneticilerin personeli tarafından eleştiriye açık olmaması, personelini özel işlerinde çalıştırması ve trafik kurallarına uymaması gibi bazı etik sorunların varolduğu tespit edilmiştir.

Etik sorunların personelce algılanmasında rütbeler arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmekle birlikte alan araştırmasının bazı sorularının yanıtlarından personeline hoşgörü ile yaklaşma, personelini özel işlerinde çalıştırma ve trafik işaretlerine uyma gibi konularda amir ve memur personelin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır.

Araştırmada, yönetim etiğine ilişkin sorunlar kaynağına göre incelendiğinde en yoğun olarak yönetsel davranışlarda (x:37.25), sonra mesleki eylemlerde (x:24.98) en az ise bireysel davranışlarda (x: 19.19) sorunların görüldüğü söylenebilir. Bunun sonucu olarak, güvenlik hizmetlerinde -özellikle yöneticilerde- yönetsel davranışların geliştirilmesine yönelik eğitim düzenlenmesine ve verilmekte olan etik eğitimlerinde, yönetsel davranışlarda görülen etik sorunların üzerinde daha çok durulmasına gereksinim olduğu görülmektedir.

Yönetilenlerce algılanan etik sorunlar tek tek incelendiğinde ise; *yöneticilerin personeli tarafından eleştiriye açık olduğuna* yargısında grup en yoğun olarak 'katılmıyorum' seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Yapılan analiz sonucunda anlamlı bir fark olmaması bu görüşe amir memur tüm personelin katıldığını göstermektedir. Bunun nedeni olarak hem meslek alt kültürü hem yönetim kültürü hem de varolan yasal düzenlemeler görülebilmektedir.

1979 tarihinde yayımlanan Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğünün 7, maddesinde yer alan *"görev içinde ya da dışında amir ya da üstlerinin eylem ya da işlemlerini eleştirici nitelikte söz söylemek ya da yazmak"* eyleminin yerine getirilmesinin, memurun bulunduğu kademede 24 ay süreli durdurma cezası almasını gerektirmesi, yöneticilerin eleştiriye açık olmamasının nedenlerinden birini teşkil edebilmektedir. Bu nedenle meslek içi eleştiri kapılarının tamamen kapatılmaması amacıyla yukarıda belirtilen maddenin tekrar yorumlanması gerekmektedir.

Emniyet Örgütü Disiplin Tüzüğü'nde temel alınması gereken esas, eleştirinin şekli ve usulü boyutu olmalıdır. Türkiye'nin katkıları ile oluşturulan Avrupa Konseyi Polis Etiği Yönetmeliği Madde 16'da geçen *"polis, bütün seviyede yaptıklarından ve ihmallerinden ve altındakilere verdikleri emirlerinden şahsen sorumlu olmalı ve hesap vermelidir."* anlatımından yola çıkıldığında, hiyerarşik yapıda olan polis örgütlerinde yöneticilerin eleştiriye açık olma ilkesinin gereksinimi kendini göstermektedir. Eleştiri mekanizmasının işlemesi için yuvarlak masa toplantıları, eleştiri kutuları ya da birebir görüşmeler gibi örgüte özgü tasarlanan bir takım modeller ortaya konmalıdır.

Araştırma bulgularında tespit edilen bir diğer etik sorun ise yöneticilerin personelini özel işleri için çalıştırmalarıdır. Yöneticilerinin özel işleri için personelini çalıştırdığı görüşüne memurların yaklaşık % 60'ı, amirlerin ise yaklaşık %62'si katılmaktadırlar.

Bu maddede memurların yoğunluklu olarak *"katılıyorum"* seçeneğinde amirlerin ise *"kısmen katılıyorum"* seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu etik sorunun varlığı kanısına memurların, amirlere göre daha çok katıldığı da araştırma bulgularında gözlenmektedir.

Etik sorunun kaynağına ve nedenine inilmeye çalışıldığında polis alt kültüründe varolan bazı yanlış anlayışlar ve tutumlar göze çarpacaktır. Bu yanlış düşünüşlerin başında amir personelin özel işleri için izin alması ya da istemesinin onun için puan kaybettirecek, onun iyi amir olmadığı izlenimini oluşturacak bir etken olarak düşünülmesi gelir. Amir personelin her zaman işinin başında olduğu veya olması gerektiği için özel işlerini memurlarına yaptırması, polis alt kültüründe normal bir davranış olarak kodlanmıştır. Bu etik sorunun ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi ise ancak amir personelin de özel işleri olabileceğinin düşünülmesi, gerektiğinde rütbeli personele de özel işlerinin yerine getirilmesi için izin verilebileceği ve onun da özel işini kendisinin takip etmesi gerektiği düşüncesinin yaygınlaşması ile sağlanabilir.

Yöneticilerinin "trafik işaret ve işaretçilerine çoğu zaman uyduğu" yargısında ciddi bir etik sorun olmadığı görülmekle beraber rütbeler arası fark incelendiğinde görüşler arasında anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlı fark incelendiğinde, yöneticilerinin trafik işaretlerine çoğu zaman uymadığını düşünen personelin oranı amirlerde %8,5 iken bu oran memurlarda %14,5 yükselmiştir. Buradan hareketle memurlar amirlere göre yöneticilerinin trafik işaretlerine uymadığına daha çok inanmaktadır.

Yöneticilerin "rüşvet ve hediye kabul etmediği" görüşüne memurların %40'ı amirlerin ise % 27,8'i kısmen katılıyorum ve katılmıyorum diye cevap verecek bir anlamda birleşmektedir. Personelin yarıya yakın kısmının yöneticilerinin rüşvet veya he-

diye kabul ettiği görüşüne sahip olması ciddi bir etik sorunun olduğunu göstermekle beraber yapılan analiz sonucunda grupların belirttikleri görüşler arasında anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Anlamlı fark incelendiğinde yöneticilerinin rüşvet veya hediye kabul etmediğine ilişkin görüşe katılmayanların oranı amirlerde %10,0 iken bu oran memurlarda %24,6'ya çıkmaktadır. Buradan yola çıkıldığında memurların yöneticilerinin rüşvet veya hediye kabul ettiğine görüşüne rütbelilere göre daha yoğun katıldığı görülmektedir.

Genel olarak araştırma bulgularından yola çıkıldığında yönetim etiğine ilişkin çok ciddi sorunlar yumağı ile karşılaşılmadığı görülülürken gerek "*kol kırılır yen içinde kalır*" deyiminde gerekse uluslararası polis literatüründe "*mavi sessizlik duvarı*" olarak tanımlanan (Kleining, 2002: 175) polisin kapalı kutu olmasının mevcut hataların %100 netlik ile görülmesi/ayıklanmasına bir engel teşkil edebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Yöneticileri eleştirmeme ile ilgili olarak gerek mevcut yasal düzenlemeler gerek yönetim kültürü gerekse polis alt kültürü personelin yöneticisini eleştirmesinin önünde bir engel teşkil etse de, araştırmaya katılan personelin yöneticilerinin davranışlarına karşı samimi ve eleştirel bir yaklaşım sergileyebildikleri araştırmanın bulgularında görülmektedir.

Alan araştırmasının, analitik inceleme verilerinin toplumda yaygın olan polis imajı kanısıyla çok örtüşmediği söylenebilir. Bu öngörü ile ankette ortaya çıkan sonuçlar arasındaki farklılık, iki yönde derlendirilebilir: Birincisi, toplum polis ile ilgili bilgilerini kendi deneyimleri yerine medya aracılığıyla edinmektedir. Medyanın "kötü haber reyting yapar" ve "normal yürüyen atın topal at gibi bir haber değeri taşımaması" ilkesi, polislik uygulamaları ile ilgili de kendini göstermekte ve medya polis ile ilgili olumsuz haberleri topluma daha yoğunlukla sunmaktadır.

Örnek olarak, 18 Haziran 2002 tarihinde İstanbul Armutlu semtinde keşif yapan adli heyeti koruyan polise (çevik kuvvet birimi) yurttaşın domates ve yumurta ile saldırması sonucunda polis kendini kalkanlarıyla korumaya çalışmış olsa da atılan domates ve yumurtalardan kendini koruyamamıştır. Bu olayda polisin serinkanlılığını koruyarak yurttaşa herhangi bir olumsuz müdahaleye kalkışmamış olması, polis etiği ve demokratik/profesyonel polislik bağlamında polisteki olumlu değişim ve gelişimin bir göstergesidir. Olay gününün akşamı televizyon anahaber bültenlerinde özet halinde geçen bu haberin ertesi günkü yazılı basının genelinde kısa dahi olsa hiç yer almamış olması yukarıdaki düşünceyi desteklemektedir.

Polisin olumlu davranışlarının medyadan halka yansıtılmasının iki önemli toplumsal yararı vardır: İlki, medyada alkışlanan polisin olumlu davranışı, sonraki zamanlarda benzer durumla karşılaşabilecek polisin ikilemde kalması durumunda olumlu davranışı tercih etmesine neden olacaktır. Diğeri ise toplumun polise güvenmesi için polisi daha iyi tanıması gerekir ki bu da polisin olumsuz davranışlarıoranında olumlu davranışlarının da medyada yer bulmasıyla gerçekleşebilir. Burada yer alan 'polisin olumlu davranışları' kavramı, hem bir olay karşısındaki polisin olumlu tutum ve davranışlarını hem de aydınlattığı cinayetleri, fedakarca çalışma şartlarını ve yardım odaklı hizmet gayretini temsil etmektedir. Dolayısıyla alan araştırmasında çıkan bir takım oranların fazla inandırıcı gözükmemesi, bu yönüyle toplumun ön fikirli olmasıyla açıklanabilecektir. Ancak burada göz önünde tutulması gereken asıl konu ise, halkın polisle iletişimini doğrudan sağlayacak bir çok kanalın işletilemiyor olmasıdır.

İkinci olarak, alan araştırmasında ortaya çıkan sonuçlar bir başka yönüyle şöyle değerlendirilebilir: Polisin meslek alt kültüründe, yapmış oldukları davranışların zaman içerisinde birbirleri arasında kanıksanması; kendi özel değerler sistemini üretmesi ve

buna bağlı olarak oluşan polis alt kültürünün bir kısım 'yanlış' davranışları 'doğru' olarak algılamasına neden olabilmektedir. Örnek olarak, trafik kurallarına uymayan bir polis amirinin bu kurala uymamasını bir hakmış gibi görebilmesi, örneklem grubun anketteki bu konu ile ilgili maddeye "trafik kurallarına uyuyor" şeklinde görüş belirtmesini sağlayabilir.

Ankete katılanların sırayla en az sorunlu gördükleri etik ilke ihlal alanının polislik uygulamaları olduğu, ikinci sıraya bireysel davranışlarda yaşananan sorunların yerleştiği, en fazla olarak ise yönetsel davranışlarda etik sorunların görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu veriler dikkate alındığında polis yöneticilerinin yurttaşa karşı olan davranışlarını doğru buldukları, ancak konu yöneticilerinin kendilerine yönelik davranışları olduğunda etik ilkelerin daha fazla ihlal edildiğini ifade ettikleri söylenebilir. Bu yaklaşım, örneklem grubun empati, başkalarını düşünme, tarafsız ve objektif olma gibi önemli ilkeleri içselleştiremediğini gösterir. Bu durum aynı zamanda polisin bilinç altındaki kendi çıkarlarının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Fındıklı'nın anlatımı içerisinde fedakarlık mesleği olarak tanımlanan polislikte, 'başkası için yaşama', tüm zamanlarda öne çıkan ilkelerin başında gelmektedir. Örnek olarak, bayram sabahları ailesi ile birlikte bayramını kutlayan yurttaşın mutluluğu, huzuru ve sükunu için güvenlik personelinin görevinin başında olması, polisin başkası için yaşama ilkesini ne kadar öne çıkardığını göstermektedir.

Yurttaş merkezli bir güvenlik hizmetinin yaşama geçirilmesi, yurttaşın önceliklerinin düşünülmesi, tasarlanması, güvenlik gereksinimlerinin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmelerin polislik uygulamalarına yansıtılmasıyla doğru orantılıdır. Bu da güvenlik personelinin kendi içerisinde yönetim etik ilkelerine uygun davranışları profesyonel yaşamına geçirebilmesi, içselleştirmesi ve sonrasında yurttaşa taşıması ile gerçekleşebilir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

"İyi-kötü, ahlaklı-ahlaksız, erdem ve erdemsizlik gibi değerler ile uğraşan felsefenin disiplin alanlarından biri" (Güney, 1998: 97) olarak ya da en temel anlamda ahlak felsefesi olarak tanımlanan etik, yönetim ile ilişkilendirildiğinde daha önemli ve duyarlı bir biçime dönüşmektedir. Özellikle kamu yönetimi ve kamu hizmetlerinde yönetim erkini elinde tutan yöneticiler tarafından, kamu yararının ve hizmetlerinin yurttaşa eşit ve adaletli paylaştırılması, yerine getirilen hizmetlerde yurttaşa güven ve huzur verilmesi yönetim sürecinde yer alan etik ilkelerin başında gelmektedir. Max Weber, insanların hayatlarını etkileyecek politik ve ekonomik karar alanların, eylemlerinin olası sonuçlarını da değerlendirmelerinin gerekliliğine dikkat çekerek (Leisinger, 2000: 91), yöneticilerin sorumluluğunu öne çıkarmaktadır. Bu da, yönetsel etik duyarlılığının, bireysel etik duyarlılıktan çok daha yoğun ve önemli olması gerektiğini göstermektedir.

Kimi yazarlara göre insanlık, uygarlık ve şehir mesleği olarak tanımlanabilen polisliğin temelinde iyilik etme, koruma, kollama, yol gösterme ve yardım olup polisliğin aracı da amacı da 'insan' olarak betimlenmektedir (Fındıklı, 2001: 90). Bu şekilde düşünüldüğünde, polisliğin 'güç' olarak değil 'hizmet' olarak tanımlanmasının zorunluluğu kendini göstermektedir.

Polislik uygulamalarında güç de kullanılır, yurttaşa hizmet de sunulur. Fakat esas önemli olan polisliğin temel felsefesinin hangi

olgu üzerine yapılandırıldığıdır. Gücün mü? Hizmetin mi? Polislik uygulamalarında güç kullanılırken bile bu güç, hizmet sunma amacıyla bir araç olarak kamu adına kullanılmaktadır. Gücün ne zaman, ne şekilde, hangi ölçüde ve hangi dozda kullanılması gerektiği kanunda açıkça ortaya konulmuştur. Yani polislik uygulamalarında polis, gücünü yurttaşa hizmet sunma esnasında bir araç olarak kullanmaktadır. Polisliğin temeli yurttaşa *güvenlik hizmeti* sunma üzerine tesis edilmiştir.

Polis etiğinin işlevselliğini sağlayabilmesi için öncelikle hizmet öncesi eğitimlerde güvenlik personeline polislik, 'hizmet' olarak tanımlanmalı, personele yurttaşa güvenlik hizmeti sunma bakışı kazandırılmalıdır. Bu bakış hizmet içi eğitimlerle de desteklenerek güvenlik personeline verilen eğitimlerde polisin silahlı bir kuvvet olma özelliğinden ziyade sorun çözücü, uzlaştırıcı ve barıştırıcı rolü üzerinde durulmalıdır.

Polis etiğinin temelinde yer alan diğer unsurlar ise profesyonel polislik, polislik uygulamalarında kuvvet uygulama ve ölçülülük, halka karşı sorumluluk, denetlenebilirlik, şeffaflık, tarafsızlık ve şüpheciliktir. Bu ilkelerin orta noktasında ise yurttaş ile güvenlik personeli arasında bir güven ortamının oluşturulması yatmaktadır. Polisin yurttaşa, yurttaşın ise polise güvenmediği bir ortamda polis etiğinden söz edilemeyecektir. Birbirlerine şüphe ve potansiyel suçlu/potansiyel işkenceci olarak, bakan bireyler, davranışlarında önyargılı ve aşırı şüpheci olacağından polislik uygulamalarında meslek etiğine ilişkin ilkelere uyum sorununun yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

Kuruluşlar ve işletmelerin bilançoları, karları gibi mali görünümleriyle değil de itibarları, dürüstlükleri, temizlikleri, duyarlılıkları, yardımseverlikleri ile ilgili imajları/görüntüleri, yani toplumsal *sorumlulukları ve ahlak sermayeleri ile* değerlendirilir hale geldiği bir ortamda (Berkman, 2001: 345) yurttaşa huzur ve güven sağlama ile görevli güvenlik personelinin başarısının, yakalanan

suçlu sayısı ya da nezarethanedeki kişi sayısı ile ölçülemeyeceği yadsınamaz bir gerçek olarak ortaya çıkacaktır.

Bir mahallede suçun önlenmesi ya da aydınlatılması amacıyla suçlu olan ya da potansiyel suçlu görülen bireylere kötü davranış sergilenmesi, istatistik verilerindeki suç oranlarını azaltmış olsa dahi bu, o bölgedeki güvenlik hizmetlerinin başarısını göstermeyecektir. Etik değerlerin polislik uygulamalarında içselleştirilmesinin bir sonucu olarak, güvenlik hizmetlerinin başarısı sadece suçun önlenmesi değil suçun önlenmesi ya da aydınlatılması aşamasında bireylere belli durumlarda yaptırım/zorlama uygulanırken bile yasalarca sınırları çizilmiş belirli standartlar çerçevesinde davranış sergilenmesiyle gerçekleşecektir.

Polis etiği çalışmalarında görülen bir başka nokta ise polis etiğinin, -özellikle meslek mensuplarınca- *polisi suçlama aygıtı/yöntemi olarak görülmesi* tehlikesidir. Bu yüzden polis etiği polisin yanlışları üzerine yapılandırılmamalıdır. Polis etiği ile, güvenlik personelinin yanlış tutum ve davranışları değil yapılması gereken davranışlar ve ilkeler betimlenmeye çalışılmaktadır. Fakat genel kanı, yapılabilecek güzel davranışların hayata geçirilmesinden ziyade kötü davranışların önlenmesi yönündedir. Tıp çalışmalarında da görüldüğü gib, özellikle dişçiler, 'apse' olarak bilinen mikropları bünyeden temizlemeden, dolgu ya da çekme gibi başka işlem yapmamaktadır. Aynı bu şekilde polislik uygulamalarında da eğer polis mesleki eylemlerinde taraflı, aşırı şüpheci davranıyorsa, gereksiz yere aşırı kuvvet uyguluyorsa burada polis etiği olarak ilk çözülmesi gereken sorunsal bu kötü uygulamaların kaldırılması ile ilgi olacaktır. Bu sebeple polis etiği, birincil olarak yurttaşa hizmet sunulması esnasındaki kötü uygulamaları kaldırmaya çabalamaktadır.

Bu araştırma ile güvenlik hizmetlerindeki yöneten-yönetilen ilişkilerinde görülebilen yönetim etiğine ilişkin sorunların betimlenmesi, yönetim etiğine ilişkin sorunların yönetilenlerce ne yo-

ğunlukta algılandığının analiz edilmesi, yönetilenlerce algılanan bu etik sorunların rütbeler arasında anlamlı farklılıklara sebep olup olmadığının incelenmesi ve yönetilenlerce yönetim etiğine ilişkin sorunların, daha yoğun olarak yönetsel davranışlarda mı, bireysel davranışlarda mı, yoksa mesleki eylem ve uygulamalarda mı yaşandığının analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada, örneklem olarak Ankara Emniyet Müdürlüğünde asayiş polisi olarak görev yapan, asayiş şube, karakol ve ekiplerde görevli rasgele seçilen 700 personel alınmıştır. Gruba verilen ankette yer alan yargılara, örneklem grubun halen çalıştığı ya da daha önce birlikte çalıştıkları şube müdürü düzeyindeki bir yöneticilerinin davranışlarına ilişkin görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Araştırma bulgularına göre örneklem grubunun polis yöneticilerinin yurttaşa karşı olan davranışlarını doğru buldukları, ancak konu yöneticilerinin kendilerine yönelik davranışları olduğunda etik ilkelerin daha fazla ihlal edildiğini ifade ettikleri görülmektedir. Bu yaklaşım ya örneklem grubun empati, başkalarını düşünme, tarafsız ve objektif olma gibi önemli ilkeleri içselleştiremediği veya -bilinç altındaki kendi çıkarlarının bir yansıması olarak- polis etiğine ilişkin sorunlardan daha fazlasının yönetim etiği alanında görüldüğü şeklinde yorumlanabilir.

Polis yönetiminde, polis alt kültürüne dayalı olarak etikdışı davranışları savunma kültürü ve meslektaşını kurtarma teamülü önemli bir yer tutmaktadır. Meler ve Close'un ifade ettiğişu gerçek çok önemlidir: *"Polis eğitimi polisin meslektaşlarıyla dayanışma içerisinde olmasını desteklemek durumundadır. Ancak bu dayanışmanın ne olduğu iyi tanımlanmalı ve sınırları belirlenmelidir. Bu dayanışmanın polisin aşırı güç kullanımını önleyicek yerde meslek içerisinde olanları gizlilik ve suskunluk ilkelerine sığınarak kapatması, yanlış olacaktır"* (Goleman,1993 aktaran Meler ve Close, 1995: 593). Bu kitabın son bölümünde yer alan

anket çalışmasının sonuçlarına bakıldığında Close ve Meler'ın (1995) öne sürdüğü, polis alt kültürünün, polisin kendini geliştirmesi karşısındaki en önemli engel olduğu ve bu engelin de eleştiriye kapalı olma ve statükoyu koruma çabasına tekabül ettiğidir. Polisin, meslek alt kültürü içersinde, bir başka sorunun da mesleğe yeni başlayan personelin 'çaylaklar' olarak nitelenmesi, ast-üstler, eski-yeniler arasında iletişimin kopmasına ve meslek bireylerinin yaptıklarının sorgulanmamasında da önemli eksikliklere yol açmaktadır. Yine dördüncü bölümdeki ankete bakıldığında, polis yönetiminin kendisini geliştirmesi noktasında özellikle ast ve üstler arasındaki iletişim kanallarının yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu sorun, belki Avrupa Polis Etiğinin de önerdiği şekliyle bir meslek sendikası kurularak sağlanabilir.

Etik sorunlar tartışılırken sıklıkla karşılaşılan bir başka sorun da, anlatılan eksikliklerin hep başkalarının bir hatasıymış gibi düşünülmesidir. Sorunla ilgili muhatabın kendisi olduğunu fark etmeyen meslek mensubunun, önemli hatalar yapma riskiyle karşı karşıya olduğunu söyleyebiliriz. Bu çerçevede polis etiği eğitiminin ihtiyaç analizi saptanarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Polis etiğini profesyonel yaşama uyarlama ancak polisliğin 'birey odaklı' tanımıyla mümkündür ki bu bölümde onun üstünde durulacaktır.

Profesyonel Yaşam ve İşlevsel Etik

Demokratik bakımdan gelişmiş ülkelerde polisin tanımı şöyle yapılır; 'polis kurallara uyan, uymayanları uyaran/cezalandıran kişidir'. Demokratik açıdan azgelişmiş ya da gelişmemiş ülkelerde ise polis 'kendisi kurallara uymasa da, uymayanları uyaran ya da engelleyen kişi' olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'de polise karşı yeteri kadar saygı duyulmadığı düşüncesi hakim ise 'polis'in tanımı bu açıdan tekrar gözden geçirilmeli ve özeleştiri yapılmalıdır. Polis'in tanımının 'kendisi kurallara

uymasa da uymayanları uyaran' olduğu bir toplumda, polisin saygınlığını yitirmesi şaşılacak bir durum olarak görülmemelidir. Geçmişte polise 'aynasız' denilmesinin sebebi de, polisin günlük yaşamdaki kurallara kendisinin uymamasına (kendi hatalarını görmemesine) rağmen başkalarının kusurlarıyla ilgilenmesinden kaynaklanmıştır.

Polisin uyguladığı kanunlara kendisinin de tabi olması Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 30'da işlenmektedir. Polisin günlük yaşamdaki kurallara kendisinin uyması polisin halk nazarında saygınlığını arttıracağı gibi halkın polise olan güvenini ve desteğini de çoğaltacaktır. Dolayısıyla bu durum polisin başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

Acar, A.G., (2000) **Etik Değerlerin Kurumsallaştırılması Üzerine Bir Araştırma**, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Açıkalın, A., (1994) **Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Personel Yönetimi**, Pegem Yayıncılık, Ankara.

Akalın, M., (1997) "**Toplum Polisliği**",*Türk İdare Dergisi*, C.69, S.417, s. 219–224.

Akarsu, B., (1998a) **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Akarsu, B., (1998b) **Mutluluk Ahlakı**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Akarsu, B., (1999) **Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Akdemir, A., (2001) **Yönetici Engeli**, Kocaeli.

Akşin, S. (2001)**"Bir Toplumu Dönüştürmek"** *Mülkiye*, C.15, S.231 s.267-270, Ankara.

Aktan, C.C., (1994) **Temiz Toplum ve Temiz Siyaset**, T Yayınları, İzmir.

Amir, M.; Einstein, S., (2001) **Policing *Security and Democracy: Theory and Practice*,** Office of International Criminal Justice, Texas.

Andregg, M., (2009) "**Intelligence Ethics: Laying a foundation for the second oldest profession**", Loch K. J., (Ed.), *Handbook of Intelligence Studies*, Routledge, New York.

Arda, B.; Pelin, S.Ş., (1995) **"Tıbbi Etik: Tanımı, içeriği, yöntemi ve başlıca konuları"**, *A.Ü.T.F. Mecmuası*, C.48, S. 3, s. 323-336.

Arslan, M., (2001a) **"Yönetim ve Organizasyonun Bazı Temel Kavramları"**, Salih Güney (ed) *Yönetim ve Organizasyon*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Arslan, M., (2001b) **İş ve Meslek Ahlakı**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Ashworth, A., (1994) **The Criminal Process: an evaluative study**, Clarendon Press, New York.

Atak, S. (2002) **Yönetim Üzerine**, Ankara.

Avcı, G., (2004) **İstihbarat Teknikleri**, Timaş Yayınları, İstanbul.

Aydın, A.H., (1996) **Polis Meslek Hukuku**, Doğu Matbaacılık, Ankara.

Aydın, A.H., (2001) **"Postmodern Toplumda Polisin İşlevi"**, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (ed) *Türkiye'de Suç ve Polislik*, Ankara.

Aydın, İ. P.; Aydın E., (2000) **Polis Meslek Etiği**, EGM Eğitim Daire Başkanlığı Yayın Serisi:15, Ankara.

Aydoğan, İ. (2001) **Siyaset ve Etik**, http://eyad.hypermart.net /etik2.html, erişim tarihi, 12.08.2001.

Aytürk, N., (1990) **Yönetim Sanatı**, Emel Yayınevi, Ankara.

Bahar H. İ., (1997) **Demokratik Polislik**, Ankara.

Bahar H.İ., (1998) **Poliste Demokrasi ve İnsan Hakları**, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.

Bal, İ. (2000) **"Türkiye'de Organize Suçlar ve Terörizm Üzerine"***Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:2 Sayı:7-8, s:47-72.

Bal, İ., (2002) **"Ulusal Güvenlik, Terörle Mücadele ve Polis Etiği"**, Bal, İhsan ve Eryılmaz, M.Bedri (ed), *Polis Meslek Etiği,* Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Bal, İ, (2006) **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri**, USAK Yayınları, Ankara.

Bal, İ.; Eryılmaz, M.B.(ed), (2002) **Polis Meslek Etiği**, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Baldwin, D.A., (1997) "**The Concept of Security**", *Review of International Studies*, Vol.23, No.01, pp.5-26.

Banisar, D., (2007) "**Public Oversight and National Security**", H. Bornand M. Caparini, (Ed.), *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, Ashgate.

Bauman, Z., (1998) **Postmodern Etik** (Çev. Alev Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bayar, Y., (1979) **"Türk Kamu Yönetiminde Rüşvet"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.12, S.3, s.39-52.

Beren, F., (2001) **"Çevik Kuvvet Yürüyüşüne Yönetsel Bağlamda Eleştirel Bir Yaklaşım"**, *Polis Dergisi*, C: 6, S. 22, 2001, s. 111.

Beren, F., (2002) **"Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-I Meslekiye"**, Bal, İhsan ve Eryılmaz, M. Bedri (ed), *Polis Meslek Etiği,* Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Beren, F., (2011)**İçgüvenlik İstihbaratı**, Alfa Yayınları, İstanbul.

Berkman, Ü., (2001) **"İş Ahlakı ve İşletmelerin Toplumsal Sorumluluğu Gelişimi ve Yakın Geleceği"**, Salih Güney (ed) *Yönetim ve Organizasyon,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bertrand, A., (2001) **Ahlak Felsefesi**(Çev. Salih Zeki), Akçağ Yayıncılık, Ankara.

Blanchard, K.; Johnson, S., (1982) **The One Minute Manager**, William Morrow and Company, inc., New York.

Born, H. and Jensen, F., (2007) "**Intelligence Services: Strengthening Democratic Accountability**", H. Bornand M. Caparini, (Ed.), *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, Ashgate, pp. 258-273.

Born, H. and Tuler, M., (2002)**Parliamentary Democracy and Intelligence Comparing Legal Frameworks of United Kingdom, Canada, Ukraine, CzechRepublic, TurkeyAnd South Africa**, Democratic and Parliamentary Oversight of Intelligence Services Geneva (DCAF).

Born, H. ve Leigh, I., (2008) **İstihbaratı Hesapverebilir Hale Getirmek**, DCAF & TESEV, İstanbul.

Born, H., (2003) **Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi: İlkeler, mekanizmalar ve uygulamalar**, DCAF, Ankara.

Born, H., (2007) "**Parliamentary and External Oversight of Intelligence Services**", H. Bornand M. Caparini, (Ed.), *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, Ashgate, pp.163-175.

Bruneau, T. C. And Dombroski, K.R., (2006) "**Reforming Intelligence: The Challenge of Control in New Democracies**", Thomas C. Bruneau and Scott D. Tollefson, (Ed), *Who Guards The Guardians and How*, University of Texas Press, Austin.

Bugün Gazetesi (2010) "**Skandal İçinde Skandal**", 26.07.2010, http://www.bugun.com.tr/haber-detay/110649-skandal-icinde-skandal-haberi.aspx, Er. Tarihi: 25.07.2011

Caparini, M., (2002) "**Challenges of control and oversight of intelligence services in a liberal democracy**", *Workshop on Democratic and Parliamentary Oversight of Intelligence Services*, 3-5 October 2002, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva.

Caparini, M., (2007) "**Controlling and Overseeing Intelligence Service in Democratic States**", H. Bornand M. Caparini, (Ed.), *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, Ashgate.

Cerrah, İ. ve Eryılmaz, M.B., (2001) **Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği**, 72 Tasarım Ltd., Ankara.

Cerrah, İ., (1998) **"Güvenlik Hizmetleri ve Demokratikleşme"**, *Polis Bilimleri Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 55-72.

Cerrah, İ., (2000) **"Polis Etiği"**, *III. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, 1-4 Kasım 2000, Eskişehir.

Cerrah, İ., (2001) **"Bilişim Teknolojileri ve Etik"**, *Bilişim ve İnternet Teknolojilerinin Ceza Hukuku Açısından Doğurduğu Yeni Sorunlar' Paneli*, Emniyet Müdürlüğü Yayını, Bursa.

Cerrah, İ., (2002) "**Bilişim Teknolojileri ve Etik: Bilişim Teknolojilerinin 'Güvenlik Hizmetlerinde' Kullanımının 'Etik' Boyutu ve 'Sosyal' Sonuçları**", *Polis Bilimleri Dergisi*, C.4, S.1-2, ss.137- 155.

Cerrah, İ., (2002) **"Türk Polisinde Etik Çalışmaların Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durum"**, Bal, İhsan ve Eryılmaz, M.Bedri (ed), *Polis Meslek Etiği*, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Ceylan, Y., (2002) **"Global Etik"**, *Doğu Batı*, C.5, S.18, s.247-254.

Chandler, R.C., (1999) **"Deontological Dimensions of Administrative Ethics, Revisited"**, *Public Administration Management*, V.28, I.4, p.505-515.

Close, D.; Meler, N., (1995) **Morality in CriminalJustice**, Warsworth Publishing Comp., New York.

Crawshaw, R., (2002) **"Human Rights and Policing"**, Bal, İhsan and Eryılmaz, M. Bedri (ed.) *Police Professional Ethics*, Police Academy Publications, s. 153–172, Ankara.

Çağlar, A., (2001) **"Türk Polisi'nde Sosyalleşme ve Polis Kültürü"**, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (ed) *Türkiye'de Suç ve Polislik*, s. 115-144, Ankara.

Çevik H.H.; Göksu, T., (2000) **"Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim ve Vizyon Oluşturma: Türk Emniyet Örgütü için Bir Model Önerisi"**, *Türk İdare Dergisi*, C. 72, S. 428, s.79-94.

Çevik H.H., (2002) **"Devlet Toplum ve Polis"**, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Çevik, H.H., (2002) **"Ülke Yönetiminde İyi İnsan, İyi Vatandaş İyi Polis"**, İhsan Bal ve M. Bedri Eryılmaz, (ed.), *Polis Meslek Etiği*, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, s.315-336, Ankara.

Çınar, B., (1997) **Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terör**, Sam Yayınları, Ankara.

Çito, O., (1996) **"Temsil Katılma ve Yerel Demokrasi"**, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.5, S. 6, s.5.

Çoker, Z., (1995) **Yönetim ve Siyaset**, Kazancı Matbaası, İstanbul.

Drucker, P.F., (1999) **21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları** (Çev. İrfan Bahçıvangil ve Gülenay Gorbon), Epsilon, İstanbul.

Durkheim, E., (1949) **Meslek Ahlakı** (Çev. Mehmet Karasan) MEB Basımevi, Ankara.

Eken, M. (1994) **"Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.27, S.2, s25-53.

Emre C., (1993) **Toplumsal Kültürel Etmenler Açısından Türk Kamu Yönetimi Üzerine Bir İnceleme**, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Emre C., (2000) **"Cultural Values, Morality and Public Administration in Turkey"** ***Emerging Changes in Turkish Politics and Society"***, IDE, s.30-47, Tokyo.

Emre, C.(ed), (2002) **İyi Yönetim Arayışında Türkiye'de Mülki İdarenin Geleceği**, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara.

Emre, C., (1996) **"Bürokrasi-Siyaset Perspektifinde Yaygınlaşan Yolsuzluklar"**, *Kamu Görevlileri Siyasal Haklar Sempozyumu* TMMOB, s.71-87, Ankara.

Emre, C., (2003) **Yönetim Bilimi Yazıları**, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Erdağ, E., (2000) **"Polis Halk İlişkilerinde Sorunlar ve Çözüm Önerileri"**, *Türk İdare Dergisi*, C. 72, S.428, s.177-198.

Erdoğan, M., (1993) **Liberal Toplum Liberal Siyaset**, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Ergun, T., (1978) **"Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.11, S.1, s.24-30.

Ergun, T.; Bozkurt, Ö.; Sezer, S.(ed), (1998) **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, TODAİE, Ankara.

Ertekin, Y., (1988) "**Halkla İlişkiler ve Meslekleşme Olgusu**", *Halkla İlişkiler Sempozyumu-87*, Ankara Üniversitesi ve TODAİE, Ankara.

Ertekin, Y., (1993) **Stres ve Yönetim**, TODAİE, Ankara.

Feridun, İ., (1910) **Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye**, Matbaa-i Hayriye, İstanbul.

Fındıklı, R., (2000) **"Polislik Mesleğinin Özellikleri ve Mesleki Kimlik Olgusu"**, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.2, S. 5-6.

Fındıklı, R., (2001) **"Mesleki Kimlik Olgusu ve Polislik Mesleğinin Özellikleri"**, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (ed) *Türkiye'de Suç ve Polislik*, s.89–114, Ankara.

Filip, V., (2005) "**Democracy and Intelligence: An Endless Challenge**", *Volumele Civitas99Alumni*, Vol.2, pp.1-6.

Fişek, K., (1979) **Yönetim,** AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 437, Ankara.

Furet, F., (1992) **The French Revolution,** 1770-1780 (translatedby A. Nevil). Oxford.

Geleri, A., (2002) **Devriye Polisi,** Seçkin Yayınevi, Ankara.

Giddens, A., (1998) **Sosyoloji, eleştirel bir yaklaşım,** (Çev. Ruhi ESENGÜN ve İsmail ÖĞRETİR), Birey Yayıncılık, İstanbul.

Gill, P. andPhythian M., (2006) **Intelligence in an Insecure World**, Polity Press, Cambridge & Malden.

Gill, P., (2007) "**Democratic and parliamentary Accountability if Intelligence Services After 9/11**", H. Bornand M. Caparini, (Ed.), *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, Ashgate.

Gleizal, J.;Domenach, J.G.; Journes, C., (2000) **Batı Demokrasilerinde Polis** (Çev. Mustafa Kandemir), Temiz Yayınları, Ankara.

Godfrey, E. D., (2004) "**Ethics and Intelligence**", Loch K. Johnson and James J. Wirtz, (Ed.), *Strategic Intelligence: Windows into a secret world*, Roxbury, Los Angeles.

Goh H. H., (2002) *Preserving American Values: The Challenge at Home and Abroad*, in Talbott S. & Chanda N., **The Ace of Terror: America and The World after Semptember 11**, New York: Basic Books.

Gökçe, E.; Semiz, E., (2001) **"Polislikte İş Kazaları"**, İbrahim Cerrah ve Emin Semiz (ed) *Türkiye'de Suç ve Polislik*, s. 175-190, Ankara.

Gökçegöz, F. ve Birinci, İ., (2010) "**Örgütsel Yabancılaşma**", http://www.polis.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/37/web/makaleler/Fazli_GOKCEGOZ-Ihsan_BIRINCI.htm, (Erişim Tarihi: 17.08.2010).

Göksu, T.; Bilgiç, V.K., (2002) **"Polislik Mesleği ve Etik Kurallar"**, İhsan Bal ve M. Bedri Eryılmaz, (ed.), *Polis Meslek Etiği*, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, s. 85-96, Ankara.

Gözübüyük, A.Ş.;Akıllıoğlu, T., (1993) **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara.

Grant, J., (2001) "PoliceEthics", **International Symposium of Police Professional Ethics**, Polis Academy, 28-29 Kasım 2001, Ankara.

Güler, B. A., **"Sempozyum Genel Raporu"** *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu*, TODAİE, s. 1- 4, Ankara.

Güney, R., (2009) **Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri Ve Polis İstihbarat Tarihi**, Kırıkkale Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.166, Kırıkkale.

Güney, S., (1998) **Davranış Bilimleri ve Yönetim Psikolojisi Terimler Sözlüğü**, Ankara.

Güney, S., (1999) **Davranış Bilimleri Açısından Atatürk'ün Liderliği**, Ocak Yayınları, Ankara.

Gürbüz, A., (1996) **"Değerler Teorisi Çerçevesinde Yararcılığın Eleştirisi"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.29, S.2, s.89.

Haberfeld, M., (1998) **"Confronting The Challenges of Professionalism in Law Enforcement Through Implementation of The Field Training Officer Program in Three American Police Departments"**, Polis Bilimleri Dergisi, C. 1, S. 2, s. 41-54.

Habertürk (2011) "**El Kaide Operasyonu**", 15.07.2011, http://www.haberturk.com/gundem/haber/648905-el-kaide-operasyonu , Er.Tarihi: 25.07.2011

Holt, P.M., (1995)**Secret Intelligence and Public Policy: A Dilemma of Democracy**, CQ Press, Washington.

Hulnick, A.S., (2009) "**Home Time: A New Paradigm for Domestic Intelligence**", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence,* Vol.22, No.4, pp.569-585.

Hürriyet Gazetesi, (2000) **"Olaylı Küba Gezisine Soru Önergesi"**, başlıklı haber, 05 Aralık 2000.

İçli, T., (2002) **"Polis ve Etik Kurallar Gereksinimi"**, Bal, İhsan ve Eryılmaz, M.Bedri (ed), *Polis Meslek Etiği,* Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, s.65-76, Ankara.

İnam A., (1998) **"Halsiz Kalmış Bir Ahlakın Cehenneminde: Ahlakı Hak Saklasın/Bir Yarim Var İçimde"**, *Doğu Batı,* C. 1, S. 4, s.63-74.

Johnson, L.K., (2003) "**Preface toTheory of Strategic Intelligence**", *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence,* Vol.16, pp.638-663.

Johnson, L.K., (2009)**Handbook of IntelligenceStudies,** Routledge, London-New York.

Jones, T., (2006) "**The Governance and Accountability of Policing**", Tim Newburn, (Ed.), *Handbook of Policing,* Willian Publishing.

Kahn, D., (2008) **"An HistoricalTheory of Intelligence"**, Peter Gill, Stephin Marrin and Mark Phythian, (Ed.), *Intelligence Theory: Key Debates and Questions,* Taylor & Francis.

Kahveci, N., (1996) **İslam Siyaset Düşüncesi,** Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.

Kamu Yönetimi Araştırması, Genel Rapor (Ankara: TODAİE, 1991)

Kar, M.; Balcı, A., (1999) **"Yolsuzluklar ve İktisadi Kalkınma"**, *Türk İdare Dergisi* C. 71, S. 423, s.139-154.

Karasu, K., (2001) **Profesyonelleşme Olgusu ve Kamu Yönetimi,** Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara.

Kavrakoğlu, İ. (1998) **Değişim ve Yaratıcılık**, KalDer Yayınları, İstanbul.

Kazancı, M., (1972) **"Yönetsel Örgütlerde Yozlaşma Eğilimi"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.5, S.3.

Kazancı, M., (1996) **Halkla İlişkiler**, A.Ü. İletişim Fak. Yayınları:6, Ankara.

Keleş, R., (1996) **"Çevre Sorunlarında Yöneticinin Sorumluluğu"**, *Biyoetikten Seçmeler*, Biyoetik Derneği Yayınları, Ankara.

Kent, S., (2003) **Stratejik İstihbarat**, ASAM Yayınları, Ankara.

Kleinig J., (2001) **The Blue Wall of Silence: An Ethical Analysis**, New York, New York University.

Kleining, J., (2002) **"Professional Ethics in Polis Traiņing"**, Bal, İhsan and Eryılmaz, M. Bedri (ed.) *Police Professional Ethics*, Police Academy Publications, s.173–196, Ankara.

Köksal, E., (2010) "**Kurumsal Yabancılaşma**", *Polis Bilimleri Dergisi*, C.12, S. 2, ss.107-123.

Kroptokine, (1999) **Anarşist Etik** (Çev. Işık Ergüden), Doruk Yayınları, Ankara.

Kuçuradi, İ., (1999) **Etik**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.

Kuçuradi, İ., (2002) **"Etik Kavramı"**, Bal, İhsan ve Eryılmaz, M.Bedri (ed), *Polis Meslek Etiği*, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, s. 45-52, Ankara.

Küng, H., (1995) **"Bir Dünya Ahlaki Beyannamesinin Tarihi, Anlamı ve Metodları"**, KÜNG; Hans ve KUSCHEL, Karl Josef (der) *Evrensel Bir Ahlaka Doğru*, Gün Yayıncılık, s.37–64, Ankara.

Le Bon, G., (1997) **Kitleler Psikolojisi** (Çev.Yunus Ender), Hayat Yayınları, İstanbul.

Lee, Y.S., (1992) **Public Personnel Administration and Constutional Values**, Quorum Books, London.

Leisinger, K., (2000) **"İşletme Etiği; çok uluslu şirketler ve gelişmekte olan ülkeler"**, TEPE, Harun (der), *Etik ve Meslek Etikleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, s. 75-104, Ankara.

Lowenthal, M.M., (2003) **Intelligence: From Secrtes to Policy**, CQ Press, Washington.

Lynch, G.W., (1999) **Human Dignity and the Police Ethics and Integrity in Police Work,** Charles C Thomas Publisher, New York.

Martin, K., (2004) "**Domestic Intelligence and Civil Liberties**", *SAIS Review*, Vol.24, No.1, pp.7-21.

McCulloch, J. and Tham, J. C., (2005) "S**ecret State, Transparent Subject: The Australian Security Intelligence Organisation in the Age of Terror**", *The Australianand New Zealand Journal of Criminology*, Vol.38 No.3, pp.400-415.

McGarrell, E.F.; Freilich, J.D. and Chermak, S., (2007) "**Intelligence-ledPolicing as a Framework for Responding to Terrorism**", *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol.23, No.2, pp.142-158.

McGrath, J.J., (1990), **Comparative Analysis of the National Liberation Movements in Northern Ireland, South Africa, and Algeria with Specific Reference to the Development and Interrelationship of Political, Ideological, and Military Strategy.** New York: Fordeam University.

Mert, H., (2000) **Farabi,** Bilig Yayınları, Ankara.

Milliyet Gazetesi, 08-Ocak-1996.

Nuttal, J., (1997) **Ahlak Üzerine Tartışmalar,** Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Oliver, W. M., (2009) "**Policing for Homeland Security**", *Criminal Justice PolicyReview*, Vol.20, No.3, pp.253-260.

Olson, J. M., (2008) "**Intelligence and the War on Terror: How Dirty Are We Willing to Get Our Hands?**", *SAIS Review*, Vol.28, No.1, pp.37-45.

Örs, Y.; Büken, Ö.N., (1998) **"Tıbbi Etikte Sorun Kümeleri"**, *III: Tıbbi Etik Sempozyumu Bildirileri,* Bioetik Derneği Yayınları:3, s.3-9, Ankara.

Özdağ, Ü., (2008) **İstihbarat Teorisi**, Kripto Yayınları,Ankara.

Özgen, M.K., (1997) **Farabi'de Mutluluk ve Ahlak İlişkisi**, İnsan Yayınları, İstanbul.

Öztürk, N.K., (1999) "**Kamu ve Özel Yönetim Etiği: benzerlikler ve farklar**", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 31, S. 2.

Öztürk, N.K.; Coşkun, B., (2000) "**Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite etiksel bir bakış**",*Türk İdare Dergisi*, C.72 S.426.

Pasquerella, L.; Killilea A.G.; Vocino, M., (1996) **Ethical Dilemmas in Public Administration**, Praeger Publisher, London.

Pehlivan, İ., (1998) **Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik**, Pegem Yayıncılık, Ankara.

Pieper, A., (1999) **Etiğe Giriş** (Çev. Veysel Ataman ve Gönül Sezer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Polisle İlişkilerinizde Rehberiniz, (2002) EGM APK Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Randol, M.A., (2009) **Homeland Security Intelligence: Perceptions, Statutory Definitions and Approaches**, *CRS Report for Congress*, Congressional Research Service.

Rousseau, J.J., **Toplum Sözleşmesi** (çev. Alpagut ERENULUĞ), Öteki Yayınevi, Ankara.

Sarıalioğlu, K., (1999) **Materyalizm ve Ahlak**, Serander Yayıncılık, Trabzon.

Schulze, N., (1997) **"İşletme Etiği Konusunda Kavramsal Bir Yaklaşım"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.30, S.4.

Serim, N., (1940) **Siyasi Polis Hizmeti: İstihbarat**, Kral Basımevi, Ankara.

Sheeran, P.J., (1993) ***Ethics in Public Administration, a philosophical approach***, Praeger, London.

Simon, H.A.; Smithburg, D.W.; Thompson, V.A., (1980) **Kamu Yönetimi** (Çev. Cemal Mıhçıoğlu) A.Ü. S.B.F. Yayınları:446, Ankara.

Steinberg, S.S.; Austern, D.T., (1996) **Hükümet Ahlak ve Yöneticiler** (Çev. Turgay Ergun) TODAİE, Ankara.

Subcommittee on Intelligence, Information Sharing and Terrorism Risk Assessment, (2009) **Homeland Security Intelligence: Its Relevance and Limitations**, Center for Democracy & Technology.

Such, M., (1989) **Önce Vatandaş Sonra Polis** (Çev. NeylanEryar), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Şafak, A., (1994) **Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı**, Temel Yayıncılık, İstanbul.

Şahin, E., (2001) **1907'den 2000'e Polis Okulları**, E.G.M. Matbaası, Ankara.

Şaylan, G., (1995) **"Değişim ve Yolsuzluk"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.28, S.3, s. 3-18, Ankara.

Şenel, A., (1999) **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Şengül, M., (1999) **"Kamu Yönetimine Güven Açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin Geçirdiği Süreç Üzerine Bir İrdeleme"**, *Uludağ Üniv İİBF Dergisi*, C.17, S.3, s.11.

Tekelli, İ.; Şaylan, G., (1974) **"Rüşvet Kuramı"**, *Amme İdaresi Dergisi*, C.7, S.3, s. 92-113.

Tezcan, D., (1998) **"Siyasal ve Yönetsel Yozlaşmanın Uluslararası Boyutları"**, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.1, S. 2, s.15–23.

Tılısbık, N. ve Akbal, Ö., (2006) **İstihbarat ve Türkiye**, NKM Yayınları, Konya.

Tortop, N., (1987) **Kamu Personel Yönetimi**, Bilim Yayınları, Ankara.

Tuncer, E., (2001) **"Siyaset Kurumuna Güven Sorunu"**, *Radikal Gazetesi*, 13 Ocak 2001.

Tutum, C., (1979) **Personel Yönetimi**, TODAİE, Ankara.

Tutum, C., (1994) **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, TESAV Yayınları, Ankara.

Türkdoğan, O., (1985) **Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği**, Mayaş Yayınları, Ankara.

Watts, L. L., (2007) **"Control and Oversight of Security Intelligence in Romania"** Hans Born and Marina Caparini, (Ed.), *Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants*, Ashgate.

Wilson, W., (1961) **"İdarenin İncelenmesi"**, *Seçme Parçalar* (Çev. Nermin Abadan) Türk Siyasi İlimleri Derneği, s. 53-79, İstanbul.

Yılmaz, E., (1996) **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara .

Yılmaz, T., (2002) **"Polis Meslek Etiği Türkiye Uygulaması"**, İhsan Bal ve M. Bedri Eryılmaz (ed) *Polis Meslek Etiği*, Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, s.77-84, Ankara.

Yılmaz, T., (2002) **"Polis Meslek Etiğinin Takdimi"**, İhsan Bal ve M. Bedri Eryılmaz, (ed.), *Polis Meslek Etiği* Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, s.37–40, Ankara.

Yüksel, Ö.; Zel, U., (1999) **"Bir Motivasyon Aracı Olarak Yönetim Sürecinde Liderin Rehberlik Uygulaması"**, Amme İdaresi Dergisi, C.32, S.3, s. 159-169.

Zonderman, J., (2001) ***Suç İzlerinin Ötesinde*** (Çev. Bilge Tanrıseven) Phoenix Yayınevi, Ankara.

EKLER

Mesleki Değerleri Gösteren Polis Yıldızı

Etik Sorunların Rütbelere Göre Analizine İlişkin Çizelge

			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	TOPLAM
Günlük Çalışmalarında Personele Güven Verdiğine (X^2=8,889 sd=4 p=.064)	Memur	f	120	169	148	67	44	548
		%	21,9	30,8	27,0	12,2	8,0	100
	Amir	f	14	46	24	10	17	103
		%	13,6	44,7	23,3	9,7	8,7	100
Personeline Hoşgörü ile Yaklaştığına (X^2=9,932 sd=4 p=.042)	Memur	f	113	182	136	61	56	548
		%	20,6	33,2	24,8	11,1	10,2	100
	Amir	f	20	46	18	15	4	103
		%	19,4	44,7	17,5	14,6	3,9	100
Yasalara Aykırı Emir Vermediğine (X^2=4,709 sd=4 p=.319)	Memur	f	192	203	90	37	23	545
		%	35,2	37,2	16,5	6,8	4,2	100
	Amir	f	27	47	18	5	6	103
		%	26,2	45,6	17,5	4,9	5,8	100
Biriminde Takım Çalışmasını Gerçekleştirdiğine (X^2=6,884 sd=4 p=.142)	Memur	f	118	190	132	76	33	549
		%	21,5	34,6	24,0	13,8	6,0	100
	Amir	f	14	33	36	14	7	104
		%	13,5	31,7	34,6	13,5	6,7	100

Personeli Tarafından Eleştirilmeye Açık Olduğuna (X^2=6,684 sd=4 p=.154)	Memur	f	70	130	87	146	110	543
		%	12,9	23,9	16,0	26,9	20,3	100
	Amir	f	11	23	26	28	14	102
		%	10,8	22,5	25,5	27,5	13,7	100
Yönetim Sürecinde Şiddet ya da Baskı Uygulamadığına (X^2=3,490 sd=4 p=.479)	Memur	f	124	190	111	78	41	544
		%	22,8	34,9	20,4	14,3	7,5	100
	Amir	f	20	46	18	12	8	104
		%	19,2	44,2	17,3	11,5	7,7	100
Yönetim Sürecinde Personelini Sömürü ve İstismardan Kaçındığına (X^2=7,626 sd=4 p=.106)	Memur	f	144	214	90	70	26	544
		%	26,5	39,3	16,5	12,9	4,8	100
	Amir	f	17	50	22	9	5	103
		%	16,5	48,5	21,4	8,7	4,9	100
Yönetici Olarak Sır Sakladığına (X^2=5,780 sd=4 p=.216)	Memur	f	144	209	109	49	22	533
		%	27	39,2	20,5	9,2	4,1	100
	Amir	f	21	52	22	7	2	104
		%	20,2	50,0	21,2	6,7	1,9	100
Personelinin Özel Yaşamına Saygılı Olduğuna (X^2=1,780 sd=4 p=.776)	Memur	f	128	196	110	66	50	550
		%	23,3	35,6	20,0	12,0	4,1	100
	Amir	f	19	40	21	15	8	103
		%	18,4	38,8	20,4	14,6	7,8	100

Yönetim Sürecinde Eşitlik İlkesine Uyduğuna	Memur	f	101	173	129	81	61	545
		%	18,5	31,7	23,7	14,9	11,2	100
(X^2=4,847 sd=4 p=.203)	Amir	f	16	41	19	19	8	103
		%	15,5	39,8	18,4	18,4	7,8	100
Yönetim Sürecinde Adalet İlkesine Uyduğuna	Memur	f	107	202	115	75	44	543
		%	19,7	37,2	21,2	13,8	8,1	100
(X^2=2,034 sd=4 p=.729)	Amir	f	21	36	26	15	5	103
		%	20,4	35,0	25,2	14,6	4,9	100
Yönetim Sürecinde Tarafsızlık İlkesine Uyduğuna	Memur	f	100	189	129	83	44	545
		%	18,3	34,7	23,7	15,2	8,1	100
(X^2=,662 sd=4 p=.956)	Amir	f	19	36	24	17	6	102
		%	18,6	35,3	23,5	16,7	5,9	100
Yönetim Sürecinde Hukukun Üstünlüğü İlkesine Uyduğuna	Memur	f	146	237	95	47	24	549
		%	26,6	43,2	17,3	8,6	4,4	100
(X^2=3,435 sd=4 p=.488)	Amir	f	22	42	22	13	4	103
		%	21,4	40,8	21,4	12,6	3,9	100
Yönetim Sürecinde Dürüstlük İlkesine Uyduğuna	Memur	f	116	217	113	74	26	546
		%	21,2	39,7	20,7	13,6	4,8	100
(X^2=2,873 sd=4 p=.579)	Amir	f	23	46	20	9	3	101
		%	22,8	45,5	19,8	8,9	3,0	100

Özel İşleri İçin Personeli Çalıştırdığına	Memur	f	81	146	95	137	80	539
		%	15,0	27,1	17,6	25,4	14,8	100
(X^2=3,435 sd=4 p=.488)	Amir	f	11	22	31	29	10	103
		%	10,7	21,4	30,1	28,2	9,7	100
Trafik İşaret ve İşaretçilerine çoğu zaman uyduğuna	Memur	f	122	219	108	63	13	525
		%	23,2	41,7	20,6	12,0	2,5	100
(X^2=9,894 sd=4 p=.042)	Amir	f	13	49	25	5	3	95
		%	13,7	51,6	26,3	5,3	3,2	100
İş Arkadaşları İle İlişkilerinde Dürüst Olduğuna	Memur	f	116	220	113	66	20	535
		%	21,7	41,1	21,1	12,3	3,7	100
(X^2=7,122 sd=4 p=.130)	Amir	f	13	51	25	8	3	100
		%	13,0	51,0	25,0	8,0	3,0	100
Günlük Yaşamında Karşısındaki Bireyi Kırmamak /İncitmemek için Hassas Davrandığına/Davranmaya Çalıştığına	Memur	f	100	191	104	99	52	546
		%	18,3	35,0	19,0	18,1	9,5	100
(X^2=6,288 sd=4 p=.179)	Amir	f	15	40	28	12	8	103
		%	14,6	38,8	27,2	11,7	7,8	100
Görev İçinde Olabildiğince Tutumlu Davranmaya Çalıştığına	Memur	f	96	211	143	57	28	535
		%	17,9	39,4	26,7	10,7	5,2	100
(X^2=1,546 sd=4 p=.819)	Amir	f	14	46	28	11	5	104
		%	13,5	44,2	26,9	10,6	4,8	100

Üstlerine Yaranma İçin Uygun Olmayan Davranışlarda Bulunmadığına	Memur	f	120	197	106	87	40	550
		%	21,8	35,8	19,3	15,8	7,3	100
(X^2=4,462 sd=4 p=.347)	Amir	f	20	43	22	9	9	103
		%	19,4	41,7	21,4	8,7	8,7	100
Kişisel Bilgi Beceri ve Davranışlarıyla Örnek Kişi Olduğuna	Memur	f	106	206	124	75	31	542
		%	19,6	38,0	22,9	13,8	5,7	100
(X^2=3,116 sd=4 p=.539)	Amir	f	13	42	28	15	6	104
		%	12,5	40,4	26,9	14,4	5,8	100
Kötü Alışkanlıklardan Uzak Durduğuna	Memur	f	117	192	139	60	36	544
		%	21,5	35,3	25,6	11,0	6,6	100
(X^2=6,098 sd=4 p=.192)	Amir	f	17	45	27	13	2	104
		%	16,3	43,3	26,0	12,5	1,9	100
Kişilik Olarak Bencil Olmadığına	Memur	f	115	219	112	64	32	542
		%	21,2	40,4	20,7	11,8	5,9	100
(X^2=6,412 sd=4 p=.170)	Amir	f	15	40	32	11	5	103
		%	14,6	38,8	31,1	10,7	4,9	100
Mesleki Eylemlerinde Görevini Geciktirmemek İçin Hassas Davrandığına	Memur	f	136	225	110	50	27	548
		%	24,8	41,1	20,1	9,1	4,9	100
(X^2=2,612 sd=4 p=.625)	Amir	f	20	45	25	7	6	103
		%	19,4	43,7	24,3	6,8	5,8	100

İş İlişkilerine Siyaseti Karıştırmadığına (X^2=9,228 sd=4 p=.056)	Memur	f	149	156	87	95	56	543
		%	27,4	28,7	16,0	17,5	10,3	100
	Amir	f	36	27	21	7	11	102
		%	35,3	26,5	20,6	6,9	10,8	100
Polislik Uygulamaları Sırasında Topluma Güven Verdiğine (X^2=2,487 sd=4 p=.647)	Memur	f	136	258	100	38	17	549
		%	24,8	47,0	18,2	6,9	3,1	100
	Amir	f	21	50	24	5	3	103
		%	20,4	48,5	23,3	4,9	2,9	100
Hizmet Sunduğu Halka Karşı Görevi Esnasında Saygılı Davranmaya Özen Gösterdiğine (X^2=2,474 sd=4 p=.649)	Memur	f	163	247	89	25	22	546
		%	29,9	45,2	16,3	4,6	4,0	100
	Amir	f	33	43	19	7	2	104
		%	31,7	41,3	18,3	6,7	1,9	100
Yolsuzluklara Karışmadığına Ya da Göz Yummadığına (X^2=6,275 sd=4 p=.180)	Memur	f	149	204	81	73	40	547
		%	27,2	37,3	14,8	13,3	7,3	100
	Amir	f	35	41	15	8	3	102
		%	34,3	40,2	14,7	7,8	2,9	100
Rüşvet ve Hediye Kabul Etmediğine (X^2=13,318 sd=4 p=.010)	Memur	f	143	180	89	79	56	547
		%	26,1	32,9	16,3	14,4	10,2	100
	Amir	f	39	34	18	5	5	101
		%	38,6	33,7	17,8	5,0	5,0	100

Polislik Uygulamalarında Aşırı Şüpheci Davranmadığına (X²=4,054 sd=4 p=.399)	Memur	f	93	220	132	67	33	545
		%	17,1	40,4	24,2	12,3	6,1	100
	Amir	f	23	39	28	8	4	102
		%	22,5	38,2	27,5	7,8	3,9	100
Polislik Uygulamalarında Gereksiz Yerde Aşırı Kuvvet Uygulamadığına (X²=5,756 sd=4 p=.218)	Memur	f	129	253	98	31	35	546
		%	23,6	46,3	17,9	5,7	6,4	100
	Amir	f	35	38	19	6	5	103
		%	34,0	36,9	18,4	5,8	4,9	100
Polislik Uygulamalarında Kendine Yakın Gördüğü Kimselere Ayrıcalıklı Davranmadığına (X²=4,243 sd=4 p=.374)	Memur	f	108	175	117	77	73	550
		%	19,6	31,8	21,3	14,0	13,3	100
	Amir	f	21	35	26	8	10	100
		%	21,0	35,0	26,0	8,0	10,0	100
Polislik Uygulamalarında Soğuk Kanlı Davrandığına, Kolay Kolay Tahrike Kapılmadığına (X²=4,375 sd=4 p=.358)	Memur	f	148	244	94	42	20	548
		%	27,0	44,5	17,2	7,7	3,6	100
	Amir	f	27	41	26	7	2	103
		%	26,2	39,8	25,2	6,9	1,9	100
Polislik Uygulamalarında Halkı Tahrik Etmemek için Hassasiyet Gösterdiğine (X²=4,257 sd=4 p=.372)	Memur	f	175	273	64	20	17	549
		%	31,9	49,7	11,7	3,6	3,1	100
	Amir	f	34	46	18	4	1	103
		%	33,0	44,7	17,5	3,9	1,0	100

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği (TheEuropeanCode of PoliceEthics)*

Yönetmeliğin Kapsamı

"Bu yönetmelik, görevi toplumda kamu düzeni ve asayişi sağlama olan kamu adına hizmet gören geleneksel polis güçleri veya polis servisleri ile aynı amacı gerçekleştirme adına kamu adına görevlendirilen diğer zor kullanma ve benzer özel yetkilerle donatılan kuruluşlar için geçerlidir"

Polisin Amaçları:

1. Hukuk devletinin geçerli olduğu demokratik bir toplumda polisin ana amaçları: toplumda, kamunun huzurunun, kamu düzeninin ve hukukun üstünlüğünün sağlamak, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) yer alan, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve saygı göstermek, suçu önlemek ve suçla mücadele etmek, suçu ortaya çıkarmak ve halka yardım etmek ve halkın hizmetinde olmaktır.

Hukuk Devletinde Polisin Hukuki Alt Yapısı

2. Polis bir kamu kurumu olup kanunla kurulmalıdır.

3. Polis operasyonları her zaman iç hukuka ve ülkenin kabul ettiği uluslararası standartlara uygun geçekleştirilmelidir.

4. Polise yön veren kanunlara halkın ulaşabilmesi (gizli olmaması ve herkesçe temin edilebilir olması), bu kanunların açık ve

---

Avrupa Konseyi (AK) bünyesinde oluşturulan bir komisyon tarafından hazırlanmış olan Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği (The European Code of Police Ethics) başlıklı belge Prof.Dr. İbrahim Cerrah ve Prof. Dr. Mesut Bedri Eryılmaz tarafından tercüme edilip derlenerek "**Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği ve Açıklayıcı Notlar**" isimli kitap olarak Türkçe'ye kazandırılmıştır.

net kaleme alınması, ihtiyaç halinde yine halkın ulaşabileceği düzenlemelerle desteklenmesi gerekir.

5. Polis, toplumu oluşturan diğer kişilerin tabi olduğu kurallara tabi olmalı, istisnalar ancak, demokratik bir toplumda polisin görevini gerektiği gibi yerine getirmesini haklı kıldığı durumlar için kabul edilmelidir.

Polis ve Ceza Adalet Sistemi

6. Polis, savcılık ve yargı teşkilatı ile ıslah sisteminin rolleri arasında net bir ayrım olmalıdır; polisin bu kurumların üzerinde bir kontrol yetkisi olmamalıdır.

7. Polis, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığına kesinlikle saygılı olmalıdır; özellikle, meşru mahkeme kararlarına ve mahkeme kararların yerine getirilmesine karşı bir itirazının olmaması ve kararların uygulanmasına engel olmaması gerekir.

8. Polis, genel bir kural olarak, yargısal bir görev üstlenmemelidir. Polise verilecek yargısal görevler kanuna uygun olarak verilmeli ve oldukça sınırlı tutulmalı. Polis, her zaman, her türlü işleme karşı yargı yolunu kullanabilmelidir.

9. Polis ve savcı arasında fonksiyonel ve uygun bir işbirliği geliştirilmiş olmalıdır. Polisin bir savcının veya hakimin otoritesi altına verildiği ülkelerde, polis, suç araştırma politikalarına ilişkin ve araştırılan belirli bir suçla ilgili öncelikler hakkında net emirler alabilmelidir. Polis, verilen emirlerin gereğinin yerine getirilip getirilmediği ve özellikle araştırmanın seyri hususunda üstlerini düzenli olarak bilgilendirmelidir.

10. Polis, ceza adaleti sürecinde sanığın avukatının üstlendiği role saygı duymalıdır ve gerekirse, özellikle özgürlüğü kısıtlanarak gözaltına alınan kişilerin, avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkını etkili kullanımı için yardım etmelidir.

11. Acil haller dışında, polis hapishane personelinin rolünü üstlenemez.

Polisin Kurumsal Yapısı

Genel Olarak

12. Polis, hukukun toplumda hakim olması için çalışan ve halka hizmet sunan bir meslek grubu olarak halkın saygısını kazanma amacı olan bir kurum olarak yapılandırılmalıdır.

13. Medeni bir toplumda, polis teşkilatı, sivil yetkililerin sorumluluğu altında çalışmalıdır.

14. Polis ve üniformalı personeli kolaylıkla tanınabilir olmalıdır.

15. Polis teşkilatı kendisine verilen polisiye görevlerini yerine getirirken diğer devlet kurumlarından bağımsız, yeterli çalışma alanına sahip olmalıdır.

16. Polis, bütün seviyede, yaptıklarından ve ihmallerinden ve altındakilere verdikleri emirlerden şahsen sorumlu olmalı ve hesap vermelidir.

17. Polis teşkilatı, teşkilat içinde emir komuta zincirini net olarak oluşturmalıdır. Hangi amirin emrindeki memurların görevlerinden ve kusurundan dolayı, neticede, sorumlu olacağına karar vermek her zaman mümkün olmalıdır.

18. Polis, polis-halk ilişkilerini geliştirecek, diğer kurum ve mahalli topluluklarla, sivil toplum kuruluşları ile ve halkı temsil eden diğer kuruluşlarla, etkili işbirliği kuracak ve geliştirecek şekilde organize edilmelidir.

19. Polis teşkilatı, gizli bilgileri açıklamadan, yerine getirdiği görevleri hakkında halka doğru ve tarafsız bilgi sunmaya hazır olmalıdır. Medya ile ilişkileri düzenleyen bir yönerge hazırlanmalıdır.

20. Polis teşkilatı, amir ve memurlarının dürüstlüğünü ve görevini gerektiği gibi yapmasını sağlamak için, özellikle, AİHS'de korunan, kişi hak ve özgürlüklerine saygılı olmalarını garanti altına almak için etkili tedbirler almalıdır.

21. Teşkilat, bütün seviyelerde, polisin mesleğini kötüye kullanmasını önleyici etkili tedbirler almalıdır.

Polisin Nitelikleri, Eğitimi ve Meslekte Tutulması

22. Polislik mesleğine girişte, polisliğin amacına uygun ve adayın niteliklerine ve tecrübesine göre bir seçim yapılmalıdır.

23. Polis, mantıklı karar verebilmeli, açık, olgun, adil olmalı, iyi iletişim kurabilmeli ve gerektiğinde, liderlik ve yönetim kabiliyetlerine sahip olmalıdır. Ayrıca, içinde bulunduğu sosyal kültürü ve toplumsal problemleri bilmelidir.

24. Ciddi suçlardan dolayı mahkum olanlar polislik mesleğinden uzaklaştırılmalıdır.

25. Adaylar, geçmişleri de araştırılarak, objektif ve ayrımcılık gözetmeyen kriterlere göre belirlenmelidir. Ayrıca, polisin hizmet ettiği toplumu yansıtabilmesi için toplumun değişik kesimlerinden kadın ve erkek polis adayları almak teşkilatın bir politikası olarak benimsenmelidir.

Polisin Eğitimi

26. Çoğulcu demokrasinin temel değerleri, hukuk devleti ve insan haklarının korunması prensiplerine dayanan polis eğitimi polisin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik bir program uygulamalıdır.

27. Genel polis eğitimi halka olabildiğince açık olmalıdır.

28. Genel eğitimi, düzenli aralıklarla staj eğitimi ve gerektiğinde, uzmanlık, yönetim ve liderlik eğitimi takip etmelidir.

29. Kuvvet kullanma ile ilgili polis eğitimi ile temel insan hakları prensiplerinin sınırları, özellikle AİHS ve içtihat hukuku, bütün seviyelerdeki polis eğitimine dahil edilmelidir.

Polisin Hakları

30. Polis, diğer yurttaşların sahip olduğu aynı medeni ve siyasi haklara sahiptir. Bu haklara getirilecek sınırlamalar ancak de-

mokratik bir toplumda polisin görevini gereği gibi yapması için gerekli olduğu durumlarda, hukuka ve AİHS'e uygun olarak yapılabilir.

31. Polis, kamu hizmetlisi olarak, sosyal ve ekonomik haklardan mümkün olduğu kadar yararlanmalıdır. Özellikle, polis, uygun ücret almak, sosyal güvenlik ve sağlık imkanlarına kavuşmak, güvenliğini sağlamak adına, polislik görevinin özel karakteri dikkate alınarak, kendisini temsil eden kuruluş kurmak veya bu kuruluşlarda görev alma hakkına sahip olmalıdır.

32. Polise verilen disiplin cezaları bağımsız bir kuruluş veya mahkemece gözden geçirilmelidir.

33. Kamu kurum ve kuruluşları, polisi, görevini yerine getirirken karşılaştıkları dayanaktan yoksun suçlamalara karşı desteklemelidir.

Polis Uygulama ve Müdahaleleri İçin Kılavuz

Polis Uygulama ve Müdahaleleri İçin Kılavuz: Genel Prensipler

34. Polis ve tüm polis operasyonları herkesin yaşama hakkına saygılı olmalıdır.

35. Polis, hiçbir şart altında, herhangi bir işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı (aşağılayıcı) muamele veya cezalandırma yapmayacak, yapılmasına ön-ayak olmayacak veya tolere etmeyecektir.

36. Polis, kesinlikle zorunlu olan durumlarda ve sadece meşru bir amacı elde etmek için gerekli olan kadar kuvvet kullanabilir.

37. Polis her zaman yapmayı planladığı uygulamaların yasallığını kontrol etmelidir.

38. Polis kendisine üstleri tarafından usulüne uygun şekilde verilen emirleri yerine getirecektir, ancak yasa dışı olduğu açık olan emirleri yerine getirmekten kaçınmak ve bu tür emirleri rapor etmek görevidir.

39. Polis, görevlerini dürüst bir şekilde yerine getirmeli, özellikle de, tarafsızlık ve ayrım-yapmama prensiplerini rehber edinmelidir.

40. Polis, bireyin özel hayatına saygı duyulmasını isteme hakkına, sadece, kesinlikle gerekli olduğu durumlarda ve meşru bir amacı elde etmek için gerekli olduğu derecede müdahale etmelidir.

41. Bireyler hakkında polis tarafından veri toplanması, depolanması ve kullanılması uluslararası veri koruma prensipleri doğrultusunda yapılmalı ve özellikle de, yasal, meşru ve spesifik bir amacın gerçekleştirilmesi için gerekli olan ile sınırlı tutulmalıdır.

42. Polis, görevini yerine getirirken, düşünce, vicdan, din, ifade, barışçıl amaçlı toplantı yapma, seyahat etme özgürlükleri ile mülkiyet kakları gibi herkesin sahip olduğu temel haklara saygı göstermeyi prensip haline getirmelidir.

43. Polis, görevinin gerektirdiği ağır başlılık ve dürüstlük içinde, halka karşı saygılı ve özellikle de toplumdaki hassas grupların ihtiyaçlarını göz önüne alarak hareket etmelidir.

44. Polis olaylara müdahale sırasında, normalde, polis statülerini ve mesleki kimliklerini açıklamalıdırlar.

45. Polis, kurum içerisindeki her türlü bozulmaya (mesleği kötüye kullanmaya açık olan davranış biçimlerine) karşı bir tavır içinde olmalıdır. Kurum içindeki bozulmayı kendi üstlerine veya polis içerisindeki diğer ilgili birimlere bildirmelidirler.

Polis Eylem/Müdahaleleri için Kılavuz: Spesifik Durumlar

Polis Soruşturmaları

46. Polis soruşturmaları, en azından, gerçek (işlenmiş) veya işlenmesi muhtemel bir suç ile ilgili makul bir şüphenin üzerine bina edilmelidir.

47. Polis, bir suç ile itham edilen herkesin suçluluğunun bir mahkeme tarafından ispat edilene kadar masum kabul edilmesi

prensibine göre hareket etmelidir. Yine, aynı şekilde, polis, bir suç ile itham edilen bir kimsenin sahip olduğu belli asgari hakların, özellikle de, kendilerine yapılan itham hakkında hemen bilgilendirilmesinin ve savunmalarını kendi tercihlerine göre, kendileri tarafından bizzat veya bir avukatın hukuki yardımı ile yapılmasının gereğini yerine getirmelidir.

48. Polis soruşturmaları objektif ve adil (dürüst) bir şekilde yürütülmelidir. Soruşturmalar, çocuklar, gençler, azınlıklar ve savunmasız kişiler gibi özel durumları olan grupların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yürütülmelidir.

49. Standart polis davranışlarına ve polis sorgulamalarına ilişkin 48. madde hatırda bulundurularak hazırlanması gerekir. Hazırlanan yönetmelikler, sorgulamaları yapılan şüpheli veya sanıklara adil bir sorgulama imkanı sağlamalı ve bu kişiler sorgulanma nedenleri ve diğer gerekli konular hakkında bilgilendirilmelidir. Polis sorgulamalarının sistematik olarak kaydı tutulmalıdır.

50. Polis, tanıkların özel ihtiyaçlarını bilmeli ve özellikle de tanıkların tehdit altında olduğu durumlarda, onların korunmasına yönelik kurallara riayet etmeli ve soruşturma sırasında gerekli desteği sağlamalıdır.

51. Polis, suçun mağduruna, gerekli desteği, yardımı ve bilgiyi sağlamalıdır.

52. Polis, soruşturma boyunca, gerekli olan durumlarda gerekli açıklamaları yapmalıdır.

Özgürlüğün Polis Tarafından Kısıtlanması (Yakalama)

53. Kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanmasını mümkün kılan durumlar oldukça sınırlı tutulmalı ve bu işlem gözaltına alınan her bir kimsenin onuru, savunmasızlığı ve kişisel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Gözaltında tutulan herkes için bir kayıt tutulmalıdır.

54. Polis, özgürlüğünü kısıtladığı kişilere özgürlüklerini kısıtlamanın nedenlerini ve onlara yöneltilen suçlamanın ne olduğunu

derhal bildirmesi gerektiğini ve yine kendilerine uygulanacak olan prosedür ve haklarının neler olduğunu hiç gecikmeden söylemesi gerektiğini hatırda bulundurmalıdır.

55. Polis, gözaltında bulunan kimselerin, güvenlik, sağlık, temizlik ihtiyaçları ile uygun beslenmelerini temin etmelidir. Polis nezarethaneleri, makul bir büyüklükte olmalı, uygun aydınlatma ve havalandırma koşulları ile dinlenmek için uygun eşyalara sahip olmalıdır.

56. Özgürlükleri polis tarafından kısıtlanan kişiler, bu durumlarını kendi tercihleri olan üçüncü bir şahsa bildirme ve mümkün olduğunda ve tercih ettikleri taktirde, hukuki yardım alma ve bir doktor tarafından muayene edilme haklarına sahiptir.

57. Suç işlemiş olma şüphesinden ayrı bir nedenden dolayı özgürlüğü kısıtlanmış olan kimseler, şüpheli olarak tutulan kimselerden ayrı bir yerde tutulmalıdır. Gözaltına alınan bayan ve erkekler gibi, yetişkinlerle çocuklar ayrı yerlerde bulundurulmalıdırlar.

Sorumluluk ve Polisin Kontrol Edilmesi

58. Polis, devlete, yurttaşa ve onların temsilcilerine karşı sorumlu olmalıdır. Polis etkin bir dış kontrole tabi olmalıdır.

59. Devletin polis üzerindeki kontrolü yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında bölüştürülmelidir.

60. Kamu otoritelerinin, polise yönelik şikayetlerin araştırılması noktasında takip edilen prosedürün etkin ve tarafsız işlediği konusunda kişilerin bir şüphesi olmamalıdır.

61. Toplum ile polis arasında, karşılıklı iletişim ve anlayış üzerine kurulu, sorumluluk mekanizmaları geliştirilmelidir.

62. Üye ülkelerde, bu dokümanda sunulan prensipler üzerine kurulu, etik yönetmeliği ve/veya polisin davranış yönetmeliği geliştirilecek ve uygun kurumlar aracılığı ile bunlar izlenecektir.

Araştırma ve Uluslararası Yardımlaşma

63. Üye ülkeler, hem polisin tarafından hem de dış kurumlar aracılığı ile, polis üzerinde araştırmalar yapacak ve yapılan araştırmaları teşvik edecektir.

64. Polis etiği ve polisin insan hakları yönü üzerindeki uluslararası yardımlaşmalar desteklenmelidir.

65. Bu tavsiye dokümanının prensiplerini kolaylaştırma ve uygulama metotları Avrupa Konseyi tarafından dikkatlice incelenmelidir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Kamu Görevlileri için Model Davranış Kuralları Hakkında (2000) 10 Sayılı Tavsiye Kararı*

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 15.b maddesinde belirtilen şartlar altında,

Avrupa Konseyi'nin hedefinin üyeleri arasında daha geniş bir birlik sağlamak olduğunu göz önünde bulundurarak,

Kamu yönetimlerinin demokratik toplumlarda çok önemli bir rol oynadıklarını ve kendilerine verilmiş olan görevleri gerektiği gibi ifa edebilecek uygun vasıfta personele sahip olmak zorunda olduklarını göz önünde bulundurarak,

Kamu yönetiminde anahtar rolü olan kamu görevlilerinin belirli görevlere ve yükümlülüklere sahip olduklarını ve görevlerini etkili olarak ifa edebilmeleri için gerekli olan nitelikler ile uygun yasal ve fiziksel ortama sahip olmaları gerektiğini göz önünde bulundurarak,

Yolsuzluğun; hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları, eşitlik ve sosyal adalete karşı ciddi bir tehdit oluşturduğuna, ekonomik gelişmeyi engellediğine, demokratik kurumların ve toplumun ahlaki temellerinin istikrarını tehlikeye düşürdüğüne inanmış olarak,

19 uncu ve 21 inci Avrupa Adalet Bakanları Konferansları'nda (sırasıyla, 1994 Valletta ve 1997 Prag) kabul edilmiş olan tavsiye kararlarını dikkate alarak,

Bakanlar Komitesi tarafından 1996'da kabul edilen Yolsuzluğa Karşı Eylem Programı'nı dikkate alarak,

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Kamu Kurum ve Kuruluşları Tarafından Tutulan Bilgilere Erişim Hakkında R(81)19 sayılı Tavsiye Kararı'nı dikkate alarak,

---

* Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 11 Mayıs 2000 tarihinde icra ettiği 106'ncı oturumunda kabul edilmiş olan bu Tavsiye Kararı'nın Türkçe'ye çevirisi bir meslektaşının da katkılarıyla Cengiz Sayın tarafından yapılmıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Avrupa'daki Kamu Görevlilerinin Statüsü Hakkında R(2000)6 sayılı Tavsiye Kararı'nı dikkate alarak,

10-11 Ekim 1997 tarihlerinde Strazburg'da yapılan Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları İkinci Zirve Toplantısı'nda kabul edilen Eylem Planı'na ve Sonuç Bildirisi'ne uygun olarak,

Bu konuda, üye olmayan devletlerin Avrupa Konseyi tarafından yolsuzluğa karşı yürütülen faaliyetlere katılımlarının önemini anımsayarak ve Yolsuzluğa Karşı Eylem Programı'nın uygulanmasına yaptıkları değerli katkıları içtenlikle kabul ederek,

Yolsuzlukla Mücadele İçin Yol Gösterici Yirmi Prensip Hakkında (97)24 sayılı Karar'ı dikkate alarak,

Bu alanda üye devletlerin, taahhütleri kapsamında yapılması gerekenleri araştırmak suretiyle, yolsuzlukla mücadele kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayan Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nu (GRECO) kuran Genişletilmiş Kısmi Antlaşma'nın yapılmasına yetki veren ve bu Antlaşma'yı kabul eden sırasıyla (98)7 ve (99)5 sayılı Kararlar'ı dikkate alarak,

Kamu bilincinin geliştirilmesinin ve etik değerlerin yüceltilmesinin yolsuzluğu önlemek için çok yararlı yöntemler olduğuna inanmış olarak,

Üye devletlerin hükümetlerine, ulusal mevzuatlarına ve kamu yönetimi prensiplerine uygun, bu Tavsiye Kararı'na eklenen Kamu Görevlileri İçin Model Davranış Kuralları'nı temel alacak şekilde kamu görevlileri için ulusal davranış kuralları geliştirmelerini tavsiye eder ve

Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nu (GRECO) bu Tavsiye Kararı'nın uygulanmasını izlemekle görevlendirir.

(2000) 10 sayılı Tavsiye Kararı'na Ek Yorum ve Uygulama

Madde 1

1.Bu Kurallar bütün kamu görevlilerine uygulanır.

2. Bu Kurallar'da sözü edilen "kamu görevlisi" ifadesi kamu kurum ve kuruluşları tarafından çalıştırılan kişiyi kasteder.

3. Bu Kurallar'da ifade edilen hususlar, kamu hizmeti ifa eden özel kuruluş çalışanlarına da uygulanabilir.

4. Bu Kurallar'da ifade edilen hususlar; milletvekilleri, hükümet üyeleri ve yargı mensuplarına uygulanmaz.

Madde 2

1. Bu Davranış Kuralları'nın yürürlüğe girebilmesi için kamu yönetimi, kamu görevlilerini Kurallar'ın öngördüğü hususlarla ilgili bilgilendirmekle yükümlüdür.

2. Bu Kurallar kamu görevlilerine tebliğ edildiği andan itibaren kamu görevlilerinin çalışmalarına yönelik mevzuatın bir parçası haline gelir.

3. Her kamu görevlisi Kurallar'da belirtilen hususlara uymak için gerekli bütün tedbirleri almakla yükümlüdür.

Madde 3-Kurallar'ın amacı

Bu Kurallar'ın amacı; kamu görevlileri tarafından uyulması gereken dürüstlük ve davranış standartlarını belirlemek, kamu görevlilerinin belirlenen standartlara ulaşmalarına yardım etmek ve halkı kamu görevlilerinden beklemeye hakkı olan davranışlar konusunda aydınlatmaktır.

Genel prensipler

Madde 4

1. Kamu görevlisi, görevlerini, kanuna ve kendi göreviyle ilgili kanuni düzenlemeler ile etik standartlara uygun icra etmelidir.

2. Kamu görevlisi, politik açıdan tarafsız davranmalı ve kamu kurum veya kuruluşlarının hukuka uygun olarak oluşturduğu politika, karar, işlem ve eylemlerini engellemeye çalışmamalıdır.

Madde 5

1. Kamu görevlisi, hukuka uygun olarak kurulmuş milli, yerel veya bölgesel kurum veya kuruluşuna sadakatle hizmet etmekle yükümlüdür.

2. Kamu görevlisinden dürüst, tarafsız ve etkin olması; görevini yaparken sadece kamunun menfaatlerini ve ilgili durumun koşullarını göz önünde bulundurarak, mevcut yeteneği, adalet duygusu ve anlayış kabiliyeti ile yapabileceğinin en iyisini yapması beklenir.

3. Kamu görevlisi hem hizmet ettiği yurttaşlarla ilişkilerinde hem de amirleri, mesai arkadaşları ve ast personeli ile ilişkilerinde kibar ve saygılı olmalıdır.

Madde 6

Kamu görevlisi vazifenin icrası esnasında başka bir kişi, grup veya kuruluşa zarar verecek şekilde keyfi hareket etmemeli ve diğer herkesin haklarına, görevlerine ve haklı çıkarlarına gereken saygıyı göstermelidir.

Madde 7

Kamu görevlisi, karar verirken hukuka uygun hareket etmeli ve sadece ilgili durumun koşullarını dikkate alarak takdir yetkilerini tarafsız kullanmalıdır.

Madde 8

1. Kamu görevlisi kendi şahsi çıkarlarının resmi konumuyla çelişmesine izin vermemelidir. Mevcut, potansiyel veya görünüşte olsun söz konusu çıkar çatışmalarından kaçınmak ilgili kamu görevlisinin kişisel sorumluluğudur.

2. Kamu görevlisi şahsi çıkarları için resmi konumunu kullanarak haksız faydalar elde etmemelidir.

Madde 9

Kamu görevlisi, her zaman kamu hizmetinin dürüst, tarafsız ve etkin olarak sunulduğuna ve daha da geliştirildiğine dair halkın inanç ve güvenini sağlayacak şekilde kendi davranışlarını oluşturma sorumluluğu taşımaktadır.

Madde 10

Kamu görevlisi, kanunda aksi belirtilmediği müddetçe, ilk amirine hesap vermekle sorumludur.

Madde 11

Kamu görevlisi, resmi bilgiye ulaşma yetkisi açısından gereken saygıyı gösterebilmek için, görevi esnasında veya görevinin bir sonucu olarak elde ettiği bütün bilgi ve belgeleri gerekli gizlilik kurallarına uygun olarak işleme tabi tutmakla yükümlüdür.

Madde 12-Rapor etme

1. Kamu görevlisi, kendisinden hukuka aykırı, uygun olmayan veya etik dışı bir tarzda veya kötü yönetim oluşturacak şekilde veya bu Kurallar ile uyuşmayan bir tarzda davranması istenirse, kanuna uygun bir şekilde bu sorunu rapor etmelidir.

2. Kamu görevlisi, başka kamu görevlilerinin bu Kurallar'ı ihlal ettiğinden haberdar olursa, bu durumu kanun uyarınca yetkili makamlara rapor etmelidir.

3. Yukarıda belirtilen hususlardan herhangi birisiyle ilgili kanun uyarınca durumu rapor etmiş olan kamu görevlisi, cevabın kendi kaygılarını karşılamadığına inanıyorsa, konuyu kamu hizmetinden sorumlu en üst seviyedeki ilgili yöneticiye yazılı olarak rapor edebilir.

4. Bir sorunun, kamu hizmeti ile ilgili kanunlarda belirtilen prosedürlere ve başvurulara rağmen ilgili kamu görevlisince kabul edilebilecek bir tarzda çözülemediği durumlarda, kamu görevlisi kendisine verilen hukuka uygun talimatları yerine getirmelidir.

5. Kamu görevlisi, işini yaptığı sırada ya da işi gereği öğrendiği kamu hizmeti ile ilgili hukuka aykırı bir durum veya suç fiili ile bağlantılı her türlü delil, iddia ya da şüpheyi yetkili makamlara rapor etmelidir. Rapor edilenlerin gerçek olup olmadığının soruşturulması yetkili makamlar tarafından yürütülmelidir.

6. Kamu yönetimi, yukarıda belirtilen hususlarla ilgili makul sebeplere ve iyi niyete dayanarak rapor veren kamu görevlisine hiçbir zarar gelmemesini temin etmelidir.

Madde 13-Çıkar çatışması

1. Çıkar çatışması, kamu görevlisinin resmi görevini icra ederken tarafsız ve objektif olmasını etkileyen veya etkileyecekmiş gibi

gözüken ve benzeri şekilde kamu görevlisinin özel çıkarlarının bulunduğu bir durumda ortaya çıkar.

2. Kamu görevlisinin özel çıkarları; kendisine, ailesine, yakın akrabalarına, arkadaşlarına, şu anda veya geçmişte iş veya politik ilişki içinde olduğu kişi veya kuruluşlara her hangi bir şekilde avantaj sağlamasını içerir. Bu özel çıkarlar, yukarıda sayılan kişi ve kuruluşlarla bağlantılı gerek mali ve gerekse medeni her türlü yükümlülükleri de içerir.

3. Böyle bir durumda olup olmadığını bilebilecek tek kişi genellikle kamu görevlisinin kendisi olduğundan; aşağıda belirtilen hususlarla ilgili şahsi olarak sorumluluğu vardır:

- Her türlü gerçek ve potansiyel çıkar çatışmalarına karşı uyanık olmak,
- Bu tür çatışmaları önlemek için tedbir almak,
- Bir çatışma olduğunu fark eder etmez amirine bu durumu bildirmek,
- Bulunduğu mevkiden uzaklaştırılması konusunda alınan nihai karara uymak veya çatışmaya sebep olan avantajdan feragat etmek.

4. Kamu görevlisi, kendisinden istendiği her zaman, bir çıkar çatışması olup olmadığını açıklamalıdır.

5. Kamu hizmetinde çalışmaya veya kamu hizmetinde yeni bir göreve atanmaya aday olan kişilerin açıkladıkları her türlü çıkar çatışmaları, atanmalarından önce çözülmelidir.

Madde 14- Kişisel servetin bildirilmesi

Resmi görevlerinin şahsi veya özel çıkarlarını muhtemelen etkileyeceği bir mevkide bulunan kamu görevlisi, hukuken istendiği şekilde, ilk atanmada, ondan sonra düzenli aralıklarla ve servetinin mahiyetinde veya miktarında her değişiklik olduğunda konu ile ilgili bildirim yapmalıdır.

Madde 15- Görevle bağdaşmayan harici uğraşılar

1. Kamu görevlisi, resmi görevleriyle bağdaşmayan veya yaptığı resmi görevlerden beklenen performansı düşürecek olan, üç-

retli veya ücretsiz olsun, hiçbir etkinlikle veya işle uğraşmamalı, bu şekildeki hiçbir makam veya görevi üstlenmemelidir. Bir faaliyetin görevle bağdaşıp bağdaşmayacağı açıkça belli değilse, kamu görevlisi amirine danışmalıdır.

2. Kamu görevlisi, kamu hizmetindeki memuriyetinin dışında belirli bir makam veya görevi kabul etmeden önce veya ücretli veya ücretsiz olsun, belirli bir faaliyeti yürütmeden önce mensubu olduğu kamu hizmeti işverenine, kanun hükümlerine uygun olarak durumu bildirmeli ve onun onayını almalıdır.

3. Kamu görevlisi, makamına gölge düşürebilecek veya yaptığı resmi görevlerden beklenen performansı düşürebilecek olan kuruluşlarla ilişkilerini veya bu kuruluşlara üyeliklerini açıklamayı gerektiren hukuki zorunluluklara uymalıdır.

Madde 16- Politik veya toplumsal faaliyetler

1. Temel ve anayasal haklara saygı gereği, kamu görevlisi, ne politik faaliyetlerinin ne de politik veya toplumsal konulardaki ilgilerinin, görevlerini tarafsızlıkla ve sadakatle icra etme yeteneği hakkında toplumun ve işvereninin kendisine duyduğu güveni zayıflatmamasına dikkat etmelidir.

2. Kamu görevlisi, görevlerini yaparken, kendisinin partizan politik amaçlar uğruna kullanılmasına izin vermemelidir.

3. Kamu görevlisi, görevlerinin özelliği gereği veya işgal ettiği makam sebebiyle belirli statüdeki kamu görevlilerine yönelik hukuken getirilen politik faaliyetler konusundaki her türlü kısıtlamalara uymalıdır.

Madde 17- Kamu görevlisinin özel hayatının gizliliğinin korunması

Kamu görevlisinin özel hayatının gizliliğine uygun bir şekilde saygı gösterilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirler alınmalıdır ve bundan dolayı aksi kanunen emredilmediği müddetçe, bu Kurallar'ın şart koştuğu bildirimler gizli tutulmalıdır.

Madde 18- Hediyeler

1. Kamu görevlisi; kendisi, ailesi, yakın akraba ve arkadaşları, geçmişte veya şimdi iş veya politik ilişki içerisinde olduğu kişi veya kuruluşlar için, yürüttüğü görevlerdeki tarafsızlığını etkileyebilecek veya etkileyecek gibi gözükebilecek ya da hizmetlerine bir karşılık teşkil edebilecek veya teşkil edecek gibi gözükebilecek türden hediye, yardım, ikram ya da her hangi başka bir menfaat talep veya kabul etmemelidir. Bu yasak, geleneksel misafirperverlik gereği yapılanları ve küçük hediyeleri kapsamaz.

2. Kamu görevlisi, hediyeyi veya ikramı kabul edebilip edemeyeceği konusunda tereddüde düştüğünde, amirinin tavsiyesini almalıdır.

Madde 19- Kanuna aykırı tekliflere karşı hareket tarzı

Kamu görevlisi, kendisine kanuna aykırı bir teklif yapılırsa, kendisini korumak için aşağıdaki tedbirleri almalıdır:

- Kanuna aykırı menfaati reddedin; bu menfaati, delil olarak kullanmak üzere kabul etmeye gerek yoktur.
- Teklifi yapan kişinin kimliğini belirlemeye çalışın.
- Uzun süreli ilişkilerden kaçının; fakat teklifin sebebini bilmek delil olarak faydalı olabilir.
- Eğer hediye reddedilememiş veya gönderene iade edilememişse; muhafaza edilmeli, fakat mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.
- Mümkünse, yakınınızda çalışan iş arkadaşları gibi kimselerden tanıklar bulun.
- Mümkün olan en kısa sürede, teşebbüs ile ilgili olarak tercihen resmi bir deftere kaydetmek suretiyle bir tutanak tutun.
- Mümkün olan en kısa sürede, teşebbüsü amirinize veya doğrudan yetkili kanun uygulayıcılarına rapor edin.
- Bilhassa teklif edilen kanuna aykırı menfaatin bağlantılı olduğu konular başta olmak üzere normal çalışmaya devam edin.

Madde 20- Başkalarının tesirlerine açık hale gelinmesi

Kamu görevlisi, kişi veya kuruluşlara iyilik karşılığı ödemek mecburiyeti içine sokacak bir duruma veya bu şekilde gözükecek bir duruma kendisini düşürmemeli; gerek resmi sıfatıyla hareket ederkenki ve gerekse özel hayatındaki davranışları, kendisini başkalarının uygunsuz etkilerine açık bir hale getirmemelidir.

Madde 21- Resmi mevkiin kötüye kullanılması

1. Kamu görevlisi, hukuken yetkilendirilmediği müddetçe, kimseye resmi mevkisiyle bir şekilde bağlantılı hiçbir avantaj teklif etmemeli ve sağlamamalıdır.

2. Kamu görevlisi, diğer kamu görevlileri de dahil hiçbir kimseyi veya kuruluşu, resmi mevkisini kullanarak veya onlara kişisel avantajlar teklif ederek, özel maksatları için etkilemeye çalışmamalıdır.

Madde 22- Kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu bilgiler

1. Kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu bilgilere erişim konusunda iç hukukta yapılmış düzenlemeleri dikkate alarak, bir kamu görevlisi, bilgileri ancak kendisini istihdam eden kamu kurum veya kuruluşunun kural ve usullerine uygun olarak açıklayabilir.

2. Kamu görevlisi, sorumlusu olduğu veya öğrendiği bilgilerin güvenliğini ve gizliliğini korumak için uygun tedbirleri almalıdır.

3. Kamu görevlisi, kendisinin edinmesi uygun olmayan bilgilere erişmeye çalışmamalıdır. Kamu görevlisi, görevi esnasında öğrenebileceği veya görevi gereği oluşacak bilgileri kanuna aykırı bir şekilde kullanmamalıdır.

4. Aynı zamanda, kamu görevlisinin, açıklanması gereken resmi bilgileri saklamamak ile yanlış veya yanıltıcı olduğunu bildiği ya da yanlış veya yanıltıcı olduğuna inanmak için makul sebepleri olduğu bilgileri vermemek görevleri de vardır.

Madde 23- Kamusal ve resmi kaynaklar

Kamu görevlisi, taktir yetkilerini kullanırken, kendisine emanet edilen hem personeli, hem de kamuya ait malları, tesisleri, hizmetleri, mali kaynakları; etkin, verimli ve ekonomik bir şekilde yönetmeli ve kullanmalıdır. Bunlar, hukuken izin verilen durumlar hariç, özel amaçlar için kullanılmamalıdır.

Madde 24- Dürüstlük kontrolü

1. İşe alma, terfi ettirme ve bir göreve atama hizmetlerinden sorumlu olan kamu görevlisi, adayın dürüstlüğü hakkında uygun kontrollerin hukuken istendiği şekilde yürütülmesini sağlamalıdır.

2. Kamu görevlisi, bu tür bir kontrol sonucunda nasıl ilerleyeceği konusunda kararsız kalır ise, uygun tavsiye almalıdır.

Madde 25- Yönetici hesap verebilirliği

1. Diğer kamu görevlilerini denetlemek veya yönetmekle görevli kamu görevlisi; bu görevini, çalıştığı kamu kurum veya kuruluşunun politika ve amaçlarına uygun olarak yapmalıdır. Bu kamu görevlisi, personelinin, kurum politika ve amaçlarıyla tutarlı olmayan işlem, eylem veya ihmallerini önlemek için kendi mevkiinde bulunan bir kişiden beklenebilecek makul tedbirleri almamışsa; bu tür işlem, eylem veya ihmallerden sorumlu olmalıdır.

2. Diğer kamu görevlilerini denetlemek veya yönetmekle görevli kamu görevlisi; personelinin memuriyetleriyle ilgili yolsuzluklarını önlemek için makul tedbirleri almalıdır. Bu tedbirler; kural ve düzenlemeleri hatırlatmayı ve uygulamayı, uygun öğretim ve eğitim sağlamayı, personelinin mali ve diğer sıkıntılarının belirtilerine karşı uyanık olmayı ve uygunluk ile dürüstlük konusunda kendi davranışıyla örnek olmayı kapsayabilir.

Madde 26- Kamu hizmetinden ayrılma

1. Kamu görevlisi, kamu hizmeti dışında iş bulma imkanı elde etmek amacıyla memuriyetinden uygun olmayan bir şekilde yararlanmamalıdır.

2. Kamu görevlisi, başka bir işe muhtemel aday olmasının, kendisi için gerçek, potansiyel veya açık bir çıkar çatışması yaratmasına müsaade etmemelidir. Kamu görevlisi, çıkar çatışması yaratabilecek türden herhangi bir somut iş teklifi aldığında, bu durumu derhal amirine bildirmelidir. Herhangi bir iş teklifini kabul ettiğinde, bu durumu da amirine bildirmelidir.

3. Kanunen öngörüldüğü şekilde, uygun bir süre, eski kamu görevlisi, kamu hizmetindeyken çalıştığı veya danışmanlık yaptığı ve kişi ve kuruluşlara belirli faydalar sağlayacak herhangi bir konu ile ilgili olarak bu kişi ve kuruluşlar adına çalışmamalıdır.

4. Eski kamu görevlisi, bir kamu görevlisi olarak elde ettiği gizli bilgileri hukuken yetkilendirilmediği müddetçe kullanmamalı veya açıklamamalıdır.

5. Kamu görevlisi, görevden ayrıldıktan sonra iş kabul etme konusunda kendisini ilgilendiren bütün hukuk kurallarına uymalıdır.

Madde 27- Eski kamu görevlilerine karşı muamele şekli

Kamu görevlisi, eski kamu görevlilerine ayrıcalıklı muamele yapmamalı veya bu kişilerin kamu hizmetlerine imtiyazlı bir şekilde ulaşmalarını sağlamamalıdır.

Madde 28- Bu Kurallar'a uyma ve yaptırımları

1. Bu Kurallar, kamu hizmetinin bağlı olduğu bakan veya başkan tarafından yayımlanır. Kamu görevlisi, bu Kurallar'a uygun hareket etmekle ve bu nedenle kendisini Kurallar'ın içeriği ve herhangi bir değişikliği hakkında bilgili tutmakla yükümlüdür. Kamu görevlisi, nasıl davranacağı konusunda tereddütleri olduğunda uygun bir kaynaktan tavsiye almalıdır.

2. İkinci maddenin ikinci fıkrasına bağlı olarak, bu Kurallar'da belirtilen hususlar kamu görevlileri ile ilgili iş mevzuatının bir parçasını oluşturur. Bunların ihlali disiplin tedbirlerinin uygulanması ile sonuçlanabilir.

3. İş mevzuatı ile ilgili düzenlemeleri yapmakla görevli kamu görevlisi, bu düzenlemeler arasına bu Kurallar'a uyulmasını ve bu

Kurallar'ın bu tür mevzuatın bir parçası olmasını sağlayıcı şekilde bir şart koymalıdır.

4. Diğer kamu görevlilerini denetlemek veya yönetmekle görevli kamu görevlisi, personelinin bu Kurallar'a uymasını takip etmekten ve bu Kurallar'ın ihlali halinde uygun disiplin tedbirlerini almak veya teklif etmekten sorumludur.

5. Kamu yönetimi, bu Kurallar'la getirilen hususları düzenli olarak gözden geçirecektir.

Polis *ve* İstihbarat *Etiği*

Prof. Dr. İhsan BAL & Dr. Fatih BEREN

"Görevini kötüye kullanarak veya şevksiz ve hevessiz vazifesini angarya gibi yerine getirerek maaş alan, kendisini yurttaşa hiç bir hizmette bulunmayarak yok yere besleten bir hükümet memuruyla, şunun bunun evini, kasasını soyan, çantasını çarpan bu vasıtayla geçinen bir hırsız arasında bence hiçbir fark yoktur."

İbrahim Feridun

karincayayinlari.com